

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 25

ANDRA KAMMAREN

1966

23—24 maj

Debatter m. m.

Måndagen den 23 maj

	Sid.
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Gustavsson i Alvesta ang. en utvidgad allmän hälsokontroll..	6
herr Eriksson i Bäckmora ang. undantagande av begagnade traktorer och lantbruksmaskiner från varuskatt	6
herr Hedin ang. vissa inslag i gymnasiets undervisning.....	6
herr Hedin ang. lotsningen i svenska farvatten.....	6

Tisdagen den 24 maj fm.

Svar på frågor av:

herr Nihlfors ang. viss revision av taxeringar inom byggnadsbranschen.....	7
herr Ståhl ang. bestämmelserna rörande det tullfria området vid gränsen till Norge.....	8
herr Fridolfsson i Stockholm ang. priskommitténs målsättning....	8
herr Nilsson i Tvärålund ang. koncessioner för eldistributörer.....	10
herr Oskarson ang. åtgärder för att motverka innehav och försäljning av s. k. avlyssnarapparater.....	11
herr Werbro ang. praxis vid beviljandet av permission från slutet fångvårdsanstalt.....	12
herr Wiklund ang. förslag om reformerad polisutbildning.....	14
herr Lorentzon ang. principerna för hyressättningen beträffande arbetsmarknadsstyrelsens bostadsbaracker.....	15

Svar på interpellationer av:

herr Fridolfsson i Rödeby ang. förhållandena vid Karlskronavarvet	18
herr Oskarson ang. normerna för representationsbidrag till befälskärer inom försvaret.....	20
herr Lindahl ang. förslag till riksdagen på grundval av 1962 års bostadsförmedlingsutrednings betänkande.....	21

	Sid.
fru Ryding ang. arkiv- och beredskapsarbetarnas löne- och anställningsförhållanden.....	25
herr Lundberg ang. verkningarna av nya skogsindustrier i mälarenregionen och vid upplandskusten.....	26
herr Persson i Heden ang. jordbrukets rationaliseringsutveckling och konkurrenskraft.....	49
herr Vigelsbo ang. lantbruksnämndernas fullgörande av viss inlösensskyldighet enligt jordförvärvslagen.....	56
herr Ekström i Iggesund ang. s. k. patienthotell.....	59
herr Berglund ang. hälsokontrollen av invandrad utländsk arbetskraft.....	60
herr Sjönell ang. inrättande av ett statligt institut för psykisk hälsovård.....	63
Ökad utbildning av socionomer och gymnastiklärare m. m.....	66

Tisdagen den 24 maj em.

Anslag till studiebidrag m. m.....	90
Vissa utbildningsfrågor inom teaterns, filmens, televisionens och radions områden.....	98
Ändrad lydelse av 68 § uppbördsförfordningen m. m.....	111
Rätt för resande m. fl. att införa varor tull- och skattefritt, m. m....	117
Utredning angående små och medelstora företags kreditförsörjning, m. m.....	122
Agaförbud för föräldrar, m. m.....	140

Samtliga avgjorda ärenden

Tisdagen den 24 maj fm.

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 102, ang. ökad utbildning av socionomer och gymnastiklärare m. m.....	66

Tisdagen den 24 maj em.

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 110, om anslag till studiebidrag m. m....	90
— nr 111, ang. vissa utbildningsfrågor inom teaterns, filmens, televisionens och radions områden.....	98
— nr 112, ang. viss utbildning av läkare med utländsk medicinsk examen m. m.....	111

	Sid.
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 113, om anslag för en statlig verkstadsindustri i norra stödområdet	111
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 41, om ändrad lydelse av 68 § uppbördsförrordningen m. m.	111
— nr 43, ang. förordning om rätt för resande m. fl. att införa varor tull- och skattefritt, m. m.	117
— nr 45, om ändring i tulltaxeförordningen m. m.	122
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 32, om utredning angående små och medelstora företags kreditförsörjning, m. m.	122
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 32, ang. ändrad lydelse av 6 kap. 3 § och 15 kap. 14 § föräldrabalken m. m. och om agaförbud för föräldrar	140

Måndagen den 23 maj

Kl. 16.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr andre vice talmanen.

§ 1

Justerades protokollen för den 13 och den 16 innevarande maj.

§ 2

Föredrogs och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 124, med förslag till hotellförordning.

§ 3

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 102 och 110—113, bevillningsutskottets betänkanden nr 41, 43 och 45, bankoutskottets utlåtande nr 32, första lagutskottets utlåtanden nr 32 och 33, andra lagutskottets utlåtande nr 45 samt allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 48.

§ 4

Till bordläggning anmäldes

utrikesutskottets memorial nr 6, angående uppskov med behandlingen av vissa till utskottet hänvisade ärenden;

konstitutionsutskottets utlåtande nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring i lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar;

sammansatta konstitutions- och bankoutskottets betänkande nr 1, med anledning av riksdagens organisationsutrednings betänkande med vissa förslag rörande riksdagens förvaltningsorganisation och i anledning därav väckt motion;

statsutskottets utlåtanden:

nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag om förbättrad sjukpenningförsäkring, i vad propositionen avser medelsanvisning till bidrag till sjukförsäkringen,

nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden för budgetåret 1966/67,

nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om riksstatens uppställning,

nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om avsättning av kommunalskattemedel till budgetutjämningsfonden för budgetåret 1966/67, och

nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående kostnader för svenska FN-styrkor m. m.;

bevillningsutskottets betänkande nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 35 § 2 och 4 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 29 november 1963 (nr 573) om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar, m. m.,

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 62 § lagen den 31 mars 1955 (nr 183) om bankrörelse, och

nr 36, i anledning av motioner angående inkomsten från riksbanksfonden;

första lagutskottets memorial nr 34, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden;

andra lagutskottets utlåtanden och memorial:

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag om förbättrad sjukpenningförsäkring, i vad propositionen hänvisats till lagutskott, jämte i ämnet väckta motioner,

nr 48, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag rörande de värnpliktigas utbildning m. m., dels ock i ämnet väckta motioner, och

nr 49, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden;

tredje lagutskottets memorial och utlåtande:

nr 46, angående uppskov med behandlingen av vissa utskottet tilldelade ärenden m. m., och

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

jordbruksutskottets memorial nr 15, angående uppskov med behandlingen av vissa till jordbruksutskottet hänvisade ärenden; samt

allmänna beredningsutskottets memorial och utlåtande:

nr 44, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden, och

nr 49, i anledning av väckta motioner om åtgärder mot psykiska störningstillstånd.

§ 5

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts fyra enkla frågor, nämligen av:

herr *Gustavsson* i Alvesta, till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående en utvidgad allmän hälsokontroll,

herr *Eriksson* i Bäckmora, till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående undantagande av begagnade traktorer och lantbruksmaskiner från varuskatt,

herr *Hedin*, till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående vissa inslag i gymnasiets undervisning, samt

herr *Hedin*, till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående lotsningen i svenska farvatten.

§ 6

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.02.

In fidem

Sune K. Johansson

Tisdagen den 24 maj

Kl. 10.30

§ 1

Svar på fråga ang. viss revision av taxeringar inom byggnadsbranschen

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Nihlfors har frågat, om jag ämnar vidtaga personalförstärkning eller andra åtgärder för att den påbörjade revisionen av taxeringar inom byggnadsbranschen avseende inkomståret 1960 skall hinna slutföras innan preskriptionstiden utgår.

Det kan till en början konstateras att den personal som sysslar med taxeringsrevision inte är tillräcklig. Den utbyggnad av taxeringsrevisionen som beslöts år 1961 har inte gått i den takt man då räknade med. Detta har flera orsaker. Det har varit svårt att få kompetent personal. Den rutinerade revisionspersonalen har dessutom måst tagas i anspråk för utbildning av den nya personalen. Under hösten 1965 och våren 1966 har på möten med landskamrerare samt taxerings- och revisionsintendenter diskuterats möjligheterna att intensifiera taxeringsrevisionen. Det har därvid från finansdepartementet och riksskatte-nämnden understrukits nödvändigheten av att alla åtgärder vidtas för att revisionspersonalen skall få ägna sig åt s. k. offensiv taxeringsrevision. Jag är därför övertygad om att alla ansträngningar kommer att göras i fråga om de revisioner som frågeställaren avser.

Vidare anförde

Herr NIHLFORS (fp):

Herr talman! Jag får tacka för det mycket positiva svaret från finansministern. Det visar att svårigheterna är stora att genomföra de anbefallda taxeringsrevisionerna. Det sticker i ögonen på den stora allmänheten, som utan anmärkning gör sina deklarationer och får skatta för sina inkomster till sista kronan, att taxeringsmyndigheterna inte hinner med granskningsarbete som tycks ge åtskilligt i utbyte genom efterbeskattnig.

Beträffande de i min fråga berörda fallen har det rapporterats att man hittat åtskilliga miljoner kronor i inkomster, för vilka vederbörande inte har deklarerat, och att preskriptionstidens utgång troligen skulle rädda stora inkomstagare, som deklarerat fel, från dryga efterräkningar.

Koncentration behövs verkligen på den s. k. offensiva taxeringsrevisionen. Man bör därvid släppa efter på det intresse som ibland, ja ganska ofta, visas mindre inkomstagare, som får förfrågningar om ett och annat smärre avdrag, vilket tyder på att det i vissa fall kan förekomma en synnerligen noggrann och förmodligen ganska tidsödande granskning av småsaker. De stora grupperna löntagare skulle säkerligen hälsa med tillfredsställelse, om man också kunde se till att utbyggnaden av taxeringsrevisionen snabbare kom till stånd. Eventuellt får man kanske tänka om och erbjuda bättre löner för att få kompetent personal. En investering på detta område måste ge synnerligen god utdelning för statskassan utan skattehöjning.

Härmed var överläggningen slutad.

Svar på fråga ang. priskommitténs målsättning**§ 2****Svar på fråga ang. bestämmelserna rörande det tullfria området vid gränsen till Norge**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **STRÄNG**, som yttrade:

Herr talman! Herr Ståhl har frågat mig, om jag vill medverka till en översyn snarast möjligt av bestämmelserna rörande vårt tullfria område vid gränsen till Norge, då de nuvarande förhållandena vållar missförstånd och i vissa fall missnöje.

Jag förutsätter att herr Ståhl med sin fråga avser en översyn av de bestämmelser som gäller beträffande gränsbefolkningens rätt att tull- och skattefritt införa varor i egentlig gränstrafik.

Med de bestämmelser som av ålder gäller på detta område är av naturliga skäl förenade vissa gränsdragningsproblem. Till finansdepartementet har inte inrapporterats något fall som tyder på att gällande bestämmelser skulle vålla missförstånd eller missnöje. Skulle det föreligga sakliga skäl för det påstådda missnöjet utgår jag från att generaltullstyrelsen undersöker förhållandet i och för rättelse. Självfallet bör gränsovergången för befolkningen i dessa trakter i möjligaste mån underlättas. Ett lämpligt tillfälle att dryfta dessa frågor uppkommer vid det sammanträde som avhålls i höst mellan vederbörande tullstyrelser rörande gränstullsamarbetet.

Vidare anförde

Herr **STAHL** (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret som jag finner helt tillfredsställande. Jag tror att jag kan tillägga att det även kommer att tillfredsställa en ganska talrik befolkning i gränstrakterna.

Ett av de fall som kommit till min kännedom och som föranlett mig att

ställa denna fråga gällde en person, som bor på den norska sidan och som håller på med timmerdrivning på den svenska. Han transporterar timret som exportgods över till Norge. Han ålades att deponera 8 000 kronor som säkerhet för traktorn, och sedan måste han, om han höll på mer än en månad, betala tull på 10 procent av värdet för varje månad han höll på med verksamheten. När detta påtalades hos vederbörande tullmyndigheter förklarades det, att även de skulle vara tacksamma för en något klarare fixering av vad som skall gälla på detta område, därför att gränsdragningen nu är mycket vag.

I tulltaxeförordningen (SFS 1960: 392) står det i § 16 beträffande bostadsorten, att vederbörande skall vara etablerad »i gränstrakterna», att han skall söka sig till »närbelägen ort» i Sverige och att det skall gälla »kortare tid». Man måste medge att detta är mycket diffust uttryckt. Det är riktigt att praxis bör vara generös, men man måste det oaktat eftersträva en relativt enhetlig praxis.

Jag tar fasta på uttalandet om konferensen i höst. Jag tar för givet att vederbörande tullförvaltning som har med detta att göra då skall aktualisera frågan just till följd av vad finansministern här har meddelat. Jag tackar ånyo för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3**Svar på fråga ang. priskommitténs målsättning**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **LANGE**, som yttrade:

Herr talman! Herr Fridolfsson i Stockholm har hemställt om en redogörelse för den tillsatta priskommitténs målsättning mot bakgrund av de ound-

Svar på fråga ang. priskommitténs målsättning

viktiga kostnadsökningar som kommer att belasta näringslivet.

Jag vill svara följande.

Regeringen har inte tillsatt någon sådan kommitté som avses i den framställda frågan. Däremot har socialdemokratiska partiet och Landsorganisationen uppdragit åt en grupp under ledning av riksdagsmannen Skoglund att granska verksamheten på pris- och konkurrensområdet. Gruppen är således redovisningsskyldig till partiet och Landsorganisationen. Värdefulla förslag kommer naturligtvis att prövas i vederbörlig ordning.

Vidare anförde:

Herr FRIDOLFSSON i Stockholm (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka handelsministern för svaret.

Avsikten med frågan var naturligtvis att få ett besked huruvida handelsministern ansåg att den tillsatta priskommittén räknade med att de kostnadsförtyngningar som föranletts av bl. a. högre löner, högre ATP- och sjukförsäkringsavgifter samt högre hyror och frakter skulle leda till högre priser på produkterna.

Jag är väl medveten om att regeringen inte har tillsatt någon kommitté, men med hänsyn till att det har gjorts så stor affär av denna priskommitté och med tanke på det stora allmänna intresset för denna fråga trodde jag dock att jag skulle ha kunnat få ett svar på min fråga.

Den knivskarpa konkurrensen på praktiskt taget alla områden inom näringslivet garanterar att inga onödiga prishöjningar sker. Den som i dag inte kan driva sitt företag rationellt och därigenom kan erbjuda konsumenterna och kunderna varor till konkurrenskraftiga priser kan inte existera. Statsrådet känner säkert till att trots en långtgående rationalisering har många företag måst lägga ned sin verksamhet på grund av att de inte kunnat bära kostnadsök-

ningarna. För praktiskt taget alla övriga företag har den genomgående utvecklingen varit att man tvingats betala en stor del av kostnadsökningarna med ett beskuret överskott på rörelsen; man hade med andra ord fått nöja sig med en blygsam vinst. I vissa fall har man fått vara glad över att bara ha kunnat balansera rörelsen. Det enskilda näringslivets konkurrenskraft är välbekant; den framträder inte minst när man ser de statliga företagens svårigheter.

Jag förmodar att det inte finns någon som har någonting emot att det tillsätts kommittéer med uppgift att följa prisutvecklingen, men den aktuella priskommittén är enligt min uppfattning ingenting annat än en ren propagandamanöver. Den har tillsatts av socialdemokrater och deras sympatisörer för att dölja de kostnadsökningar som automatiskt följer av deras politik.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Det är inte min avsikt att vid detta tillfälle inbjuda till en allmänt omfattande prisdebatt; kammarens ledamöter kommer ju inom kort att få diskutera den ekonomiska politiken, jag vet inte för vilken gång i ordningen under denna session. Jag kan emellertid inte låta herr Fridolfssons i Stockholm påståenden stå oemotsagda i dag.

Det är egentligen inte någonting nytt att högern anser att den hårda konkurrensen hindrar onödiga prisstegringar. Med denna utgångspunkt har högerpartiet motsatt sig varje förslag att göra prisövervakningen mera effektiv, och högern har också vänt sig mot varje skärpning av lagstiftningen. Jag kan erinra om ställningstagandet till regeringens förslag beträffande möjligheterna för näringsfrihetsrådet att vid vitesföreläggande föreskriva åläggande av leveranstvång.

Jag skall inte nu debattera detta utan

Svar på fråga ang. koncessioner för eldistributörer

vill bara fastslå, att det dess värre inte förhåller sig så, att konkurrensen hindrar varje onödig prisstegring, vilket klart framgår bl. a. av det material som pris- och kartellnämnden vid flerfaldiga tillfällen givit offentlighet åt.

Herr FRIDOLFSSON i Stockholm (h):

Herr talman! Högerpartiet menar att den hårda konkurrensen är den bästa prisnedsättande faktorn. Att socialdemokrater genom att utse en kommitté vill framstå som konsumenternas beskyddare är att försöka dölja, att man inte på något sätt klarar av inflationsvägen.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4**Svar på fråga ang. koncessioner för eldistributörer**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE, som yttrade:

Herr talman! Herr Nilsson i Tvärålund har frågat mig, om jag observerat de missförhållanden, som i vissa fall kan uppstå genom att fortsatt koncession för distributör av elkraft vägras, och vilka åtgärder jag i så fall har för avsikt att vidtaga.

Herr Nilssons fråga har samband med den rationalisering av eldistributionen, som riksdagen beslöt år 1957. Rationaliseringen innebär att distributionsenheternas bärkraft ökas genom att distributionsföretag, som bedöms alltför små, förmås uppgå i större. För att främja denna utveckling beviljas inte områdeskoncession för de distributionsföretag, som på sikt inte är ändamålsenliga. Kommerskollegium — som är tillståndsmyndighet — söker därvid bl. a. att i stället kortfristig förlänga giltiga linjekoncessioner när dessa löper ut. Distributionsföretagen får härigenom tid på sig för att förhandla om samgående t. ex. med angränsande företag. I stort

sett har denna ordning fungerat väl, och efter vad jag inhämtat från kommerskollegium har det inte förekommit att någon distributionsförening vägrats förlängning av linjekoncession.

Denna överföring av koncessionerna från inte ändamålsenliga distributionsföretag till mera rationella kan emellertid i vissa fall medföra problem. Delvis hänger dessa samman med att det saknas fasta regler för överlåtelse av linjenät från äldre till ny koncessionsinnehavare. Dessa och andra frågor av betydelse för rationaliseringen av elkraftdistributionen utreds för närvarande i nära kontakt med kommerskollegium.

Vidare anförde:

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! Enär frågeställaren Jan-Ivan Nilsson i Tvärålund själv är förhindrad att ta emot detta svar, har jag blivit anförtrodd att framföra ett tack till herr statsrådet för svaret.

Frågan har ställts på grund av förhållandena och erfarenheterna i Västerbotten beträffande tillämpningen av koncessionsbestämmelserna. Dessa bestämmelser torde emellertid vara allmängiltiga för landet i dess helhet.

I den pågående strukturrationaliseringen av eldistributionen medges de nuvarande distributionsföreningarna i vissa fall förlängd koncession, som dock oftast är begränsad till ett å två år. Detta är enligt min mening alldeles för kort tid för att få en väl planerad strukturrationalisering.

Därtill kommer att en så kort koncessionstid kan innebära en klart försämrad elservice för abonnenterna. Det ligger ju i sakens natur att den eldistributionsförening, som får sin koncession förlängd med bara ett å två år, inte företar det underhåll av och de investeringar i ledningsnätet, som i många fall fordras för att abonnenterna skall få en tillfredsställande elförsörjning. Ur dessa synpunkter bör koncessionerna inte

Svar på fråga ang. åtgärder för att motverka innehav och försäljning av s. k. avlyssnarapparater

gärna förlängas kortare tid än tio år. De större elföretag som skall övertaga de mindre distributionsföreningarna bör också ha god tid på sig att planera övertagandet och inpassa föreningarna i sitt distributionsnät.

I sitt svar understryker statsrådet de problem som sammanhänger med dessa överlåtelse, och statsrådet meddelar att dessa och andra frågor av betydelse för rationaliseringen av elkraftdistributionen för närvarande utredes i nära kontakt med kommerskollegium. Det är ett svar som vi väl har anledning känna oss till freds med, i varje fall om den koncessionsbeviljande myndigheten kan medge en något större förlängning av koncessionstiden än som nu tillämpas och som medför de problem jag här nämnt om och som statsrådet tydligt delar.

Vidare tycks man i Västerbotten ha gjort den erfarenheten, att vattenfallsstyrelsen tolkar lagstiftningen rörande områdeskoncession så, att verket skulle ha något slags monopol på övertagandet av de distributionsföreningar som nödgas upphöra. Jag vill därför fråga statsrådet, om inte lagstiftningen på detta område bör tillämpas så, att också vattenfall får ställa sig i kön av privata distributionsföretag som anmäler sitt intresse och som i övrigt uppfyller lagstiftningens krav.

Herr talman! Jag ber att än en gång få tacka herr statsrådet för svaret.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **LANGE**:

Herr talman! Jag undrar om inte herr Eriksson i Bäckmora ger mig rätt i att det är ett allmänt intresse att en verklig rationalisering av eldistributionen kommer till stånd, och då bör inte koncessionstiden för linjedistribution utsträckas längre än att företag, som på sikt inte är ändamålsenliga, får intresse av att den framtida områdeskoncessionen blir väl ordnad.

Detta innebär emellertid inte att man inte kan tänka sig en förlängning på ett eller två år ytterligare, om förhållandena så påkallar. Men jag är inte för min del beredd att medverka till en förlängning av linjekoncessionerna på tio år för företag som inte motsvarar tidens krav på en ändamålsenlig eldistribution.

Herr **ERIKSSON** i Bäckmora (cp):

Herr talman! Jag delar statsrådets synpunkter när det gäller strukturrationaliseringen på eldistributionens område.

Jag är fullt medveten om att vi i dag har många små och olönsamma distributionsföretag. Å andra sidan tror jag att man just i övergången för att få en vettig planering och en inpassning i det stora distributionsnätet inte får ta till den förlängda koncessionstiden alltför kort, detta just för att man skall nå den effekt av rationalisering och planering som jag tror att man genom lagstiftningen önskar nå. Jag vill ta fasta bl. a. på statsrådets löfte om möjligheten att efter en förlängning få en ytterligare förlängd koncessionstid. Därigenom skulle man kanske kunna tillgodose de önskemål jag berört.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5**Svar på fråga ang. åtgärder för att motverka innehav och försäljning av s. k. avlyssnarapparater**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **KLING**, som yttrade:

Herr talman! Herr Oskarson har frågat mig, om jag avser att vidtaga några åtgärder i syfte att motverka innehav och försäljning av s. k. lyssnarapparater, vilkas användning uppenbart hotar den enskildes integritet.

Som svar på frågan får jag liksom i

Svar på fråga ang. praxis vid beviljandet av permission från sluten fångvårdsanstalt

mitt svar i går i första kammaren på herr Nymans interpellation meddela, att problemet med lyssnarapparater sedan en tid varit föremål för justitiedepartementets uppmärksamhet. Direktiv för en utredning i ämnet har numera offentliggjorts.

Vidare anförde:

Herr OSKARSON (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för svaret. Svaret är av det slag att man måste förklara sig fullt nöjd. Jag fick bara för några minuter sedan utredningsdirektiven i min hand, och efter en snabb genomläsning tror jag mig kunna säga, att de går ut på att utreda just de problem som vi här har varit oroade för.

Vad som gjort att man särskilt har oroats på senaste tiden är de TV-program som givits angående dessa lyssnarapparater. Dessutom försäljs de nu i landet fritt till vem som vill köpa dem. Det är ett antal postorderfirmor som utannonserar dem till ett mycket billigt pris. Man kan köpa en sådan apparat för 46 kronor, och prov har visat att de ger en fullgod avlyssning från rum till rum.

Det blir en skrämmande utveckling, om apparaterna skulle få hanteras fritt i oansvariga människors händer. Därför är det med tillfredsställelse som vi har fått del av dessa utredningsdirektiv, och jag vill bara uttrycka en förhoppning om att utredningen arbetar snabbt.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Jag är säker på att försäljarna av dessa apparater är djupt tackamma för den utomordentliga reklam som herr Oskarson *nu* har gett dem.

Herr OSKARSON (h):

Herr talman! Jag kan inte tillmäta

min enkla fråga så stor reklambetydelse som justitieministern tycks göra. Jag tillmäter våra TV-program betydligt större reklamvärde — så blygsam är jag.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6**Svar på fråga ang. praxis vid beviljandet av permission från sluten fångvårdsanstalt**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Werbro har frågat mig, om jag vill redogöra för praxis vid beviljandet av permissioner från sluten fångvårdsanstalt. Som svar får jag anföra.

De grundläggande bestämmelserna om permission från fångvårdsanstalt finns i lagen den 6 maj 1964 om behandling i fångvårdsanstalt. Dessa bestämmelser har kompletterats genom utförliga tillämpningsföreskrifter. Det kan inte komma i fråga att inom ramen för ett svar på en enkel fråga ange mera än några huvudpunkter i de normer som tillämpas för permission.

Man skiljer mellan särskild permission och regelbunden permission. Särskild permission, som kan beviljas oavsett anstaltstidens längd, medges under förutsättning att i det särskilda fallet starka skäl förebringas för permission. Regelbunden permission är ett normalt led i verkställigheten för alla som avtjänar längre straff. För båda slagen av permission gäller som förutsättning att fara för missbruk inte kan anses föreligga.

Vid slutna anstalter för det vanliga klientelet tillämpas *regelbunden permission* endast när strafftiden uppgår till lägst ett år sex månader. Förstagångspermission brukar, utom vid de längsta anstaltstiderna, beviljas efter tio månader och ny permission fyra månader

Svar på fråga ang. praxis vid beviljandet av permission från slutna fängvårdsanstalt

efter den föregående permissionens början. Den som undergår fängelse på livstid får i allmänhet inte permission förrän tidigast efter tre år.

Stor varsamhet iakttas vid beviljande av *särskild permission*. Sådan permission får enligt tillämpningsföreskrifterna i regel förekomma endast i följande fall:

1. för att besöka närstående som är svårt sjuk eller bevista närståendes begravning,

2. för att föra talan i tvistemål inför domstol eller eljest bevaka civila rättigheter,

3. för sådant besök hos arbetsgivare, hyresvärd eller annan som erfordras för att skaffa arbete eller bostad vid frigivningen eller utskrivningen.

De normer som jag här i korthet redogjort för är att fatta endast som allmänna principer som kan frångås, om särskilda förhållanden fordrar det.

Vidare anförde:

Herr WERBRO (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för svaret. Med tanke på den debatt som förts rörande permissioner från slutna fängvårdsanstalter tror jag det har stor betydelse att detta svar lämnats. På några punkter ställer jag mig dock en smula frågande, huruvida tillämpningen av bestämmelserna sker enligt de normer som angivits i svaret.

Ett aktuellt fall gäller en dom efter ett mord. Mordet förövades genom en liga, och ledaren för denna liga dömdes till ett långvarigt straff. Hovrätten meddelade dom så sent som den 15 februari i år, och domen vann laga kraft den 13 maj. När domen vann laga kraft hade emellertid internen redan fått permission, och han befinner sig fortfarande på fri fot — han har inte inställt sig till anstalten igen. Det befaras att han inte finns inom landet.

Jag ställer mig därför frågande till

om man ordentligt prövar den tid som skall gå innan permission beviljas. Vidare kan ifrågasättas om man i praktiken tillämpar den norm som justitieministern anger, när han i en passus av svaret säger: »För båda slagen av permission gäller som förutsättning att fara för missbruk inte kan anses föreligga.» I det fall som jag här relaterat kan väl just riskeras att missbruk skulle kunna anses föreligga — det fanns risk för annan persons liv, om den dömd kom ut. Ligan finns nämligen kvar, och det har under utredningen visat sig att personen i fråga var en verklig fanatiker — han hade en fantastisk disciplin över ligamedlemmarna, och det gick ju så långt att han fick dem att begå ett mord.

Att släppa en sådan person fri, innan domen vunnit laga kraft, finner jag något egendomligt och kanske inte i enlighet med de direktiv som utfärdats för anstalterna. Jag hoppas att justitieministern tar detta i beaktande, så att ett upprepande inte sker.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Jag är naturligtvis förhindrad att här diskutera det enskilda fallet, men jag utgår från att det var fråga om en s. k. särskild permission under bevakning eller motsvarande. Olyckor kan man aldrig förebygga.

Vad beträffar frågan huruvida fara för missbruk kan anses föreligga måste det ju bli en bedömning från fall till fall. Även storrymmare och livstidsfångar måste förr eller senare föras ut i det vanliga livet — det är ingen som avsett att de skall tillbringa hela sitt liv i anstalterna. Därför måste man ta vissa risker.

Herr WERBRO (fp):

Herr talman! Jag vill instämma i justitieministerns uttalande att man skall bevilja permissioner åt internerna. Det är givet att man skall göra så. Men det är enligt min mening uppenbart att man

Svar på fråga ang. förslag om reformerad polisutbildning

i många fall ger permission åt sådana som inte kan sköta denna. Justitieministern uttalar i sitt svar: »För båda slagen av permission gäller som förutsättning att fara för missbruk inte kan anses föreligga.» Det är min förhoppning att bedömningen skall bli något strängare på denna punkt.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7**Svar på fråga ang. förslag om reformerad polisutbildning**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Wiklund har frågat mig, när förslag om reformerad polisutbildning kan komma att föreläggas riksdagen. Som svar får jag anföra följande.

1962 års polisutbildningskommitté avlämnade förra året ett betänkande som därefter har remissbehandlats. För närvarande överarbetas kommitténs förslag inom berörda departement. Från början har det varit klart att en reformering av polisutbildningen i enlighet med dessa förslag kommer att kräva kostnader. Något ställningstagande till förslagen kan därför inte ske förrän tidigast under budgetbehandlingen i höst. I det sammanhanget får också prövas, om delar av detta komplex kan brytas ut och behandlas tidigare än andra avsnitt.

Vidare anförde:

Herr WIKLUND (fp):

Herr talman! När jag nu ber att få tacka justitieministern för svaret på min fråga skyndar jag mig att tillfoga, att denna främst aktualiserades av att det i en del tidningar antytts att otillräcklig utbildning skulle vara förklaringen till det nyligen inträffade beklagliga omhändertagandet hos polisen i Stockholm av en medvetlös person, som led

av sockersjuka. Eftersom detta fall är under utredning har jag dock inte minsta tanke på att här gå in på just detta fall.

Den 9 mars diskuterade vi i denna kammare bl. a. en förbättring av polisens personella resurser från kvantitativ synpunkt; nu gäller det alltså frågan om höjning av *kvaliteten* på polisverksamheten. Detta är något som torde kunna främjas genom dels stark och ökad uppmärksamhet kring rekryteringen, dels och särskilt genom förbättrad utbildning.

Då jag något känner till förhållandena vid statens polisskola i Stockholm, numera belägen i Solna, vill jag gärna framhålla att utbildningen i denna sökt att så gott det varit möjligt följa med i utvecklingen på det pedagogiska området, men att en omläggning av polisutbildningen likväl framstår såsom angelägen. Justitieministerns svar inger mig förhoppningen, att förslag om en reformerad polisutbildning på grundval, helt eller delvis, av polisutbildningskommitténs betänkande kommer att framläggas senast vid nästa års riksdag.

Mot bakgrunden av vad som har aktualiserat min fråga har jag, herr talman, med tillfredsställelse konstaterat att polisutbildningskommitténs förslag innefattar en betydande utökning av den orienterande undervisningen i ämnet medicin i det avsnitt som kallas Konstapelskurs I, nämligen från drygt 40 timmar till 60 timmar. Men väsentligare är naturligtvis förslaget om allmän utökning av undervisningen i de polisiära ämnena, i psykologi o. s. v., och undervisningens allmänna modernisering genom ökad elevaktivitet, t. ex. i form av grupparbete och ökat inslag av praktiska övningar. Jag har också fäst mig vid förslagen om vidareutbildning enligt moderna linjer.

Den önskade effektiviseringen av polisens verksamhet är bl. a. just en utbildningsfråga. Genom en god utbild-

Svar på fråga ang. principerna för hyressättningen beträffande arbetsmarknadsstyrelsens bostadsbaracker

ning kan man säkerligen få ut både större och bättre insatser av den enskilde polismannen. Både utbildningen och vidareutbildningen förutsätter goda och lämpliga instruktions- och läroböcker. Jag utgår från att även denna sida av saken förorsakar en del problem i samband med justitieministerns ställningstagande till föreliggande förslag.

Vad särskilt beträffar vidareutbildningen skulle det t. ex. kanske kunna gå bättre att klara de besvärliga bedömningsfrågorna vid omhändertagande av omtöcknade eller medvetslösa personer, om polispersonalen hade tillgång till någon instruktiv skrift med anvisningar, helst auktoriserad av medicinalstyrelsen. Rikspolisstyrelsen arbetar med den saken på uppdrag av Kungl. Maj:t med en engelsk och en amerikansk instruktionssskrift som förebilder. Jag hoppas att det skall bli möjligt för rikspolisstyrelsen att snart nog lösa denna fråga, som på kort sikt får anses viktig, och att styrelsen får erforderligt stöd av medicinalstyrelsen därvidlag.

Eftersom denna instruktionsfråga på senare tid också berörts i pressen och jag anser att den hör in under den vidare utbildningsfrågan, har jag tillåtit mig att här röra också vid detta problem. Jag skulle då vara tacksam, om justitieministern nu kunde något beröra även detta spörsmål.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Eftersom herr Wiklund i sitt anförande har angivit bakgrunden till sin fråga vill jag uttala den förhoppningen, att när fylleristrafutredningen blir klar med sitt, som jag hoppas, positiva förslag också riksdagen skall ställa sig positiv till detta, så att vi skall slippa det nuvarande tillståndet att fyllerister och de som misstänks för att vara fyllerister över huvud taget skall förvaras i polisarrester. Där-

med är också den efterlysta instruktionsfrågan helt löst.

Herr WIKLUND (fp):

Herr talman! Det var med mycket stor tillfredsställelse jag lyssnade till vad justitieministern nu senast anförde med det mycket klara beskedet, att han finner det ytterst angeläget att frågan om en reformering av behandlingen av gatufyllerister verkligen löses. Jag tackar för detta kompletterande svar.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8**Svar på fråga ang. principerna för hyressättningen beträffande arbetsmarknadsstyrelsens bostadsbaracker**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Lorentzon har frågat, om jag vill redogöra för de principer som tillämpas vid hyressättningen beträffande arbetsmarknadsstyrelsens bostadsbaracker.

Den största delen av arbetsmarknadsstyrelsens förlägningsbyggnader används vid beredskapsarbetsplatser och vid omskolningskurser. Hyran vid beredskapsarbetsplatserna tas ut genom reducering av bortalighningsbidraget i enlighet med en överenskommelse som har träffats mellan arbetsmarknadsstyrelsen och vederbörande fackförbund. Vid omskolningskurserna motsvarar hyran det hyresbidrag som utgår enligt bestämmelserna om utbildningsbidrag.

En betydande del av arbetsmarknadsstyrelsens förlägningsbyggnader hyrs ut till kommuner och företag, som i sin tur hyr ut rummen till enskilda personer. De inneboendes hyra bestäms i dessa fall av respektive kommuner och företag. Hyran är i åtskilliga fall betydligt lägre än självkostnaden.

Knappt 10 procent av det totala an-

Svar på fråga ang. principerna för hyressättningen beträffande arbetsmarknadsstyrelsens bostadsbaracker

talet förläggingsplatser som styrelsen förfogar över används för överflyttad arbetskraft och drivs i styrelsens egen regi. För närvarande finns sådana förläggningar endast på tre orter. Hyran bestäms till ett belopp som i princip motsvarar hyran på orten för likvärdiga rum.

Vidare anförde:

Herr LORENTZON (k):

Herr talman! Jag vill tacka statsrådet och chefen för inrikesdepartementet för svaret på min enkla fråga.

Till rörelsestimulerande åtgärder för att få arbetskraft att flytta från områden i vårt land, där det i stor utsträckning saknas arbetstillfällen, till områden där det råder brist på arbetskraft men överflöd på arbetstillfällen utgår olika bidrag. Samhället stimulerar således medvetet genom dessa åtgärder en förflyttning av arbetskraft. Även bostadsfrågan söker man ordna. Som bekant har arbetsmarknadsstyrelsen låtit uppföra bostadsbaracker här och var i landet, framför allt i de områden där det råder brist på arbetskraft och samtidigt saknas bostäder. Skall nödvändig arbetskraft kunna erhållas, måste denna ha någonstans att bo. Barackbyggandet har blivit en — får vi hoppas — tillfällig lösning på boendeproblemet för denna arbetskraft.

Min fråga till statsrådet gällde de principer som tillämpas vid hyressättningen beträffande arbetsmarknadsstyrelsens bostadsbaracker. Hyressättningen i bostadsbarackerna exempelvis i Bredäng och vid Liljeholmen här i Stockholm är nämligen sådan, att den knappast kan verka stimulerande när det gäller att få nödvändig arbetskraft hit.

Man ställer sig nämligen fundersam inför det faktum, att det för dessa bostadsbaracker tillämpas en hyressättning som belastar berörda arbetare med

sådana bostadskostnader, att de motverkar omflyttningen av arbetskraft till stockholmsområdet, som ju lider brist på arbetskraft. Enligt uppgift har många yrkesarbetare, som avsett att ta anställning i stockholmsområdet, sålunda avböjt sedan de fått klart för sig de höga hyreskostnaderna i arbetsmarknadsstyrelsens baracker här i staden. Dessa hyror, som redan från början var i kraftigaste laget, höjdes den 1 april i år med ytterligare 16,7 procent, så att månadshyran för det lilla rum som en arbetare får disponera nu uppgår till inte mindre än 210 kronor. I de flesta fall är dessa arbetare norrlänningar med familj i hemorten, där de också får betala dryga boendekostnader.

Jag skulle därför vilja sluta mitt anförande med att fråga statsrådet, om han tänker vidta åtgärder för att åstadkomma korrigeringar i de företagna hyreshöjningarna i arbetsmarknadsstyrelsens baracker i Bredängs- och Liljeholms-områdena. Samma kraftiga hyreshöjning som företagits i Stockholm har genomförts även vid övriga av arbetsmarknadsstyrelsen ägda baracker i andra delar av landet, så att hyrorna där är lika höga som i Stockholm.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Hyrorna anpassas ju efter bostadsmarknaden på de olika orterna. Jag har i mitt svar framhållit, att det på sina håll även förekommer att företag tillämpar en hyressättning som understiger självkostnaden.

Jag tror emellertid att den hyressättning som herr Lorentzon har angivit för de två platser som han nämnde är riktig. Jag har ingen uppgift härom, men jag har en uppgift från Södertälje, där man bestämt hyran till 210 kronor per månad, och jag skulle tro att detta svarar mot vad som är gängse inom detta område.

Vi följer självfallet denna fråga med uppmärksamhet, och vi följer den inte

Svar på fråga ang. principerna för hyressättningen beträffande arbetsmarknadsstyrelsens bostadsbaracker

minst genom att iakttä hur den påverkar omflyttningen av arbetskraft. Jag tror att herr Lorentzon överdriver när han säger, att hyressättningen har motverkat denna omflyttning. Siffrorna för årets flyttningsrörelse till Stockholm visar nämligen att i år ett större antal personer har flyttat till Stockholm än under motsvarande tid i fjol. Den tidsperiod jag tänker på omfattar månaderna januari t. o. m. april i år, då ungefär 350 personer har flyttat ned till Stockholm, vilket är fler än i fjol. Detta har samband med att man från Stockholms stads sida har vidtagit särskilda åtgärder, nämligen uppförandet av moderna baracker med ungefär 500 rum. Jag tror att hyreskostnaderna för dessa rum visserligen kan diskuteras men att den står i hygglig relation till den allmänna hyressättningen och till vad man får betala för rum här i Stockholm.

Herr LORENTZON (k):

Herr talman! Inrikesministern säger nu att hyressättningen i ifrågakvarande baracker motsvarar den som tillämpas för likvärdiga rum på orten. Jag undrar om detta stämmer med verkligheten. Jag vet att det finns till ytan mycket väl tilltagna enrumslägenheter, för vilka man betalar betydligt lägre hyra än den man betalar för ett rum på 7,8 kvadratmeter i en barack. Läget på ortens bostadsmarknad har tydligen inte varit orsaken till den höga hyressättningen i de baracker i Bredäng och Liljeholmen som uppförts av arbetsmarknadsstyrelsen. Dessa baracker är tillverkade i Töre i Norrbotten och de är avsedda att lösa bostadsfrågan i Stockholm vid omflyttning av byggnads- och anläggningsarbetare, företrädesvis från Norrland. Jag överdriver inte alls när jag säger att hyrorna har verkat avskräckande för en flyttning av arbetare hit. Uppgifterna har jag fått från ledningen för betongarbetarnas fackförening, och jag tror att dessa är helt initierade i frågan.

Nu är visserligen skötseln av dessa

baracker i Bredäng och Liljeholmen överlämnade till Stiftelsen Hotellhus i Stockholm, och något av hyran går givetvis till den service som dessa inboende åtnjuter, såsom städning och byte av handdukar och sänglinne en gång i veckan. Men man kommer inte ifrån, att det är mycket underligt med en årshyra på 2 520 kronor per man när det på ett mycket litet område finns 14 baracker med 12 enkelrum i varje barack och varje rum inte har större yta än 7,8 m². Den hyran inbringar ju 30 240 kronor för varje barack, och en barack kostar enligt uppgifter jag fått 100 000 kronor i framställning. Baracken skulle med andra ord vara betald på mindre än fyra år, och det måste väl vara rekord i avskrivningstid. Det skulle vara tacknämligt om vi kunde komma dithän att inrikesministern lovade att frågan togs under prövning så att vi fick en liten koll på denna hyressättning. Den kan inte vara riktig, nämligen.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Av den redovisning jag har fått från arbetsmarknadsstyrelsen framgår att styrelsens kostnader för driften av förläggningar vid beredskapsarbetsplatser och omskolningskurser och av de speciella byggarbetsplatsförläggningarna uppgår till cirka 180 kronor per plats och månad, varvid även kostnaden för avskrivning av anläggningarna har inräknats. Detta är alltså ett genomsnitt, och det betyder inte att hyran måste bli 180 kronor över hela landet, utan den kan bli högre i stockholmsregionen. Men vi skall, som jag sagt tidigare, titta närmare på saken.

Sedan upprepar jag att flyttningsrörelsen mot Stockholm varit starkare i år än i fjol. Jag har fått uppgiften från arbetsnämndens direktör i dag på förmiddagen.

Härmed var överläggningen slutad.

Svar på interpellation ang. förhållandena vid Karlskronavarvet**§ 9**

Justerades protokollen för den 17 innevarande maj.

§ 10**Svar på interpellation ang. förhållandena vid Karlskronavarvet**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Fridolfsson i Rödeby har frågat mig om jag uppmärksammat Karlskronavarvets och de vid varvet anställdas besvärliga situation och, om så är fallet, om jag är beredd att vidta åtgärder för en stabilisering av företaget och dess verksamhet.

Jag vill först erinra om att Karlskronavarvet AB bildades i syfte bl. a. att skapa tryggare arbetsförhållanden i sydöstra Blekinge än vad som bedömes möjligt inom ramen för dåvarande marinverkstäderna i Karlskrona. Arbetsstillfällena i denna del av landet minskade nämligen kraftigt efter andra världskrigets slut och kunde väntas minska ytterligare när de år 1958 beslutade riktlinjerna för försvarets utformning i full utsträckning hunnit påverka arbetsmarknadsläget. Dessa innebar bl. a. en minskning av flottans omfattning. I stället för att anpassa marinverkstäderna till den minskade flottan, vilket skulle ha inneburit ännu färre arbetstillfällen, beslöts att utvidga verksamheten till att omfatta allmän mekanisk verkstadsproduktion vid sidan av den dominerande marina produktionen.

Denna omdaning av marinverkstäderna kunde självfallet förutses medföra stora svårigheter under omställningsperioden. På grund härav vidtogs redan vid bildandet av Karlskronavarvet vissa åtgärder i syfte att minska dessa svårigheter. För att trygga viss grundbeläggning tecknades sålunda med marinförvaltningen ett flerårigt ramavtal, som skulle tillförsäkra Karlskronavarvet

samma procentuella andel av marinens översyns-, underhålls-, reparations- och ombyggnadsarbeten som under den närmast förflutna femårsperioden. Övrig produktion skulle ske i konkurrens på öppna marknaden.

Svårigheterna har emellertid inte kunnat övervinnas med dessa åtgärder. Av varvets totala omsättning täckes i dag endast ca 25 procent av arbeten enligt ramavtalet. Återstående 75 procent måste tagas i konkurrens på öppna marknaden. Den rent civila andelen av den totala omsättningen har ökat från ca 15 procent budgetåret 1961/62 till ca 34 procent budgetåret 1964/65. Betydelsefullt i detta sammanhang är även att Karlskronavarvet startade sin verksamhet i ett läge med pressade priser inom varvsindustrien. Denna marknadsbild är alltså rådande. Varvet har heller inte haft nödvändiga ekonomiska resurser att i önskad omfattning ersätta bortfallet av marina arbetsuppgifter genom utveckling av egna produkter. Moderniseringen av produktionsapparaten har visserligen i princip skett enligt uppgjorda planer med ianspråktagande av de medel som av statsmakterna ställdes till förfogande vid starten. Produktionsutrustningen är dock ännu inte jämbördig med aktuella konkurrenters. För att vidmakthålla sysselsättningen har varvet därför tvingats åta sig arbeten till för varvet ofta ogynnsamma priser.

De svårigheter för Karlskronavarvet som jag nu gett exempel på har för de anställdas del varit märkbara i första hand genom en ojämn sysselsättning och överflyttning till andra arbetsuppgifter. Med hänsyn till sysselsättningsläget sådant detta kunde bedömas i december 1965 hade bolagsledningen ansett sig ha anledning att varna för att vissa permitteringar kunde komma att företagas under senare delen av år 1966. Senare erhållna civila och marina beställningar har medfört att risk för permitteringar ej synes föreligga innevarande år.

Svar på interpellation ang. förhållandena vid Karlskronavarvet

För att vinna klarhet om vilka åtgärder som bör vidtagas för att ytterligare utveckla och effektivisera verksamheten vid Karlskronavarvet pågår inom varvsledningen ett utredningsarbete genom en särskild arbetsgrupp. Till denna har även knutits kvalificerade utomstående experter på organisation och produktion. Denna arbetsgrupp studerar förutsättningarna för att öka såväl den egna civila produktionen som legoproduktionen mot bakgrunden av det alltför minskade militära produktionsunderlaget. Gruppen skall därjämte undersöka förutsättningarna att förbättra nybyggnadsmöjligheterna för de fartygstyper som enligt hävd tillverkats vid Karlskronavarvet.

Jag vill framhålla att jag noga följer utvecklingen vid Karlskronavarvet. När jag tagit del av varvets förslag till åtgärder för utveckling och effektivisering av verksamheten, vilket förslag beräknas vara klart under hösten i år, skall jag ta ställning till vilka åtgärder som kan erfordras från min sida.

Vidare anförde

Herr FRIDOLFSSON i Rödeby (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för försvarsdepartementet för svaret på min interpellation.

Interpellationen framställdes på grund av att det varslats om att risk förelåg för permitteringar av ett hundratal man. Av statsrådets svar framgår att det under 1966 ej föreligger någon risk för minskning av arbetsstyrkan, något som jag noterar med tacksamhet.

Karlskronavarvets betydelse för Karlskrona och östra Blekinge är så känd att jag här inte behöver tala så mycket om den. Riksdagen har vid flera tillfällen behandlat frågan om varvets framtid, men fortfarande saknas den trygghet som man kan begära i ett statligt företag.

Statens ansvar för Karlskrona och

östra Blekinge bör ses mot bakgrunden av att antalet tjänster inom den statliga sektorn sedan 1945 minskat med omkring 4 700. Den utbyggnad som kommit till stånd inom det privata näringslivet har ej kunnat kompensera bortfallet inom den statliga sektorn. Vid flera tillfällen har den goda tillgången på yrkeskunnigt folk vid Karlskronavarvet poängterats. Jag vill bl. a. återropa ett sådant yttrande som statsrådet Andersson gjorde när frågan om ombildning till statligt bolag behandlades i riksdagen den 14 december 1960. Vad som gällde år 1960 är lika aktuellt i dag.

Statsrådet omtalar i sitt svar att en arbetsgrupp tillsatts för att undersöka vilka åtgärder som bör vidtagas för att utveckla och effektivisera verksamheten vid Karlskronavarvet. Tillsättandet av denna arbetsgrupp hälsas med tillfredsställelse av de anställda och bör ses som ett positivt svar på interpellationen. Om det i framtiden kommer att framställas krav på ytterligare tillskott av kapital till bolaget, hoppas jag att såväl statsrådet som riksdagen ställer sig positiva till en sådan framställning. Karlskronavarvet har i tre århundraden varit ryggraden i Karlskronas och östra Blekinges industrier, och jag hoppas att det skall få fortsätta att vara den industri vilken människorna i det berörda området kan lita på även i framtiden.

Jag vill än en gång tacka för svaret som jag i stort sett vill beteckna som positivt, särskilt då löftet om att statsrådet under hösten 1966 kommer att taga ställning till vilka åtgärder som kan erfordras från hans sida. Jag hoppas att dessa åtgärder skall vara till nytta för Karlskronavarvet och dess anställda samt för Karlskrona och Blekinge.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 11

Svar på interpellation ang. normerna för representationsbidrag till befälskårer inom försvaret

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Oskarson har frågat mig om jag är beredd att medverka till att nuvarande normer för representationsbidrag till befälskårer inom försvaret i samband med besök av enheter ur främmande krigsmakter revideras så att de erhåller en tidsenlig utformning.

Medel för erforderlig representation vid utländska militära besök ställs, efter motiverad framställning, till vederbörande chefs förfogande för fördelning på olika ändamål i samband med besöket. Till ledning för myndigheternas kostnadsberäkningar vid framställningar om representationsbidrag i samband med utländskt militärt besök finns vissa äldre anvisningar. Dessa innehåller bl. a. normer som i fråga om besökande utlänningar av skilda befälskategorier summariskt anger hur omfattande och hur dyr representation — i form av mottagning, utflykt, måltid o. s. v. — myndigheten i allmänhet kan räkna med att få medel till.

De nuvarande anvisningarna för beräkning av medel för representation håller sedan en tid tillbaka på att överses inom försvarsdepartementet. Avsikten med denna översyn är att få fram efter ändamålet med representationen anpassade, förenklade normer för medelsberäkningen. Den avsedda förenklingen innebär bl. a. att kostnaderna per person för de olika befälskategorier, som representationen omfattar, i princip skall beräknas efter en och samma norm. — Det är avsett att de omarbetade anvisningarna, åtminstone för representation vid örlogsbesök, skall meddelas i så god tid att de kan tillämpas redan under den kommande sommaren.

Vidare anförde:

Herr OSKARSON (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för försvarsdepartementet för svaret. Jag är tillfredsställd med det löfte statsrådet här givit om att åtgärder skall vidtagas för att man skall komma fram till en mera rättvis fördelningsgrund när det gäller medel för representation vid utländska militärbesök. Den kår som har kommit i stryk-klass är underbefälskåren. Från organisationshåll har vid flera tillfällen påpekats hur orättvist denna kår behandlas i detta sammanhang. Någon rättelse har dock inte kommit till stånd.

Som exempel vill jag nämna att underbefälskåren vid representationsmid-dag kan erhålla kr. 12:50 per person enligt de äldre normer som nu finns och som statsrådet angav, medan övriga befälskårer erhåller dubbelt upp, d. v. s. 25 kronor per medlem. Dessa fördelningsgrunder är inte tidsenliga och utgör väl en kvarleva från den tid då underbefälets verksamhet betraktades som ett korttidsyrke och då underbefälet hänfördes till manskapet. Så är inte förhållandet nu. Underbefälskåren är inom försvaret en befälskår, fullt jämbördig med övriga befälskårer, och dess arbetsuppgifter har också i samband med de ändrade anställningsförhållandena blivit mera omfattande och betydligt mera ansvarskrävande än förr.

Numera umgås praktiskt taget alla människor i vårt samhälle efter i stort sett samma normer, och mässvanorna för de tre kårerna inom det militära är också i stort sett lika, liksom deras mäs-sar. Därför bör även representationen när det gäller måltider och dylikt vara likvärdig. Jag har ett mycket färskt exempel angående tillämpningen av dessa bestämmelser. Så sent som i förra vec-kan var det ett utländskt flottbesök i en västsvensk stad, och vid befälskårens representation i samband därmed fick underbefälskåren 15 kronor per person och övriga 31:25. Då hade underbefäls-kåren att välja på att bjuda enklare, att

Svar på interpellation ang. förslag till riksdagen på grundval av 1962 års bostadsförmedlingsutrednings betänkande

skära ned antalet gäster eller att själv stå för merkostnaden. Kåren valde vid det tillfället att bjuda på samma sätt som övriga och ta kostnaderna själv. Detta är naturligtvis inte ett riktigt förhållande, utan det är angeläget att nya bestämmelser snarast möjligt kommer till stånd. Jag har också fattat svaret så att det är statsrådets avsikt att sörja för detta.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Mitt svar innebär att den skillnad som i nu förevarande hänseende finns mellan olika befälskårer kommer att helt försvinna.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 12**Svar på interpellation ang. förslag till riksdagen på grundval av 1962 års bostadsförmedlingsutrednings betänkande**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Lindahl har frågat mig om det är regeringens avsikt att förelägga riksdagen proposition, grundad på det av 1962 års bostadsförmedlingsutredning framlagda betänkandet och när denna proposition i så fall kan väntas.

Interpellanten anknyter i motivering för sin fråga till förhållandena i Storstockholm. Jag delar hans uppfattning att det i ett gemensamt bostadsförsörjningsområde som huvudstadsregionen ter sig föga ändamålsenligt att de skilda kommunernas bostadsförmedlingar arbetar skilda från varandra, efter olika principer och med väsentliga skillnader i fråga om den tid som de bostadssökande måste vänta på att bli anvisade lägenhet.

Som herr Lindahl har erinrat om har 1962 års bostadsförmedlingsutredning

lagt fram ett betänkande om gemensamma bostadsförmedlingar. Betänkandet innehåller närmast en rent lagteknisk undersökning av möjligheterna att ålägga kommuner i ett sammanhängande bostadsförsörjningsområde att anordna gemensam bostadsförmedling. Betänkandet har remissbehandlats, och beredning i ärendet pågår inom inrikesdepartementet.

Utredningen väntas slutredovisa sitt uppdrag under loppet av detta år. Bl. a. återstår för utredningen att lägga fram förslag beträffande grunderna för förmedlingsverksamheten samt möjligheterna att öka förmedlingarnas tillgång på bostadslägenheter. En lösning av dessa frågor har givetvis stor betydelse, om man anordnar gemensam bostadsförmedling för flera kommuner.

Frågan om gemensamma bostadsförmedlingar har aktualitet främst i Storstockholm. Interpellanten utgår från förhållandena i detta område. Mellan kommunerna i Storstockholm pågår överläggningar om förutsättningarna att på frivillig väg anordna en för huvudstadsregionen gemensam bostadsförmedling. Enligt min mening bör utgången av dessa överläggningar avvaktas innan åtgärder vidtas för en eventuell lagstiftning. Om det visar sig möjligt att på frivillig väg nå en tillfredsställande ordning beträffande gemensam bostadsförmedling i Storstockholm torde det knappast bli aktuellt med någon proposition i ämnet. Skulle det däremot visa sig att de pågående överläggningarna inte leder till ett godtagbart resultat inom de närmaste månaderna får arbetet på en sådan proposition fullföljas.

Vidare anförde:

Herr LINDAHL (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min interpellation om hur det skall bli med den ge-

Svar på interpellation ang. förslag till riksdagen på grundval av 1962 års bostadsförmedlingsutrednings betänkande

mensamma bostadsförmedling i Storstockholm som vi så länge har diskuterat.

Statsrådet hänvisar i sitt svar till de överläggningar mellan kommunerna i Storstockholm som pågår och som syftar till att utreda om man på frivillig väg kan åstadkomma en för regionen gemensam bostadsförmedling. Statsrådet framhåller att utgången av dessa överläggningar bör avvaktas innan åtgärder vidtages för en eventuell lagstiftning. Om man på frivillig väg kan åstadkomma vad statsrådet kallar »en tillfredsställande ordning» blir det således inte aktuellt med någon proposition i ärendet. Slutorden i statsrådets svar, att om överläggningarna inte leder till ett godtagbart resultat kommer en proposition att framläggas, är ett klart besked. Det är bra att det har lämnats just nu.

Det är ingen tillfällighet att vi i Storstockholm tillmäter frågan om gemensam bostadsförmedling den största betydelse. Bostadskön har, trots ökad bostadsproduktion, på grund av den stora inflyttningen till storstadsregionen inte kunnat reduceras. Under de senaste åren har just detta område haft inte mindre än 40 procent av den totala folkökningen i landet. Jag hoppas att bostadsförmedlingsverksamheten kan effektiviseras och byggas ut efter ett enhetligt system. En gemensam bostadsförmedling för Storstockholm framstår som en angelägen reform.

Fördelarna med en gemensam bostadsförmedling är många. Fördelningsprinciperna kan göras enhetliga, och större rättvisa kan ges de bostadssökande. Vidare borde vi med en gemensam bostadsförmedling få bättre möjligheter att ge de bostadssökande bostäder närmare deras arbetsplatser. Det är inte ovanligt att en pojke och en flicka, som ämnar gifta sig, är bosatta i skilda kommuner och därför hamnar i olika bostadsköer. Sedan kanske de

arbetar i en tredje kommun, där de helst vill bo, varför de anstränger sig för att komma med i en tredje bostadskö. Ofta träffar man folk som bor i t. ex. Sundbyberg eller Sollentuna och som arbetar i Nacka eller Tyresö och får räkna med timslånga tröttande resor morgon och kväll.

Ur bostadsfördelningssynpunkt utgör Storstockholm en enhet, en gemenskap. Med en gemensam bostadsförmedling uppnås större rörlighet och rättvisa. Ur kommunikationssynpunkt och för att få en fungerande arbetsmarknad är det angeläget att vi efter alla diskussioner nu går från ord till handling. Vi har över 170 000 bostadssökande, men hur många av dessa som är i verkligt behov av bostad vet vi inte. En enda bostadskö skulle bidra till att sanera marknaden och underlätta möjligheten att få fram en nettokö, vilket framstår som mycket angeläget.

Jag delar uppfattningen att det är naturligt att all nyproduktion förmedlas genom samhällsorganen. Även den privatfinansierade delen av produktionen bör förmedlas genom bostadsförmedlingen. Så kallade successionslägenheter, som uppstår genom att bostadssökande tilldelas lägenheter genom nyproduktion, skall också ställas till den gemensamma bostadsförmedlingens förfogande. Det är angeläget med sådana rättsregler att dessa lägenheter inte utan starkt vägande skäl kan undandras bostadsförmedlingen. Den form av obligatorisk förmedlingsverksamhet som här har skisserats bör emellertid tillåta lägenhetsbyten utan medverkan av bostadsförmedlingen. Den som vill ha förmedlingshjälp skall naturligtvis ha möjlighet att få sådan. Bostadsförmedlingen kan i så fall tjäna som bytescentral.

På socialdemokratiskt håll har den uppfattningen vuxit sig allt starkare att i princip samtliga nyproducerade lägenheter samt i succession ledigblivna lägenheter skall tillföras den gemen-

Svar på interpellation ang. förslag till riksdagen på grundval av 1962 års bostadsförmedlingsutrednings betänkande

samma bostadsförmedlingen. Även om förturerna behandlas restriktivt är det emellertid i de snabbt växande förortskommunerna nödvändigt, om samhället skall fungera, att cirka 20 procent av nyproduktionen får disponeras av respektive kommuner för förturer åt sjukvårdspersonal, läkare, poliser etc. Fastän man ute i kommunerna i princip ger sin anslutning till förslaget om en gemensam bostadsförmedling är det just på denna punkt kritiken har satt in, då man anser sig ha långt större behov.

I en kommun, vars invånarantal på 15 år vuxit från 6 000 till 38 000, anser man att det är alldeles för litet med de 20 procenten. Det är Järfälla kommun som här åsyftas. Problemets storleksordning framgår av det förhållandet att man inom det obligatoriska skolväsendet på tre år har fått 113 nya skolklasser i denna kommun.

Dessa invändningar från kommunernas sida bör man så långt som möjligt ta hänsyn till. De bottnar inte i någon negativ inställning till en gemensam bostadsförmedling. Men de realistiska kommunalmännen har inte försummat tillfället att också peka på de egna behoven.

Kan för övrigt kommunerna räkna med att få disponera över en viss del av produktionen för de egna angelägna behoven, därest vi får en lagstiftning? Statsrådet framhåller att det inte behöver bli någon lagstiftning, om vi på frivillig väg kan åstadkomma en tillfredsställande ordning. Vad betyder detta? Är det enligt inrikesministerns mening en tillfredsställande ordning, om exempelvis 2 kommuner säger nej, medan 28 svarar ja? Vad sker i en sådan tänkt situation?

Jag utgår från att den gemensamma bostadsförmedlingen måste gälla för samtliga berörda kommuner. De kommunalmän som jag rådgjort med kräver för sin del en hundra procentig an-

slutning. Det vore enligt deras mening orättvist, om någon skulle få stå utanför. I så fall är det bättre med en lagstiftning, anser man.

Är statsrådet tillfredsställd med det konstruktiva förslag som framlagts av Storstockholms planeringsnämnd? Såvitt jag kan förstå är detta ett ambitiöst försök att på ett svärbemästrat område åstadkomma praktiska resultat. Frågan om gemensam bostadsförmedling har betydande intresse för den stora och ständigt växande befolkningen i regionen. Jag tolkar statsrådets svar så att ställningstagandet i kommunerna blir avgörande för statsmakternas fortsatta handläggning av ärendet. Om kommunerna väljer den frivilliga vägen är saken klar. Men om den vägen inte är framkomlig, kommer regeringen att allvarligt överväga en proposition om lagstiftning.

Herr BENGTSON i Solna (h):

Herr talman! Det är riktigt, som herr Lindahl har understrukt i sitt tack för svaret på interpellationen, att detta är en ytterst bekymmersam fråga i Storstockholm. Det är ju en av de mycket betänkliga följderna av den bostadsbrist som vi har och den bostadspolitik som har förts. Jag har i viss mån fattat herr Lindahls interpellation just nu såsom att han ville ge statsrådet en möjlighet att trycka på det hot som ligger i en antydan om en lagstiftning på detta område.

När man skall lösa hela denna fråga, möter man så många praktiska besvärigheter, att man måste gå fram stegvis. Man måste försöka lösa frågan i etapper. Vi är väl alla i Storstockholm på det klara med att läget som det är för dagen inte är bra; men jag tror, herr Lindahl, att alla ansvariga kommunalmän besjålas av en vilja att lösa frågorna och göra det så drägligt som möjligt för de bostadssökande. Detta är inte någon partipolitiskt skiljande fråga,

Svar på interpellation ang. förslag till riksdagen på grundval av 1962 års bostadsförmedlingsutrednings betänkande

utan det är en fråga om hur man på enklaste sätt skall komma fram till bästa möjliga resultat.

Jag nämnde att man i viss mån bör gå fram etappvis för att nå målet, och jag tänker liksom herr Lindahl på de olägenheter som för närvarande är störst. Enligt min mening bör man vara klar med fem olika delfrågor, innan man över huvud taget tar ställning till om man för närvarande skall ha en enda bostadsförmedling eller om man skall förbättra samarbetet.

Först och främst måste man ha ett gemensamt register, vilket för närvarande saknas. Detta är så att säga grunden för hela arbetet. Detta register får man säkert inte till stånd så lätt med de olika metoder som användes i de skilda kommunerna. Det är emellertid väsentligt att man omedelbart sätter i gång härmed.

I detta sammanhang kommer man också in på den fråga, som herr Lindahl tog upp, nämligen att de unga, som vill gifta sig, nu försöker bli inplacerade i både en, två och tre köer, vilket från många synpunkter är en olägenhet — kanske framför allt för de unga som måste hålla reda på så många olika ställen. Finns det ett centralt register är det ju betydligt lättare att lösa problemet.

Enligt min mening är det också mycket viktigt att man har enhetliga blanketter och rutiner samt enhetliga arbetssätt innan man slår ihop de olika kommunala organen till en bostadsförmedling för ungefär 1,4 miljon människor. Det blir en apparat som åtminstone inte är billigare, och frågan är om den blir effektivare än den nuvarande.

Det är också synnerligen väsentligt att det finns clearing med avseende på bytesmöjligheterna. Om det blir en lägenhet ledig vid en flyttning mellan Solna och Borås, kan denna inte utnyttjas så att en solnabo får komma in i en lägenhet i Stockholm. En sådan en-

kel clearing borde väl kunna åstadkommas förhandlingsvägen.

Viktigast är naturligtvis att vi får enhetliga fördelningsprinciper, och här kommer de förturer, som herr Lindahl talade om, in i bilden. Jag kan nämna att en sådan kommun som Boo räknar med ett nybyggande på 1 000 lägenheter. Enligt avtal går 100 till Stockholm, och det går också 750 enligt avtal och planering till HSB i Stockholm. Dessutom vill landstinget ha 250 lägenheter för sjukvården. Härigenom blir det inte någonting över för Boos egen kö. Avtal som beskär möjligheterna på detta sätt kan inte anses vara rimliga, utan här bör det bli enhetliga principer för hela storstockholmsområdet.

Mycket kan alltså göras, och jag är liksom herr Lindahl intresserad av att herr statsrådet klarare definierar vad han menar med »ett godtagbart resultat inom de närmaste månaderna». Det är åtskilligt som håller på att ske och jag tror också att det, om planeringsnämnden får verka, kommer att bli ett lyckligt resultat. Men, herr statsråd, godtar statsrådet att man stegvis förbättrar situationen? Vi skall dock försöka undvika det kaos som kan uppstå genom ett alltför starkt centralt ingripande.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **JOHANSSON**:

Herr talman! Såväl herr Lindahl som herr Bengtson i Solna har frågat om jag är tillfredsställd med det förslag som framlagts av stockholmsområdets planeringsnämnd och som nu diskuteras av kommunerna. Jag betraktar det som ett rimligt första steg, och då är det acceptabelt om man kommer fram till ett resultat.

Herr Lindahls andra följdfråga var hur vi skulle se på denna sak om 28 kommuner säger ja och två säger nej. Jag vill svara att vi bedömer den saken på samma sätt som man väl allmänt gör inom storstockholmsområdet, nämligen

Svar på interpellation ang. arkiv- och beredskapsarbetarnas löne- och anställningsförhållanden

att detta bör gälla alla kommuner. Men givetvis vill vi i så fall veta vad som gjorts att ett par kommuner har ställt sig utanför. Om det är något i avtalsförslaget man vill diskutera och ändra på, så förmodar jag att man tar upp den saken i nämnden och försöker nå ett resultat som gör det möjligt att alla kommuner innefattas i ett sådant beslut.

Herr BENGTSON i Solna (h):

Herr talman! Bara ett par kommentarer till vad statsrådet sade senast!

Jag noterar statsrådets förklaring av vad han i detta sammanhang menar med »godtagbart». Om några kommuner har intagit en tveksam ståndpunkt och besluten fattats enhälligt och alltså icke varit partipolitiskt betingade, så har det kanske berott på att man bedömt saken så, att de delfrågor som jag tidigare nämnt måste lösas först, innan man kan ta steget fullt ut. Jag tänker framför allt på frågan om registret. Även de enhetliga principerna vill man väl diskutera i lugn och ro, så att man vet vad man ger sig in på.

Jag tror liksom herr statsrådet att man kommer fram bäst på denna väg genom att skynda långsamt.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 13**Svar på interpellation ang. arkiv- och beredskapsarbetarnas löne- och anställningsförhållanden**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, som yttrade:

Herr talman! Fru Ryding har frågat om jag har för avsikt att företa en översyn av bestämmelserna rörande löne- och anställningsförhållanden för sådana arkiv- och beredskapsarbetare som åtnjuter pension.

Kungl. Maj:t föreskrev den 19 decem-

ber 1947 bl. a. att arbetstiden för arkivarbetare som åtnjuter ålderspension skall begränsas så att arbetsinkomsten jämte pensionen och eventuellt tillägg inte överskrider den förtjänst, som den arbetslöse skulle ha kunnat uppnå, om han under ett kalenderår haft oavbruten sysselsättning i arkivarbete eller musikerhjälp. Bestämmelsen, som avser endast arkivarbetare, har tillämpats inte bara för ålderspension utan även för andra pensionsformer som tillkommit efter år 1947. För andra beredskapsarbetare än arkivarbetare gäller regler som motsvarar vad som stadgats i huvudavtalet angående allmänna bestämmelser för kommunikationsverken. Personer som uppbär pension eller livränta sysselsätts emellertid endast undantagsvis i beredskapsarbete.

Bestämmelsen tillkom för att tillmötesgå önskemål från äldre arkivarbetare, som efter uppnådd pensionsålder ville fortsätta att arbeta. Det ansågs emellertid härvid att arkivarbetarna bör ha likartade inkomstförhållanden, oavsett om de åtnjuter pension eller ej. Jag är inte beredd att förorda att denna princip helt överges. Vissa justeringar kan dock vara önskvärda. Frågan bör lämpligen övervägas i samband med den utredning rörande arkivarbetarna som riksdagen nyligen hemställt om i samband med behandlingen av propositionen om arbetsmarknadspolitik.

Vidare anförde

Fru RYDING (k):

Herr talman! Jag vill först tacka chefen för inrikesdepartementet, statsrådet Johansson, för svaret på min interpellation samt för den bekräftelse på mina uppgifter i interpellationen som lämnas däri.

Sedan vill jag erinra om att interpellationen tog upp föreskriften i den omnämnda skrivelsen från Kungl. Maj:t, att summan av pension och arbetsinkomst för arkiv- och beredskapsarbe-

Svar på interpellation ang. verkningarna av nya skogsindustrier i mälarenregionen och vid upplandskusten

tare inte får uppgå till högre belopp än vad som vid oavbruten sysselsättning skulle kunna uppnås genom enbart arbete. Jag ställer mig dock undrande till uppgiften i svaret att bestämmelsen tillkom för att tillmötesgå önskemål från äldre arkivarbetare, som efter uppnådd pensionsålder ville fortsätta att arbeta.

Jag har för min del svårt att tänka mig att pensionärer, som är i stånd att utföra arbete, inte önskar inkomst av sådant utöver sin pension. Det må nu vara hur som helst med tillkomsten av denna bestämmelse, ett faktum är, anser jag, att bestämmelsen diskriminerar den kategori som det nu är fråga om, jämfört med pensionärer och handikappade som arbetar på arbetsmarknaden. Dessa kan utöver sin pension också uppnå viss inkomst. Det förvånar mig något att statsrådet säger sig inte vara beredd att förorda ett övergivande av denna princip.

För mig ter den sig som ålderstigen och i hög grad orättvis. Det av mig i interpellationen åberopade exemplet, som till alla delar överensstämmer med verkliga förhållandet, visar ju klart hur orimligt denna bestämmelse verkar i praktiken.

Jag vill emellertid med tillfredsställelse notera att statsrådet Johansson anser att vissa justeringar är önskvärda. Det heter i interpellationssvaret att frågan lämpligen bör övervägas i samband med den utredning rörande arkivarbetare som riksdagen nyligen har beslutat om i samband med att vi behandlade propositionen om arbetsmarknadspolitik. Detta ger mig anledning att uttrycka den förhoppningen, att det inte enbart skall bli vissa justeringar av den i interpellationen åberopade diskriminerande bestämmelsen, utan att den helt skall försvinna.

Sedan skulle jag vilja uttrycka en undran huruvida statsrådet Johansson är obekant med den synpunkt som finns

ibland de handikappade och som de anlägger på frågan. Jag rekommenderar honom att läsa Svensk Handikapptidskrift nr 2 för detta år. I en artikel under rubriken »Arkivarbetet — byråkrattens sista utpost» heter det bl. a.:

»Hela beredskapstanken är mogen att slopas för andra än där det verkligen är fråga om beredskapsarbeten, d. v. s. tillfälliga arbetsuppgifter. Arkivarbetarna har genom årens lopp klassats som reservarbetare. Arkivarbetarna har ständigt suttit i en osäkerhetsmarginal. I princip har de, trots att de kanske i femton år eller mera varit i tjänst som arkivarbetare på ett och samma ställe, statistikförts som arbetslösa. En gång var sjätte månad har de påmint om sin situation, sin lön får de icke från den institution de verkar på, de har icke semester (de har arbetsledighet), de har icke ansetts inneha någon anställning, de har ej haft någon förhandlingsrätt, de har icke kunnat göra anspråk på någon uppsägningstid etc. etc.»

Samma artikel ställer också i fortsättningen frågan hur man lämpligen löser problemet och ger själv svaret nämligen »i princip genom att acceptera arkivarbetet som en fullt legitim arbetsform».

Herr talman! Det anförda överensstämmer med och ger stöd åt de synpunkter som jag har givit uttryck för i interpellationen. Jag beklagar att statsrådet Johansson inte helt har velat acceptera dem, men jag hoppas dock att statsrådet vid närmare eftertanke skall komma fram till en godtagbar lösning då den utlovade prövningen av hithörande frågor nu skall verkställas.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 14**Svar på interpellation ang. verkningarna av nya skogsindustrier i mälarenregionen och vid upplandskusten**

Ordet lämnades på begäran till

Svar på interpellation ang. verkningarna av nya skogsindustrier i mälarenregionen och vid upplandskusten

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Lundberg har frågat statsministern om regeringen har uppmärksammat det allvarliga hot mot vår vattenförsörjning, våra fritids- och rekreationsområden samt befintliga skogs- och andra industriers försörjning med råvara, kapital, arbetskraft, bostäder etc. som ett godkännande av ny skogsindustri skulle innebära för mälarenregionen och upplandskusten.

Herr Lundberg har vidare frågat vilka åtgärder regeringen har vidtagit eller ämnar vidtaga för att stoppa ytterligare förorening av mälarenvattnet och tillkomsten av ny och obehövlig skogsindustri på upplandskusten, vilken skulle spolia oersättliga naturvärden, trivsel för bygdens befolkning samt skada befintlig skogsindustri och hindra andra för regionen nödvändiga investeringar. Slutligen frågar herr Lundberg om det finns någon praktiskt utarbetad plan för regionens eller Roslagens utbyggnad och investeringsbehov, som i möjlig mån kan hindra planlös utbyggnad och slöseri med tillgängliga ekonomiska, sociala och kulturella resurser.

Interpellationen har överlämnats till mig för besvarande.

Regeringen är självfallet väl medveten om de problem som interpellanten berör. Problem av denna art möter vi inte bara i de områden som nämns i interpellationen utan över huvud taget i tätortsregioner med stark expansion. Jag skall därför i mitt svar försöka ge några mera principiella synpunkter på de expansiva områdenas problem.

Den snabba ekonomiska utveckling, som vårt näringsliv genomgår, leder ju bl. a. till en mycket kraftig befolkningsomflyttning. Tätortstillväxten är betydande och experterna räknar med att 80 å 85 procent av befolkningen år 1980 kommer att bo i tätorter. Samtidigt med denna befolkningsomflyttning har vi genom mera produktiva arbetsinsatser

fortgående kunnat höja vår levnadsstandard. Tillsammans leder den industriella utvecklingen och befolkningskoncentrationen, den ökade fritiden och en mängd andra faktorer till större anspråk på såväl mark som arbetskraft och kapital från näringsliv, staten, kommuner och enskilda.

Tillgångarna på arbetskraft, kapital och för olika ändamål välbelägen mark är emellertid begränsade. Därför uppstår allt fler konfliktsituationer mellan olika intressen. I princip kan den situation som interpellanten skisserar då mycket väl uppstå, nämligen att lokalisering av en industri till en viss plats innebär att mark tas i anspråk som bättre skulle kunna användas för andra ändamål. Lokaliseringen kan också innebära att arbetskrafts- och kapitalresurser tas i anspråk, vilka sedda i ett större sammanhang skulle kunna ha utnyttjats mera effektivt på en annan ort.

Själva markutnyttjandet regleras främst genom den fysiska planeringen i våra kommuner. Dessutom sker på länsplanet en viss översiktlig samordning av denna planering — inte minst gäller detta i de län som interpellanten berör. För överväganden i frågor av den typ som interpellanten tagit upp är emellertid planering på kommun- och länsnivå ofta otillräcklig. För närvarande övervägs därför inom regeringen i vilka former en kompletterande fysisk riksplanering skall bedrivas. Denna planering avses bl. a. omfatta avgränsning av områden för olika fritidsändamål samt riktlinjer för skydd och utnyttjande av vatten och andra naturtillgångar. Jag vill här även erinra om den nya organisation för bl. a. natur- och vattenvård, som riksdagen beslöt om i fjol och som kommer att träda i kraft nästa år.

Vad gäller den planering av investeringarnas lokalisering och omfattning inom en viss region som interpellanten berör kan vi konstatera, att i vårt land någon tvångsmässig styrning av nä-

Svar på interpellation ang. verkningarna av nya skogsindustrier i mälardalen och vid upplandskusten

ringslivets investeringar inte sker. Därmed begränsas också möjligheterna att direkt planera för dessa investeringar på det regionala planet. Förutsättningar saknas dock inte för viss påverkan i detta avseende. En industrietablering förutsätter nämligen alltid samhällets medverkan vid utbyggnaden av service av olika slag. Den resurstilldelning som därvid sker från samhällets sida kommer ofta att bli avgörande för företagens val av lokaliseringstyp.

Ett medel att påverka detta val är det statliga ekonomiska lokaliseringsstödet. Riksdagen förutsatte också vid ställningstagandet till den lokaliseringsspolitiska organisationen att lokaliseringsfrågorna så långt möjligt skall lösas i samverkan mellan näringsliv, staten och kommun. Genom sådan samverkan bör även överväganden rörande fritidsfrågor kunna leda till resultat, varvid olika intressen blir tillgodosedda.

Förutsättningarna för att bedriva en egentlig regional planering när det gäller lokaliseringen och omfattningen av kommunala, landstingskommunala och statliga investeringar är givetvis större än när det gäller enskilda. En sådan planering försvåras emellertid av att staten för närvarande till stor del fördelar resurserna för samhällsbyggandet inom varje sektor för sig, t. ex. i fråga om bostäder, skolor, vägar etc. För att öka möjligheterna till den samordning av verksamheten inom olika sektorer som behövs för att vi skall kunna uppnå en harmonisk utbyggnad inom olika regioner har enligt riksdagens beslut om lokaliseringsspolitiken planeringsråden inrättats på länsplanet och lokaliseringsberedningen på det centrala planet. Inom inrikesdepartementet övervägs på vilket sätt en ytterligare aktivering av denna samordningsverksamhet skall kunna komma till stånd.

När det gäller den kommunala investeringsplaneringen kan vi konstatera att denna är av mycket skiftande ka-

raktär. Det är min uppfattning att det skulle vara till uppenbar fördel om kommunal långtidsplanering i fråga om investeringsbehoven skedde i större omfattning. För närvarande övervägs om inte de kommunala bostadsbyggnadsprogrammen kan utvidgas till allmänna kommunala investeringsprogram. Dessa investeringsprogram är emellertid att betrakta som försöksverksamhet, och det övervägs inom inrikesdepartementet hur den regionala-kommunala, landstingskommunala och statliga investerings- och lokaliseringsplaneringen skall kunna förbättras och hur samordning på olika nivåer skall kunna uppnås mellan denna planering och den ekonomiska långtidsplaneringen på riksplanet samt med den fysiska planeringen.

Vidare anförde:

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag ber först att få tacka inrikesministern för svaret på den fråga jag riktat till statsministern. Jag beklagar att statsministern varit förhindrad att ägna denna fråga den uppmärksamhet som man skulle ha önskat. Jag förutsatte nämligen att hans sekretariat inte skulle vara så arbetstungt, att man inte skulle ha haft tid att ägna dessa frågor någon som helst uppmärksamhet.

När jag läste igenom svaret fick jag Menlösas barns dag i tankarna. Det går nämligen inte in på en enda sakfråga. Om avsikten är att Sverige skall fortsätta att vara ett u-land i dessa för de människor som bor i vårt land så viktiga frågor, kan jag dock förstå det menlösa svaret.

Det är ganska märkligt att statsrådet svarar med att hänvisa till en princip. Jag har inte begärt att få höra något mera om principer. Vi har utrett dessa frågor i 50 år och vi har varje gång talat om principer, men ingenting har gjorts. Vad jag ville var att regeringen skulle

Svar på interpellation ang. verkningarna av nya skogsindustrier i mälarenregionen och vid upplandskusten

presentera ett handlingsprogram på detta område, och det var av denna anledning jag ställde min fråga.

Det är också anmärkningsvärt att man i svaret uttalar, att »80 å 85 procent av befolkningen 1980 kommer att bo i tätorter» men ändå anser att denna fråga är så betydelselös att man endast hänvisar till en princip.

Det anföres vidare att det är möjligt »att lokalisering av en industri till en viss plats innebär att mark tas i anspråk som bättre skulle kunna användas för andra ändamål». Jag trodde att en viss styrning av utvecklingen ingick i planeringen.

Inrikesministern framhåller att man skall ha en riksplanering på detta område och erinrar dessutom om vad som skulle ha iakttagits i olika fall. Han framhåller dessutom att det i vårt land inte förekommer någon tvångsmässig styrning av näringslivets investeringar. Detta är mycket märkligt. Jag frågar mig om det som arbetsmarknadsstyrelsen har gjort varit fullständigt meningslöst. Kastar vi ut så mycket pengar på meningslösa insatser? Är byggnadsregleringen och de åtgärder, som vidtages på industri-, bostads- och skolområdena o. s. v. endast uttryck för en meningslös planering? Är inte kreditmarknads- och lokaliseringspolitiken till för att söka skapa en vettig planering för samhällsmedborgarna i vårt land?

Dessa olika frågor har tidigare varit uppe till diskussion. Jag vill erinra om att jag redan för cirka 25 år sedan tog upp vatten- och naturförstöringen vid våra grusåsar. Då framhöll man att det inte var någon fara med dessa. Vi hade ju så många grusåsar. Hur är det med dessa i dag? Ja, nu ser vår landskapsbild ungefärligen ut som en krigskyrkogård. Det är inte bara grusåsarna och naturbilden som har förstörts utan även — vad som är viktigare — de naturliga reningsverken för det vatten vi behöver till våra hushåll. Man har emellertid

inte byggt ut reningsverken i tid, och därför har vi råkat in i detta katastrof-läge.

Jag vill också erinra om att jag, när vi år 1950 talade om gräns mot vatten och riksdagen tog denna underliga lagstiftning, påpekade att det var orimligt att att göra Mälaren till enskilt vatten, eftersom dess betydelse i gången tid har varit större än vad Östersjöns är i dag.

Experterna fick råda, och riksdagen följde dem. Nu har vi skapat ett sådant förhållande att — som någon yttrade förra veckan — alla vattendrag i Mellansverige och Sydsverige mera liknar en kloak än rent vatten. Vi skall komma ihåg att redan för några år sedan 350 000 wc:n utan rening släppte ut sitt innehåll i Mälaren — alltså i det vatten som dricks av stockholmare och många andra. Vi byggde en fabrik i Köping utan att tänka på konsekvenserna. I dag planeras en ny fabrik i Kvikksund, och vi har resonerat om att bygga ett tvätter i Eskilstuna. Jag vill ställa frågan: Hade inte departementet kunnat resa till limnologiska institutionen i Uppsala och titta på dess kartläggning av föroreningarna i mälarnättnet? Skulle inte det ha sagt de ansvariga att någonting måste göras? Vi kan inte ställa till på det sättet i mälarnättnet att människorna tvingas att dricka kloakvatten i allt större utsträckning. Samtidigt växer ju dessa vattendrag igen.

Jag är medveten om att det just i dag pågår en konferens, på vilken man skall diskutera vissa åtgärder för att försöka eliminera de besvärligheter som har drabbat Köpingsområdet. Vi skall emellertid inte se bort ifrån att vi visserligen har byggt ut limnologiska institutionen men icke har gett den en enda fast tjänst för att undersöka vattenföroreningar. Är det verkligen rimligt att vi så skall handha de uppgifter som samhället ålägger oss?

Det må vara hänt att staten får kasta ut miljarder genom det oförnuftiga be-

Svar på interpellation ang. verkningarna av nya skogsindustrier i mälärregionen och vid upplandskusten

slut som vi fattade år 1950, eftersom det anses att den skall ge bort sin egendom. Dock hade det väl varit riktigare att i detta avseende också tänka på de människor som måste leva inom området. Jag vill ställa en direkt fråga till herr statsrådet: Har man inom departementet — det framgår inte på något sätt av svaret — vidtagit åtgärder för att hindra byggandet av en massafabrik i kvicksundsområdet? Har man, när man skapar det nya tvätteriet för mälärzonen i Eskilstuna, gått in för att staten skall se till att det blir ordentlig rening? Satsar man de pengar som behövs för att någonting skall bli gjort på detta område?

Jag vill på denna punkt också klart och tydligt erinra om att man under senare tid har kommit underfund med att de frågor som jag ställde här i riksdagen åren 1941, 1942, 1943 och 1950 ännu är dagsaktuella.

Skall staten och samhället hela tiden vänta med åtgärder tills vi befinner oss i en katastrofsituation? En sådan inställning är orimlig när det gäller att skydda allmänhetens intressen i hälso- och fritidsfrågor. Det är helt enkelt oansvarigt av samhället att låta denna vattenförstöring fortgå utan att ingripa. Om man i departementet inte har tid att syssla med denna fråga, borde man väl ändå kunna uppdra åt någon annan att ägna sakfrågan uppmärksamhet och försöka vidta alla de åtgärder som är erforderliga.

Jag vill erinra om att de s. k. experter och juridiskt sakkunniga, som satt med 1950, då var ganska tvärsäkra i sina uttalanden. Nu ser vi vad denna s. k. expertis betyder. De har förstört de områden vi talar om. En del av denna s. k. expertis är tydligen engagerad på nytt, nu såsom sakkunniga i naturvårds- och vattenvårdsförbund, för att fortsätta med sin förstörelse.

Jag har också berört frågan om kustområdet vid Östersjön. Det gäller ut-

byggnad av en massafabrik i Hargshamn. Det är självklart att situationen där är densamma som i Mälaren. Eftersom jag trodde att regeringen var intresserad av en planering härvidlag, bar jag fört fram arbetsmarknadssynpunkter. I detta kustområde har vi en vattenförstörande industri, Hallstavik, och det är ingenting att göra åt den saken. Visserligen diskuterar man för närvarande att dra en avloppsledning ut i Östersjön, men jag skulle vilja framhålla för statsrådet att vi inte bör fortsätta att förstöra Östersjön på samma sätt som vi förstört insjöarna i vårt land. Även om det för stockholmarna skulle vara tacknämligt om man med pråmar kunde transportera ut och stjälpav avfallet i Östersjön, har vi inte någon som helst säkerhet för att Östersjön kan ta emot allt detta avfall utan att skadeverkningar uppstår. Jag hoppas att man skall kunna undersöka den saken.

Eftersom jag i min interpellation vad gäller nämnda massafabrik i Hargshamn hade talat om en småenhetskoncern, vilket herr Hedlund påpekat kunde missuppfattas, vill jag här bara säga att jag avsåg att i en sådan koncern skulle ingå mindre jordbrukare och skogsägare. Själva fabriken förutsätter jag skulle planeras i något större format. Låt mig nu bara konstatera att man i arbetsmarknadsstyrelsens rapport om morgondagens arbetsmarknad, som avlämnades för en tid sedan, säger att arbetsmarknadsstyrelsen har att styra utvecklingen och att försöka planera på ett vettigt sätt. Jag såg i Upsala Nya Tidning ett referat från centerpartiets stämma i Uppsala, där herr Eliasson i Sundborn talade om en bov i inflationsdramat.

Det var folkomflyttningen och det förhållandet att socialdemokraterna vill flytta arbetskraften till de platser där företagen finns. Det skulle kosta 150 000 kronor per arbetare, medan en flyttning

Svar på interpellation ang. verkningarna av nya skogsindustrier i mälärregionen och vid upplandskusten

av industrien till arbetskraften skulle kosta 70 000 kronor per arbetare. Herr Eliasson hade enligt referatet sagt, att socialdemokraterna är de stora syndarna när det gäller omflyttning av arbetskraften. Även i RLF-tidningen har man påtalat att den strukturförändring som nu genomförs inom massaindustrien kommer att leda till ytterligare centralisering. Ett exempel härpå skulle vara att man inom en företagszon i Norrland planerar att ersätta ett flertal hamnar inom denna zon med endast två. Sådana uttalanden är märkliga när vi vet att man inom skogsindustrien, som är en låglöneindustri, tvingas att mycket snart genomföra förändringar, som kan göra denna industri bärkraftig i konkurrensen med utländska företag, och när vi dessutom vet att det är nödvändigt att skapa förutsättningar för arbetskraften inom denna industri att få en rimlig ersättning för sin arbetsinsats.

En mängd industrier står inför en utbyggnad. I Hallstavik t. ex. tvingas man att mycket snabbt utöka industriproduktionen. Arbetskraftsbristen där uppgår till ett 150-tal arbetare, och den sammanlagda bristen inom kommunen uppgår till ca 170 arbetare. Men framför allt saknas bostäder och andra serviceanordningar.

I gimoområdet har man för närvarande 600 anställda, och man räknar med att inom den närmaste framtiden utöka industrien med ytterligare 300 anställda. Härför krävs en mycket stor produktion av bostäder m. m.

Till stockholmsområdet planerar man — trots allt — att förlägga en internationell industri; jag har inte hört att projektet är skrinlagt ännu. För denna industri kommer det att krävas ett mycket stort arbetskraftstillskott.

Att under nuvarande förhållanden, då vi har brist på kapital och saknar möjligheter att bygga ut redan befintlig industri, planera en helt ny industri mitt

emellan två stora industriområden kan inte betecknas som annat än planlöst, i synnerhet som det saknas arbetskraft i området. Jag är som bekant ingen speciell älskare av bolag som sådana. Men har vi tillåtit bolag att komma in i området och har vi lurat dit arbetskraft, så är det också samhällets skyldighet att se till att bolaget får tillgång till råvara och arbetskraft och får möjlighet att bygga ut så att det kan klara sig i den internationella konkurrensen.

Nu framhålles, att en del av den arbetskraft, som är sysselsatt i gimoområdet, bor i socknarna runt om. Det är riktigt; av en förteckning jag har framgår att av de 837 som arbetar i Gimoverket är endast hälften från Gimo. Men jag kan inte förstå att det är någon större skada att industrien ligger i ett område och arbetskraften bor och skattar i ett annat — det går exempelvis oerhört många tåg mellan Stockholm och Uppsala varje dag.

Jag skulle vilja fråga herr statsrådet: Menar statsrådet med detta svar — som jag har litet svårt att över huvud taget få ut någonting av — att alla dessa utredningar och allt tal om planering för industri, för lokalisering och för arbetskraftsomflyttningen bara är ord, och att man alltså inte har någon som helst känsla för att de behöver omsättas i praktiken? Om arbetskraften, som vi ju har ett visst ansvar för, kan beredas arbetstillfällen i Norrland i stället för att behöva trängas med arbetskraften i Uppland inom en ny industri, där arbetskraften också är lågavlönad, så vore det väl vettigare att satsa på utbyggnaden däruppe? Tidigare finns företag i branschen i Hallstavik, i Karlsholm, i Skutskär, i Bomhus och i Norrsundet, alla med vattenförstörande inverkan. Det kan räcka med den förstörelsen.

Herr talman! Det kunde finnas mycket att säga i denna fråga, men jag hoppas att jag med detta skall få statsmakterna att göra åtminstone så mycket att

Svar på interpellation ang. verkningarna av nya skogsindustrier i mälarenregionen och vid upplandskusten

vi inte längre förtjänar beteckningen u-landet Sverige när det gäller vattenföreningar och fritidsområden. Vi borde kunna ägna dessa problem åtminstone lika mycket intresse som vi ägnar frågan om hjälp till u-länder. Tyvärr är svaret mycket nedslående och visar att man näppeligen anser sig ha tid att syssla med dessa för land och folk så viktiga frågor. Speciellt är sjukvårdens huvudmän förvånade över att man å ena sidan talar om förebyggande sjukvård och å andra sidan försöker plantera ut sjukdomshärdar, ja pesthärdar, på olika håll i vårt land. Det anstår inte folkhemmet Sverige.

Herr TRANA (s):

Herr talman! Herr Lundberg, som i sin interpellation närmast har sökt framstå som en framsynt tillvaratagare av östhammarsortens intressen, han har givit sig själv denna nobla roll med utgångspunkt från en av allt att döma mycket ensidig information om de problem som han i interpellationen söker kartlägga. Hans argumentation är också i flera avseenden ohållbar och verklighetsfrämmande, ofullgången och motsägelsefull. Jag vill med beklagande konstatera att jag vid en mera ingående genomläsning av interpellationen — observera att jag talar om interpellationen och inte om det anförande herr Lundberg nyss höll — har fått en stark känsla av att herr Lundberg hela tiden talar om någonting annat än vad som är interpellationens formella motiv och målsättning.

Herr Lundbergs interpellation handlar officiellt om två viktiga frågor, enligt honom själv livsviktiga: dels frågan om ett ifrågasatt användande av Mälarens sötvattentillgångar som recipient för avloppsvattnet från en ny stor massafabrik, dels frågan om det från bondeskogsbrukshåll planerade uppförandet av en sulfatfabrik vid Hargshamn i Östhammars stad. Jag skall för

min del inte gå in på massaindustriens allmänna förutsättningar i konkurrensen på världsmarknaden eller på de eventuella följdverkningar som nya massafabriker kan medföra ur vatten- och luftföroreningssynpunkt — den redogörelsen överlåter jag till dem som besitter den nödvändiga sakkunskapen. Men så mycket står väl klart även för en lekman att om herr Lundbergs farhågor beträffande föroreningsriskerna är berättigade så kan mälärprojektet och hargshamnsprojektet inte jämföras, under förutsättning att Mälaren — vilket låter sannolikt — är den reella sötvattentillgång som i framtiden skall svara för storstockholmsområdets försörjning med hushålls- och industrivatten. Mot den bakgrunden kommer hargshamnsprojektets eventuella skadeverkningar att framstå såsom en angelägenhet av mycket begränsad omfattning.

Herr talman! Herr Lundberg har emellertid en motsatt uppfattning. Han ägnar mälärprojektet med dess enligt hans uppfattning sannolika konsekvenser för miljoner människor cirka 40 rader i sin interpellation men satsar friskt nära 300 rader på att söka förhindra att hargshamnsprojektet vid Saltsjön och en av landets allra bästa utvecklingsbara djuphamnar med direkt järnvägsanknytning skall få komma till utförande. Därav, herr talman, drar jag den slutsatsen att herr Lundberg endast har tagit upp mälärprojektet för att kamouflera sin huvudsikt, som synes vara att östhammarsområdet, d. v. s. den del som ligger i Stockholms län, skall förhindras att expandera industriellt.

Herr Lundberg motiverar sin inställning bl. a. med att den diskuterade industrianeläggningen skulle komma att spoliera områdets förutsättningar för fritidsbebyggelse och betydelsefulla trivsel- och fritidsvärden för både bygdebefolkningen och fritidsbyggarna och hänvisar beträffande den förväntade befolkningsutvecklingen i Stockholms län

Svar på interpellation ang. verkningarna av nya skogsindustrier i mälardalen och vid upplandskusten

fram till år 2000 till ett uttalande i ett föredrag av landshövding Westerlind, att länet då beräknades ha två miljoner invånare, varvid länet inte skulle räcka till för befolkningens behov av fritidsbebyggelse.

Jag vet inte på vilket föredrag av landshövdingen som herr Lundberg stöder sitt uttalande, men om det är det föredrag som landshövdingen höll vid Svenska naturskyddsföreningens konferens den 19 november 1965, är det i princip riktigt att landshövdingen framhöll att Stockholms län till sin omfattning är för litet för att räkna till för miljonbefolkningens fritidsbehov.

Men landshövding Westerlind yttrade dessutom på tal om markanvändningen och de samhälleliga investeringarnas fördelning följande: »Vid denna avvägning kan jag inte se annat än att man måste skilja mellan tre huvudkategorier av intressen, nämligen 1) den bofasta befolkningens och näringslivets behov, 2) det rörliga friluftslivets och naturvårdens krav och 3) fritidsbebyggelsens önskemål.»

Landshövding Westerlind framhöll vidare i sitt föredrag att en strävan vid den översiktliga planeringen borde vara att koncentrera tyngre industrier till ett fåtal platser. Han berörde de folkopinioner som då ofta växer fram och underströk med skärpa, att sådana anläggningar måste nog anpassas till den översiktliga planläggningens intentioner, så att inte industrianläggningarna slängdes ut på måfå här och där i naturen. Han yttrade därefter: »Däremot har jag svårt att ta på allvar att fritids- och naturvårdsintressena skulle tillåtas att lägga en död hand på målmedvetna, långsiktiga ansträngningar att utveckla en hel regions näringsliv, när efter grundliga lokaliseringsoverväganden en storindustri vill söka sig till en plats, som i den översiktliga länsplaneringen avsetts härför och där markdispositionen i den omgivande zonen planerats

med tanke på detta.» Jag vill, herr talman, i anknytning därtill helt instämma i landshövdingens refererade uttalanden.

Herr Lundberg, som liksom jag själv väl känner till den för den ovane extrema stanken från massaindustrien i Skutskär, skulle jag vilja rekommendera — om han inte redan har varit där — att besöka skogsägarnas moderna sulfatfabriksanläggning i Mörrum i Blekinge. Jag har själv varit där i samband med en av jordbruksutskottets resor och kunde då endast förmärka en mycket svag lukt inne på själva fabriksområdet. Sedan den fabriken byggdes torde de tekniska förutsättningarna att bemästra luft- och vattenföroreningsriskerna ytterligare ha utvecklats.

Ett annat av herr Lundbergs argument är att det råder brist på arbetskraft bl. a. i Gimo — herr Lundberg var inne på det också i sitt anförande nyss — för den där befintliga kraftigt expanderande industrien och att det därför måste anses oriktigt att investera kapital i en ny industri i östhammarsregionen, eftersom arbetskraften till denna — enligt herr Lundberg — måste tvångsförflyttas från Norrland. För min del kan jag inte se någon som helst skillnad i om friställd norrländsk arbetskraft söker sig till Gimo eller till Östhammar. Att länsgränsen mellan Uppsala och Stockholms län för närvarande går utmed östra kanten av Gimo och samtidigt utgör kommungräns mellan Östhammars stad och Olands kommun kan i sak inte ligga till grund för en annan bedömning i det avseendet. Herr Lundberg torde nog vara ganska ensam om den uppfattningen åtminstone här i riksdagen.

Ett annat av herr Lundbergs argument är att han med hänvisning till småböndernas tidigare enligt hans uppfattning felaktiga investeringar, vilka tagit sig uttryck i dyra och nedlagda mejerier, ömmar för att småbruksägarna

Svar på interpellation ang. verkningarna av nya skogsindustrier i mälardalen och vid upplandskusten

ånyo skall lockas att satsa kapital för att bygga upp en enligt herr Lundbergs bedömning obehövlig skogsindustri. Herr Lundberg, som dock anför att bonde-skogsbruket i Stockholms län uppgår till 70 procent av den samlade skogsarealen, har märkligt nog inget intresse för bondekooperativ skogsbruksdrift, utan anser mycket bestämt att det skall vara de stora, bankägda skogsaktiebolagen som i förädlingsstadiet skall ha den odiskutabla rätten till de privata skogsägarnas skogliga råvarutillgångar.

Herr Lundberg vill alltså tvinga in de många småskogsägarna under och göra dem beroende av mäktiga storskogsbolags- och bankintressen. Herr Lundberg överraskar och förvånar. Det är sannligen ett hastigt påkommet förtroende för de stora skogsbolagen från herr Lundbergs sida. Herr Lundberg fällde dock nyss ett yttrande som klargjorde att han kanske inte hade odelat förtroende för dem.

Herr Lundberg tycks inte ha uppmärksammat att de flesta investeringar på grund av samhällets ständiga omvandling så småningom förlorar sitt ursprungliga värde. Herr Lundberg nämner som ett avskräckande exempel de nedlagda mejerierna, men herr Lundberg bör kanske inte som framstående kooperatör på konsumentsidan glömma bort att samma utveckling — på grund av att vi lever i ett föränderlighetens samhälle sedan länge och med herr Lundbergs positiva medverkan — pågått inom konsumentkooperationen, trots de många gånger avsevärda sociala vådorna särskilt för de äldre människorna. Konsumts utveckling i dag kantas av nedlagda kooperativa butiker. Herr Lundbergs argument mot bondekooperationen är alltså ohållbart.

För egen del anser jag att olika former för skogsdrift, även bondekooperativa, skall få tävla med varandra när det gäller att tillvarata och förädla en för vårt lands välbefinnande så viktig pro-

dukt som våra skogstillgångar. Herr Lundberg borde kunna dela denna uppfattning eftersom han ju är en av dem som i detta hus allra starkast gång på gång uttalat sitt principiella misstroende mot speciellt de stora skogsaktiebolagen.

Jag skulle kunna fortsätta med en granskning av hållbarheten i de argument som herr Lundberg anför mot en förläggning av en ny skogsindustri till Hargshamn i Östhammar, men det anförda får räcka. Jag vill i stället, herr talman, som representant för östhammarsområdet presentera våra synpunkter i den uppkomna frågan.

Om man drar en linje från Norrtälje över Uppsala och rakt västerut till västmanlandsgränsen har man delat Uppland i två i det närmaste geografiskt lika stora delar. I den norr om denna linje belägna delen, som man för övrigt i detta avseende kan utsträcka ända till Gävle i Gästrikland, är Östhammars centralort den tätort som har mest allsidig samhällelig service. Där finns, förutom sedvanliga affärer och bankinrättningar, domsaga, lantmäterikontor och Stockholms läns nordligast belägna sjukvårdsanläggningar i form av länslasarett och ett av landstinget på senare år ombyggt och fullt moderniserat hem för kroniskt sjuka. Östhammars stad håller sig sedan flera år med egna, nybyggda yrkesskolor, och senast under föregående år invigdes i Östhammar Stockholms läns största och modernaste nybyggda anläggningar för skyddad verksamhet med plats för ett 80-tal partiellt arbetsföra. Staden har svarat för uppförandet och står som huvudman.

Går jag över till fritids- och naturvårdsområdet tillhandahåller Östhammars stad Stockholms läns enda s. k. trestjärniga campingplats, såvida det inte tillkommit någon ny sådan i år, vilken under sommarmånaderna väl utnyttjas av turisterna. Och staden har redan haft utställt för granskning

Svar på interpellation ang. verkningarna av nya skogsindustrier i mälardalen och vid upplandskusten

och via stadsfullmäktige hemställt hos länsstyrelsen om fastställandet av ett förslag till generalplan för fritidsbebyggelse och naturvård, i vilken den redovisade arealen för fritidsbebyggelse utgör cirka 3 800 hektar eller 4,9 procent av stadens totala areal, vilken utgör 76 877 hektar. När Öregrunds stad med Gräsö landsförsamling den 1 januari 1967 sammanföres med Östhammar kommer den totala arealen att uppgå till 90 100 hektar eller nära en niondel av Stockholms län. För närvarande bor i Östhammars centralort cirka 2 000 människor och i dess landsbygdsdelar cirka 4 850, vilket för den senare delen betyder 6,5 invånare per kvadratkilometer. Man skulle kunna tro att dessa uppgifter härrör från norrländsk glesbygd i stället för från det län i vilket Svea rikets huvudstad är belägen.

Östhammars stads centralort kan erbjuda fullständigare serviceanordningar för människorna än något annat samhälle i norra Uppland. Det är bara det allvarliga krusket att den relativt höga servicestandarden inte motsvaras av ett tillräckligt stort befolkningsunderlag. Befolkningssiffrorna har sedan år 1920 gått ned med över 50 procent. Först nu synes en stabilisering vara på väg.

Genom avsaknaden av industrier och därmed för befintliga serviceorgan följande brist på befolkningsunderlag har skattekraften och den kommunala utdebiteringen i staden utvecklats i ogynnsam riktning. Skattekraften per invånare utgjorde år 1964 46:46 skattekrönor och den kommunala utdebiteringen för innevarande år är 20:91. Som jämförelse kan nämnas att Uppsala enligt 1964 års taxering hade en skattekraft av 77 skattekrönor per invånare, alltså en skattekraft som med mer än 30 krönor per invånare översteg vad som gällde för Östhammars del. Herr Lundberg tillhör alltså i detta avseende de privilegierade. Är det kanske därför

som han tycks ha den uppfattningen att fattiga grannar, åtminstone utanför hans eget län i norra Uppland, bör veta sin plats och nöja sig med de smulor som till äventyrs kan falla från den rike mannens bord? Herr Lundberg betraktar ju i sin interpellation östhammarsområdet främst såsom ett värdefullt fritidsområde för dem som har möjlighet att utnyttja det.

En av herr Lundbergs motiveringar mot fabriksanläggningen i Hargshamn är att vattenfrågan är viktig för det expanderande området med hänsyn till roslagsstädernas tillväxt, fritidsbebyggelse och befintlig industris utbyggnad. Vilken industri inom området, herr Lundberg? Hur skall Östhammars stad kunna få någon industriutveckling av betydelse om man accepterar herr Lundbergs resonemang att arbetskraft utifrån inte får tillföras området? Herr Lundberg talar i sin interpellation om att den ifrågasatta industrien till Hargshamn i Östhammar skulle kunna »skapa svårigheter och kostnader för befintlig industri och skapa arbetsmarknadsproblem, som kan radera vad man efter hårda arbetslöshetsår inom området byggt upp i gott samarbete mellan olika parter». Nu tror jag att vi närmar oss pudelns kärna i herr Lundbergs interpellation.

Det förhåller sig på det sättet, herr Lundberg, att av denna industri ingenting har placerats inom Östhammars stadsgräns. Både Sandviken och Rockwool har nämligen byggt upp sina industrier i Gimo samhälle i Uppsala län, vilket samhälle på tre sidor är omslutet av Östhammars stad. De skattemässiga följdverkningarna kommer alltså i mycket ringa utsträckning Östhammars stad och dess invånare till del. Jag säger ingenting om att herr Lundberg, liksom jag själv, vill slå vakt om dessa industrier, men jag och med mig praktiskt taget hela östhammarsområdets bofasta befolkning, oberoende av parti-

Svar på interpellation ang. verkningarna av nya skogsindustrier i mälärregionen och vid upplandskusten

tillhörighet, protesterar mot att herr Lundberg söker framställa sig såsom en förkämpe för hela östhammarsområdets intressen när det i själva verket endast är det i Östhammars stad inskjutande gimoområdets intressen i Uppsala län som synes ligga honom om hjärtat. Ty det ligger väl ändå nära till hands att herr Lundberg med sin interpellation i verkligheten har velat göra en insats i den intressekonflikt, som genom förberedelserna för den senaste kommunblockslagstiftningen föreligger mellan Östhammars stad i Stockholms län och Olands kommun med Gimo i Uppsala län samt mellan länsstyrelserna i Stockholms och Uppsala län.

Östhammars stad, vilken i likhet med herr Lundberg i hans interpellation anser att Skärfhammars församling med Gimo industrisamhälle geografiskt tillhör östhammarsområdet, ansåg och anser alltså att detta borde ha medfört att denna församling med sina omkring 1 700 invånare med utgångspunkt från riktlinjerna för den nya kommunblocksindelningen borde ha tillförts östhammarsblocket. Då skulle östhammarsblocket ha erhållit det starka och väldifferentierade näringsliv och det befolkningsunderlag, som var avsikten med kommunblocksreformen. Detta var också länsstyrelsens i Stockholms län uppfattning, även om det på grund av motståndet icke kom till uttryck i det slutgiltiga förslaget.

Olands kommun och länsstyrelsen i Uppsala län hade icke bara motsatt uppfattning utan ansåg dessutom att en stor del av den till Gimo samhälle gränsande Hökhuvuds församling i Östhammars stad och Stockholms län skulle överföras till olandsblocket i Uppsala län. Jag vill i detta sammanhang understryka, att Gimo samhälle som är det ojämförligt största samhället i olandsblocket, genom sin belägenhet vid östhammarsgränsen aldrig kan bli centralort i Olands kommun, vilken efter en

stundande sammanläggning med Rasbo kommun kommer att sträcka sig från Östhammars stadsgräns till Uppsala stadsgräns, en sträcka på cirka 5 mil glesbygd och med en centralort på några hundra invånare i Alunda cirka 3,5 mil från Uppsala.

Jag vill också understryka att meningarna om lämpligaste kommuntillhörighet har varit delade bland befolkningen i Gimo. Man kommer inte ifrån att denna befolkning i stor utsträckning använder Östhammar som serviceort. Låt mig anföra bara ett par exempel. Enligt av provinsialläkaren i Östhammars provinsialläkardistrikt under år 1965 förd statistik utgjordes till 20 procent hans patienter av invånare i Gimo. Även läkarna vid länslasarettet har stark kännning av detta. På skolans område har, trots att Olands kommun var en föregångare med enhetsskolan på försöksstadiet, under alla år en stor del av de äldre barnen i Gimo och deras föräldrar föredragit att barnens skolgång förlagts till realskolan i Östhammar.

Herr talman! Jag skall be att få avsluta mitt inlägg med några konkreta frågor till herr Lundberg.

Herr Lundberg har skrivit sin interpellation så, att den skall ge intrycket att ha tillkommit bl. a. mot bakgrunden av en stark ansvarskänsla gentemot befolkningen i östhammarsområdet. Men när denna befolknings sedan 30 år vid oräkneliga tillfällen manifesterade vilja att skapa en livskraftig industri som skulle komma detta område till godo äntligen ser ut att få en chans att förverkligas, då framträder herr Lundberg och försöker med hänvisning till sin ansvarskänsla att torpedera projektet.

Jag frågar för det första: Hur och med vilka medel vill herr Lundberg främja hela östhammarsområdets utveckling, skattekraftmässigt och standardmässigt?

Min andra fråga är: Vilket anser herr

Svar på interpellation ang. verkningarna av nya skogsindustrier i mälarenregionen och vid upplandskusten

Lundberg vara national- och kommunalekonomiskt mest riktigt, att utnyttja en redan befintlig och geografiskt välbelägen centralort med ganska fullödig serviceanordningar, eller att förfuska de där redan gjorda investeringarna genom att bygga upp en ny serviceort på andra sidan kommungränsen men på bara några kilometers avstånd från den förstnämnda centralorten och på tre sidor omsluten av dennas uppland?

Herr Lundberg har i interpellationen, klart och utan förbehåll uttalat, att Gimo är beläget i det aktuella östhammarsområdet, för vilket herr Lundberg på grund av sin ansvarskänsla hyser sådan omtanke. Otivelaktigt skulle ett överförande av Gimo till Östhammars stad — hur det än blir i Hargshamn — betyda en utomordentlig injektion för näringslivet och en skattekraftshöjande stabilisering för hela östhammarsområdet inklusive Gimo. Den planmässiga organisationen av hela områdets resurser och rationella utformning skulle underlättas.

Mot den bakgrunden ställer jag den tredje och sista frågan: Är herr Lundberg beredd att ta konsekvenserna av sitt helt riktiga påstående i interpellationen, att Gimo hör till östhammarsområdet och tillstyrka, att Skäfthammars församling med Gimo samhälle överföres till Östhammars stad, så att den nuvarande geografiska enheten slutgiltigt omvandlas till en kommunal enhet?

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Min interpellation, herr Trana, gäller inte en liten kommuns olika problem. Jag förstår att herr Trana under veckor lagt ned arbete på sitt tal, men det kan i alla fall inte liknas vid annat än skriet från vildmarken. Om herr Trana vill diskutera små kommunala problem för att skyla över de stora — och jag förstår att herr Trana måste

upphäva detta skri med tanke på sin kommun — må det vara hänt. För min del tänker jag inte gå in på dessa frågor, utan jag vill hålla mig till saken.

Om herr Trana tagit del av Hallstaviks och Gimos problem, liksom av hela områdets problem, skulle han ha känt till att det rör sig om fritidsfrågor, vattenproblem m. m. Herr Trana skulle jämväl ha vetat att det inom området för närvarande saknas möjligheter att, förutom vad beträffar Hallstavik, utnyttja disponibel vattentillgång för ytterligare utbyggnad av massaindustrien.

Jag trodde att herr Trana skulle försöka ägna sig åt själva sakfrågan, men liksom Jack London skrev sitt skriet från vildmarken måste tydligen även herr Trana få göra det.

Herr TRANA (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag torde nog känna till förhållandena i Hallstavik minst lika bra som herr Lundberg.

Jag var i går med på en expedition i Hargshamn i Östhammar och då kände vi lukten från Hallstavik men jag skall inte här gå in på sådana saker. Jag vill bara påpeka, att herr Lundberg inte ens försöker att svara på en enda av de frågor, som jag ställde och som är av stort intresse.

I övrigt var herr Lundbergs svar sådant att det talar för sig självt. Jag anser mig därför inte behöva göra några ytterligare kommentarer.

Herr GREBÄCK (cp):

Herr talman! Orsaken till att jag lägger mig i denna socialdemokratiska familjeträta är den att jag av olika anledningar kommit att ganska ingående syssla med de problemställningar som berörts i interpellationen och i debatten här.

Herr Lundberg har i sin interpellation presenterat ett samhällsekonomiskt handlingsprogram. Han talar om hur naturresurserna, arbetskraften och ka-

Svar på interpellation ang. verkningarna av nya skogsindustrier i mälarenregionen och vid upplandskusten

pitalet skall användas — i första hand i mälarenregionen men i stort sett i landet för övrigt. Han anklagar regeringen för brist på initiativkraft och handlingskraft, och det finns väl ingen anledning för mig att motsäga honom i detta fall. Det måste väl vara sant, eftersom det är en av de egna som gör påståendet.

Det är emellertid alldeles klart att i frågor av så kontroversiell art som det här gäller är det oerhört angeläget att de avvägningar som måste göras av samhällsplanerare och politiker blir så noga penetrerade som möjligt. Jag kan instämma med statsrådet Johansson i att det inte räcker med bara en regional planering, utan dessa frågor måste handläggas med hänsyn till hela samhällets behov.

Jag vill också helt instämma i vad herr Lundberg karakteriserade som skriet från vildmarken. Jag kommer också från dessa vildmarker uppe i Roslagen, och jag vet att för oss gäller det här en mycket angelägen sak. Jag skulle emellertid vilja belysa den från en annan utgångspunkt än som skett tidigare.

Ytterst gäller problemet hur vi skall kunna utnyttja det virkesförråd som finns i mälarenregionens skogar och dessa skogars tillväxt. Enligt senaste skogstaxering är den årliga tillväxten 3,2 miljoner skogskubikmeter, och mot den svarar en avverkning på 1,8 miljon skogskubikmeter. Vi har sålunda för närvarande en underavverkning på 1,4 miljon skogskubikmeter, om hänsyn bara tas till den årliga tillväxten. Man räknar emellertid med att omloppstiden i skogarna, särskilt i Stockholms län, för närvarande är 200 år, och de nämnda siffrorna innebär att förnygringsytorna där nu bara utgör 50 procent av vad de borde vara. Vi avverkar inte tillnärmelsevis de virkeskvantiteter som vi teoretiskt har möjlighet att göra.

Från det område det här gäller skeppas årligen stora mängder timmer till

Finland. Våra industrier har inte tillräcklig kapacitet för att på ett rationellt sätt utnyttja virkesförrådet. Hur skall vi klara den saken? Ja, jag kan inte komma till någon annan slutsats än att vi måste sätta in mer arbetskraft och kapital. Hur skall vi annars kunna utnyttja denna samhällstillgång?

Detta varnar herr Lundberg emellertid för, ty arbetskraftsbristen i Hallstavik, Gimo m. fl. platser är, säger han, mycket besvärande. Men den är väl inte besvärligare där än på andra ställen, t. ex. utefter Gästriklands kust? Ju närmare vi kommer stockholmsområdet, desto mera besvärande blir den. Nej, vi kan inte göra sådana avvägningar, utan vi måste bedöma frågorna ur samhällssynpunkt och se efter vilka resurser som behövs för att vi skall kunna utnyttja en naturtillgång, som för närvarande inte förräntar sig. Och hur skall vi få en bättre skogsvård, om vi inte kan utnyttja de överskottskvantiteter som nu finns i våra skogsmarker? Det är detta som ytterst är problemet.

Vi måste bygga ut befintliga industrier eller skapa nya toppmoderna industrier som kan ta upp konkurrensen på världsmarknaden. Och någonstans måste vi ju placera dessa företag. Mälarens vatten får inte förorenas, säger herr Lundberg, och där delar jag hans uppfattning. Det vore i högsta grad oklokt att bygga en sulfatfabrik vid Mälaren. Men vi får inte heller förorena Östersjöns vatten, säger herr Lundberg. Var i Herrans namn skall vi då lägga en sulfatfabrik?

Här gäller det att tillvarata överskottet av speciellt tall- och lövvirke inom detta område, där vi nu inte har tillräcklig industriell kapacitet. Om vi undersöker möjligheterna utefter kusten från Dalälven i norr, så finner vi efter vad jag kan förstå inget annat område som är lämpligt för en modern massafabrik än hargsregionen. I länsstyrelsens planering ingår också att fritidsbebyggel-

Svar på interpellation ang. verkningarna av nya skogsindustrier i mälarenregionen och vid upplandskusten

sen inte skall släppas fram i detta område, utan att det skall reserveras för industriändamål. Det är därför en alldeles riktig samhällsekonomisk bedömning att hagsområdet, som i dag inte är exploaterat i nämnvärd grad och som har Östersjöns tredje djuphamn i storleksordningen, reserveras för industriell användning. Det är väl sådan planering och förutseende som herr Lundberg efterlyste. Om man någonstans har varit förutseende rent samhällsekonomiskt, så är det just i hagsområdet.

Herr talman! Detta var några synpunkter, som vi från skogsägarnas sida måste ha som underlag för en bedömning när det gäller att utnyttja de virkesförråd som finns inom det här området. Det sista ordet är väl ännu inte sagt i denna fråga, utan det krävs naturligtvis fortsatta ingående undersökningar och prövningar. Men någonting måste göras för att vi på ett bättre sätt skall kunna ta vara på en tillgång som nu blir illa utnyttjad.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Grebäck sade att just de skogsområden som finns i Stockholms län måste kunna utnyttjas. Jag vill erinra om att den stora skogsindustri som arbetar där, nämligen Hallstavik, äger mycket liten del av skogsarealen och därför är direkt beroende av att köpa virke. Herr Grebäck vet emellertid att denna industri nu planerar en mycket kraftig utbyggnad. Är det den utbyggnaden man vill hindra?

Herr Grebäck kanske i stället menar att Hallstavik borde överföras till skogsägarna? Det må vara hänt, eftersom vattenområdet redan är förstört. Jag förvånar mig emellertid över att herr Grebäck här talar om en planering ur hela samhällets synpunkt. Jag förutsätter att han läser RLF:s tidning. I numret för den 28 april understrykes behovet av en kraftig strukturrationalisering inom skogsindustrien och centralisering av

industrierna. Man talar även om den hotande prisutvecklingen.

Dagens Nyheter för i dag framhåller att en kraftig koncentration är önskvärd inom svensk cellulosaindustri på grund av den hårdnande marknaden internationellt sett. Menar herr Grebäck att man då, utan hänsyn till en planerad utbyggnad i Hallstavik, utan hänsyn till den internationella konjunkturen och prisutvecklingen på området, skall till varje pris bygga ytterligare en fabrik, för att om några år — som det står i tidningsartiklarna — komma i den situationen att man får slå igen? Jag tycker att det är orimligt.

Dagens Nyheter har i dag även ett referat om den riksplanering av marken som statsrådet Palme överväger. Det är självklart att en sådan planering utgör en positiv sak och något som kan medföra en viss ljusning även i det avseende vi nu diskuterar. Men herr Grebäck och jag har som alla andra medborgare ett visst ansvar även mot svensk industri, och jag förutsätter att herr Grebäck känner förhållandena så väl att han vet att det icke bara gäller att bygga de många enheterna inom industrien; man måste också skapa möjligheterna för dem att producera och hållas i drift samt få det företagsekonomiska underlag ingen kan komma förbi.

Herr GREBÄCK (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte här ta upp någon debatt med herr Lundberg om det rent tekniska förfarandet när det gäller att omvandla virke till massa; det skulle föra alldeles för långt. Men jag vill framhålla att Hallstavik är en sulfittfabrik där man använder granvirke och även en del lövvirke. Den planerade, mycket eventuella, fabriken i Hargshamn, skulle vara inriktad på tallvirke och lövvirke, där det finns ett mycket stort virkesöverskott, och alltså utgöra en komplettering av möjlighe-

Svar på interpellation ang. verkningarna av nya skogsindustrier i mälarenregionen och vid upplandskusten

terna att industriellt utnyttja våra virkestillgångar.

Inte vill skogsägarna i det här området komma Hallstavik till livs. Tvärtom! Det är en utomordentligt värdefull industri som fyller en mycket stor uppgift. Så dumma är vi inte att vi vill vara med att skära av den gren vi själva sitter på.

Den planerade industrien skulle eventuellt utnyttjas för att tillverka vad som kallas craftliner, där riskerna för förorening av vatten är mycket mindre än i en vanlig massafabrik, och där lukten är mera besvärande.

Man bör känna till dessa och andra problem, om man skall uttala sig i frågan. Det förvånar mig att herr Lundberg kan vara så tvärsäker i sina påståenden utan att ha tagit del av de utredningar som ligger bakom det ifrågasvarande projektet.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan glädja herr Grebäck med att jag har tagit del av utredningarna. Jag vet också vilka föroreningar som följer av massaindustrien över huvud taget, lika väl som jag känner till den kemiska nedsmutsning som vi står inför.

Kommunikationerna och vägväsendet har byggts ut, och jag vågar säga att det inte föreligger någon som helst risk för att man inte skulle kunna få avsättning för den skogsråvarumängd som finns inom området. Men jag frågar mig: Har vi råd att förstöra alla förutsättningar för människorna att bo inom storstockholmsområdet, som så småningom avses få cirka 3 miljoner invånare? Har vi råd att eliminera alla möjligheter till fritidsliv och förstöra svensk natur hur mycket som helst?

Det är riktigt att hallstaviksområdet är nedsmutsat och att vi inte kan göra så mycket åt det. Men herr Grebäck vet att det redan är brist på industrivatten och att man diskuterar ett överförande

av industrivatten från Dalälven, genom en viss sträckning, till dessa industrier i Roslagen. Är det detta herr Grebäck är ute efter?

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr GREBÄCK (cp) kort genmäle:

Bara en kort replik, herr talman!

Herr Lundberg talar gärna om fritiden och fritidsproblemen. Men vi måste väl också skapa de ekonomiska förutsättningarna för människorna att kunna utnyttja fritiden. Ingen kan ju leva enbart på sol och värme, utan vi måste utnyttja de naturresurser vi har för att få fram de medel som är nödvändiga för att fritiden skall bli till glädje för människorna.

Herr NYSTRÖM (s):

Herr talman! Egentligen är det överflödigt att jag tar kammarens tid i anspråk. Men eftersom jag är medansvarig för planeringen av roslagsområdet, som berörs i herr Lundbergs interpellation, vill jag säga några ord.

Interpellationen synes vara grundad på den felaktiga föreställningen, att ianspråktagandet av marken i Roslagen för industrilokalisering, bebyggelseutveckling, uppförande av fritidshus och utövande av rörligt friluftsliv sker planlöst och improviserat. En sådan föreställning strider emellertid helt mot det verkliga förhållandet åtminstone i Stockholms län. Stockholms län torde nämligen vara föregångslänet i fråga om översiktlig regionalplanering. I början på 1950-talet igångsattes en intensiv översiktlig planering genom länsstyrelsens försorg med huvudvikt på det känsliga kust- och skärgårdsområdet inklusive hela Roslagen.

I interpellationen heter det: »Roslagen får inte göras till ett planlöst gytter för spekulative intressen utan hänsyn till människor som där skall leva

Svar på interpellation ang. verkningarna av nya skogsindustrier i mälarenregionen och vid upplandskusten

och bo, ha en säker försörjning och kunna få trivsel, rekreation och andra nyttigheter.» Alla måste väl instämma i det uttalandet. Men det är just detta som sedan lång tid varit motivet för länsöversiktsplaneringen. Roslagen har faktiskt varit den sektor av regionen som trätt i förgrunden vid den översiktsplanering som bedrivits sedan årtionden tillbaka. I utredningar, motioner och interpellationer har under årens lopp oavslutligen påvisats nödvändigheten av en uppryckning av näringslivet i Roslagen, så att denna länsdels avfolkning stoppas.

Bakom dessa strävanden har legat uppfattningen, att Roslagen — genom sitt geografiska läge nära huvudstadsområdet, sina markutrymmen och sin latent arbetskraftsreserv till följd av jordbrukets och skogsbrukets minskade betydelse i sysselsättningshänseende — har naturliga förutsättningar för en viss industriell expansion, i huvudsak koncentrerad till tre centralorter, nämligen Norrtälje, Hallstavik och Östhammar. Länsstyrelsen har därför, i samverkan med bland andra arbetsmarknadsstyrelsen, i alla grenar av samhällsplaneringen ständigt arbetat för ökade sysselsättningsmöjligheter i främst dessa centralorter genom en industriell expansion baserad på områdets naturliga betingelser.

I all länsöversiktsplanering för utvecklingen inom Roslagen under efterkrigstiden och redan dessförinnan har följaktligen den bestämda utgångspunkten varit, att till Hargshamn om möjligt skulle förläggas en större industri. I fritidsplaneringen för Stockholms läns skärgårdsområde av år 1964 har i enlighet härmed trakten kring Hargshamns utlagts såsom industriellt influensområde. Runt detta område har sedan utlagts ett bälte av mark där fritidsbebyggelse inte bör förekomma.

Vid remissbehandlingen av denna

plan framfördes även synpunkter om att det område där fritidsbebyggelse inte borde förekomma skulle ytterligare utvidgas, vilket iakttagits vid den länsöversiktsplanering som nu slutförts. Det är därför fullständigt felaktigt att — såsom interpellanten synes tro — lokaliseringen av en massafabrik till Hargshamn skulle strida mot fritidsplaneringen och den allmänna länsöversiktsplaneringen. Tvärtom har i denna trakt industrilokaliseringen varit det primära vid all översiktsplanering.

Då det gäller arbetskraftsförsörjningen är interpellantens argument enligt min uppfattning inte heller hållbara. Motivet till arbetet med att industrialisera Hargshamn såsom ett led i uppryckningen av Östhammar har varit de mycket besvärliga avfolkningsproblem, vilka som bekant sedan länge präglat östhammarsområdet. Det nuvarande östhammarsblocket — Östhammars och Öregrunds städer — har under perioden 1950—1965 minskat sitt invånarantal med i runt tal 1 500 personer. Denna befolkningsminskning har ägt rum trots de industriutbyggnader vilka, såsom interpellanten påpekat, pågår i grannorterna Hallstavik och Gimo.

Orsaken härtil är givetvis nedläggningen och rationaliseringen av jordbruket samt rationaliseringen av skogsbruket, som leder till ett minskat arbetskraftsbehov. Tillgängliga prognoser för jordbruksutvecklingen inom det omfattande jordbruksområde det här gäller visar på fortsatt negativ utveckling för bygden, om inte lämpliga åtgärder sätts in i tillräcklig omfattning. Länsstyrelsen har i likhet med berörda myndigheter på riksplanet och i länet funnit, att det skulle vara synnerligen olyckligt, därest norra delen av Roslagen bleve en ren ödebygd. En harmonisk utveckling av länet — och inte bara av detta, utan av hela regionen från Gävle och ned mot Stockholm —

Svar på interpellation ang. verkningarna av nya skogsindustrier i mälärregionen och vid upplandskusten

motiverar förekomsten av en levande centralort, som just bör utgöras av Östhammar.

Redan nu representerar Östhammar mycket omfattande samhällsinvesteringar. Dessa skulle förvandlas till felinvesteringar om inte befolknings- och näringsunderlaget förstärks. Den befolkningsminskning som hittills ägt rum har huvudsakligen inneburit utflyttning av yngre arbetskraft. Oavsett om en större industrianläggning kommer till stånd eller inte erfordras, herr Lundberg, en påspädning av de svaga årskullarna i de mest produktiva åldrarna, försåvitt den nuvarande centralorten Östhammar skall vara livskraftig i framtiden.

I jämförelse med de besvär som den bofasta befolkningen i de oftast tätbefolkade trakterna kring övriga sulfatfabriker får vidkännas — såsom exempelvis den här omnämnda sulfatfabriken i Skutskär, belägen mitt i samhället — framstår olägenheterna av en sulfatfabrik i Hargshamn, i vad avser det rörliga friluftslivet, enligt min uppfattning såsom synnerligen överdrivna.

Avslutningsvis vill jag än en gång betona, att interpellantens uttalande att en sulfatfabrik i Hargshamn skulle vara uttryck för en irrationell planlöshet enligt min mening är fullständigt ogrundat.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill citera ett tidningsreferat från den 2 februari där det sägs: »Stockholmarna får gå utomläns om de vill bygga fritidsstugor. De som bor i Stockholms stad och län får i framtiden söka sig utanför Storstockholm om de vill bygga fritidsstugor, sa landshövding Erik Westerlind i sitt inledningsanförande vid en konferens i Nynäshamn.»

Landshövding Westerlind konstaterade vidare att man hade planerat ytterligare 80 000—90 000 fritidsstugor i lä-

net men att man nu måste dra ned antalet till 70 000.

Vår fritid kostar ungefär 5 miljarder kronor om året. Vi vet vilken ekonomisk betydelse fritidslivet har. Tror herrarna att man vinner mera på att få en industri som skall leverera en råvara men som inte ger någon utdelning åt skogsägarna? Titta på Sydsveriges senaste bokslut, så får ni se vad bönderna fick ut av sin skog!

Herr Nyström talar om att arbetskraft finns. Men det är alldeles klart att det i Gimo för närvarande fattas en arbetskraft på 293 personer och i Hallstavik på 73 personer. Det saknas också ungefär 250 bostäder i Gimo och omkring 75 i Hallstavik. Menar herr Nyström att man från kvoterna skall avdela den byggenskap som erfordras för att bygga bostäder i området i Harg och ny industri för att tillfredsställa hans önskningar. Skall kvoten i så fall tas från ex. Norrtäljes?

Herr Nyström bör inte heller bortse ifrån att i det område som man nu vill förstöra för fritidsbebyggarna redan finns något tusental fritidshus.

Det har här talats om lukt och vattenföroreningar. Vad skulle herr Grebäck och herr Nyström säga, om de själva tvingades bo inom detta område — herr Grebäck gör det kanske redan? Är herrarna omedvetna om de besvärigheter som följer av vattenföroreningar m. m. i ett område som har avsetts för fritidsfolk? Tusentals människor har byggt fritidsstugor i detta område, eftersom det i den första planen inte talades om någon vatten- och luftförorenande fabrik. Vill man nu utan att känna något ansvar mot dem inkräkta på deras fritidsmark och rekreationsmöjligheter? Det är enligt min mening att lura människor till en felinvestering, och det är ett anmärkningsvärt beteende.

Även arbetarna behöver numera ha möjlighet att skaffa sig fritidsstugor, men de har inte råd att resa hur långt

Svar på interpellation ang. verkningarna av nya skogsindustrier i mälarenregionen och vid upplandskusten

som helst. Man bör tänka även på den delen av arbetskraften.

Herr NYSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill tala om för herr Lundberg att vi ingalunda har något emot fritidsbebyggelse i Roslagen. Även Roslagen är emellertid en landsända som måste leva på någonting, och man kan inte leva enbart på fritidsbebyggelse.

I mitt föregående anförande påpekade jag att det aktuella området vid Hargshamn redan på ett tidigt stadium var planerat för industrier. Det är visserligen sant att ett och annat fritidshus ligger där redan nu, men enligt planerna skall det inte bli mera fritidsbebyggelse där.

Herr Lundberg framhåller att människorna snart måste bege sig utanför Stockholms län för att få en fritidsbostad. Det må väl vara hänt. Vi kan, som jag sade tidigare, inte ha bara fritidsbebyggelse i Roslagen, utan det måste där skapas en livskraftig bygd, och vi behöver industrier för att kunna livnära oss.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Det har aldrig förut inträffat i Roslagen, herr Nyström, att det rått sådan brist på arbetskraft som för närvarande. Men nu lockar man industrier till området och är beredd att börja den gamla omgången. Det är ansvarslost av samhället att locka till sig industrier men glömma bort att skapa förutsättningar för både arbetskraften och näringslivet att leva vidare och utveckla sin konkurrenskraft.

Samtidigt aktualiseras frågan om möjligheterna till fritidsbebyggelse i allt högre grad. Nu håller vi på att förstöra dessa möjligheter även i den bästa delen av Uppland, Roslagen. Jag tolkar emellertid masspetitionen från östhammarområdet inte såsom ett uttryck för att man tänkt över vad frågan gäller,

utan så att det är andra skäl som ligger bakom petitionen, och då må det vara dem förlåtet som har engagerat sig i den.

Herr TRANA (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lundberg läste upp ett tidningsreferat — huruvida detta låg till grund för hans interpellation vet jag inte — av vad landshövding Westerlind yttrat om att man i Stockholms län inte har utrymme för den fritidsbebyggelse som erfordras för att tillgodose storstockholmsområdets behov. Att detta visat sig vara fallet beror helt enkelt på att det har gjorts en ordentlig planering för ifrågavarande fritidsbebyggelse både på länsplanet och inom kommunerna. Företrädarna för berörda kommuner anser att man inte kan lusa ned terrängen med hur mycket fritidsbebyggelse som helst. Vart skulle trivseln då ta vägen, herr Lundberg? Det måste ändå finnas litet orörd natur kvar.

Vidare räknar herr Lundberg upp hur många bostäder det fattas i Gimo och hur många bostäder som fattas i Hallstavik. Jag kan tala om för herr Lundberg att det i dag fattas 400 lägenheter i Östhammar, vi har med andra ord 400 familjer som står i bostadskön där.

Herr NYSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara säga till herr Lundberg att vi som bor i Roslagen nog vet vad vi talar om, och jag är alldeles säker på att vi där kommer att ha tillräckligt med arbetskraft. Det är riktigt som herr Lundberg säger att vi för närvarande har brist på arbetskraft i det aktuella området, men det är bara någonting tillfälligt. Får vi bara en industri i Hargshamn, kommer ungdomen säkert att stanna kvar i Roslagen.

Herr JANSSON (k):

Herr talman! Det skall kanske beklagas att nu ifrågavarande projekt har

Svar på interpellation ang. verkningarna av nya skogsindustrier i mälarenregionen och vid upplandskusten

tagits upp till behandling i samma interpellation; förutsättningarna för å ena sidan projektet i Hargshamn och å andra sidan projektet i Kviksund är ju så skilda. Hargshamn är beläget i ett industrifattigt område. Jag har svårt att bedöma de interna förhållandena i och för sig på denna plats, men ett torde vara ostridigt, nämligen att där behövs industri. Tillkommer det inte en industri av det slag som herr Lundberg nu vill förhindra, får det bli en annan industri i stället; befolkningen i området måste ju ha någon utkomstmöjlighet.

Problemet Kviksund ligger annorlunda till. Det handlar där om ett område med kanske det mest differentierade näringsliv som vi över huvud taget har i vårt land. Det är inte ont om arbetstillfällen i detta område. I hela mälarenregionen finns det över huvud taget många arbetsplatser. Här föreligger alltså en helt annan problematik att ta ställning till. Det angelägnaste är enligt min mening att på något sätt vidta åtgärder för att skydda Mälarens vatten mot förorening.

Tillåt mig i detta sammanhang göra en liten erinran. Vid 1950-talets slut begärde Billerudskoncernen att få bygga en fabrik i Kviksund, men vid den tidpunkten — och då var Mälarens vatten ändå inte så illa utsatt som nu — avstyrkte vår vattenvårdsexpertis mycket bestämt denna begäran. För inte så länge sedan kom man igen med en ny ansökan, ganska överraskande för övrigt, och ville sätta upp en cellulosa-fabrik med dubbelt så stor kapacitet som det var fråga om när ärendet avstyrktes i slutet av 1950-talet.

Mälaren är Sveriges största råvattentäkt. Den förser cirka 1,2 miljon människor med vatten, bl. a. hela västeråsområdet och stockholmsregionen. Antalet konsumenter beräknas år 1975 ha stigit till 1,4 miljon, och inom över-skådlig framtid beräknar man att kanske 3 miljoner människor kommer att få

sitt vatten från Mälaren. Kan det då vara rimligt att tillåta en industri av detta slag att slå sig ned vid Kviksund?

För närvarande får Mälaren ta emot avloppsvatten från bebyggda områden som hyser cirka 1,1 miljon människor. 1967 beräknas detta antal ha stigit till 1,3 miljon och på lång sikt till 2 miljoner. Avlopp från minst 350 000 WC släpps nu, enligt en tidningsuppgift häromdagen, direkt eller indirekt ut i sjön utan att passera reningsverk.

Mälaren är förutom vattentäkt också en betydelsefull fritidssjö. Det beräknas att det finns omkring 8 000 fritidshus i närheten av Mälarens vatten. Vederbörande regionsorgan i Västerås har beräknat att det i detta område före år 2000 kommer att finnas ytterligare 8 000 fritidshus, varav 3 500 i närheten av Kviksund.

Från den utgångspunkten hade det varit önskvärt om statsrådet i sitt svar på herr Lundbergs interpellation hade varit litet mer konkret och kanske tagit ställning i själva sakfrågan; jag kan hålla med herr Lundberg om att svaret är litet allmänt hållet.

Mälarens vatten är redan nu allvarligt hotat. Vi borde kunna vara eniga om att en ny industri av detta slag i Kviksund ökar hotet mot Mälarens vatten. Därför finns det enligt min mening inget skäl att tillåta att det nu planerade företaget förläggs till Kviksund.

Statsrådet säger, att vi i Sverige inte har någon styrning av näringslivet. Det kan väl vara riktigt på sitt sätt. Men frågan är om statsmakterna eller andra myndigheter har möjligheter att hindra det fria näringslivet att breda ut sig på det sätt som nu är tänkt. Enligt min uppfattning har man detta, kanske inte inom lokaliseringspolitikens ram men väl inom ramen för vår hälsovårdslagstiftning och immissionslagstiftning. Även om alla utredningar på detta område inte är färdiga, tror jag att hälso-

Svar på interpellation ang. verkningarna av nya skogsindustrier i mälarenregionen och vid upplandskusten

vårdslagstiftningen ger möjligheter till ett ingripande. Hälsovårdsstadgan har många materiella detaljregler, som man kan sammanfatta i en enda formel: det är förbjudet att åstadkomma sanitär olägenhet. Om 8 000 familjer, som skaffat sig fritidshus i ett område, en vacker dag upptäcker att de inte längre kan bada i den sjö, vid vilken de placerat sina fritidsstugor, på grund av att vatten är förorenat, då är det självklart att formeln om sanitär olägenhet kan tillämpas.

Det finns även annan lagstiftning som skulle kunna ifrågakomma i detta fall och som tidigare diskuterats här i riksdagen. Den kommunistiska gruppen har t. ex. motionerat beträffande en särskild lagstiftning om luftförorening och vattenförorening. Men jag tror som sagt att man redan med stöd av hälsovårdsstadgans 63 § om tillståndstvång verkligen kan förhindra att Kvicksundsprojektet kommer till stånd.

Jag har i all korthet velat framföra dessa synpunkter; om denna debatt har någon som helst betydelse när vattendomstolen i sommar — eller om det möjligen blir i höst — skall fatta beslut om projektet Kvicksund vill jag inte ha stått utanför diskussionen. Vi strävar efter att höja svenska folkets standard, och det måste väl ändå erkännas av alla att frisk luft och rent vatten också hör till hög standard.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Herr Jansson instämde mer herr Lundberg i ett avseende, nämligen i att mitt svar var allmänt hållet. Men han gav ju egentligen själv förklaringen härtill innan han steg ned från talarstolen; han konstaterade nämligen att kvicksundsärendet för närvarande är under prövning i vattendomstolen, en prövning som sker med hänsyn till gällande lag och författning.

Vattendomstolen kommer att pröva frågan huruvida industriens tillkomst kan åstadkomma en sanitär olägenhet. Om domstolen finner att så är fallet kan den självfallet fatta beslut om att lokaliseringen inte får komma till stånd. Skulle någon finna att domstolens beslut, vilket fattats på grundval av gällande lag, är otillfredsställande, så finns det möjligheter att överklaga, och frågan kan då bli föremål för prövning i vattenöverdomstolen. Det är dessa faktiska förhållanden vi har att ta hänsyn till.

Vilka ärenden är det då som regeringen kan få till prövning direkt? Jo, det är överklagningsärenden och besvärärenden. Om det blir aktuellt med ett överklagande av ett eventuellt beslut om industrilokalisering i Roslagen, kan regeringen få detta ärende till prövning som ett besvärärende i plansammanhang. Det är den ena förutsättningen för att regeringen skall få tillfälle att göra en bedömning. Regeringen kan också fatta beslut i lokaliseringsfrågan om vederbörande företag begär lokaliseringsbistånd. Jag har i mitt interpellationssvar till herr Lundberg angivit att något av dessa två villkor måste vara uppfyllt för att regeringen skall kunna delta i beslutsdiskussionen.

I övrigt handläggs den fysiska planeringen på kommunplanet och på länsplanet, d. v. s. det regionala planet. Detta är en brist. Vi har funnit att det inte är tillfredsställande, och vi bör därför övergå till en riksplanering, något som regeringen nu överväger. Ett utspel gjordes i går av statsrådet Palme sedan vi gemensamt hade diskuterat hur vi skulle föra ut denna fråga till en offentlig debatt. Det var detta jag trodde herr Lundberg ville ha besked om.

Vi har en viss principiell uppfattning om industrilokalisering, om nödvändigheten av att vi har tillräckliga fritidsområden och tillfredsställande vattenvård. Den nya lagstiftningen om

Svar på interpellation ang. verkningarna av nya skogsindustrier i mälarenregionen och vid upplandskusten

natur- och vattenvårdsområden bygger på denna principiella uppfattning liksom den nya organisation som verkar sedan i fjol. Men vi måste gå längre för att tillvarata de mer allmänna intressena, och därför har vi väckt tanken på en fysisk riksplanering.

Det händer, såvitt jag förstår, under den närmaste framtiden ingenting som så att säga åstadkommer resultat som vi sedan inte skulle kunna ändra. Detta borde ju ändå herr Lundberg ha kunnat läsa ut av mitt svar.

Mitt svar kunde däremot inte bli ett besked i de konkreta ärenden som jag här omnämnt, eftersom de i och för sig inte ligger direkt under vår prövning, utan jag måste gå på den principiella problematiken om storstads- eller tätortsområdenas utveckling, hur vi ser på människornas behov också av frisk luft och friskt vatten, som någon nyss sade här. Därvidlag har vi en klart deklarerad uppfattning. Denna uppfattning har kommit till uttryck i strandlagen och även i den nya natur- och vattenvårdslagen. Detta måste ändå vara något som är känt för herr Lundberg och som skulle ha givit honom möjligheter till ett, tillåt mig säga det, något mera balanserat inlägg än det han här presterade — åtminstone i den inledande delen av sitt anförande.

Jag har svarat på herr Lundbergs frågor i den redovisning som jag här har gjort. Principiellt har jag den uppfattningen, att roslagsområdet är i behov av ett mera differentierat näringsliv och att det är önskvärt med en lokalisering av företag dit. Om en tilltänkt lokalisering för sanitära olägenheter med sig är en fråga som vi efter hand får överväga och fundera över i den mån vi kommer in på det.

Men det är inte detta som kommer att stå kvar efter denna debatt sedan vi tagit bort det som gällt lokalisering eller icke lokalisering, utan det måste väl ändå vara den klart deklarerade

meningen från regeringens sida, att natur- och vattenvårdsintressena har en så hög dignitet, att de måste ägnas väsentligt större uppmärksamhet i framtiden än vi hittills har kunnat göra. Vi måste skapa förutsättningar för att verkligen kunna tillvarata också de intressen som har sammanhang med vårt behov av frisk luft och friskt vatten.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! När jag för 25 år sedan för första gången tog upp dessa frågor, påpekade jag att vi måste skapa samhällseliga möjligheter för att göra ingrepp mot förstörelse. Att jag i det sammanhanget ansåg att man måste anpassa svensk lagstiftning i erforderlig utsträckning för att kunna klara de olika uppgifterna framgår — det vågar jag säga — klart och tydligt av de olika anföranden jag hållit i denna fråga under årens lopp. Det kan inte vara rimligt att vi nu skall ställas inför en förstörelse som är oerhörd samtidigt som vi står med tomma händer utan möjligheter — såsom herr statsrådet sade — att göra ingrepp med mindre än att det sker ett överklagande; man får i övrigt försöka klara sig bäst det går.

Vi har haft principiella deklarationer i denna fråga under många år. Nu vill vi ha folk som förstår att även lagstiftning måste tillgripas för att skydda dessa värden. Det är detta som vi har krävt, ty annars får vi bara sådana diskussioner som denna. Jag använde ord som för all del var kraftiga, men jag ansåg det vara rimligt att försöka gå på själva sakfrågan och inte bara hålla på med principiella diskussioner. Men om man nu kan förutsätta att vi har möjligheter att ta upp vatten- och fritidsfrågorna på ett mera positivt och realistiskt sätt än hittills och gå över från ord till handling, hälsar jag detta med den allra största tillfredsställelse,

Svar på interpellation ang. verkningarna av nya skogsindustrier i mälarenregionen och vid upplandskusten

herr statsråd. Då måste emellertid i utredningskvarten användas utredningsmän som ser mera praktiskt på detta, och juristerna måste förstå att skriva lagar som kan fylla de uppgifter samhället kräver.

Herr **LOTHIGIUS** (h):

Herr talman! Jag tror att vi hade kommit betydligt lindrigare undan denna debatt, om svaret på herr Lundbergs interpellation varit mera fullödigt från herr statsrådets sida och om vi hade fått det svar som herr statsrådet kompletterade bilden med i sitt senaste anförande, vilket gav större klarhet beträffande det försök till samplanering som man är villig att göra från regeringens och myndigheternas sida. Det är ju ett jätteproblem som herr Lundberg har tagit upp.

Jag framställde i höstas en interpellation som behandlade just vattentäcksfrågorna. Den avsåg närmast vätternvattnet men i mitt tack för svaret berörde jag också situationen i Mälaren. Vi måste omedelbart göra klart för oss var vi skall hämta de stora vattentäcktorna till landets centrumområden. Vi tror oss veta att Mälaren redan nu är så förstörd, att det över huvud taget inte är möjligt att tillrättalägga den rådande situationen. Däremot vet vi att vätternvattnet kan användas för stora delar av vårt land. Vi har samma situation utmed våra kuster, inte vattentäkt men väl förorening. Det är inte bara upplandskusten utan också blekingekusten, kalmarkusten, hallandskusten och den bohusländska kusten som är föremål för diskussion.

Herr Lundberg sade att Sverige är ett u-land när det gäller vattenedsättning. Jag är inte riktigt övertygad om detta. Det är nog ett överord om man ser det mot bakgrunden av massaindustriens situation i landet. Den som har flugit utmed finlandskusten eller åkt båt utmed den finska kusten vet hur

finnarna på ett helt annat sätt tyvärr släpper ofta ej renat avfallsvatten från massaindustrien, hur färgen på vattnet på långt håll visar hur stark föroreningen i vattnet är och hur hamnarna för småbåtstrafiken är fullbelagda av olika vätskor och näringssalter.

Detta är egentligen en konkurrensfråga och en fråga om våra möjligheter att kosta på tillräcklig rening av avfallsprodukterna från vår svenska massaindustri. Om inte finnarna har sådan rening kommer vi i sämre konkurrensläge, om vi skall kosta på större reningmöjligheter för den svenska massaindustrien, och det är ett stort problem. Jag är övertygad om att vi måste göra detta men det är inget problem som man löser i en handvändning, och det fordras en stor och långsiktig planering även om den måste göras mycket snabbt.

Herr talman! Jag är tillfredsställd med det uttryckssätt som finns i sista delen av interpellationen och sista delen av statsrådets svar.

Herr **ÅKERLIND** (h):

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten så mycket, men med anledning av vad som har sagts vill jag anföra några synpunkter.

Jag kan i stort sett instämma i vad herr Lundberg har sagt om Mälarens vattenområde, ty föroreningen där är ohygglig. Förhållandena i Hargshamn är emellertid helt annorlunda. Herr Lundberg gör gällande att en skogsindustri i det aktuella området skulle spoliera trivseln för befolkningen. Jag tror att det är fel. Trivseln är viktig, den kan inte värderas nog högt. Glesbygdsbefolkningen behöver emellertid trots allt även arbetstillfällen, och blir denna bygds invånare nödsakade att flytta till andra platser för att skaffa sig sin utkomst, minskar eller försvinner trivseln i ännu större utsträckning både för dem som tvingas flytta och

Svar på interpellation ang. verkningarna av nya skogsindustrier i mälarenregionen och vid upplandskusten

för dem som stannar kvar. Om man måste välja mellan fritidsintressen och utkomstintressen kan valet inte bli mer än ett. Mycket få kan försörja sig på sommargäster.

Arbetare skall inte bara kunna åka i en riktning från glesbygden till tätorterna Uppsala och Stockholm, för att arbeta utan de skall även kunna resa från t. ex. tätorten Uppsala till Östhammar för att arbeta där. Herr Lundberg var inne på den tanken när han talade om pendlarna mellan Stockholm och Uppsala och att ganska många åker från Uppsala till Stockholm för att arbeta. Om man kunde uppnå en sådan situation att arbetare åkte från Uppsala till Östhammar skulle siffrorna beträffande arbetskraftsbristen inte bli så stora. Den redovisade arbetskraftsbristen är dessutom i stor utsträckning en brist på papperet. Det finns många arbetare i detta område som åker både till Stockholm och Uppsala för att skaffa sig utkomst. Ingenting hindrar att de skulle kunna arbeta i den egna regionen.

En annan fråga som har berörts i debatten är djuphamnen vid Hargshamn. Jag skall inte gå in på frågan, huruvida vi i Hargshamn skall ha just denna industri eller någon annan, men det är beklagligt att inte djuphamnen i Hargshamn har utnyttjats bättre än hittills. Det är ännu mera beklagligt om man skall tillåta fritidsintresset hindra att djuphamnen, en av de bästa vid Ostkusten, utnyttjas på ett bättre sätt.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! När jag talar om Sverige som ett u-land, herr Lothigius, är jag medveten om att Finland, ja, hela östersjöområdet, är utsatt för förstörelse. Hela området har blivit ett u-land på grund av att man har vant sig vid att det enklaste sättet att göra sig av med skräp har varit att låta det hamna i vattnet.

Herr Åkerlind talade om att det råder brist på arbetskraft emedan arbetarna reser till tätorterna för att arbeta. Jag har en förteckning från varje socken på de arbetare som reser till Gimo-området, och den kan herr Åkerlind få ta del av. Redan i dag åker man 6—7 mil till industriområden emedan det där saknas arbetskraft. Det är ett faktum och det kommer man aldrig ifrån. Om man skall försöka locka ungdom till detta område bör man inte skapa en ny låglöneindustri där utan då skall man försöka få dit en mera differentierad industri. Det bör vara en industri som inte leder till förstörelse av andra värden, exempelvis ur fritidssynpunkt, inom området.

Till statsrådet skulle jag bara vilja ställa en fråga. Vi har en limnologisk institution i Uppsala. Vattenföreningssavdelningen där har inte någon fast anställd arbetskraft. Kan man nu förvänta att den får den arbetskraft som behövs för att kunna snabbt och effektivt undersöka vattenområdena och vidta erforderliga åtgärder i detta avseende? Det vore en positiv insats i dagens läge.

Vidare får vi hoppas att vad som planeras av regeringen skall kunna gå fort med hänsyn till den pågående snabba förstörelsen genom vattenföreningarna.

Herr LOTHIGIUS (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag har bara talat om nedsmutsning genom våra massaindustrier. Därvidlag kan hela vår värld betecknas som ett u-land. Alla länder som har massaindustrier har nämligen samma stora svårigheter. Anledningen till att Sverige har speciellt stora svårigheter är att Sverige i förhållande till landets storlek producerar mer massa än något annat land. Det är därför vi har särskilt stora problem att brottas med på detta område. Det är inte fiberna i sig själva utan det är närsalter-

Svar på interpellation ang. jordbrukets rationaliseringsutveckling och konkurrenskraft

na som är den stora syndaren i detta sammanhang. Man har inte lyckats lösa det problem som uppstår när närsalterna släpps ut i vattnet.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Det var egentligen det förra anförandet av herr Lothigius som föranledde mig att begära ordet. Han sade att han var tillfreds med de enligt hans uppfattning mera klara besked som jag lämnade i mitt inlägg.

I mitt interpellationssvar har jag emellertid anfört ungefär det som jag sade i inlägget, nämligen att vi i regeringen överväger formerna för en fysisk riksplanering och hur denna skall bedrivas. I mitt svar sade jag också att denna planering avses bl. a. omfatta avgränsning av områden för olika fritidsändamål samt riktlinjer för skydd och utnyttjande av vatten och andra naturtillgångar. Det är detta som är det väsentliga och som vi måste beakta i detta sammanhang. Formerna för detta får vi diskutera.

För övrigt har jag bara tillagt att regeringen gjort ett utspel i går genom det anförande som statsrådet Palme höll. Jag är mycket tillfredsställd över att herr Lothigius ansluter sig till tanken på den fysiska riksplanering som vi nu beslutat oss för. Det är möjligt att denna riksplan får upprättas i form av delplaner som sedan fogas in i varandra. Detta är emellertid mera ett tekniskt problem.

Herr VIGELSBO (cp):

Herr talman! Här har upplänningarerna talat om hur ofördelaktigt det är att anlägga denna fabrik i Hallstavik, och stockholmarna har framhållit hur föga ändamålsenligt det är att anlägga en fabrik i Kvicksund. Som västmanlänning överlåter jag med förtroende åt vattendomstolen att avgöra denna fråga, och jag hoppas att upplänningarna

liksom också de från Stockholms län med lugn förtröstan överlåter denna sak åt vattendomstolens bedömning.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 15**Svar på interpellation ang. jordbrukets rationaliseringsutveckling och konkurrenskraft**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Persson i Heden har frågat dels om jag vill redogöra för min syn på det svenska jordbrukets rationaliseringsutveckling och konkurrenskraft i jämförelse med situationen i jämförbara länder i Västeuropa, dels om en s. k. prispress på jordbruket skulle främja eller motverka jordbrukets effektiviseringsprocess.

I likhet med herr Persson anser jag att det är av visst intresse att kunna bedöma det svenska jordbrukets effektivitet i jämförelse med jordbruket i andra länder, t. ex. de västeuropeiska staterna. Såsom påpekats i interpellationen är det dock av olika skäl svårt att göra sådana jämförelser rättvisande och härför torde krävas mycket omfattande undersökningar. Såvitt jag kan bedöma förhållandena är det sannolikt att det finns ett betydande antal svenska jordbruksföretag, där produktionen är lika effektiv, ja kanske effektivare, än i andra länder med jämförbara förhållanden.

Å andra sidan har vi — liksom troligen alla andra jämförbara länder — ett mycket stort antal jordbruk som av skilda skäl inte är lämpade för rationell jordbruksdrift. Jag vill framhålla att de av herr Persson åsyftade jämförelserna endast är av begränsat värde när det gäller övervägandena rörande riktlinjerna för den framtida svens-

Svar på interpellation ang. jordbrukets rationaliseringsutveckling och konkurrenskraft

ka jordbrukspolitiken. Vid dessa överväganden måste nämligen enligt min mening större vikt fästas vid jämförelser mellan effektiviteten inom vårt jordbruk och inom andra delar av det svenska näringslivet.

I anledning av herr Perssons andra fråga anser jag mig böra understryka, att frågan om jordbruksprisernas nivå måste ses i sitt näringspolitiska sammanhang. Prissättningen får således inte hindra den anpassning av jordbrukets produktionsvolym som en samhällsekonomisk bedömning kan motivera. Ej heller bör prissättningen verka hämmande på en nödvändig struktur-rationalisering genom att göra det möjligt för ineffektiva företag att leva kvar under lång tid. Samhällets insatser i verksamheten med jordbrukets rationalisering kan därigenom motverkas.

Å andra sidan är en prissättning och prisutveckling, som gör att effektiva jordbruksföretag kan tillgodogöra sig produktivets- och rationaliseringsvinster, angelägen för att stimulera till rationaliseringsinsatser från företagar-nas sida. Frågan om prissättningen på jordbrukets produkter kan därför inte behandlas isolerad. Samhällets jordbrukspolitiska åtgärder måste stå i samklang med varandra och gemensamt anpassas så, att en snabb utveckling sker av jordbruksproduktionens effektivitet.

Vidare anförde:

Herr PERSSON i Heden (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet för svaret på min interpellation.

Det finns ingen anledning att uppmanna en ny jordbruksdebatt i det nuvarande läget. Annorlunda var förhållandet när jag den 8 mars i år framställde denna interpellation till jordbruksministern. Då fördes en ganska hetsig kampanj mot jordbruket och dess utövare samt mot jordbrukets för-

eningsrörelse. Vid denna tidpunkt kunde man i dagspressen läsa att jordbruket är en företeelse som delvis snyltgästar på andra näringar. Det talades om att jordbrukarna var profitörer inom det svenska näringslivet. De var, sades det, ovilliga att rationalisera, jordbruket var efterblivet och till den milda grad statssubventionerat, att det utgjorde en belastning för det svenska näringslivet och för skattebetalarna.

Detta är ett axplock bland de många artiklarna i dagspressen — kanske inte minst i den press som står statsrådet nära. Det var av denna anledning som jag framställde interpellationen, ty jag hoppades att statsrådets svar skulle kunna lugna den stämning som helt naturligt uppstod i jordbrukarkretsar. Nu finns det ingen anledning att försöka göra en analys av dessa artiklar. Statsrådet Holmqvists svar i dag har i varje fall delvis klarlagt, att han möjligen inte delar den uppfattning som kommit till uttryck i de omnämnda artiklarna.

Det finns, säger statsrådet, »ett betydande antal svenska jordbruksföretag, där produktionen är lika effektiv, ja kanske effektivare, än i andra länder med jämförbara förhållanden». Det är ett glädjande uttalande. Att sedan inte alla jordbruksföretag är lika högt rationaliserade förnekar väl ingen. Inom vilken bransch kan man för övrigt påstå att produktionen är hundraprocentigt rationaliserad? Inte minst gäller denna regel de statliga företagen.

Enligt statsrådet måste »större vikt fästas vid jämförelser mellan effektiviteten inom vårt jordbruk och inom andra delar av det svenska näringslivet». Generellt sett kan man väl ändå säga att vårt jordbruk ligger väl framme. Enligt statistiska centralbyråns beräkningar noterades under åren 1952—1962 en produktivetsförbättring inom jordbruket på 5,4 procent per år, och den siffran har under de senaste åren

Svar på interpellation ang. jordbrukets rationaliseringsutveckling och konkurrenskraft

ytterligare förbättrats. Motsvarande siffror för industrien var 4,7 procent. Den mänskliga arbetskraften inom jordbruket har under de senaste tio åren minskat med 36 procent, men de kvarvarande har ändå producerat ungefär lika mycket som förut. De kvarvarande jordbrukarna och deras anställda har blivit effektivare i motsvarande grad. Vårt jordbruk ligger sålunda väl framme både jämfört med andra länders jordbruk och om man jämför med ökningen inom industrien.

Även när det gäller livsmedelskostnaderna i andra länder finns det belägg för att vårt svenska jordbruk har genomgått en markant produktivitetsökning. De utländska livsmedelspriserna ligger sannolikt i dag lika högt som de svenska, om hänsyn tas till de verkliga produktionskostnaderna och inte till subventionerade priser. Statsrådets svar på min första fråga är sålunda relativt tillfredsställande.

Vad min andra fråga beträffar, huruvida en s. k. prispress skulle främja eller motverka jordbrukets effektivitetsprocess, är svaret något svävande. Anledningen till den frågan var talet om en kommande eventuell prispress, vilket har gjort att många, inte minst ungdomarna, blivit tveksamma när det gäller att välja jordbruket som yrke. Detta har bl. a. återspeglats i ett minskat antal inträdesansökningar till jordbrukets fackskolor under det senaste året. Detta är helt förklarligt, eftersom många har betraktat talet om prispress som ett allvarligt hot mot jordbruksnäringen. Även om några drastiska åtgärder i det stycket inte kommer att vidtagas under de närmaste åren, finns dock tanken där som ett understucket hot mot dem som har etablerat sig som jordbrukare eller haft planer på att göra det.

Jag tror inte att en prispress skulle vara ett medel i rationaliseringssträvandena. Statsrådet säger i sitt svar:

»Prissättningen får således inte hindra den anpassning av jordbrukets produktionsvolym som en samhällsekonomisk bedömning kan motivera. Ej heller bör prissättningen verka hämmande på en nödvändig strukturrationalisering genom att göra det möjligt för ineffektiva företag att leva kvar under lång tid.»

Den utveckling som jag skisserat i mitt anförande ger klart belägg för att det på jordbrukets område pågår en ganska imponerande rationaliseringsprocess. Låt mig här bara anför ytterligare några siffror. År 1954 hade vi här i landet ungefär 270 000 brukningsdelar, 1962 hade vi 200 000, och i dag ligger antalet betydligt under denna siffra. Förresten är det beräknade antalet brukningsdelar ganska missvisande. Häre ingår sålunda alla de s. k. fritidsjordbruk eller torp — vad man nu vill kalla dem — som är taxerade som jordbruksfastigheter men som inte på något sätt deltar i produktionen av livsmedel. Det finns ganska många sådana. Arealminskningen är dessutom mycket påtaglig.

Man kan sålunda utan reservation påstå att en snabb utveckling sker i fråga om jordbruket och dess effektivitet. De anförda siffrorna ger klart belägg härför, men den negativa inställning till jordbruket, som under den senaste tiden gjort sig märkbar, lägger givetvis en viss sordin på utvecklingssträvandena inom jordbrukarleden.

Jag tror att jordbruksministerns i dag framförda synpunkter är så pass positiva — i jämförelse med tidigare uttalanden — att de kanske kan återge jordbrukarna och, får vi hoppas, även jordbrukarungdomen en ljusare tro på det svenska jordbruket än som varit rådande under den senaste tiden. Jag kan försäkra att det har funnits och finns oro även i konsumentleden över den framtida livsmedelsproduktionen i vårt land.

Svar på interpellation ang. jordbrukets rationaliseringsutveckling och konkurrenskraft

Herr talman! Jag vill därför än en gång tacka statsrådet för svaret.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Herr Persson började med att lova att det inte skulle bli någon stor jordbruksdebatt, men sedan visade han kanske vissa tendenser i den riktningen.

Jag tycker nog att herr Perssons beskrivning av utvecklingen under de senaste månaderna är litet väl oskuldsfull. Skulle det vara bara den ena parten i den här debatten som skulle ha modifierat sitt röstläge eller sin argumentering? Det är väl ändå inte så, herr Persson!

Tänk bara efter vad denna interpellation är uttryck för. Det talas där om prispress, men man har numera slutat hävda att majoriteten i utredningen skulle föreslå någon prispress. Sedan utredningens ordförande, bl. a. i Hushållningssällskapens tidskrift, har redogjort för vad utredningen verkligen föreslagit, har man upphört med det resonemanget. Men herr Persson talade om prispress då han framställde interpellationen. Det visar således att även herr Persson kan ha modifierat sina uppfattningar.

Det är alldeles fel, herr Persson, att jag i detta interpellationssvar skulle ha givit uttryck för någon ny syn. Jag kan hänvisa till de föredrag, som har hållits och som refererats i pressen, men också till tidigare interpellationssvar, som varit av samma innebörd som det svar jag i dag givit på dessa frågor.

Herr **PERSSON** i Heden (cp):

Herr talman! Ännu i dag har såvitt jag vet 1960 års jordbruksutredning inte officiellt framlagt sitt betänkande, och än mindre har reservanterna framlagt sin reservation. Om nu detta tal om prispress skulle ha upphört, så är ingen gladare än jag. Det kanske statsrådet

känner till bättre än jag, men jag har ännu inte sett det i någon redogörelse.

Talet om prispress hade förresten i första hand framförts resonemangsvis i den sidoutredning, om jag så får kalla den, dvs. den regeringsutredning, som statsrådet Holmqvist själv satt som ordförande i. Där var det utan tvivel resonemanget om prispress som ingav ett stort bekymmer i jordbrukarleden.

I alla händelser har jordbruksutredningens betänkande ännu inte framlagts i sin helhet. Först därefter blir det väl klart om majoritetsutredningens krav på en s. k. prispress.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Det betecknande är att herr Persson således inte vet vad utredningen skriver. Han vet inte var ordet prispress finns med. Sedan förmodar han att det skulle finnas i den socialdemokratiska studiegruppens program. Jag tror nog att herr Persson får medge att han vet mycket litet om dessa saker och sålunda i sin interpellation har utgått från en felaktig uppfattning.

Herr **PERSSON** i Heden (cp) kort genmäle:

Herr talman! Utan tvivel vet man ännu inte mycket om utredningens förslag till ny jordbrukspolitik. Men från regeringshåll har det framtida jordbruket köpslagits långt innan utredningen är framlagd. Trots detta har statsrådet även i denna debatt framfört synpunkter som tidigare inte redovisats.

Herr **HANSSON** i Skegrie (cp):

Herr talman! Det är alldeles riktigt att utredningens ordförande i en publikation, Hushållningssällskapens tidskrift, förklarat att ordet »prispress» inte finns skrivet i utredningens betänkande. Så långt stämmer det alltså. Men den ordalydelse står kvar som tyder på att det kan bli en prispress.

Svar på interpellation ang. jordbrukets rationaliseringsutveckling och konkurrenskraft

Det nämns först om att jordbrukets prisnivå inte skall få följa den allmänna prisutvecklingen utan skall hålla ett visst mindre avstånd till denna — en sak som vi tidigare diskuterat. Men sedan heter det, att efter tre år skall man se efter vilka verkningar den förda politiken fått, och finner man då att den s. k. resursutflyttningen inte har skett tillräckligt snabbt skall man vidtaga andra åtgärder, bl. a. skärpta prispolitiska åtgärder.

Om herr statsrådet vill vänta skall jag gärna gå upp i min bänk och hämta promemorian. Slutskriften kom för ett par dagar sedan, och där har ingen ändring gjorts på denna punkt. Det är just uttrycket att ökade prispolitiska åtgärder skall vidtagas som givit upphov till beteckningen »prispress». Ordet som sådant finns inte i utredningen — det är riktigt — men andemeningen är den jag redovisat.

Herr PERSSON i Skänninge (s):

Herr talman! Jag trodde i likhet med herr Persson i Heden och herr statsrådet att det inte skulle behöva bli någon diskussion i denna fråga — vi har ju haft tillfälle att dryfta den många gånger under innevarande vårsession. Men eftersom herr Hansson i Skegrie tog upp vad utredningen skrivit på denna punkt finns det anledning för mig att ta till orda.

Vi har i utredningen sett efter, herr Hansson, vad som skett under tioårsperioden 1950—1960. Det visar sig att producentpriserna inte har stigit lika mycket som andra priser. Vi har mot denna bakgrund uttalat att vi anser det vara riktigt att följa denna utveckling i fortsättningen. Vi har också framhållit att vi är medvetna om att samhället på denna punkt måste medverka till att få till stånd en rationalisering av jordbruket. Det måste sättas in omskolningsbidrag, omställningsstöd, öka-

de rationaliseringsinsatser osv. Om det efter en treårsperiod visar sig att dessa åtgärder icke varit tillräckliga, skall insatserna i första hand ökas. Men om resultaten trots allt inte blir tillräckliga, har utredningen kort och gott skrivit att man får överväga huruvida den prissättning som förekommit varit den riktiga.

Så är sakförhållandet, herr Hansson i Skegrie. Om herr Hansson läser promemorian, skall han finna att detta ordagrant är majoritetens skrivning.

Jag har velat framhålla detta, eftersom vi inte talat om någon prispress inom vare sig jordbruksutredningens majoritet eller den grupp, som sysslat med dessa frågor inom det socialdemokratiska partiet.

Låt oss, herr Hansson, lugna oss med denna debatt. Vi får säkerligen tillfälle att återkomma till den. Under nästa år tror jag att vi skall kunna lösa dessa frågor på ett mera dämpat sätt. Herr Hansson skall ändå komma ihåg att man inte minst inom bondepressen har blåst upp dessa frågor i sådan utsträckning att man från detta håll borde fråga sig, om man inte själv har medverkat till att ungdomen i dag inte vill stanna kvar i jordbruket.

Vi resonerar bland socialdemokraterna ungefär på följande sätt. Det hävdas från centerpartiets sida att det årligen försvinner ungefär 20 000 människor från det svenska jordbruket och att det med hänsyn till detta inte finns någon anledning att vidtaga några särskilda åtgärder. Under en tioårsperiod försvinner ändå det antal som vi vill ha bort.

Detta kan i och för sig vara ett bestickande resonemang, men vi har sagt oss att samhället, vars jordbrukspolitik under de gångna seklen har lett fram till det läge som vi i dag har på detta område, har ett ansvar för de människor vilka inte kan få en skälig utkomst från sitt arbete inom jordbruket. Därför har

Svar på interpellation ang. jordbrukets rationaliseringsutveckling och konkurrenskraft

vi anvisat ett alternativ för dessa människor. Om de vill välja detta, får de göra det, men om de vill stanna kvar må de självfallet gärna få göra så.

Om vi får en saklig debatt i dessa frågor när utredningen så småningom har presenterat sitt förslag, gissar jag att de tongångar, som för närvarande anslås, kommer att betydligt dämpas.

Herr talman! Jag har velat säga detta, eftersom jag tycker att man ändå skall göra jordbruksutredningen och även jordbruksministern den rättvisan att de inte försöker jaga bort jordbrukarna från deras gårdar.

Herr PERSSON i Heden (cp):

Herr talman! Huvudfrågan i min interpellation var, om statsrådet ville delge kammaren sin syn på det svenska jordbrukets rationaliseringsutveckling och konkurrenskraft i förhållande till situationen i jämförbara länder i Väst-europa. På detta har statsrådet svarat ganska positivt. Han uttalar att det finns jordbruk i vårt land, som väl kan mäta sig med jordbruk i jämförliga länder, och kanske även jordbruk vilka har nått vida längre. Men, säger han, det är inte detta som är det väsentligaste, utan den största vikten bör fästas vid en jämförelse med effektiviteten i vårt jordbruk och med andra delar av det svenska näringslivet.

Jag har med siffror påvisat att det svenska jordbruket även på den sistnämnda punkten har kunnat hävda sig väl. Jag nämnde tidigare siffrorna över produktivitetsökningen enligt statistiska centralbyråns beräkningar, vilka visar att jordbrukets ökning var 5,4 procent under det att industriens var 4,7 procent fram till år 1962. Under de därefter följande åren har siffran ytterligare förbättrats.

Debatten har nu rört sig om hur utredningen uttalat sig eller kommer att uttala sig om den s. k. prispressen. Ta-

let om prispress är väl ändå inte löst tal utan någon som helst grund. Herr Hansson i Skegrie har berört dessa synpunkter. Det gällde ju att minska vårt jordbruk till 80 procents produktion. Om inte detta sker genom de åtgärder som vidtagits, skulle man efter 3—4 års övergångstid sätta in en prispress eller vad man än vill kalla åtgärden. Huvudsaken är att man skulle tillgripa prisbestämmande åtgärder. Detta gör utan tvivel de människor betänksamma, som har ämnat etablera sig som jordbrukare framöver. Att ungdomar, som har tänkt att gå i någon jordbrukets yrkesskola, dragit sig tillbaka efter allt talet om prispress o. d., är väl ett belägg för att det är ovisst för jordbrukets framtid.

Statsrådets första inlägg betraktade jag som relativt positivt, men i sitt andra anförande återföll han i den gamla jargongen som förekom under debatten i samband med jordbruksutredningens, så att säga, officiella framläggande, jag menar utredningsmajoritetens liksom regeringens sidutredning. Detta inger verkligen bekymmer.

Med detta statsrådets senaste inlägg befinner vi oss i samma läge som vi var före interpellationssvaret och jag har en känsla av att man därför knappast, kan stå för uttalandet om att statsrådet skulle ha gett ett relativt positivt svar på mina frågor. Hans senaste inlägg ger inte intryck av någon sinnesändring.

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! För att bevisa att jag hade rätt, herr Persson i Skänninge, skall jag be att få läsa innantill ur den promemoria som heter Den jordbrukspolitiska målsättningen.

Där sägs det i slutet:

»Efter övergångsperiodens slut bör utgångspunkten vara att man förutom de rationaliserings- och rörelsestimu-

Svar på interpellation ang. jordbrukets rationaliseringsutveckling och konkurrenskraft

lerande åtgärderna skall kunna användas prispolitiska medel i *ökad omfattning*, om så bedöms erforderligt.»

Detta är vad som har döpts till »prispress», även om ordet inte står direkt utskrivet.

Herr PERSSON i Skänninge (s):

Herr talman! Det bevisar knappast någonting när herr Hansson i Skegrie läser upp en mening ur en promemoria. Om han får herr talmannens tillstånd borde han läsa upp hela promemorian. Motiveringarna i den bör nämligen också vara med.

Vi inom majoriteten resonerade så, herr Hansson, att vi skall försöka få ned produktionsvolymen till ungefär 80 procent. Samhället behöver då göra insatser på olika områden: rationalisering, ökade bidrag till omskolning, omställningsstöd osv. Om det visar sig att de har varit effektiva — det står i motiveringen, om herr Hansson läser vidare i promemorian — skall dessa metoder användas. Om de trots allt inte har varit tillräckliga, får man diskutera priserna; det är klart utskrivet i denna promemoria.

Det som herr Hansson i Skegrie läste innantill bevisar alltså ingalunda, herr talman, att han hade rätt i sin argumentation.

Herr Persson i Heden har nu tagit tillbaka sitt positiva omdöme om jordbruksministerns uttalande och sagt att han inte kan stå för vad han yttrade tidigare. Herr Persson i Heden, det har icke varit tal om prispress på detta område i något sammanhang! De som har fört in detta begrepp i diskussionen är ni från centerpartiet. Ni har från denna talarstol förklarat att ni har tolkat vårt resonemang så att vi vill föra in en prispress.

Det är som sagt ni som har tagit upp debatten. Vi skall gärna föra den vidare, och jag gissar att vi får åtskilli-

ga tillfällen till det. När vi så småningom får allt material till vårt förfogande tror jag emellertid att vi kan få en betydligt lugnare debatt.

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Jag vill inte ta kammarens tid i anspråk med att läsa upp hela promemorian. Jag förutsätter att herr Persson i Skänninge såsom ledamot i utredningen har läst den, men han tycks ha gjort det mycket slarvigt. I annat fall borde han veta vad som där står och i vilket sammanhang det står. Jag förstår emellertid helt och fullt att man på regeringspartiets sida inte vill vidkännas resonemanget om prispress, ty det är svårt att finna något mer ologiskt och inkonsekvent än just detta resonemang. Det finns ingen ekonomisk hållbarhet i att först säga sig vilja ha effektiva och rationella jordbruk och uppmana jordbrukarna att satsa pengar på att skaffa sig större jordbruk men sedan hota dem med att de efter viss tid kan räkna med att bli utsatta för prispress. Ett sådant handlande är så ologiskt och inkonsekvent som det över huvud taget är möjligt. Jag menar därför att man inte vill vidkännas att man tidigare har gjort ett sådant uttalande.

Herr PERSSON i Skänninge (s):

Herr talman! Jag vill bara säga till herr Hansson i Skegrie att bakom det uttalande, som herr Hansson nyss läste upp direkt ur promemorian, står 17 av utredningens ledamöter, följaktligen inte bara företrädare för regeringspartiet. Beträffande de sju, som utgör minoriteten, vet jag inte vilka partier de tillhör, men förmodligen är de herr Hanssons partivänner. Kammaren skall som sagt komma ihåg att det är 17 av utredningens ledamöter som står bakom det citerade uttalandet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 16

Svar på interpellation ang. lantbruksnämndernas fullgörande av viss inlösensskyldighet enligt jordförvärvslagen

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**, som yttrade:

Herr talman! Herr Vigelsbo har frågat mig *dels* vilka åtgärder jag är beredd vidta i syfte att möjliggöra för lantbruksnämnderna att, på ett ur rationaliseringssynpunkt tillfredställande sätt, fullgöra den statliga inlösensskyldigheten enligt 10 § jordförvärvslagen, *dels* om jag är beredd vidta åtgärder i syfte att möjliggöra att för rationalisering av jordbruk på kronojord andra medel används än de som lantbruksnämnderna fått sig anvisade.

Enligt vad jag har inhämtat från lantbruksstyrelsen har medelstillgången under jordfonden hittills inte hindrat lantbruksnämnderna att fullgöra sin inlösensskyldighet enligt jordförvärvslagen. För innevarande budgetår beräknas nämnderna totalt kunna köpa fastigheter för ca 88 miljoner kronor vilket är 16 miljoner kronor mer än föregående år. Endast en mindre del av förvärven grundar sig på inlösensskyldigheten. Förutsättningarna för lantbruksnämnderna att fullgöra denna är således goda och några särskilda åtgärder från min sida erfordras därför inte för närvarande.

Som svar på herr Vigelsbos andra fråga vill jag anföra att arrendator av kronogård har samma rätt som andra jordbrukare att få statligt rationaliseringsstöd. I den mån kostnaden för rationaliseringsåtgärden faller på arrendatorn kan denne således få kreditgaranti och statsbidrag efter samma regler som andra. Sådant rationaliseringsstöd har förekommit i mycket begränsad omfattning. Någon anledning att ändra dessa bestämmelser på sätt herr Vigelsbo åsyftar anser jag inte föreligga.

Vidare anförde:

Herr **VIGELSBO** (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Holmqvist för svaret på min interpellation. Anledningen till att jag framställt dessa frågor är att det har inträffat fall, då lantbruksnämnd med stöd av jordförvärvslagens 5 § ansett sig böra vägra att godkänna ett kontrakterat förvärv men medel sedermera saknats för inlösen av fastigheten. I och med sådan vägran inträder ju enligt 10 § samma lag skyldighet för staten att inlösa berörda fastighet och därmed också skyldighet att inom rimlig tid erlagga likvid. I fall där lantbruksnämnd erhållit hembud på en fastighet kan ju både betalningstiden och priset alltid i någon mån diskuteras, vilket däremot knappast inträffar då lantbruksnämnden med stöd av 5 § vägrat annan köpare avtalsreglerat eller avtalsöverenskommet förvärv och tvångsinlösen alltså blir aktuell. Då krävs omedelbar likvid.

Pengar saknas även för andra ändamål, t. ex. för garantilån till byggnader, täckdikning och så vidare.

Jag skulle vilja hemställa att herr statsrådet — och jag riktar denna hemställan även till jordbruksutskottets ordförande — att fråga lantbruksnämnden i deras eget län vilka belopp den har att röra sig med. Enligt rykten jag hört är man i lantbruksnämnden i Malmöhus län nära nog inställd på att lägga ned verksamheten på grund av brist på medel. Så har det sagts mig — huruvida det talet har någon grund får givetvis stå för sagesmannens egen räkning.

Jag vill inte rikta någon grav anmärkning mot det förhållandet att det råder brist på medel — penningbrist kan ju vem som helst råka ut för. Men det anmärkningsvärda är att lantbruksnämnderna fått vittgående ålägganden, som grundar sig på riksdagsbeslut och på av Kungl. Maj:t utfärdade författningar men som sedan inte kan full-

Svar på interpellation ang. lantbruksnämndernas fullgörande av viss inlösen-skyldighet enligt jordförvärvslagen

göras på grund av att det saknas pengar. Det förhåller sig för övrigt så snart nog på samtliga departements verksamhetsområden — att vi genomför reformer, som man sedan inte kan omsätta till praktiska realiteter på grund av penningbrist.

Jag frågar mig om det inte vore på tiden att man i kanslihuset och — skulle jag nog vilja säga — även i riksdagen något mer följde det finansministerns råd, som vi skall diskutera om ett par dagar. Finansministern har fått upp ögonen för att vi måste vara återhållsamma på praktiskt taget alla områden. Vi bör nog se till att staten, liksom den enskilde får göra, rättar mun efter matsäcken.

Behovet av medel borde ha förutsetts när de jordbrukspolitiska reformerna genomfördes. Det var nog riktigt att genomföra alla dessa reformer, men hur i all världen skall vi skaffa pengar till dem? Det är ju just medelsbristen som gör att lantbruksnämnderna i dag befinner sig i denna situation.

Lantbruksnämnden i mitt hemlän blev häromdagen erbjuden att göra ett förvärv. Vi beslöt preliminärt — i avvaktan på att vi vid det nya budgetårets början skall få pengar så att vi kan betala köpet — att göra detta förvärv. Men så kan man inte förfara hur länge som helst, eftersom det innebär att man tar i anspråk nästa budgetårs anslagsmedel, vilka alltså i värsta fall kan vara förbrukade när budgetåret börjar.

Jag tror att det är viktigt att vi diskuterar dessa ting, eftersom lantbruksnämnderna befinner sig i ett svårt läge på grund av den föreliggande bristen på medel.

På min fråga angående kronoarrendators rätt att genom lantbruksnämnden erhålla kreditgaranti och rationaliseringsstöd svarar statsrådet att kronoarrendator bör vara tillförsäkrad samma rätt som andra arrendatorer. Det är

en sak som jag till fullo instämmer i. Jag tror inte att det finns någon som vill förmena en kronoarrendator sådan rätt, men frågan är väl om inte domänverket självt borde stå för sådana förbättringskostnader. Det kan ju inte anses vara rimligt att lantbruksnämnderna får sitta där med tomma händer utan att kunna fullgöra sina åligganden och dessutom tvingas använda de begränsade tillgångar de har till att svara för förbättringskostnader på domänverkets gårdar, samtidigt som domänverket självt använder sina pengar till inköp av den skog som skulle användas som kompletteringsreserv för ofullständiga jordbruk. Jag hoppas, herr talman, att jag får påräkna herr statsrådets medverkan för en ändring av här berörda missförhållanden. Domänverket bör självt svara för kostnaderna för uppsättande av spannmålstorkar, spannmålssilos, för reparation av ekonomibyggnader o. s. v. Jag är alldeles övertygad om att domänverket, när ett nytt arrendekontrakt skrivs, kommer att ta ut ersättning för kostnaderna för dessa reparationer i form av ett högre arrende, oavsett om lantbruksnämnden har betalat dessa kostnader eller inte. Då vore det ju också riktigt att domänverket betalade dessa kostnader och inte övervältrade dem på lantbruksnämnderna med deras begränsade resurser.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Jag är van vid att herr Vigelsbo är mycket försiktig med sina uppgifter, och jag är därför en aning oroad över vad han sagt här i dag; det sammanfaller nämligen inte alls med de uppgifter jag har fått om tillståndet i lantbruksnämnderna och möjligheterna till inlösen enligt 10 § — det är ju det herr Vigelsbo frågat om. Jag bortser således från de fall då lantbruksnämnderna kan ha intresse att köpa in fas-

Svar på interpellation ang. lantbruksnämndernas fullgörande av viss inlösensskyldighet enligt jordförvärvslagen

tigheter och själva tar initiativ till detta. På den punkten kan nämnderna anpassa sin verksamhet till de möjligheter som föreligger.

Jag vill betona att jordfonden på sitt sätt bara är ett rörelsekapital. Nämnderna måste se till att de kan avyttra fastigheterna för att på det sättet få in nya pengar som de kan arbeta vidare med. Jag skall gärna medge att jag tror att läget för närvarande när det gäller att göra fria inköp är en smula ansträngt. Jag skall också gärna erkänna att jag föreställer mig att det i ett annat ekonomiskt läge skulle ha varit möjligt att anvisa ytterligare medel till jordfonden.

Vi kan inte bortse från de förhållanden som råder i dag med knappa kapitaltillgångar. Jag tycker dock att resurserna har förstärkts mycket kraftigt under de senaste åren.

Jag har fått den uppgiften, herr Vigelsbo, att man under kalenderåret 1965 avslog 252 ansökningar om jordförvärvstillstånd, varvid 5 § åberopades, d. v. s. man hänvisade till att egendomarna behövdes för rationaliseringsändamål. Men nämnderna träffade därefter fria uppgörelser, och icke i ett enda fall har nämnderna tvingats till inlösen därför att säljaren, med hänvisning till denna paragraf, påfordrat inlösen.

Herr Vigelsbo ville låta påskina att nämnderna inte kan fullfölja de uppgifter och åtaganden som de enligt lagstiftningen har. Jag har en annan uppfattning på denna punkt. Detta måste såvitt jag förstår betyda att antingen herr Vigelsbo eller jag är felinformerad. Det är naturligtvis för mig mycket angeläget att undersöka om lantbruksnämnden i Västmanland icke har kunnat fullfölja sina åtaganden. Jag har fått uppgiften att lantbruksnämnden i Västmanland under budgetåret 1965/66 fick ytterligare 675 000 kronor och kom upp i närmare 2 miljoner för inköp.

Jag skall inte utesluta att det kan ha inträffat att dessa pengar ändå inte räckt till. Men jag har vidare fått en försäkran från lantbruksstyrelsen att man håller en viss reserv som skall kunna användas om man tvingas till åtaganden av det slag som herr Vigelsbo här antytt.

När det sedan gäller förhållandena för arrendatorerna får vi observera att den skyldighet som i detta sammanhang ligger på jordägaren får domänverket svara för, ty arrendatorerna kan naturligtvis inte blandas in i det sammanhanget.

Herr VIGELSBO (cp):

Herr talman! Jag ber att ännu en gång få tacka statsrådet för hans erbjudande att undersöka dessa förhållanden, men jag har från flera håll i landet hört sägas att lantbruksnämnderna saknar resurser för att driva verksamheten i den omfattning som de författningsenligt skall göra. Jag vet att vi i lantbruksnämndens inre delegation fattat beslut om torrlägningslån. Vi har fattat beslutet preliminärt på grund av att medel nu inte står till förfogande. Huruvida detta nu skall kunna regleras vid ett nytt budgetårs början vet jag inte. Jag har hört sägas att samma förhållande kan noteras även från Malmöhus län. Jordbruksministern kanske inte känner till detta, men jag har hört att lantbruksnämnden saknar medel och att den allvarligt — kanske inte allvarligt men skämtsamt — förklarat sig beredd att nedlägga verksamheten just på grund av bristen på tillgångar.

Det är även en annan sak som gjort mig förvånad. Vi övertog från arvsfonden en gård, för vilken betalades omkring 250 000 kronor. Vi skrev separat till lantbruksstyrelsen om att få pengar för att betala vårt förvärv från arvsfonden. Pengarna kom! Kanske öppnar detta en möjlighet att få pengar, om

Svar på interpellation ang. s. k. patienthotell

man skriver separat efter varje affärsuppgörelse. Men jag tycker att det vore orättvist om arvsfonden skall ha förmånsrätten att få pengar när den avstår från mark. En jordbrukare som drabbas av 5 § och tvingas att sälja till lantbruksnämnden får inte sina pengar. Detta är inte riktigt rätt.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Talar inte herr Vigelsbo här om en helt annan sak än den han berörde i interpellationen? Det är klart att lantbruksnämnden i sin löpande verksamhet har rätt att fatta beslut om inköp av den ena eller den andra fastigheten, men här har ändå herr Vigelsbo talat om att det inte fanns pengar för att klara upp den inlöSENSskyldighet som förelåg i den mån nämnden avslår enligt jordförvärvslagen.

Jag har svarat på den fråga herr Vigelsbo har ställt, men nu tycks det mig som om herr Vigelsbo åsyftar någon-ting helt annat. Självfallet kvarstår att jag skall undersöka om det verkligen förhåller sig på det sätt som herr Vigelsbo antydde i sitt första inlägg.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 17**Svar på interpellation ang. s. k. patienthotell**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **ASPLING**, som yttrade:

Herr talman! Herr Ekström i Iggesund har frågat, om det är min uppfattning att initiativ till s. k. patienthotell bör uppmuntras, och undrar vilka åtgärder som vidtagits eller kommer att vidtas för att åstadkomma tillfredsställande bestämmelser i fråga om vårdavgifter, resekostnadsersättningar m. m. för den som vistas på patienthotell.

Beteckningen patienthotell används för inrättningar av olika karaktär. Två

huvudtyper av patienthotell kan urskiljas. Den ena är främst avsedd att bereda patienter i öppen vård, som har lång resväg, möjlighet till inackordering under tid då de undergår en serie behandlingar eller undersökningar vid en sjukhuspoliklinik. Den andra typen av patienthotell är att anse som en del av ett sjukhus, avsedd för patienter i slutten vård som inte behöver ligga till sängs under dagen.

Jag anser att patienthotellen är ett värdefullt inslag i de olika åtgärder som syftar till att minska trycket på den slutna sjukvården och minska kostnaderna för denna.

Patienter, som bor på patienthotell av den första typen, får ersättning för den öppna läkarvården och i samband därmed företagna resor enligt sjukförsäkringens vanliga regler. Problemet härvidlag torde vara att enligt dessa regler ersättning för övernattningskostnader kan utgå endast i begränsad utsträckning. Svenska landstingsförbundet har i skrivelse den 11 november 1965 rekommenderat landstingen att tills vidare ge bidrag till patient, som efter remiss av därtill behörig läkare behandlats i öppen vård vid region-sjukhus, samt att ersättningen bör motsvara skälig hotellkostnad och i förekommande fall uppskattad merkostnad för mat på orten. Frågan om ersättning för övernattningskostnad från sjukförsäkringen behandlas av 1961 års sjukförsäkringsutredning.

Vid den typ av patienthotell, som anses utgöra en del av sjukhuset, betraktas vården i sjukförsäkringshänseende som sjukhusvård. Vårdkostnaden ersätts alltså och ersättning utgår för resor till och från sjukhuset vid intagningen och efter avslutad vård. Problemet i detta fall — som för övrigt gäller den slutna vården över huvud taget — är att sjukförsäkringen inte utger resekostnadsersättning då patienten vid tillfälliga avbrott i sjukhusvården, t. ex. under veckoskiftet, besöker sitt hem. Av-

Svar på interpellation ang. hälsokontrollen av invandrad utländsk arbetskraft

brotten i vården torde ofta vara föranledda av att personalsituationen på sjukhusen gör det angeläget att ha så låg patientbeläggning som möjligt under veckoskiftena. Ett mål som rör denna resekostnadsfråga prövas f. n. i försäkringsdomstolen. Även 1961 års sjukförsäkringsutredning har sin uppmärksamhet riktad på frågeställningen.

Vidare anförde

Herr EKSTRÖM i Iggesund (s):

Herr talman! Jag tackar statsrådet och chefen för socialdepartementet för svaret på mina frågor angående vissa med de s. k. patienthotellen sammanhängande spörsmål. Jag noterar med tillfredsställelse att statsrådet anser inrättande av patienthotell som värdefulla åtgärder för att minska trycket på den slutna sjukvården dels när det gäller efterfrågan på vårdplatser och dels ur kostnadsbesparande synpunkt.

Statsrådet har i sitt svar framhållit att man för närvarande kan skilja på två huvudtyper av patienthotell. Mina frågor avsåg närmast den grupp av patienthotell som inrättas i anslutning till ett sjukhus och följaktligen kan anses som en del av detta. Jag hade som exempel anført den vård som t. ex. lämnas vid en röntgenterapeutisk klinik och där behandlingen varar en mycket kort tid av dygnet — i övrigt är patienten inte föremål för någon som helst vård. Det torde inte råda någon tvekan om att det ur alla parterers synpunkt måste anses synnerligen otillfredsställande om en sådan patient skulle uppehålla en dyrbar plats på en vårdavdelning.

Den huvudsakliga frågan i min interpellation gäller resekostnaderna för dylika patienter. På grund av ett utslag i försäkringsdomstolen anser sig vissa försäkringskassor numera förhindrade att lämna ersättning för resor till och från hemmen vid veckosluten då patienthotellet hålls stängda

dels på grund av att någon behandling inte förekommer lördagar och söndagar och dels på grund av personalbrist. Eftersom ett ytterligare mål av liknande art för närvarande prövas av försäkringsdomstolen förstår jag till fullo att socialministern inte nu velat ge någon bestämd mening till känna, men han anför att 1961 års sjukförsäkringsutredning har sin uppmärksamhet riktad på dessa spörsmål.

Jag har, sedan jag framställde interpellationen, gjort mig underrättad om detta sistnämnda, och i Svenska landstingsförbundets skrivelse, som socialministern har åberopat i sitt svar, till Norrbottens läns landstings förvaltningsutskott har det upplysts att sjukförsäkringsutredningen har under prövning försäkringsfrågor med anknytning till vård på femdagarsavdelningar och att förslag kan väntas ganska snart. Vissa andra spörsmål, däribland patienthotellet, patientens kostnader för av honom själv anskaffad kost och logi på sjukhusort m. m., skulle emellertid, efter vad jag inhämtat, komma att behandlas i ett senare betänkande i samband med en översyn av resekostnadsbestämmelserna.

Enligt min mening skulle det vara synnerligen värdefullt om utredningen i ett enda betänkande och utan onödigt dröjsmål kunde ta upp samtliga dessa frågor. Jag är nämligen övertygad om att vi snabbt går emot ett borttagande av nu gällande strikta gränser mellan öppen och sluten sjukvård.

Jag tackar än en gång för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 18**Svar på interpellation ang. hälsokontrollen av invandrad utländsk arbetskraft**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Berglund har ställt

Svar på interpellation ang. hälsokontrollen av invandrad utländsk arbetskraft

vissa frågor om hälsokontroll av invandrande utländsk arbetskraft.

I de fall då svenska myndigheter medverkar vid mottagandet av utlänningar i Sverige, ordnas regelmässigt läkarundersökning genom myndigheternas försorg.

Flyktingar, som enligt regeringens beslut överförs hit från mellersta och södra Europa, undersöks av läkare i respektive läger innan den svenska uttagningsdelegationen börjar sitt arbete. Vid dessa uttagningar medverkar en av medicinalstyrelsen utsedd läkare, som bedömer flyktingarnas hälsotillstånd med ledning av det material som lägerläkaren ställt till förfogande. När flyktingarna anlänt till Sverige, kontrolleras de av provinsialläkaren på den ort där motagningsförläggningen är belägen.

Tillströmningen av spontant inresande utlänningar gjorde det i höstas nödvändigt för arbetsmarknadsstyrelsen att placera åtskilliga av dessa i förläggning i avvaktan på att arbete och arbetstillstånd skulle kunna ordnas. Därvid kontrollerades utlänningarnas hälsotillstånd i förläggningen av vederbörande provinsialläkare.

I samband med den överföring av viss arbetskraft från Jugoslavien som för närvarande planeras är det meningen att läkarundersökning skall ordnas.

När svenska staten organiserar mottagning av utländsk arbetskraft, anordnas alltså i regel läkarundersökning.

Vad sedan angår den stora mängden utlänningar, som i vanlig ordning genom svenskt konsulat söker arbetstillstånd för att resa till Sverige och ta arbete här, krävs inte läkarundersökning. Vi har över 160 000 arbetsanmälda utlänningar i Sverige, av vilka ca 100 000 är nordiska medborgare. Motiven för att allmänt anordna hälsokontroll av den utländska arbetskraften synes mig på det hela taget inte vara starkare än i fråga om den svenska. Frågan om en allmän hälsokontroll i vårt land aktualiseras när vi till hösten får resul-

taten från den s. k. Värmlandsundersökningen.

Beträffande möjligheterna för de invandrade att erhålla polio vaccinerings vill jag nämna, att den polio vaccinerings som sker i landet är öppen för var och en som vistas här oberoende av medborgarskap. Den är också kostnadsfri för alla. Den som vill bli vaccinerad har bara att vända sig till vederbörande hälsovårdsnämnd eller till länsläkaren.

Vidare anförde:

Herr BERGLUND (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för svaret på min interpellation. Det är nu fyra månader sedan jag framställde den. Då fördes i den allmänna debatten och i tidningspressen en intensiv debatt om den utländska arbetskraften och dennas inpassande i vårt samhälle. Under den debatten framkom emellertid inte den fråga beträffande läkarkontroll som jag har tagit upp i min interpellation och som enligt min mening borde ha kommit med, eftersom sjukvårdsfrågorna borde ha belysts i detta sammanhang.

Den viktigaste anledningen till interpellationen var emellertid, vilket även framgår av densamma, att länsläkaren i Örebro län på begäran av länsarbetsnämnden och på dess bekostnad företog en hälsoundersökning i ett av de läger som anordnats för en del utländsk arbetskraft i avvaktan på dess placering hos olika företag. Därvid framkom sådant som gav anledning till oro och som redovisades i en rapport till länsarbetsnämnden, vilken troligen förmedlade den till medicinalstyrelsen. Jag skall inte närmare gå in på detaljerna i denna rapport, ehuru jag har redovisningsmaterialet, men så mycket bör framhållas att vissa smittosamma sjukdomar kunde konstateras, vilka för vårt lands vidkommande numera är mycket sällsynta.

Efter en sådan undersökning kan man

Svar på interpellation ang. hälsokontrollen av invandrad utländsk arbetskraft

hysa vissa farhågor för att viss smittorisk kan uppstå om ej åtgärder vidtages. Det är enligt min mening för sent att göra en sådan upptäckt när vederbörande redan kommit hit. Inom parentes kan jag också nämna att viss invaliditet även kunde påvisas vid den nu påtalade undersökningen.

Jag är emellertid tacksam för det svar jag har fått på mina frågor, ty det visar att uppmärksamheten nu riktats på dessa. Socialministern säger i sitt svar att då svenska myndigheter medverkar vid mottagande av utlänningar i Sverige ordnas regelmässigt läkarundersökning genom myndigheternas försorg. I svaret uppräknas även olika kategorier av utlänningar såsom flyktingar, spontant inresande, viss arbetskraft från Jugoslavien samt utlänningar som i stora massor i vanlig ordning genom svenskt konsulat kommer hit och som söker arbetstillstånd.

Jag har uppfattat socialministerns svar så — jag hoppas det är riktigt uppfattat — att de läger där flyktingar undersöks är sådana som ordnas i respektive hemland innan de kommer till Sverige. I så fall är jag ense med socialministern i detta avseende. Jag vill också tacksamt notera vad socialministern sade i sitt svar, nämligen att i samband med överföring av viss arbetskraft från Jugoslavien planeras för närvarande att läkarundersökning skall ordnas.

Det är klart att en mera enhetlig undersökning av den utländska arbetskraften bör ske, oavsett på vad sätt den kommer hit. Det borde vara till hjälp både för den enskilde individen och hans arbetsgivare.

Vi har ju här i landet trångt då det gäller den sjukvårdande verksamheten. Det känner ju både socialministern och jag till. Vi arbetar ju båda var på sitt sätt inom denna verksamhet och har problem att brottas med. Det är angeläget att vi kan komma våra medmänniskor till hjälp efter den förmåga och de möjligheter vi har och ordna det så

att ingen behöver bli besviken på oss vid förekommande sjukdomsfall. Det skulle vara mer än beklagligt om sjuka människor komme hit utan att vi hade resurser att ta hand om dem.

Vidare nämner socialministern i sitt svar den allmänna hälsokontrollen, och jag är färdig att säga: Eja vore vi där! Det skulle ju betyda ofantligt mycket om vi kunde komma så långt att vi kunde införa en allmän hälsokontroll. Socialministern säger att detta skall aktualiseras, när vi på hösten får veta resultatet av den s. k. Värmlandsundersökningen. Det skall bli mycket intressant att ta del av densamma. Då kan man få en sammanfattande bild av hur stort behovet är av denna hälsokontroll.

Efter de erfarenheter som gjorts i olika fall förstår jag att statsrådet har sitt intresse riktat på dessa ting, och jag vill hoppas att vi skall kunna bemästra även sjukvårdsförhållandena på ett tillfredsställande sätt. Därmed ber jag ännu en gång att få tacka för svaret.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Jag vill bara på ett par punkter göra några kommentarer.

Herr Berglund har i sin interpellation och även i debatten åberopat bl. a. en undersökning av invandrare som inkvarterats i ett läger i hans eget hemlän. Han anger för övrigt i sin interpellation att 21,5 procent av de undersökta var behäftade med mer eller mindre uttalade defekter eller sjukdomssymtom.

Av förläggningssläkarens rapport framgår emellertid att av 144 invandrare som inkvarterades i denna förläggning cirka 5 procent torde lida av sådana sjukdomstillstånd som kan medföra risk för förtidiga arbetshinder. I denna procentsiffra är de fyra fall av lungtuberkulos inte inräknade vilka, enligt vad som direkt inhämtats från undersökningsläkaren, var i behov av fortsatt kontroll men dock ansågs arbetsför-

Svar på interpellation ang. inrättande av ett statligt institut för psykisk hälsovård

mögna. Det var inte, enligt min mening, någon särskilt larmande rapport. Tillståndet bland dessa invandrare var således, såvitt jag kan förstå, inte särskilt allvarligt även om somliga hade sjukdomssymtom och defekter.

Sedan vill jag beträffande den fråga herr Berglund ställde svara att de flyktingar som blir uttagna till Sverige genomgår läkarundersökning i lägret utomlands. Det blir alltså ett ja på denna fråga. Jag delar herr Berglunds uppfattning att det självfallet är angeläget, att man så långt möjligt medverkar till att hälsokontroll företas, men man skall observera, vilket jag också framhållit i mitt svar, att vi inte har några krav härvidlag när det gäller den spontant invandrade arbetskraften, och inte heller har vi här hemma i Sverige krav på läkarintyg när det rör sig om anställningar i allmänhet. Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten på denna punkt. Jag anser att de åtgärder som vidtagits för att i hälsoavseende undersöka den utländska arbetskraft som genom svenska statens medverkan kommer till Sverige är tillfredsställande.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 19**Svar på interpellation ang. inrättande av ett statligt institut för psykisk hälsovård**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Sjönell har frågat mig om jag har för avsikt att ta initiativ till inrättandet av ett statligt institut för psykisk hälsovård.

Interpellanten har beskrivit sitt uppslag i största korthet. Härav framgår att det av honom tänkta institutet skulle ha till uppgift att försöka förebygga uppkomsten av psykiska sjukdomar.

Till institutet skulle knytas »expertis i fråga om t. ex. sociala frågor, inlärt beteende, psykiatri, medicin, kirurgi samt måhända också religion, livs-åskådning och filosofi». Det tänkta institutet skulle planera den psykiska hälsovården, utbilda personal för denna och dessutom övervaka utbildningen av läkare och annan sjukvårdspersonal, präster, poliser m. fl.

För min del har jag inga planer på ett sådant institut. De allvarliga frågor som det här gäller skulle enligt min åsikt inte främjas genom en organisatorisk nybildning av det slag som interpellanten skisserat, eftersom denna skulle vara ägnad att skapa oklarhet om ansvaret och splittring av resurserna på ett viktigt område av sjuk- och hälsovården.

Vidare anförde:

Herr SJÖNELL (cp):

Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få framföra ett tack för hans svar på min interpellation.

Jag är givetvis besviken på grund av svarets negativa innebörd och den kategoriskt avvisande hållning som socialministern intar mot förslaget att skapa ett institut för psykisk hälsovård. Uppslaget borde väl ändå kunna anses vara av den arten att det åtminstone är värt ett allvarligt övervägande. Det är för mig svårförståeligt att statsrådet anser att en institution, som enligt grundmeningen i interpellationen skulle få till uppgift att planera den psykiska hälsovården och utbilda personal på olika områden som kan vara profylaktiskt verksam, skulle splittra resurserna på ett viktigt område av sjuk- och hälsovården.

Det måste uppenbarligen tvärtom förhålla sig så, att det av mig skisserade institutet skulle kunna åstadkomma en förstärkning av de för närvarande alldeles för klena resurserna på den psykiska sjukvårdens område. Situationen

Svar på interpellation ang. inrättande av ett statligt institut för psykisk hälsovård

för dagen är ju den att mentalsjukhusen upptar hälften av alla sjukhusplatser men bara har tillgång till 6 procent av läkarkåren. I stället för att ha en läkartäthet om en läkare på 4 000 människor — vilket torde vara ett av experterna uppställt minimum — har vi här i landet endast en psykiater på 14 000 människor.

Samtidigt som man noterar dessa beklagliga förhållanden skall det också konstateras och påtalas hur de psykiska sjukdomstillstånden oavbrutet och i skrämmande takt ökar inom alla lager av befolkningen. Redan i skolan kan man spåra denna utveckling. Sålunda rapporterar skolöverläkaren i Stockholm att antalet högstadiel elever, som måste undergå psykisk undersökning, på sju år har ökat från ett drygt hundratal till nära tusentalet i dag. Från universiteten rapporteras också en oroväckande ökning av antalet psykiska sjukdomsfall. Bara vid Uppsala universitet anges ökningen vara 30 procent per år. Och enligt den senaste rapporten har inte mindre än 1 600 studenter vid detta universitet fått lov att besöka psykiater. Samma tendens kan spåras från näringslivets arbetsplatser och även från hemmen — kort sagt från alla sektorer av befolkningen.

I ett läge som sålunda präglas av en ständig stegring av de akuta och även de kroniska psykiska sjukdomsfallen och av en otrolig underbemanning på vårdsidan, främst i fråga om läkare och sjuksköterskor, finns det såvitt jag kan finna — och det är en åsikt som får stöd av framstående psykisk expertis — endast en sak att göra: samhället måste sikta till en helhjärtad satsning dels på forskning och dels på utbildning av personal som kan arbeta i förebyggande syfte.

Dessa båda mål skulle kunna förverkligas genom ett institut av det slag jag skisserat i min interpellation. Institutet skulle till sig knyta framstående expertis, inte bara på det medicinska

och psykiatriska området utan även psykologer och sociologer m. fl. Denna expertis skulle bedriva forskning om möjligheterna att på effektivast möjliga sätt förebygga uppkomsten av psykiska sjukdomstillstånd. Det vore heller inte otänkbart att till institutet foga en avdelning, där patienter kunde mottagas och där sålunda rent klinisk forskning kunde bedrivas.

Institutets andra uppgift, att utbilda personal i psykisk hälsovård, skulle inte bli mindre betydelsefull. Denna personal behöver ingalunda vara enbart medicinskt utbildad utan bör ha erfarenheter även från andra områden av mänsklig samlevnad. Den personalutbildningen borde också få en som jag anser självklar kompletterande uppgift, nämligen att kontrollera att utbildningen av en rad andra yrkeskategorier, som i sin dagliga verksamhet får kontakt med mänskliga problem med psykisk bakgrund, verkligen blir berikad med en grundlig träning i människokunskap och människobehandling. Sådana yrkeskategorier är t. ex. läkare inom den somatiska sjukvården, lärare, jurister, skolhemspersonal, präster och poliser m. fl. Om utbildningen i människokunskap på det sättet kunde breddas, skulle profylaktiska insatser med största sannolikhet kunna göras på det psykiska sjukvårdsområdet, i helt annan utsträckning än hittills och vår överansträngda psykiatriska och mentalvårdande personal över huvud taget få en välbehövlig lindring i sin arbetsbörda för att med större kraft och förmåga kunna ägna sig åt de verkligt svåra fallen.

Jag är förvånad över statsrådets negativa attityd i denna fråga, och jag är för min del av rakt motsatt åsikt. Jag tror nämligen att ett psykiskt hälsoinstitut med här angivna arbetsuppgifter skulle få mycket stor betydelse. Långtifrån att splittra skulle det i stället stärka våra otillräckliga resurser på den psykiska sjukvårdens område.

Svar på interpellation ang. inrättande av ett statligt institut för psykisk hälsovård

Herr talman! Med det anförda ber jag än en gång att få tacka för svaret.

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **ASPLING**:

Herr talman! Förra veckan förde vi i riksdagen en diskussion om mental-sjukvården, och veckan dessförinnan var den frågan också uppe till debatt i samband med en proposition, som avsåg huvudmannaskapet för den vården. Jag vill hänvisa herr Sjönell till den propositionen, nr 64 s. 12. Där finns det en redogörelse för personalläget och för dagens resurser.

Det är riktigt att läget på sina håll kan vara bekymmersamt, men av redogörelsen framgår, herr Sjönell, att läget inom den psykiska vården i dag ingalunda är så bekymmersamt som herr Sjönell uppenbarligen vill göra gällande.

Men jag skall inte ta upp den sidan av diskussionen. Jag vill bara säga, herr talman, att när jag läste herr Sjönnells interpellation var jag verkligen inte på det klara med vart han ville komma. Nu har herr Sjönell i sitt inlägg här utvecklat synpunkter som i varje fall inte finns i interpellationen. Jag vill betona att när vi av alla krafter söker integrera den psykiatriska sjukvården med kroppssjukvården — de två viktiga besluten här i riksdagen för kort tid sedan hade det syftet — då vill herr Sjönell ha ett särskilt institut för psykisk hälsovård. När statens ansvar för mentalsjukvården övergår till landstingen vill herr Sjönell göra ett statligt institut som planerar den psykiska hälsovården. Skall den planeringen konkurrera med den som skall ske dels hos medicinalstyrelsen som centralt ledningsorgan, dels hos sjukvårdens huvudmän själva, eller skall institutet ersätta medicinalstyrelsen?

Vi prövar just nu ett betänkande, som

3 — *Andra kammarens protokoll 1966. Nr 25*

remissbehandlats och som går ut på att förstärka medicinalstyrelsens planeringsresurser. Skall i stället planeringen inom den psykiatriska vården isoleras i ett helt nytt organ? Och vad är det för dubbelkommando över läkar- och sjuksköterskeutbildningen som egentligen här föresvävar herr Sjönell? Såvitt jag förstår går herr Sjönnells uppslag stick i stäv mot de principer som det råder stor enighet om både i och utanför riksdagen — i varje fall om man läser den interpellation som jag här har svarat på.

Herr **HAMRIN** i Kalmar (fp):

Herr talman! Med de ibland litet egendomliga arbetsförhållanden vi har här i riksdagen har det blivit så att vi i dag har en interpellationsdebatt och i morgon kommer att få en debatt på grund av en motion i samma ämne. Utöver de propositioner, som socialministern angav och som har behandlat detta ämne, föreligger alltså vid årets riksdag en motion rörande åtgärder mot de psykiska störningarna.

Jag skall för dagen inskränka mig till att säga, att jag i stort sett har precis samma åsikt som herr Sjönell, att detta är en mycket allvarlig fråga: hur man skall kunna klara den profylaktiska vården i samband med psykiska störningstillstånd. Huruvida man klarar den saken genom att, som interpellanten föreslår, inrätta ett statligt institut, skall jag lämna därhän. Jag tror inte att man utan vidare kan lägga fram en lösning fix och färdig. Vi har motionsvis hävdats att man behöver göra en utredning för att klara frågan, och det är detta som debatten i morgon kommer att röra sig om. I avvaktan på en sådan utredning är jag för min del inte beredd att säga huruvida ett statligt institut är den riktigaste lösningen. Men jag vill livligt instämma i att det är en mycket allvarlig fråga, som kräver stor uppmärksamhet.

Härmed var överläggningen slutad.

Ökad utbildning av socionomer och gymnastiklärare m. m.**§ 20**

Föredrogs, men bordlades åter utrikesutskottets memorial nr 6, konstitutionsutskottets utlåtande nr 35, sammansatta konstitutions- och bankoutskottets betänkande nr 1, statsutskottets utlåtanden nr 114, 115 och 118—120, bevillningsutskottets betänkande nr 46, bankoutskottets utlåtanden nr 33, 34 och 36, första lagutskottets memorial nr 34, andra lagutskottets utlåtanden och memorial nr 47—49, tredje lagutskottets memorial och utlåtande nr 46 och 47, jordbruksutskottets memorial nr 15 samt allmänna beredningsutskottets memorial och utlåtande nr 44 och 49.

§ 21**Ökad utbildning av socionomer och gymnastiklärare m. m.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökad utbildning av socionomer och gymnastiklärare m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 (bil. 10, punkterna F 24—26) hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1966/67 beräkna till Gymnastiska centralinstitutet: Avlöningar ett förslagsanslag av 2 075 000 kr., till Gymnastiska centralinstitutet: Omkostnader ett förslagsanslag av 411 000 kr. och till Gymnastiska centralinstitutet: Materiel, böcker m. m. ett reservationsanslag av 253 000 kr.

Därefter hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 50, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 25 februari 1966, föreslagit riksdagen att

I. besluta att den 1 januari 1967 inrätta en socialhögskola i Örebro i huvudsaklig överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet förordats;

II. a) besluta att den 1 juli 1966 inrätta en gymnastik- och idrottshögsko-

la i Örebro, i huvudsaklig överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet förordats;

b) godkänna de i statsrådsprotokollet förordade riktlinjerna för en särskild idrottslärarutbildning vid gymnastik- och idrottshögskolan i Stockholm;

III. a) bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa personalförteckning för socialhögskolan i Örebro enligt vad i statsrådsprotokollet förordats;

b) godkänna i statsrådsprotokollet angiven avlöningsstat för socialhögskolan i Örebro, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1966/67;

c) till Socialhögskolan i Örebro: Avlöningar för budgetåret 1966/67 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 218 000 kr.;

IV. till Socialhögskolan i Örebro: Omkostnader för budgetåret 1966/67 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 102 000 kr.;

V. a) bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa personalförteckning för gymnastik- och idrottshögskolan i Stockholm enligt vad i statsrådsprotokollet förordats;

b) godkänna i statsrådsprotokollet angiven avlöningsstat för gymnastik- och idrottshögskolan i Stockholm, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1966/67;

c) till Gymnastik- och idrottshögskolan i Stockholm: Avlöningar för budgetåret 1966/67 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 622 000 kr.;

VI. till Gymnastik- och idrottshögskolan i Stockholm: Omkostnader för budgetåret 1966/67 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 361 000 kr.;

VII. till Gymnastik- och idrottshögskolan i Stockholm: Materiel, böcker m. m. för budgetåret 1966/67 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 132 000 kr.;

VIII. a) bemyndiga Kungl. Maj:t att

Ökad utbildning av socionomer och gymnastiklärare m. m.

fastställa personalförteckning för gymnastik- och idrottshögskolan i Örebro enligt vad i statsrådsprotokollet förordats;

b) godkänna i statsrådsprotokollet angiven avlöningsstat för gymnastik- och idrottshögskolan i Örebro, att tillämpas till vidare fr. o. m. budgetåret 1966/67;

c) till Gymnastik- och idrottshögskolan i Örebro: Avlöningar för budgetåret 1966/67 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 472 000 kr.;

IX. till Gymnastik- och idrottshögskolan i Örebro: Omkostnader för budgetåret 1966/67 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 63 000 kr.;

X. till Gymnastik- och idrottshögskolan i Örebro: Materiel, böcker m. m. för budgetåret 1966/67 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 119 000 kr.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehäft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Bengtson* och *Lundström* (I: 134) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Ohlin* och *Hedlund* (II: 183);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fröken *Stenberg m. fl.* (I: 692) och den andra inom andra kammaren av herr *Wennerfors m. fl.* (II: 854), i vilka hemställts att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 50 måtte 1. avslå Kungl. Maj:ts förslag om inrättande av en socialhögskola i Örebro, 2. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att åtgärder vidtoges i syfte att åstadkomma den planerade utökningen av socionomutbildningen inom ramen för befintliga socialhögskolor;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fröken *Stenberg m. fl.* (I: 693) och den andra inom andra kammaren av herr

Nordstrandh m. fl. (II: 853), i vilka hemställts att riksdagen 1. med avslag på Kungl. Maj:ts förslag angående placeringen av ny gymnastik- och idrottshögskola måtte besluta att gymnastiklärarutbildning skulle förläggas till Umeå, 2. i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa att Kungl. Maj:t i samråd med berörda myndigheter snarast måtte utarbeta en tidsplan för utbildningens utbyggnad;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Wirtén* och *Nyman* (I: 694) och den andra inom andra kammaren av herr *Källstad m. fl.* (II: 852).

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag på motionerna I: 692 och II: 854, såvitt nu var i fråga, besluta att den 1 januari 1967 inrätta en socialhögskola i Örebro i huvudsaklig överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet förordats;

II. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag på motionerna I: 692 och II: 854 samt I: 694 och II: 852, samtliga motioner såvitt nu var i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa personalförteckning för socialhögskolan i Örebro enligt vad i statsrådsprotokollet förordats;

b) godkänna i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för socialhögskolan i Örebro, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1966/67;

c) till Socialhögskolan i Örebro: Avlöningar för budgetåret 1966/67 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 218 000 kr.;

III. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag på motionerna I: 692 och II: 854 samt I: 694 och II: 852, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Socialhögskolan i Örebro: Omkostnader för budgetåret 1966/67 på driftbudgeten un-

Ökad utbildning av socionomer och gymnastiklärare m. m.

der åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 102 000 kr.;

IV. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag på motionerna I: 693 och II: 853, såvitt nu var i fråga, besluta att den 1 juli 1966 inrätta en gymnastik- och idrottshögskola i Örebro i huvudsaklig överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet förordats;

V. att riksdagen måtte godkänna de i statsrådsprotokollet förordade riktlinjerna för en särskild idrottslärarutbildning vid gymnastik- och idrottshögskolan i Stockholm;

VI. att riksdagen måtte

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa personalförteckning för gymnastik- och idrottshögskolan i Stockholm enligt vad i statsrådsprotokollet förordats;

b) godkänna i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för gymnastik- och idrottshögskolan i Stockholm, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1966/67;

c) till Gymnastik- och idrottshögskolan i Stockholm: Avlöningar för budgetåret 1966/67 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 622 000 kr.;

VII. att riksdagen måtte till Gymnastik- och idrottshögskolan i Stockholm: Omkostnader för budgetåret 1966/67 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 361 000 kr.;

VIII. att riksdagen måtte till Gymnastik- och idrottshögskolan i Stockholm: Materiel, böcker m. m. för budgetåret 1966/67 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 132 000 kr.;

IX. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag på motionerna I: 693 och II: 853, såvitt nu var i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa personalförteckning för gymna-

stik- och idrottshögskolan i Örebro enligt vad i statsrådsprotokollet förordats;

b) godkänna i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för gymnastik- och idrottshögskolan i Örebro, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1966/67;

c) till Gymnastik- och idrottshögskolan i Örebro: Avlöningar för budgetåret 1966/67 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 472 000 kr.;

X. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag på motionerna I: 693 och II: 853, såvitt nu var i fråga, till Gymnastik- och idrottshögskolan i Örebro: Omkostnader för budgetåret 1966/67 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 63 000 kr.;

XI. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag på motionerna I: 693 och II: 853, såvitt nu var i fråga, till Gymnastik- och idrottshögskolan i Örebro: Materiel, böcker m. m. för budgetåret 1966/67 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 119 000 kr.;

XII. att motionerna I: 694 och II: 852, i vad de avsåge principbeslut om inrättande snarast möjligt av ett för socialhögskolan och gymnastik- och idrottshögskolan gemensamt högskolebibliotek i Örebro, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

XIII. att motionerna I: 134 och II: 183, i vad de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t om åtgärder för att utbildningen av gymnastiklärare skulle innehålla en orientering om handikappidrotten, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Axel Andersson, Per Jacobsson, Kaijser, Strandberg, Wirtén, Turesson, Nordstrandh* och *Tobé*, vilka ansett dels att utskottet under I. bort hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till

Ökad utbildning av socionomer och gymnastiklärare m. m.

motionerna I: 692 och II: 854, såvitt nu var i fråga, samt med avslag på Kungl. Maj:ts förslag om inrättande den 1 januari 1967 av en socialhögskola i Örebro, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att åtgärder vidtoges i syfte att åstadkomma den planerade utökningen av socionomutbildningen inom ramen för befintliga socialhögskolor;

dels ock att utskottet under II. och III. — under förutsättning av bifall till reservationen beträffande hemställan under I. — bort hemställa,

II. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 692 och II: 854 samt med avslag på motionerna I: 694 och II: 852, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, besluta att avslå Kungl. Maj:ts förslag beträffande personalförteckning, avlöningsstat och anslag till avlöningar till en socialhögskola i Örebro;

III. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 692 och II: 854 samt med avslag på motionerna I: 694 och II: 852, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, besluta att avslå Kungl. Maj:ts förslag beträffande anslag till omkostnader till en socialhögskola i Örebro;

2) av herrar *Axel Andersson, Per Jacobsson, Bengtson, Kaijser, Strandberg, Johan Olsson, Larsson* i Hedenäset, *Turresson, Nelander, Mattsson* och *Nordstrandh*, vilka ansett

dels att utskottet under IV. bort hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 693 och II: 853, såvitt nu var i fråga, samt med avslag på Kungl. Maj:ts förslag om inrättande den 1 juli 1966 av en gymnastik- och idrottshögskola i Örebro, besluta att gymnastiklärarutbildning skulle förläggas till Umeå och i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att Kungl. Maj:t i samråd med berörda myndigheter snarast utarbetade en tidsplan för utbildningens utbyggnad;

dels ock att utskottet under IX., X. och XI. — under förutsättning av bifall till reservationen beträffande hemställan under IV. — bort hemställa,

IX. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 693 och II: 853, såvitt nu var i fråga, besluta att avslå Kungl. Maj:ts förslag beträffande personalförteckning, avlöningsstat och anslag till avlöningar till en gymnastik- och idrottshögskola i Örebro;

X. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 693 och II: 853, såvitt nu var i fråga, besluta att avslå Kungl. Maj:ts förslag beträffande anslag till omkostnader till en gymnastik- och idrottshögskola i Örebro;

XI. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 693 och II: 853, såvitt nu var i fråga, besluta att avslå Kungl. Maj:ts förslag beträffande anslag till materiel, böcker m. m. till en gymnastik- och idrottshögskola i Örebro;

3) av herr *Karlsson* i Olofström,

4) av herr *Blidfors* och

5) av herr *Källstad*, de tre sistnämnda reservationerna utan angivna yrkanden.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr NORDSTRANDH (h):

Herr talman! Propositionen om inrättande av en socialhögskola och en gymnastik- och idrottshögskola, båda i Örebro, har blivit kraftigt omstridd — det avspeglas vederbörligen i reservationerna, som anvisar andra lösningar än de i propositionen föreslagna. Att frågorna blivit i så hög grad kontroversiella bottnar kanske ytterst i direktiven till utredningarna, där Örebro direkt anbefalldes som förläggningsort för båda högskolorna. Det har medfört, att andra orter i landet och andra lösningar icke allvarligen prövats.

Man kan här tala om fjärrstyrning, med ecklesiastikministern som egenartad mästrelots. Vem har ingivit honom en sådan kärlek till den i och för sig förnämliga staden Örebro, att han blivit helt okänslig för andra invitationer? Här föreligger ett intressant problem, som statsrådet själv är närmast

Ökad utbildning av socionomer och gymnastiklärare m. m.

till att belysa. Jag beklagar, att statsrådet inte finns i kammaren nu, men han är förmodligen upptagen av liknande ting i parallellkammaren.

Frågan om inrättande av en ny socialhögskola eller ej kommer andra reservanter att utförligt belysa. Jag kan nöja mig med att framhålla, att möjligheterna att öka intagningen vid de redan befintliga socialhögskolorna inte tillräckligt beaktats. Sakkunniga remissinstanser — bl. a. socialhögskolornas styrelser och berörda universitetsmyndigheter — understryker, att de nuvarande högskolorna i första hand bör byggas ut. En sådan utbyggnad torde också vara möjlig att genomföra, och den torde vidare vara vad den samhällsekonomiska situationen närmast kräver. Dessutom är personalresurserna på lärarsidan mycket begränsade. Först sedan de befintliga socialhögskolorna blivit optimalt utnyttjade — och det är de inte nu — bör man gå till starten av ett nytt lärosäte, gärna då med Örebro i fri konkurrens med andra aspiranter.

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservationen nr 1.

I fråga om behovet av en utökad gymnastiklärarutbildning torde några delade meningar inte råda. Genom den omfattande utbyggnaden av skolväsendet har ju bristen på gymnastiklärare, som är utbildade, blivit kännbarare och kännbarare. Bristen har bara delvis kunnat täckas genom ökade intagningar de senaste åren till gymnastiska centralinstitutet. I det allvarliga läge, vari vi härvidlag befinner oss, är det, såvitt jag kan se, fullt befogat att ytterligare öka utbildningskapaciteten genom att inrätta en ny utbildningsanstalt för gymnastiklärare.

Så långt råder allmän enighet. Förläggningssorten för den nya utbildningsanstalten har emellertid ställts under ingående diskussion. Några tungt vägande skäl för valet av förläggningsort frambärs inte i de nyss nämnda

direktiven till utredningen, och så som dessa direktiv är utformade, finns det kanske inte heller någon större anledning för utredningen att ta hänsyn till skillnaderna mellan olika orter i fråga om de förutsättningar som dessa skulle kunna ha för att ordna en god undervisning.

En ordentlig jämförelse mellan olika förläggningssorter hade varit särskilt lämplig, synes det mig, eftersom uppenbara nackdelar är förenade med förläggningen till Örebro, dit man alltså från början har inriktat sig på att den nya utbildningsanstalten skall förläggas.

För det första medför en förläggning till Örebro, att landets båda högskolor av samma typ och inriktning på detta område skulle komma att bli placerade i Mellansverige, vilket från geografisk synpunkt är mycket diskutabelt, för att inte säga olämpligt. Vill man sprida ut denna utbildning, bör den nya högskolan placeras i Umeå eller i Lund. Man kan t. o. m. tänka sig, att Göteborg skulle kunna komma i fråga. Tyvärr är både Lund och Göteborg redan starkt överbelastade. Detta är däremot inte förhållandet med Umeå, åtminstone inte på långt när i samma utsträckning.

För det andra kräver denna gymnastiklärarutbildning tillgång till en på platsen belägen forskningsorganisation, som arbetar med t. ex. ämnen som anatomi, fysiologi och hygien. Det krävs alltså helt enkelt anknytning till en medicinsk fakultet. I samband med remissbehandlingen fann bl. a. universitetskanslersämbetet, att ett sådant samarbete mellan gymnastiklärarhögskolan och universitetsinstitutioner inte kan tillgodoses i Örebro, vilket är helt naturligt — det finns över huvud taget inga sådana institutioner där. Det finns däremot tillgång till sådana i Umeå.

För det tredje bör gymnastiklärarutbildningen knytas samman med lärarutbildningen i övrigt. I Umeå finns så-

Ökad utbildning av socionomer och gymnastiklärare m. m.

dan lärarutbildning, troligen snart organiserad på lärarhögskola. Härvidlag må erinras om att lärarutbildningssakkunniga föreslagit — och det är att hoppas att detta förslag går igenom — att man i lärtjänst skall kunna förena läroämne med övningsämnet gymnastik.

För det fjärde vill man gärna knyta en gymnastik- och idrottslärarutbildning så intimt som möjligt till idrottsutövning. Umeå innehar en rangplats bland landets idrottscentra, och stadens position inom den norrländska idrotten är, såvitt jag söderifrån kan bedöma det, mycket stark.

Det är givet, att man inte bör över-skatta betydelsen av detta, när man tar ställning till lokaliseringen av en ny gymnastik- och idrottshögskola. Man kan dock inte komma ifrån att det är en faktor som ytterligare stärker motiven för att förlägga den nya högskolan till den universitetsstad som åtminstone än så länge är vår nordligaste. De speciella möjligheter, som däruppe står till buds på vinteridrottens område, skall naturligtvis inte heller på något sätt övervärderas, men man bör inte glömma bort, att Umeå härvidlag har ett övertag. Vi vet ju, var den nuvarande högskolan för gymnastiklärare är belägen. Det är en viss skillnad mellan Stockholm och Umeå.

Vägande skäl synes alltså tala för att den nya gymnastik- och idrottshögskolan förläggas till Umeå. Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 2.

Herr MATTSSON (cp):

Herr talman! Som herr Nordstrandh har påpekat rådde det vid utskottsbehandlingen fullständig enighet om att vi behöver en ny gymnastik- och idrottshögskola här i landet. Det är riktigt inte minst med tanke på behovet av flera gymnastiklärare i grundskolan. Vi har tidigare här i kammaren även debatterat önskvärldheten av mera motionsgymnastik och idrott för

studerande vid gymnasier, yrkesskolor, högskolor och universitet. Jag tror att det också är nödvändigt för de yrkesarbetande att under sakkunnig ledning få tillfälle till såväl gymnastik som idrott för att kunna sköta sin hälsa och utföra ett gott arbete.

Jag vill i anslutning till detta utskottsutlåtande understryka vad utskottet har framhållit i anledning av motionerna nr 134 i första kammaren och 183 i denna kammare med herrar Hedlund och Ohlin som huvudmotionärer angående utbildningen av gymnastiklärare och lämpligheten av att dessa också kan vara verksamma inom handikappidrotten. Jag hoppas att vad utskottet har skrivit blir beaktat och att de ansvariga för utbildningen av gymnastik- och idrottslärare kommer att hålla sin uppmärksamhet riktad mot de handikappades särskilda problem och vidtaga härav föranledda åtgärder.

I fråga om placeringen av gymnastik- och idrottshögskolan har vi, som herr Nordstrandh tidigare nämnt, varit av olika meningar i utskottet. Den ena meningsriktningen hävdar i likhet med Kungl. Maj:ts förslag att Örebro är den rätta platsen, medan den andra anser att det vore bäst att förlägga denna högskola till Umeå.

Den utredning som ligger till grund för propositionen har inte nämnt någon annan lämplig plats än just Örebro. Detta är naturligt, eftersom utredningens uppgift skulle vara att söka en lämplig plats i Mellansverige. Mycket talar för att Örebro är en mycket passande stad inom detta område. Örebro är »framåt», som man brukar säga, och man kan förvänta att staden utvecklas ytterligare. Vi kommer att få en universitetsfilial där. Hur det går med socialhögskolan skall man kanske inte yttra sig om på detta stadium, eftersom det skall avgöras i denna kammare om en stund.

När det gäller gymnastik- och idrottshögskolan anser jag emellertid att

Ökad utbildning av socionomer och gymnastiklärare m. m.

Umeå har stora företräden framför Örebro.

Genom propositionen får vi veta att remissinstanserna överlag understryker att effektiv gymnastiklärarutbildning förutsätter en nära kontakt med medicinsk och psykologisk-pedagogisk forskning. Universitetskanslersämbetet finner att behovet av samarbete mellan gymnastiklärarhögskola och universitetsinstitutioner i anatomi, fysiologi och hygien inte kan tillgodoses i Örebro. Av den anledningen föreslås förläggning av utbildningen till Umeå.

Rektorsämbetet vid karolinska institutet framhåller att det inte bör vara någon skillnad mellan högskolorna då det gäller deras möjligheter till en nära kontakt med medicinsk och psykologisk-pedagogisk forskning. Vi vet ju att det bedrivs sådan forskning i Stockholm.

Även 1962 års ungdomsutredning framhåller att den inte vill utesluta tanken på att örebroskolan vid den slutliga utbyggnaden bör kompletteras med forskningsinstitutioner.

Länsstyrelsen i Örebro har påpassligt framhållit att örebroskolan redan från början bör planeras så, att möjligheter finns att här upptaga såväl fysiologisk forskning som utbildning av idrottslärare. Härigenom tror man att de båda skolorna på längre sikt kan göras lika attraktiva och skickade att meddela fullgod undervisning.

Det skall kanske också framhållas att utredningen har undersökt möjligheterna till sambruk av lärarkrafter vid utbildningen av socionomer och gymnastikdirektörer. Man väntar ju att det skall bli socialhögskola i Örebro, och jag har anslutit mig till det förslaget.

Denna undersökning har emellertid lett fram till att man konstaterat att möjligheterna här till är begränsade. Man har nämnt ämnet psykologi, där det finns vissa förutsättningar till sambruk, såvitt det gäller grundundervisningen.

Man kan sålunda, såvitt jag förstår,

inte bortse från forskningssynpunkterna i detta sammanhang, och det är därför som jag har anslutit mig till reservation nr 2, som jag nu ber att få yrka bifall till.

Beträffande socialhögskolan kommer andra ledamöter att tala för utskottet. Jag vill endast anföra att det är åtskilliga remissinstanser som har stött förslaget om att förlägga denna högskola till Örebro. De som skall ta emot socionomerna förordar en ny läroanstalt. Jag skall emellertid här inte argumentera för utskottet, eftersom andra talare kommer att göra det, utan begränsar mig att yrka bifall till reservation nr 2, och i övrigt bifall till utskottets förslag.

Herr TOBE (fp):

Herr talman! Jag tänkte säga några ord först om socionomutbildningen och därefter om den föreslagna gymnastik- och idrottshögskolan.

Förslaget om utformningen av socionomutbildningen grundar sig på det betänkande som socionomutbildningssakkunniga avgav år 1962. Denna utredning hade även undersökt behovet av socionomer och kommit fram till att det skulle behöva utexamineras 480 socionomer per år. Men samtidigt hade en prognos- och planeringsgrupp inom ecklesiastikdepartementet kommit fram till att det fr. o. m. 1970 skulle behöva utexamineras 700 socionomer. Ungefär den siffran för behovet av socionomer har redovisats även i prognoser, som senare framlagts men som jag inte skall gå in på.

Socionomutbildningssakkunniga utgick ifrån att man i första hand borde utbygga de fyra socialhögskolor som redan finns. De sakkunniga framhöll emellertid, att det inte var osannolikt att man ganska snart skulle behöva en femte socialhögskola. Orsakerna till att man i första hand ville utbygga de redan befintliga socialhögskolorna var många, men framför allt ansågs det vara erforderligt med en ordentlig bas för

Ökad utbildning av socionomer och gymnastiklärare m. m.

forskningen på detta område; genom en splittring på fler socialhögskolor skulle det vara svårare att åstadkomma en sådan bas.

I proposition 48 år 1964 angavs riktlinjerna för socionomutbildningen. I denna proposition som grundade sig på socionomutbildningssakkunnigas betänkande, talades det inte alls om en femte socialhögskola i Örebro eller någon annanstans, utan det sades — vilket ordentligt har redovisats i den nu föreliggande propositionen — att den önskvärda vidgningen av socionomutbildningen borde åstadkommas inom ramen för de fyra socialhögskolor som redan finns. Även statsutskottet och riksdagen följde de riktlinjerna.

Men redan året därpå, alltså förra året, utfärdades direktiv för en ny utredning som skulle förbereda inrättandet av en ny socialhögskola. De direktiven har herr Nordstrandh här talat något om; jag kanske kommer tillbaka till dem senare. Det sades i direktiven, att det förelåg lokalproblem vid de fyra socialhögskolorna, varför man kanske borde inrätta en femte med ungefär samma utbildningskapacitet som socialhögskolorna i Lund och Göteborg har, d. v. s. 150 utexaminerade om året.

Socionomutbildningen har kvantitativt sett ökat kraftigt under senare år — det har varit nära nog en fördubbling på fyra år. För läsåret 1962/63 redovisades 380 utbildade socionomer, medan man för nästkommande läsår räknar med 660. Enligt vad som försports är det dock ett mindre antal ansökningar i år än föregående år till socialhögskolorna.

Den nya utredningen, som bekräftat att det föreligger ett stort behov av socionomutbildning, har enligt sina direktiv haft att undersöka möjligheterna att förlägga en femte socialhögskola till Örebro. En sådan förläggning motiveras bl. a. med att det enligt redan fattat beslut kommer att bli en universitetsfilial i Örebro, att den tekniska magis-

3* — *Andra kammarens protokoll 1966. Nr 25*

terutbildningen i Örebro kommer att få fastare former och att den nya socialhögskolan kan dra nytta av den utbildning som alltså redan finns i eller kommer till Örebro. Det kan naturligtvis också tänkas att man i departementet resonerat tvärtom och anser att det för att stödja de redan befintliga högskolorna i Örebro vore bra att få en socialhögskola samt en gymnastik- och idrotts-högskola förlagda dit.

Några betydelsefulla remissinstanser har avstyrkt det föreliggande förslaget. Universitetskanslersämbetet, rektorsämbetena för socialhögskolorna i Lund och Stockholm, samarbetsnämnden för de fyra socialhögskolorna samt styrelserna för socialhögskolorna i Göteborg, Lund och Umeå anser att man i första hand borde bygga ut redan befintliga socialhögskolor. Argumenten härför är att detta skulle bli billigare i fråga om både lokaler och eventuellt anskaffande av ytterligare lärare och att det nuvarande elevunderlaget för en socialhögskola i Örebro är för litet för att det skall kunna ge en lämplig utbildningsenhet. 250 elever anses vara en lagom stor utbildningsenhet. För närvarande har vi i Stockholm 210, de övriga socialhögskolorna bara 150. Här finns alltså en effektivitetsgräns som inte har uppnåtts.

Framför allt från universitetsmyndigheterna har det sagts att man gärna ser en integrering av socionomutbildningen och universitetsutbildningen, och en sådan skulle man inte kunna åstadkomma på den nya orten. Dessutom kan man inte räkna med permanenta lokaler i Örebro förrän 1971.

Som lokaliseringsort har också i remissvaren nämnts andra städer än Örebro, bl. a. Linköping, Västerås och Uppsala. En diskussion om lokaliseringsorten borde alltså ha kunnat komma i fråga. Att utredningen inte tagit upp en sådan beror tydligen på direktivens utformning.

1962 års utredning talade, som jag

Ökad utbildning av socionomer och gymnastiklärare m. m.

nämnde, ganska mycket om socialhögskolorna som en bas för forskning. Det sades att det skulle vara stimulerande både för lärare och för elever om en sådan forskning kom till stånd. Detta kommer nu alldeles bort. Socialhögskolorna är alltså en typ av högskolor som inte har några professurer, och detta är kanske inte bra i längden. Professurerna är inte bara en statussymbol; de medför också en förbättring av utbildningen och av möjligheterna att forska vid sådana högskolor. Det är ganska allvarligt att man nu inte företar den konsolidering, som de sakkunniga var eniga om, utan bara går in för en kortsiktig lösning för att få fler elever utbildade utan att tänka så mycket på kvaliteten.

Jag ber, herr talman, att beträffande socialhögskolorna få yrka bifall till reservation nr 1 av herr Axel Andersson m. fl. som i korthet konstaterar:

att det föreligger behov av ökad utbildning, att utökningen sker snabbast genom en utbyggnad av de fyra högskolor som finns, att en lämplig årsintagning är 250 — den siffran har ännu ingen av de nuvarande socialhögskolorna uppnått — samt att kostnaderna blir lägre om man följer reservationens förslag. I reservationen frågas inte vad finansministern säger om utskottets förslag, men den frågan kanske man borde ställa?

Så vill jag, herr talman, säga några ord om gymnastik- och idrottshögskolan. Det är ju en övertygande argumentering om vikten av en ökning av gymnastik- och idrottsutbildningen som framläggs i betänkandet. Vi har officiellt ingen utbildningsanstalt för idrott, men gymnastiska centralinstitutet bedriver redan sådan utbildning, och det är väl riktigt att man nu inför en annan beteckning dels för det gamla institutet, dels för det man vill skapa.

Ingen som talat om detta och egentligen inte heller någon som skrivit om det har betvivlat att det behövs större

utbildningskapacitet på detta område. Men liksom beträffande socialhögskolorna har utredningen blivit litet misstänkliggjord därför att den följt direktiven. Man kan inte säga att direktiven är kryptiska — det är ju inte svårt att inse vad som menas med uttalandet att denna utbildning skall lokaliseras till en ort i Mellansverige utanför de nuvarande universitets- och högskoleorterna. Man tittar på kartan och har naturligtvis litet att välja på. Valet skulle i och för sig kunna ske förutsättningslöst, om det inte sedan i direktiven tillades: »Därvid bör främst Örebro ifrågakomma». Utredningen har tagit detta som ett direktiv.

Utredningen har konstaterat att det går att lokalisera institutet till Örebro, och därför har man inte funderat över något annat alternativ. Av denna anledning har utredningen blivit litet misstänkliggjord, och det tycker jag är onödigt; den har presterat ett bra arbete på kort tid och visat att det går att förlägga denna utbildning till Örebro. Jag skall inte närmare gå in på det nu men vill uttala min glädje över att en utbildning av idrottsledare nu kommer till stånd.

Den utbildning, som idrottsledare och tränare tidigare har erhållit och med hjälp av vilken de kunnat få svenska idrottsmän att göra fantastiska prestationer, jämfört med idrottsmän från länder med helt annat befolkningsunderlag, har varit rent amatörmässig. Några enstaka eldsjälar har ägnat sig åt saken och ett mindre antal personer har ekonomiskt möjliggjort det hela, men någon utbildning jämförbar med gymnastiklärarnas har dessa idrottsledare inte erhållit. Nu kommer de att få detta genom att utbildningen blir jämställd. Deras utbildning kommer också att utformas så, att de inte är bundna till idrottsledaruppgifter under hela livet utan har möjlighet att växla in på andra närliggande yrkesområden.

Ökad utbildning av socionomer och gymnastiklärare m. m.

Jag har full förståelse för att departementschefen här föreslagit att den speciella idrottsledarutbildningen måste bli en försöksutbildning och i första hand förläggas till Stockholm. Genom att ange namnet gymnastik- och idrotts-högskola även för Örebro har man emellertid givit ett halvt löfte om att en sådan utbildning så småningom även skall förläggas dit. Det finns möjligheter att skaffa sig erfarenheter från flera andra länder — jag höll nästan på att säga alla länder — och det är alltså inte svårt att lägga upp denna utbildning som sådan.

Ett av de argument som anförts i fråga om en förläggning till Örebro eller till Umeå — naturligtvis kan en förläggning tänkas även till andra platser — är att Umeå skulle vara en bättre idrottsstad än Örebro. Först och främst måste sägas att en rangordning i detta avseende är ett föränderligt begrepp. Dessutom finns det nog underlag för god idrott i Örebro på samma sätt som i Umeå. Det är alltså ett argument som knappast bör användas i detta sammanhang.

Herr talman! I fråga om utbyggandet av gymnastik- och idrottshögskolan ber jag att få ansluta mig till utskottets förslag.

Herr TURESSON (h):

Herr talman! Eftersom de föregående talarna idogt har tuggat flertalet av de argument som kan anföras till förmån för reservationerna, tror jag att jag gör kammarens ledamöter den största tjänsten genom att inskränka mig till att endast med några korta kommentarer yrka bifall till dem.

Här har talats om att de nuvarande socialhögskolorna är underoptimalt utnyttjade, att den nuvarande intagningen på 150 elever om året vid tre av dem och 250 vid en rätteligen borde vara 250 om året. När man då skall utvidga utbildningskapaciteten med en ytterligare intagning av 180 elever om året,

förefaller det både med hänsyn till kostnaderna och utnyttjandet av personalresurserna riktigt och rimligt att i första hand öka intagningen på samtliga håll i stället för att åstadkomma nya anläggningar.

Vi befinner oss här i landet för närvarande i det läget att vi måste sträva efter att optimalt utnyttja våra resurser. Det talas ofta om detta från kanslihusets sida, men i fråga om socionomutbildningen har man totalt glömt bort denna enligt min uppfattning mycket viktiga omständighet.

Vad beträffar förslaget om den nya gymnastik- och idrottshögskolans förläggning till Örebro reagerar man i första hand mot att utredningen på grund av direktivens utformning inte fått tillfälle att göra en förutsättningslös prövning av lokaliseringen. Att förlägga den till Mellansverige är mycket diskutabelt redan av det skälet, att den enda gymnastik- och idrottshögskola, som vi nu har, ligger i Stockholm. Och lämpligheten av en förläggning till Örebro blir ytterligare diskutabel genom att det inte i Örebro finns några universitetsinstitutioner i anatomi, fysiologi och hygien.

Slutligen vore det önskvärt, om den ena av de två gymnastik- och idrotts-högskolorna kunde förläggas till en ort i vårt land där vinteridrott mera regelmässigt kan bedrivas. Om man inte hade den senare synpunkten att ta hänsyn till och inte behövde tänka på närheten till Stockholm hade Linköping varit en ort att föredraga framför Örebro, med hänsyn till att i Linköping bedrives medicinsk utbildning. Men Linköping måste enligt min uppfattning komma bort ur bilden på grund av närheten till Stockholm.

Umeå och Lund har nämnts av universitetskanslersämbetet. Lund måste elimineras av det skälet att universitetet inte tål ytterligare expansion. Då kvarstår Umeå som uppfyller både kravet på tillgång till medicinsk högskola

Ökad utbildning av socionomer och gymnastiklärare m. m.

och kravet på goda möjligheter till vinsteridrott. Dessutom får man genom denna förläggning till Umeå en spridning över landet av de båda högskolorna.

Dessa skäl talar mycket starkt och mycket sakligt för bifall till reservation nr 2.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till båda de reservationer som är fogade till statsutskottets utlåtande.

Fröken OLSSON (s):

Herr talman! Vi är alla överens om att båda de utbildningsformer det här är fråga om behövs i allra högsta grad. Meningsskiljaktigheterna rör enbart förläggningen av den utökade utbildningen.

I stor utsträckning har diskussionen därvid kommit att bli densamma som förra året, då vi beslutade oss för universitetsfilialerna. Det framhölls då att även våra största universitet är små, internationellt sett, och att forskningen kräver allt större enheter för att få de resurser den behöver och kunna bedrivas effektivt. Det fanns emellertid många skäl som talade mot att ytterligare bygga ut universiteten och som gjorde att vi i slutomgången stannade för att inrätta universitetsfilialer, samtidigt som forskningen skulle ligga kvar vid moderuniversiteten och resurserna för den mera dyrbara forskningen koncentreras dit. Vi skulle alltså kort sagt sprida utbildningen men koncentrera forskningen, och det är detta man vill göra även när det gäller de båda utbildningsgrenar som i dag diskuteras.

Jag behöver inte upprepa alla de skäl som talade för inrättandet av filialerna, men samma skäl gör att de två nya institutionerna bör förläggas utanför de gamla universitetsorterna.

När vi placerade ut universitetsfilialerna var vi också överens om att filialerna i Linköping och Örebro skulle inta en mellanställning och åtminstone inte i första omgången byggas ut med

tanke på att bli universitet, men väl få en starkare ställning än övriga filialer. Det ligger helt i linje därmed att vi nu, sedan Linköping fått en medicinsk och en teknisk högskola, förlägger en socialhögskola och en gymnastikhögskola till Örebro. Här liksom i andra sammanhang kan skäl för och emot anföras, men denna förläggning till Örebro är en konsekvens av vårt tidigare ställningstagande.

Det har i debatten här sagts att gymnastikhögskolan bör flyttas längre bort från Stockholm, där den andra av de båda gymnastikhögskolorna nu är belägen. Det är angeläget att få en större spridning på denna utbildning. Ja, om vi hade haft tre gymnastikhögskolor, borde en av dem ha placerats söder om Stockholm och en norr om Stockholm, men med tanke på befolkningsfördelningen är det orimligt att lägga den ena av två sådana högskolor ända uppe i Umeå. Om en av dem skall inrättas så långt från Stockholm som möjligt, är Lund avgjort den lämpligaste orten. Som redan framhållits är emellertid Lund det av de gamla universiteten som är mest överbelastat och svårast att avlasta, och därmed faller det förslaget.

Det är ju också till Mellansverige som befolkningen koncentreras alltmer. Det är därför inte så orimligt, vare sig ur rekryterings- eller avnämarsynpunkt, att lägga båda dessa högskolor inom detta område.

Vidare har forskningssynpunkten framhållits. Den diskuterades även ingående i samband med inrättandet av universitetsfilialerna. Man var angelägen att framhålla att universitetsfilialerna måste ha kontakt med forskningen. Den synpunkten måste vi givetvis hålla i minnet även beträffande denna fråga. Men där det talas om att man skall bygga ut forskningen så, att den nya gymnastikhögskolan blir fullt jämbördig med GCI, strider det mot den åsikt som vi tidigare haft, att forsk-

Ökad utbildning av socionomer och gymnastiklärare m. m.

ningsresurserna måste koncentreras om forskningen skall bli effektiv. Den fysiologiska institutionen vid GCI är ganska blygsam. Att bygga upp ytterligare en lika blygsam institution, är nog inte det rätta sättet att åstadkomma en effektiv forskning. Vi bör i stället bygga ut fysiologiska institutionen vid GCI och tills vidare låta den vara den enda verkliga forskningsanstalten.

Såsom framhölls vid diskussionerna om universitetsfilialerna bedrives det lyckligtvis värdefull forskning även utanför universiteten. Men givetvis skall allt göras för att underlätta forskningen även vid filialorterna, och det är delvis därför som vi strävar efter att på dessa orter få flera institutioner som kan stödja varandra. Det har redan framhållits att för gymnastik- och idrottshögskolan i Örebro är regionsjukhuset i Örebro värdefullt. Detta sjukhus har sådan kapacitet att det ansågs fullt möjligt att inrätta en medicinsk högskola i Örebro.

Man måste naturligtvis räkna med att då det endast finns två gymnastikhögskolor dessa skall bedriva ett intensivt samarbete inte minst beträffande forskningen, så att högskolan i Örebro kan utnyttja den forskning som bedrives i Stockholm, erhålla föreläsare därifrån och kanske även utföra en del forskningsuppgifter där. Jag vill erinra om att den mycket värderade förre ledamoten av denna kammare, herr Svensson i Ljungskile, ville förlägga en huvudstadsfilial till Hallsberg. Han bevisade mycket värtaligt att Hallsberg ligger så nära Stockholm att ingen verklig olägenhet var förenad med en sådan spridning av de statliga institutionerna. Sedan han framförde sina argument har genom kommunikationernas ytterligare utbyggnad avstånden krympt ännu mer. Jag tror därför inte att det skulle vara svårt att ordna ett samarbete mellan gymnastikhögskolorna i Örebro och Stockholm. Om den ena av dem flyttas till Umeå, blir det däremot

svårare att åstadkomma forskningssamarbete och utbyte mellan dessa högskolor.

Om man väger de skäl för och emot som har framförts tror jag att man i likhet med departementschefen och utskottsmajoriteten skall finna att skälen för att förlägga båda dessa nya högskolor till Örebro väger tyngst.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan på alla punkter.

Herr TURESSON (h) kort genmäle:

Herr talman! På tal om förläggningen av den nya gymnastikhögskolan sade fröken Olsson att om det hade varit frågan om att inrätta två nya högskolor, skulle man inte ha förlagt någon av dem i Mellansverige, utan den ena norr om Stockholm och den andra söder om Stockholm.

Jag skulle vilja fråga fröken Olsson: Hur kan fröken Olsson veta att det inte i en framtid kommer att finnas ytterligare två gymnastik- och idrottslärlarhögskolor? Det sannolika är att så blir förhållandet, fastän det kan dröja länge. Om man då är så övertygad om att de två högskolorna skall ligga norr resp. söder om Stockholm, vore det väl en klok och planmässig åtgärd att nu, när det är fråga om att besluta om den ena, förlägga den på endera stället, så att vi, när den tredje högskolan sedermera skall inrättas, kan placera den på det tredje stället och åstadkomma den spridning över landet som fröken Olsson eftersträvar. Om vi placerar den högskola som den det nu är fråga om i Örebro, så har vi ju för all framtid förstört möjligheterna att få till stånd en spridning.

Herr NORDSTRANDH (h) kort genmäle:

Herr talman! Det är alldeles riktigt, fröken Olsson, att vi, när vi diskuterade universitetsfilialerna, var överens om att vi skulle sprida utbildningen

Ökad utbildning av socionomer och gymnastiklärare m. m.

på universitetsnivå, då optimum var nått vid de gamla universitetsorterna, framför allt i vad det gällde lågstadiundervisningen. Vi beslöt därför att inrätta universitetsfilialer.

I fråga om socialhögskolorna är det klart konstaterbart, att optimum vad beträffar utnyttjandet av kvalificerade lärare och liknande på de orter, där dessa högskolor nu ligger, ännu inte är nått. Först när så skett, bör vi diskutera inrättandet av en ny socialhögskola. Parallellismen mellan resonemanget om universitetsfilialerna och om socialhögskolorna är alltså inte fullständig.

Fröken OLSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag sade att om vi skulle ha två gymnastikhögskolor till, borde en ligga norr om och en söder om Stockholm, men om vi endast skall ha en ytterligare gymnastikhögskola, bör den ur spridningssynpunkt absolut förläggas söder om Stockholm. Skälet till att av två nya högskolor den ena borde förläggas norr om Stockholm och den andra söder om Stockholm kan inte anföras för att den enda nya högskolan bör förläggas norr om Stockholm. Om denna högskola med hänsyn till önskvärdheten av större spridning av utbildningen icke skall ligga i Örebro måste vi söka finna en lämplig ort söder om Stockholm i första hand. Det är visserligen möjligt — det vet ingen av oss någonting om — att det en gång i tiden kommer att finnas tre gymnastikhögskolor, men det dröjer i varje fall rätt många år. Med hänsyn till önskvärdheten av att snabbt få igång denna verksamhet för att kunna utbilda de nya gymnastiklärare som så innerligt väl behövs skall vi inte lägga denna högskola på en ort där rekryteringsunderlaget är väsentligt mindre än söder om Stockholm.

Vad beträffar optimum för universiteten har icke våra gamla universitet nått optimum annat än i ett hänseende, nämligen i fråga om förmågan att svälja

studentkullarna. Huvudskälet till att man måste lätta på trycket på de gamla universiteten var ju att universitetsstäderna inte kan ta emot fler studenter. Ur den synpunkten spelar det ingen roll, på vilken högskola man lättar trycket, om vi plockar in nya studenter på de andra högskolorna, sedan vi nu lyckats överföra en del — tyvärr alltför få — studenter till filialerna. Då har vi tagit tillbaka med den ena handen vad vi har givit med den andra.

Jag tror alltså fortfarande att mitt resonemang håller.

Herr BLIDFORS (s):

Herr talman! Jag har till detta utlåtande fogat en blank reservation avseende punkten I, alltså frågan om en socialhögskola i Örebro. Anledningen till min blanka reservation är att denna fråga, enligt min mening inte har fått den allsidiga belysning som man kunde ha önskat. Jag syftar då inte på behovet av en kapacitetsökning, utan på formen för denna ökning.

Det förelåg två tänkbara alternativ från början, det ena att bygga ut de nuvarande socialhögskolorna och det andra att upprätta en ny socialhögskola. Nu fick emellertid — som också har framhållits förut i dag — direktiven olyckligtvis en snäv utformning. Jag vill gärna citera dessa direktiv där det bl. a. hette: »De sakkunniga böra i första hand överväga en lokalisering av ifrågavarande utbildningsanstalter till en ort i Mellansverige utanför de nuvarande universitets- och högskoleorterna. Därvid bör främst Örebro ifrågakomma.» Utredningen hade ju kunnat utnyttja direktivens uttryck »i första hand», men den avstod från denna möjlighet, vilket jag beklagar. Som framhållits här i kammaren har detta också mött kritik från samarbetsnämnden, universitetskanslersämbetet m. fl. instanser.

Utredningen hade alltså kunnat utre-

Ökad utbildning av socionomer och gymnastiklärare m. m.

da frågan om möjligheten att bygga ut de nuvarande socialhögskolorna, men detta skedde inte. Vi befinner oss därför nu i det läget att endast ett av de två alternativen har blivit utrett och belyst, nämligen en förläggning till Örebro. Några kostnadsjämförelser mellan det ena och det andra alternativet föreligger inte heller. Jag vill inte bestrida departementschefens uttalande att det finns goda förutsättningar i Örebro att snabbt få en lösning till stånd bl. a. tack vare möjligheterna till provisoriska lokaler. Däremot är det naturligtvis mer tveksamt med möjligheterna att ordna lärarrekryteringen i Örebro, men denna sak vill jag inte gå in på.

Till sist vill jag framhålla att jag hyser en betydande osäkerhetskänsla om vad som är riktigt och bäst i det ena eller andra fallet. Framför allt beror denna osäkerhet på att vi inte har tillgång till några jämförbara kostnadsförslag beträffande det ena eller andra alternativet.

Herr talman! I ett sådant läge kommer jag att på denna punkt avstå från att rösta vid en eventuell votering. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets utlåtande.

I detta anförande instämde herr *Karlsson* i Olofström (s).

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! Jag har också en blank reservation fogad till detta utskottsutlåtande.

Inledningsvis skulle jag vilja ifrågasätta, om utredningarna verkligen varit förutsättningslösa beträffande förläggningsorten för de föreslagna högskolorna. Redan i direktiven föreslogs att främst Örebro borde komma i fråga som centrum för den utbildning det här gäller, men i utredningen saknas ett utförligare resonemang om valet av lokaliseringsort. Man skulle ju kunna tänka sig att städer som Linköping och Uppsala också kunnat komma i fråga.

Jag har emellertid solidariserat mig med propositionen och utskottsutlåtandet på denna punkt och kommer alltså vid voteringen att rösta på utskottsutlåtandet.

Då jag har väckt motionen II: 852 vill jag emellertid säga några ord om de förbättringar jag önskar skall komma till stånd i samband med de föreslagna högskolorna i Örebro. Det gäller särskilt önskvärdheten av att det upprättas ett gemensamt högskolebibliotek där. Även flera remissinstanser har uttalat sig för det. Tillgången på såväl referens- som kurslitteratur i riklig omfattning är en förutsättning för en effektiv utbildning.

I propositionen har föreslagits att stadsbibliotekets resurser skulle anlitas, och det är alltid en lösning, även om den inte är den allra bästa. Det står emellertid i utskottets utlåtande: »Vidare avses en samordning i fråga om biblioteksverksamheten för de båda högskolorna.» Jag har låtit mig nöja med denna utskottets skrivning.

Vad sedan gäller anslaget till bokinköp vill jag hänvisa till riksbibliotekariens yttrande rörande utredningens beräkningar av det årliga anslaget för sådana inköp. Enligt hans mening är det anslaget alltför knappt tilltaget och borde uppräknas med 50 procent. Jag har i min motion också uttalat önskemål om ett högre anslag än vad departementschefen föreslagit.

Den tredje punkten gäller förslaget om inrättandet av ett ordinarie universitetslektorat i rättskunskap, särskilt förvaltningsrätt, vid högskolan i Örebro. Erfarenheten har visat att antalet kompetenta sökande i ämnet är ganska begränsat, och man kan därför ifrågasätta om någon sådan tjänst bör inrättas. Med hänsyn till att första årets grundkurs huvudsakligen är samhällsvetenskapligt inriktad hade det kanske varit riktigare och bättre att i stället inrätta ett universitetslektorat i ämnet sociologi.

Ökad utbildning av socionomer och gymnastiklärare m. m.

Slutligen vill jag också säga något om handikappidrotten, som är en viktig gren inom handikappvården, inte minst genom sin kontaktskapande förmåga. Därför är det anmärkningsvärt att det såvitt jag vet inte lämnas någon som helst orientering om handikappidrott i utbildningen för gymnastiklärare. När det t. ex. anordnas sommarläger, är ofta en av svårigheterna just att få kompetenta ledare. En utväg att lösa det problemet borde vara att en kort orientering om handikappidrottens betydelse och dess olika former samt den särskilda pedagogik som där kräves lades in i utbildningen av gymnastiklärare.

Vi har emellertid i utskottets utlåtande skrivit följande om handikappidrotten och det tycker jag är både tydligt och kraftigt: »Utskottet finner det vara av väsentlig betydelse att blivande gymnastiklärare erhåller en sådan orientering. I detta sammanhang vill utskottet erinra om att gymnastik- och idrottslärarutredningen i sitt betänkande beträffande idrottslärarutbildningen framhållit att det bör vara möjligt för de blivande idrottsläraryrarna att bl. a. specialisera sig på handikappidrott. Utskottet anser sig böra förutsätta att de ansvariga för utbildningen av gymnastik- och idrottslärare kommer att ha sin uppmärksamhet riktad på de handikappades särskilda problem när det gäller gymnastik och idrott samt kommer att vidtaga härav föranledda åtgärder.»

Jag vill understryka vikten av detta. Det är, tycker jag, en så pass positiv skrivning att det borde ha föranlett en skrivelse från riksdagen till Kungl. Maj:t i denna angelägna fråga.

Herr talman! Jag har inget annat yrkande än bifall till utskottets hemställan.

Herr NILSSON i Agnäs (h):

Herr talman! Jag vill börja med att instämma i vad herr Källstad sade om handikappidrotten. I övrigt skall jag

hålla mig till vad som står i reservationen 2 till utskottets utlåtande.

Den som har lyssnat på debatten här och läst trycket märker enigheten om behovet av den nya högskolan för utbildning av lärare i gymnastik och idrott.

Däremot är vi inte eniga om platsen för högskolan. Inför propositionens förslag, inför direktiven till utredningen, där förläggningsorten redan anges, vilket för mig ter sig mycket underligt, och inför utskottets skrivning i utlåtandet måste man fråga: Varför Örebro? Och varför skulle utredningen söka en plats just i Mellansverige? Jag säger det inte för att det är något fel på Örebro i och för sig. Herr Nordstrandh sade att det är en förnämlig stad, och den uppfattningen delar jag. Men efter inläggen här i kammaren i dag står jag med samma spörsmål obesvarat: Varför Mellansverige?

Lokalpatriotism ligger inte bakom min fråga, i varje fall inte i första hand. Ofta förefaller mig lokalpatrioter motbjudande — de har så lätt för att odla egenkärlek och trängsynthet. Det är i den praktiska nyttans, saklighetens och rättvisans intresse man frågar om anledningen till lokaliseringen i detta fall.

Mellansverige har ju redan en högskola, och GCI skall därtill också utvidgas med en idrottslärarlinje. Naturligtvis skulle Örebro »klara» en högskola, men det finns mycket som Örebro inte har och som här väger tungt i vågskålen. Jag har inte funnit några sådana tungt vägande skäl för just Örebro.

Denna gång skall jag begränsa mig till ett par motiveringar för högskolans förläggning till Umeå utöver det som redan sagts, nämligen vinteridrotten och anknytningen till det där befintliga universitetet.

Vintern i år har väl givit Örebro lika mycket snö som Umeå, men Norrland har även under så onormala vintrar som årets rikare möjligheter till skid-

Ökad utbildning av socionomer och gymnastiklärare m. m.

åkning och annan vintersport. Backar, banor och spår är på sätt och vis naturligare belägna där. Umeå har anknytning till en provins, som sedan gammalt är vintersportens förlovade land. Umeå erbjuder större möjligheter genom sin relativa närhet till vårt lands alpina terräng — till fjällen, där störtlopp och slalom har bättre förutsättningar. En idrottslärare har behov av praktik även i sådan miljö. Utbildningen av lärare i gymnastik och idrott bör självfallet förläggas till en plats där också vinterns övningsområden har naturliga förutsättningar, när vi nu är så rikt utrustade att vi också har ett Vintersverige.

I min barndom såg jag i min hemort militärer från södra Sverige som kom upp dit för att lära sig åka skidor, och jag förundrade mig över att det i vårt land fanns trakter där man inte kunde lära sig att åka skidor utan måste resa så långt för att göra det.

Jag skulle också tro att alla riksdagsmän förstår vikten av att vinterns idrottsgrenar inte missgynnas. Visserligen har Norrland också sin ljusa vår och sin intensiva sommar, och i övre och mellersta Norrland utövas livligt idrott även under dessa årstider. Men allsidigheten kräver att vinteridrotten får ett betydande utrymme och att de blivande gymnastiklärarna lär känna den rätta miljön därför redan under sin utbildning.

Därtill kommer vad som sagts om det värdefulla i universitetets närhet. Gymnastikhögskolans utbildningsverksamhet kräver dock tillgång till vissa forskningsorganisationer, som finns i universitetsstaden Umeå men icke i Örebro. Samverkan mellan gymnastiklärarhögskolan och universitetsinstitutioner är av största betydelse. En viss samordning i läraravseende är inte heller otänkbar. Medicinska ämnesområden som anatomi och hygien — för att nämna två exempel — som i Umeå har sina forskningsinstitutioner är av

stort värde för högskolan. Här vill jag vända mig till fröken Olsson, som talade om den fysiologiska institutionen i Stockholm i anknytning till GCI.

Jag tror att det skulle betyda mycket även för den medicinska utbildningen i Umeå att ha tillgång till en gymnastik- och idrotthögskola i närheten. Det vore alltså bra även för universitetet att denna högskola fanns där.

Sedan har vi sambandet med den lärarhögskola som redan är förlagd till Umeå — någonting liknande finns ju inte i Örebro.

Ur effektivitetssynpunkt är en förläggning till Umeå det klokaste, och till den allsidiga norrländska högskolan hör även den högskola som vi i dag skall besluta om. Därtill tycker jag att det är ett rättvisekrav att man i Mellansverige går med på att en annan landsdel får den nya gymnastikhögskolan, när Mellansverige har den första.

Jag är medveten om att Lund eller Göteborg också kunde komma i fråga. Men just med hänsyn till allsidigheten och året-runt-effektiviteten måste Umeå sättas i första rummet. Jag skulle tro att den ungdom som söker utbildning också gärna reser till Norrland och dess friska vinter. I dagarna har publicerats en undersökning som visar att även utländska studenter trivs alldeles utmärkt i Norrland. De är visserligen inte så många, men de finns där i alla fall.

Den norrländska ungdomen har gjort starka insatser på hithörande områden och kunde förtjäna den uppmuntran och den stimulans som högskolans placering i norr skulle innebära.

I motion I:693 står det: »Några nämnvärda nackdelar förenade med Umeå som förläggningssort för gymnastiklärarutbildning har vi inte funnit.» Fröken Olsson tog ett par gånger ordet »orimligt» i sin mun. Hon tyckte det var så »orimligt» att lägga högskolan »så långt bort» som »ända i Umeå». Hon uttalade ordet »ända» med en

Ökad utbildning av socionomer och gymnastiklärare m. m.

skräckinjagande betoning, som ingav mig en känsla av att hon tror att Umeå ligger i närheten av nordpolen. Umeå vore enligt fröken Olsson »så oändligt avlägset», och rekryteringsunderlaget blir alldeles för litet. Jag kan inte förstå annat än att även om det främst blir bra för norrlänningarna att få studera just vid gymnastikhögskolan i Umeå, är rekryteringsunderlaget hela Sverige också i detta fall.

Det är väl inte förmätet av mig att hoppas att flertalet av kammarens ledamöter skall ta det sakligt riktiga i betraktande och stödja det förslag som siktar både till spridning av utbildningen och till de praktiska fördelar som en förläggning till Umeå innebär. Jag är inte någon siare, men jag skulle vilja säga: Om högskolan förläggs till Norrland tror jag att man om ett tiotal år kommer att förvånas över att det någonsin varit meningen att högskolan skulle inrättas i något annat område.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen 2.

I detta anförande, under vilket herr förste vice talmannen ånyo övertog ledningen av förhandlingarna, instämde herr *Fridolfsson* i Stockholm (h).

Fröken **OLSSON** (s) kort genmäle:

Herr talman! Om vissa lärare vid gymnastikhögskolan skulle undervisa i vinteridrott och andra i sommaridrott skulle vi självfallet, herr Nilsson i Agnäs, förlägga den ena utbildningsanstalten till Umeå. Men samtliga lärare skall i första hand — åtminstone i denna omgång — undervisa i gymnastik, och samtliga skall sedan undervisa i såväl vinteridrott som sommaridrott.

Det är alldeles riktigt att det under lät mig säga normala vintrar går dåligt att träna vinteridrotter så här långt ned i landet. Därför förläggs ju också kurserna i vinteridrott regelmässigt till Norrland. På det sättet får man naturligtvis göra även i fortsättningen, men det gäller härvidlag en ganska begrän-

sad del av själva gymnastiklärarutbildningen.

När det så småningom skall utbildas speciella idrottslärare får man naturligtvis i större utsträckning förlägga kurser i vinteridrott till Norrland. Men det blir en senare fråga.

Jag tror fortfarande att om vi skulle lägga den ena högskolan i Umeå, så bleve det nödvändigt att under stora delar av året flytta ned eleverna hit för att de skulle kunna få den utbildning i utomhusidrott av alla slag som det åtminstone under hårda vintrar blir för kort tid till uppe i Umeå.

Som sagt: Skulle vi ha speciallärare i vinteridrott vore Umeå den självklara förläggningsorten, men så är inte förhållandet när alla lärare skall utbildas för hela fältet.

Herr **NILSSON** i Agnäs (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag ville säga till fröken Olsson att det inte finns något hinder för att utöva sommaridrott i Umeå. Det har nyligen hållits en stadslöpning i Stockholm och det var då en norrländsk förening som vann, trots att tävlingen ägde rum så tidigt på året som i början av maj.

Jag tror inte att det är någon risk för att man skulle behöva flytta ned sommarutbildningen från Umeå till södra Sverige. Jag förmodar att så mycket av det som skall göras utomhus kan förläggas till den tid, då det är möjligt att genomföra dessa moment även i Norrland, att detta blir onödigt. Gymnastikutbildningen är väl dessutom under alla förhållanden delvis förlagd inomhus.

Några särskilda lärare för vinter- och sommaridrott har jag aldrig ifrågasatt, utan utbildningen på båda dessa idrottsområden kan bedrivas i Umeå.

Herr **ALLARD** (s):

Herr talman! Eftersom jag varit ordförande i en av de båda enligt herr

Ökad utbildning av socionomer och gymnastiklärare m. m.

Nordstrandh fjärrstyrda utredningarna, nämligen gymnastik- och idrottslärarytredningen, ber jag att få anföra några synpunkter på denna fråga.

Jag vill först ansluta mig till reservanternas uttalande att det är viktigt att det för gymnastiklärarytbildningen liksom för all annan utbildning finns en anknytning till forskningen. Men när sedan reservanterna utvecklar resonemanget på det sättet, att det därvid framför allt är betydelsefullt att gymnastik- och idrottslärarytbildningen skall ha anknytning till den medicinska forskningen, har de förbisett det väsentliga faktum som fröken Olsson framhöll, nämligen att det vid gymnastiska centralinstitutet finns en speciell forskning, vilken är inriktad på kroppsövningarnas fysiologi. Det är just med denna forskning som gymnastik- och idrottslärarytbildningen bör ha kontakt.

Det är också för den skull som utredningen, departementschefen och utskottet föreslår att det i den utbildning som skall komma till stånd i Örebro skall finnas en universitetslektor i fysiologi anknuten till gymnastiska centralinstitutet i Stockholm. Denna universitetslektor skall ha möjlighet till forskning vid den nyinrättade avdelningen för klinisk fysiologi, som finns vid regionsjukhuset i Örebro. Denna avdelning har utomordentliga lokalutrymmen och där kan även eleverna få möjlighet att utföra de laborationer, som ingår i undervisningen.

På liknande sätt har frågan lösts för anatomi, psykologi och pedagogik. För anatomen har det lokalt skett en anknytning till regionsjukhuset och beträffande psykologi—pedagogik räknar man med att ett samarbete kommer att etableras med den blivande socialhögskolan.

Reservanterna och nu senast herr Nilsson i Agnäs har som skäl för lokaliseringen av den nya gymnastik- och idrottshögskolan till Umeå anfört att

förutsättningarna för att vinteridrott regelmässigt skall kunna bedrivas är större där än i Örebro.

Det är huvudsakligen i tre olika vinteridrotter som utbildning meddelas, nämligen ishockey, bandy och skidåkning. För undervisningen i ishockey fordras helst tillgång till en inomhus-hall och för undervisningen i bandy behövs det en helst konstfrusen bandyplan. Båda dessa anläggningar finns i Örebro.

Jag tror också att förutsättningarna för den utbildning, som de blivande gymnastik- och idrottslärarytterna skall få i skidåkning, finns i Örebro. Jag kan hålla med om att vintern är längre i Umeå och att snödjupet som regel är större där än i Örebro, men man skall inte utbilda skidtränare. Utbildningen i skidåkning omfattar 30 timmar av ett totalt utbildningstimantal av 2 250. Dessa 30 timmars utbildning i skidåkning, som de blivande gymnastik- och idrottslärarytterna skall få, kan säkert tillgodoses på ett fullgott sätt i Örebro, även om vintern inte är så lång och snön inte är så djup som i Umeå.

Reservanterna anför att Umeå har en ostridig rangplats bland landets idrottscentra, och det är riktigt. Umeå delar emellertid denna rangplats med många andra städer, ty detsamma kan sägas om Norrköping, om Göteborg, om Västerås och om Uppsala — och varför inte också om Örebro? Det är emellertid ändå ganska ovidkommande, om Umeå har svenska mästare i fri idrott och skidor och Örebro är allsvenskar i fotboll, ishockey och bandy. Båda städerna är erkänt idrottsvänliga. Jag tror inte att detta argument är särskilt starkt när man skall tala för lokalisering till den ena eller andra orten.

Det finns emellertid en omständighet som ingen har tagit upp och som jag gärna skulle vilja klargöra för kammarerna. I gymnastiklärarytbildningen upptar undervisningsövningarna med skolbarn ett mycket stort timantal. För att

Ökad utbildning av socionomer och gymnastiklärare m. m.

de skall kunna organiseras krävs dels tillräckligt med skolor, dels utbildade gymnastiklärare som kan tjänstgöra som handledare. Det har varit svårt att ordna detta för gymnastiska centralinstitutet trots den goda tillgången på skolor och utbildade handledare här i Stockholm, och det är lika besvärligt att göra det i Örebro. Det går emellertid, eftersom det i Örebro finns ett tjugotal utbildade gymnastiklärare som utöver dem som skall anställas vid högskolan kan tjänstgöra som handledare. Skolorna i Kumla och Hallsberg, som ligger nära Örebro, kan också utnyttjas för denna övningsundervisning.

Hur denna mycket viktiga del av undervisningen skall kunna klaras i Umeå har reservanterna inte lämnat några anvisningar om. De har kanske inte tänkt på den saken. Det skulle vara intressant för kammaren att få ett besked om vilka förutsättningar som finns att klara detta problem i Umeå innan den går att besluta i denna fråga.

Bristen på gymnastiklärare är stor — det är känt — trots att en ökad intagning till gymnastiska centralinstitutet ägt rum under de senaste åren. Situationen är i dag den, att vi har omkring 1 500 utbildade gymnastiklärare verksamma inom skolväsendet. Antalet tjänster är emellertid betydligt större. På närmare 30 procent av gymnastiklärartjänsterna inom skolväsendet tjänstgör i dag lärare som inte har gymnastikdirektörsexamen. Det är ett förhållande som ingen kan vara tillfreds med och som understryker hur angeläget det är att snabbt få till stånd en utökad utbildning. Detta kan ske i Örebro på det sätt som utredningen och propositionen föreslår.

I Örebro kan man redan till hösten starta en provisorisk högskola, med intagning av 75 elever, tack vare att staden under de senaste åren har byggt ett medborgarhus, varigenom en del lokaler i idrottshuset blivit lediga och kan ställas till den provisoriska högskolans förfogande.

Ett bifall till reservationen innebär att ingen vet, när den ökade utbildningen kan igångsättas. Även för ett provisorium av den storleksordning, som det är fråga om i Örebro, är lokalbehovet stort. Utöver skolsalar för den teoretiska undervisningen fordras två gymnastiksalar, som skall utnyttjas varje dag mellan kl. 8 och 16, en idrotts-hall mellan kl. 8 och 16 och en simhall, som skall kunna utnyttjas tolv timmar i veckan.

Jag känner inte till hurudan lokal-situationen är i Umeå, men det är knappast troligt att man där kan ställa erforderliga lokaler till förfogande för dessa ändamål utan att nybyggnad måste till. Av detta följer att man, som jag nyss påpekade, inte vet när denna angelägna utökade utbildning kan börja.

Dessutom får ett sådant dröjsmål andra konsekvenser som ingen har tänkt på. Jag tror inte att reservanterna heller har beaktat dem. I propositionen föreslås att en särskild idrottslärarutbildning skall igångsättas vid gymnastiska centralinstitutet hösten 1967. Meningarna om idrottslärarutbildningen har varit delade, men den svenska idrottsrörelsen har enhälligt anslutit sig till detta förslag. Föregående års idrottsriksdag riktade också ett uttalande till ecklesiastikministern, i vilket man framhöll önskvärdheten av att idrottslärarutbildningen vid GCI skulle starta snarast.

Då denna utbildning kommer att inkräkta på antalet platser för gymnastiklärarutbildningen vid institutet, är det otänkbart att igångsätta den innan möjligheter till ökad utbildning av gymnastiklärare skapats på annat håll.

Det vore beklagligt om kammaren skulle följa reservationen. Detta skulle medföra att den i hög grad nödvändiga utökningen av gymnastiklärarutbildningen skulle komma att fördröjas, kanske många år, och därmed också den av idrottsrörelsen så varmt förordade spe-

Ökad utbildning av socionomer och gymnastiklärare m. m.

ciella idrottslärarytbildningen vid gymnastiska centralinstitutet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NORDSTRANDH (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill endast göra en kortfattad kommentar till en punkt i herr Allards anförande. Han menade, att reservanter inte hade tänkt på att det i Umeå med omnejd kanske inte fanns tillräckligt med barn för övningsundervisning och att antalet utbildade gymnastiklärare var för ringa, för att man skulle kunna förlägga en gymnastik- och idrottshögskola dit. Jag kan inte ge herr Allard några uppgifter om antalet barn i Umeå, och inte heller kan jag säga, hur många gymnastiklärare det finns i staden. Det torde emellertid inte vara herr Allard obekant, att vi skall ha en lärarhögskola i Umeå och för en lärarhögskola fordras det faktiskt också barn. Man kan alltså utgå ifrån att lärarutbildningssakkunniga har sysslat även med denna fråga och jag kan inte tänka mig annat, än att de har tagit barnen med i beräkningen.

Herr NILSSON i Agnäs (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Allard säger i sitt anförande att han inte vet vilka resurser man har i Umeå men att han inte tror att Umeå skulle kunna klara här ifrågasvarande utbildning av gymnastiklärare och att Umeå inte heller har sådana lokaler, som Örebro anser sig redan till hösten kunna ställa till förfogande för ett provisorium. Jag känner i detalj inte heller till vilka resurser Umeå har, men jag är övertygad om att en sådan skol- och idrottsstad skulle klara det ganska bra.

Beträffande det beklagliga dröjsmål, som herr Allard talar om, är det väl närmast att anse som en hypotes, herr Allard, att det skulle bli fråga om något

längre fördröjande. Jag är för min del övertygad om att det inte skulle behöva bli något större dröjsmål. I Umeå har man under de senaste åren i samband med utbyggandet av universitetet och anläggandet av det stora regionsjukhuset visat, att man snabbt kan skaffa fram bostäder och de övriga serviceanordningar som erfordras. Jag tror inte att den som röstar för reservationen behöver vara så ängslig för att gymnastik- och idrottslärarytbildningen vid ett bifall till reservationen skulle behöva lida till följd av något större dröjsmål.

Herr ALLARD (s) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Nordstrandh vill jag säga, att jag inte tvivlar på att det finns barn och skolor i Umeå. Men frågan är, om det finns ett tillräckligt antal för att kunna utgöra grundval för den övningsundervisning som krävs. Frågan är även, om det finns tillräckligt med utbildade gymnastiklärare, som kan tjänstgöra som handledare.

För att herr Nordstrandh och övriga reservanter skall få ett begrepp om situationen kan jag nämna, att man vid gymnastiska centralinstitutet i Stockholm, som tar in 150 elever per år, behöver 65 utbildade gymnastiklärare som handledare. Så speciell är denna undervisning, och fördenskull måste undervisningen ligga i en stad med ett väl utvecklat skolväsende och med tillräckligt antal utbildade gymnastiklärare.

Det är nog bra att herr Nilsson i Agnäs tror att man i Umeå kan klara denna utbildning. Men tron räcker inte alltid, herr Nilsson, utan det måste till verkliga resurser. För det provisorium jag nämnde behövs två gymnastiksal, som kan stå till förfogande hela dagarna, en idrottshall och en simhall. Och så mycket är klart, att de resurserna finns i varje fall inte nu; dessa anläggningar måste byggas, och det kommer att fördröja det hela med de konsekvenser jag har pekat på.

Ökad utbildning av socionomer och gymnastiklärare m. m.

Herr NILSSON i Agnäs (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag beklagar att debatten förlängs, men jag kan inte förstå varför det inte skulle gå att mycket snart få gymnastiklärare till Umeå likaväl som till Örebro.

Herr Allard sade, att denna utbildning måste ligga i en stad med ett ganska väl utbildat skolväsen. Jag inbillar mig att Umeå har ett jämförelsevis väl utvecklat skolväsen.

Herr Allard anmärkte på att jag *trodde*. Men jag har för mig att även herr Allard trodde; han trodde att erforderliga resurser inte fanns i Umeå, medan jag trodde att de fanns.

Herr NORDSTRANDH (h) kort genmäle:

Herr talman! Enligt herr Allard behövs det 65 utbildade gymnastiklärare i Stockholm med omnejd för att man där skall kunna driva gymnastiklärarutbildning. Hur många gymnastiklärare var det Örebro hade? Var det 10 eller var det 5?

Herr ALLARD (s) kort genmäle:

Herr talman! Om herr Nordstrandh läst utredningen hade han kunnat konstatera, att det i Örebro finns 19 utbildade gymnastiklärare som kan tjänstgöra som handledare. Därtill kommer gymnastiklärarna i Kumla och Hallsberg. Eftersom man planerar en intensivare övningsundervisningsperiod i Örebro än i Stockholm, är det möjligt att klara utbildningen med hjälp av de handledare som finns att tillgå. Men redan det antalet — 25 handledare — visar hur besvärligt det är att klara övningsundervisningen, om underlaget inte är tillräckligt stort.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Jag skall också försöka tala i den korta replikens kort.

När det gäller Umeå och Örebro be-

höver jag inte alls göra någon vägning av dessa städers förtjänster och eventuella nackdelar i nu förevarande avseende. Det är självklart att båda är lämpliga som utbildningsorter för gymnastik- och idrottslärare. Men det för mig helt avgörande har varit tidsfaktorn. Det är ju ingen tillfällighet att man från den svenska idrottsvärlden ideligen fört fram denna fråga och ideligen talat om att det är bråttom. Det är omöjligt för någon ansvarig representant för Umeå att säga att Umeå skulle kunna ställa behövliga anläggningar till förfogande redan nu i höst. Vi skall komma ihåg att vi satsar ovanligt mycket på Umeå för närvarande. Där sker en expansion som, om man tar hänsyn till basen, d. v. s. regionen, är av en dimension som vi aldrig haft tidigare. Jag tror på Umeå. Vi kommer för visso att klara vad vi har tagit oss före, men det är inte litet det! Vi skall bygga upp ett fullständigt universitet med stora naturvetenskapliga och samhällsvetenskapliga institutioner, och vi har ännu inte börjat med humanioran. Dessutom har vi fakulteten i medicin och odontologi som i stort sett är färdig lokalmässigt. Att då säga att denna relativt lilla stad skulle kunna göra investeringar även i idrottshallar, simhallar och gymnastiklokaler ungefär som i förbigående tycker jag är helt ansvarslost.

Om vi hade tid på oss, om vi kunde vänta en tre å fyra år, skulle vi naturligtvis kunna ta upp hela denna »lokaliseringsdebatt» ur många andra synpunkter. Men nu anser ju alla som är engagerade i svenskt idrottsliv att vi skall göra någonting *nu*; vi har ju hållit på och ditkuterat en ny gymnastikhögskola ganska länge. Nu ger oss Örebro en unik chans tack vare att staden på något förunderligt sätt har en överkapacitet när det gäller gymnastik- och idrottslokaler samt simhall. Om man verkligen vill sätta i gång denna utbildning nu, så måste man välja Örebro.

Jag vill också, herr talman, säga någ-

Ökad utbildning av socionomer och gymnastiklärare m. m.

ra ord om direktiven som har diskuterats under debatten. Man måste se dessa direktiv som en följd av den större diskussionen om universitetsfilialerna här i landet. Det är Linköping och Örebro som hittills fått de fullständiga filialerna som även inkluderar naturvetenskap. Linköping fick dessutom, av skäl som jag här inte behöver upprepa, både en teknisk högskola och en klinisk-medicinsk utbildningsanstalt. Under den tid som diskussionen om filialerna pågick fick vi en ganska god inblick i vilka resurser, framför allt när det gäller lokaler, olika städer hade. I Örebro fanns dessa resurser, det visste vi. Att man då ville berika universitetsmiljön, om jag får använda det uttrycket, i Örebro med ytterligare ett par högskolor är ganska naturligt. Detta var bakgrunden till direktiven. Men jag tycker att kammarens ärade ledamöter skall hålla mig räkning för att jag ändå inte lade fram en proposition på den grunden utan dessutom ville att en utredning skulle se över det hela och kontrollera om förmodandena höll. Det har utredningen ansett att de gör, och praktiskt taget alla remissinstanser tillstyrker Örebro som lokaliseringssort.

Det har sagts många gånger både i denna kammare och i första kammaren att det bästa sättet att öka utbildningskapaciteten i fråga om socionomer är att satsa på de nu befintliga socialhögskolorna. Jag måste då erinra om att det ju också är det vi gör. Här är det fråga om ett både — och. I år intas vid våra socialhögskolor 600 elever. Årets riksdag har redan beslutat att intaget i höst skall bli 660. Vi ökar intaget i Umeå med 30 och i Stockholm med 30. 1967 skall enligt principbeslutet av 1964 intagningen uppgå till inte mindre än 750 elever vid nu bestående högskolor. Då kommer elevantalet i Stockholm att uppgå till 240 och i Göteborg och Lund till 180. Vi har ansett det tveksamt, om de nuvarande so-

cialhögskolorna i ett svep skulle kunna tåla ännu mer. Det är möjligt att de gör det på något längre sikt, och i så fall är det bara bra. Den överkapaciteten behövs mer än väl. Men genom den nya socialhögskola som föreslås i Örebro får vi från och med 1967 ytterligare 180 platser.

Jag tycker ändå att det är litet konsigt — jag är medveten om att det jag nu säger verkar oansvarigt — att man i denna tidigare så utbildningsvänliga kammare från visst borgerligt håll börjar tala om ekonomi när det gäller en investering för en ny socialhögskola — det tycker jag rimmar mycket illa med den allmänna inställningen till utbildningen i denna kammare.

Herr NORDSTRANDH (h) kort genmäle:

Herr talman! Ecklesiastikministern säger, att han befinner sig i den lyckliga omständigheten, att han i dag inte behöver företa en vägning mellan Umeå och Örebro. Nej, tacka för det! Den vägningen har ecklesiastikministern redan gjort i direktiven, där han direkt har utpekat, att det är Örebro man skall välja.

Sedan skulle jag vilja fråga herr Edenman, om han har undersökt, om Umeå anser sig ha resurser att ta emot gymnastiklärarutbildningen. Om jag inte är fel underrättad har Örebro överdimensionerat simhallar, gymnastikhallar och dylikt. Staden behöver alltså nu dra åt sig någonting för att fylla ut med. Genom anvisningarna i direktiven blir alltså Örebro belönat av ecklesiastikministern. Det är mycket vänligt gjort av honom, men det är ett underligt förfaringsätt.

Herr NILSSON i Agnäs (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag är inte motionär i denna fråga. Personligen tror jag att Örebro just nu har bättre resurser.

Det var emellertid roligt att höra herr

Ökad utbildning av socionomer och gymnastiklärare m. m.

Edenman säga att han trodde på Umeå i många fall. Vi har där gjort en mycket stor satsning, vilket vi är glada för. Men när herr Edenman säger att det är ansvarslöst att tro att Umeå skulle kunna klara denna uppgift utan en fördröjning, är jag tveksam om huruvida han har rätt. Jag skulle föreställa mig att motionärerna tänkt ganska mycket på saken. Om jag fattat det hela riktigt är det ännu bara provisorier som Örebro kan komma med. Jag har svårt att förstå att det skulle vara ansvarslöst att räkna med att också Umeå skulle kunna skaffa fram provisorier. Jag tror att det i Umeå finns en hel del i den vägen och att en hel del kan göras i detta avseende.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Under fjolåret hade allmänna beredningsutskottet ett flertal motioner att behandla som berörde idrotten, och i samband därmed besökte utskottet GCI och tog del av verksamheten där. Utskottet fick då klart för sig att de resurser vi har för närvarande när det gäller att utbilda gymnastikdirektörer inte är tillräckliga. Utskottet gick bl. a. igenom den forskning man bedriver på GCI och fick en god bild därav. I utskottsutlåtandet skrev utskottet angående gymnastikdirektörsutbildningen, att man behövde satsa snabbt på en utökning och riksdagen beslöt begära en utredning. Utredningen när det gäller gymnastik- och idrottslärarutbildningen kom emellertid snabbare. Vi som var med om behandlingen av idrottsmotionerna är utomordentligt glada för att det så snabbt som nu kan ske, om idrottsutbildningen förlägs vid en gymnastiklärarhögskola i Örebro, man har möjligheter att fylla det tomrum vi har när det gäller gymnastikdirektörer. Vi har för närvarande en brist på cirka 27 procent när det gäller gymnastikdirektörer.

Statsrådet Edenman har redogjort för varför just Örebro blev utpekad i di-

rektiven till att få denna högskola. De skäl som statsrådet anført anser jag vara riktiga. Jag kan inte hålla med herr Nordstrandh när han säger att Örebro fått detta för att där finns lokaler lediga. Man har väl i Örebro varit förutseende när man byggt ut sin idrottsverksamhet på sådant sätt, och vi är glada för att kunna medverka till att denna gymnastikdirektörsutbildning kommer till stånd så snabbt som möjligt. Det är trots allt otroligt viktigt att vi kan fylla det stora behov som föreligger.

Skall vi satsa på en annan stad när det gäller denna utbildning måste vi räkna med att det dröjer åtskilliga år innan den kommer i gång. I allmänna beredningsutskottets utlåtande förra året och i debatten här i kammaren underströk man kraftigt att här måste snabba åtgärder till för att på ett tillfredsställande sätt klara bristen på gymnastikdirektörer.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1) i motsvarande del; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Turesson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 1) i utskottets utlåtande nr 102, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Axel Andersson m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter här efter

Ökad utbildning av socionomer och gymnastiklärare m. m.

intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Turesson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 154 ja och 54 nej, varjämte 9 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. II och III

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. IV

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2) i motsvarande del; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Turesson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. IV) i utskottets utlåtande nr 102, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2) av herr Axel Andersson m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nordstrandh begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 133 ja och 68 nej, varjämte 16 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. V—XIII

Vad utskottet hemställt bifölls.

På förslag av herr förste vice talmannen beslöt kammaren att uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.04.

In fidem

Sune K. Johansson

Tisdagen den 24 maj

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Anslag till studiebidrag m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1966/67 till studiebidrag m. m. jämte i ämnet väckta motioner, såvitt motionerna hänvisats till statsutskottet.

Kungl. Maj:t hade (bilaga 10, punkt G 3, s. 639 och 640) föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t eller den myndighet Kungl. Maj:t bestämde att avskryva studielån ur statens lånefond för universitetsstudier om låntagarens betalningsförmåga på grund av sjukdom eller annan jämförlig orsak vore varaktigt nedsatt, dels till Studiebidrag m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 403 000 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Thorsten Larsson* och *Torsten Andersson* (I: 29) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Hansson* i *Skegrie* och *Mattsson* (II: 48);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Adolfsson* och *Werner* (I: 379) samt den andra inom andra kammaren av herr *Holmberg m. fl.* (II: 476);

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Thorsten Larsson* och *Dahlén* (I: 396) samt den andra inom andra

kammaren av herrar *Westberg* och *Larsson* i *Hedenäset* (II: 499), i vilka bl. a. hemställts, att riksdagen måtte besluta att dels verkställa en samlad översyn av hela vuxenutbildningsområdet, varvid särskild uppmärksamhet borde ägnas de krav som nu och i framtiden ställdes i fråga om vuxenutbildningens organisation, kapacitet och målsättning, dels bereda kostnadsfri undervisning vid korrespondensinstitutens preparandkurser för student-, handelsgymnasieteknisk, privatist- och realexamen fr. o. m. läsåret 1966/67 samt för ändamålet under ecklesiastikdepartementets huvudtitel för budgetåret 1966/67 under ett nytt anslag, benämnt Centrala studiehjälpnsnämnden: Bidrag till preparandkurser anvisa ett förslagsanslag av 500 000 kr.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t eller den myndighet Kungl. Maj:t bestämde att avskryva studielån ur statens lånefond för universitetsstudier om låntagarens betalningsförmåga på grund av sjukdom eller annan jämförlig orsak vore varaktigt nedsatt;

II. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag på motionerna I: 379 och II: 476 samt I: 396 och II: 499, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Studiebidrag m. m. för budgetåret 1966/67 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 403 000 000 kr.;

III. att motionerna I: 396 och II: 499, i vad de avsåge att riksdagen måtte besluta att privatisters examination skulle vara kostnadsfri, icke måtte bifallas av riksdagen;

IV. att motionerna I: 396 och II: 499,

Anslag till studiebidrag m. m.

i vad de avsåge att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning i syfte att verkställa en samlad översyn av hela vuxenutbildningsområdet, varvid särskild uppmärksamhet borde ägnas de krav som nu och i framtiden ställdes i fråga om vuxenutbildningens organisation, kapacitet och målsättning, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

V. att motionerna I: 396 och II: 499, i vad de avsåge att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt förslag i anledning av gymnasiutredningens betänkande om vuxenutbildningen, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

VI. att motionerna I: 396 och II: 499, i vad de avsåge anvisande av ett särskilt förslagsanslag av 500 000 kr. för budgetåret 1966/67 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln för beredande av kostnadsfri undervisning vid korrespondensinstitutens preparandkurser, icke måtte bifallas av riksdagen;

VII. att motionerna I: 29 och II: 48 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

VIII. att motionerna I: 379 och II: 476, i vad de avsåge att riksdagen måtte besluta att dels i princip uttala att fria läroböcker, fri skolmateriel och fria skolmåltider skulle ges åt alla elever i de gymnasiala skolorna, dels i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att förslag utarbetades och förelades innevarande års höstriksdag om tilläggsanslag till driftbidraget för det allmänna skolväsendet så att kompensation gäves till kommunerna för sistnämnda reformförslag, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Per Jacobsson, Harry Carlsson, Nils-Eric Gustafsson, Nyman, Johan Olsson, Larsson* i Hedenäset, *Mattsson, Källstad, Tobé och Mundebo*, vilka ansett att utskottet under IV. bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 396 och II: 499, såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört i fråga om en skyndsamt utredning i syfte att verkställa en samlad översyn av hela vuxenutbildningsområdet;

2) av herrar *Per Jacobsson, Harry Carlsson, Nils-Eric Gustafsson, Nyman, Johan Olsson, Larsson* i Hedenäset, *Mattsson, Källstad, Tobé och Mundebo*, vilka ansett att utskottet under VI. bort hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 396 och II: 499, såvitt nu var i fråga, till Centrala studiehjälp-nämnden: Bidrag till preparandkurser för budgetåret 1966/67 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 500 000 kr.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Vuxenutbildningen väntar ännu på att få komma in i samhällets skolreformatoriska arbete. Vuxenutbildningen är en angelägenhet av allt större betydelse för individ och samhälle. Det gäller att skapa möjligheter till kompletterande undervisning åt alla dem som i skarven mellan folkskola och grundskola har kommit på efterkälken, liksom åt alla dem i övrigt som upplever ett utbildningsbehov efter de egentliga ungdomsåren. Det är även fråga om nya utbildningsbehov som successivt dyker upp som en följd av ett näringsliv som är i en dynamisk utveckling.

Av olika utbildningsområden är det två som ännu inte kommit till avgörande i reformarbetet: yrkesutbildningen och vuxenutbildningen. I fråga om vuxenutbildningen måste noteras det förhållandet att den inte ansetts vara av den betydelse att åt densamma borde ges en samlad översyn av en utredning med parlamentariskt inslag.

Anslag till studiebidrag m. m.

Grundskolan, gymnasiet och yrkesskolan har varit föremål för en sådan samlad översyn. Vuxenutbildningen däremot har mer eller mindre i förbigående berörts av ett halvt dussin olika utredningar. Detta har helt naturligt lett till att vissa avsnitt blivit behandlade dubbelt, medan andra mera flyktigt eller inte alls utretts. Till den senare kategorien hör tyvärr det betydelsefulla avsnittet om studiehjälp.

Nog framstår det som uppenbart att, som mellanpartierna hävdat, en samlad översyn skulle ha behövts. Det har emellertid inte passat vare sig riksdagsmajoriteten att begära eller Kungl. Maj:t att tillsätta en parlamentarisk utredning för en samlad översyn av hela vuxenutbildningens problematik. I stället uppges en sådan översyn ha påbörjats inom kanslihusets slutna väggar.

I denna situation har vi reservanter förordat en skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan att den arbetsgrupp inom kanslihuset, som bearbetar denna fråga, skulle kompletteras med ett antal parlamentariker. Härigenom skulle de slutliga förslagen få en förankring som kunde bli underlag för en reform med bredast möjliga uppslutning, utan att förslag och beslut skulle behöva fördröjas.

Herr talman! Av central betydelse inom vuxenutbildningen är korrespondensundervisningen. Korrespondensstudier är samtidigt ganska kostsamma för den enskilde. Särskilt gäller detta vid deltagande i preparandkurser utanför hemorten. I och för sig framstår det som angeläget att en vuxenutbildningsreform inrymmer kostnadsfri undervisning för de korrespondensstuderande. I väntan på den utlovade propositionen synes det dock uppenbart att korrespondensinstitutens preparandkurser för student-, handelsgymnasie-, gymnasieingenjör-, privatist- och realexamen har en sådan särställning och klar prioritet att beslut om att de i princip skall vara kostnadsfria bör

kunna fattas utan att förslagen i övrigt avvaktas.

Vi föreslår därför att åt centrala studiehjälpsnämnden skall anvisas härför erforderligt anslag, 500 000 kronor, varigenom denna delreform kunde träda i kraft redan från och med den 1 juli i år.

Herr talman! Med detta ber jag få yrka bifall till reservationerna nr 1 och 2.

Herr WESTBERG (fp):

Herr talman! En brett upplagd och effektiv utbyggnad av vuxenutbildningen betecknades av den under förra helgen samlade socialdemokratiska distriktskongressen i Gävleborg som en av de mest angelägna reformerna i dagens samhälle. Man sade också att man förväntade att regeringen med det snaraste skulle framlägga förslag i ärendet. Jag vill för egen del instämma i såväl värderingen av vuxenutbildningens betydelse som den förväntan man gav uttryck åt, och jag tolkar också uttalandet som en kritik mot regeringen för dess senfärdighet på detta område.

Ecklesiastikministerns löfte i förra årets debatt om dessa frågor att regeringen hösten 1965 skulle ha allt det material som behövs för att göra ett stort utspel i denna fråga har inte lett till någon åtgärd. Hela frågan har blivit ytterligare fördröjd. Saknas material för att göra det beramade stora utspelet, borde det dock vara möjligt att sätta in vissa punktåtgärder. Redan detta skulle vara av stort värde.

Det finns många detaljer som sammanhänger med vuxenutbildningen. Låt mig t. ex. nämna den ekonomiska situationen för de vuxenstuderande. Här behövs snabba och effektiva åtgärder. Inte minst de korrespondensstuderandes situation måste förbättras. Mittenpartierna har gång på gång föreslagit punktvisa förbättringar för deras del, men riksdagsmajoriteten har gått emot,

Anslag till studiebidrag m. m.

och från regeringens sida har intet gjorts för att förbättra deras ställning, vilket är så mycket mera egendomligt som denna utbildningsväg är den för samhället i särklass minst kostnadskrävande.

Även i år har riksdagen avslagit vårt förslag om bättre stipendier till de korrespondensstuderande. I dag har vi dock tillfälle, som herr Larsson i Hedenäset framhöll, att genom en mindre höjning av anslaget under punkt II, studiebidrag m. m., bereda de korrespondensstuderande kostnadsfria preparandkurser. Jag hoppas verkligen att riksdagen vill ge dessa studerande åtminstone den förbättring som ett sådant anslag skulle innebära, och jag yrkar därför bifall till reservationen 2 av herr Per Jacobsson m. fl.

Nu är det emellertid närmast fråga om kravet på en samlad översyn av hela vuxenutbildningsfältet, och jag skall inte fördjupa mig i flera detaljer. Vi har haft en rad utredningar som tagit upp vuxenutbildningsfrågorna — vuxenutbildningsfrågor skall jag kanske säga. Jag tänker närmast på gymnasieutredningen, yrkesutbildnings- och personalutbildningsberedningarna samt arbetsmarknads- och radioutredningarna. För samtliga här nämnda utredningsorgan har emellertid vuxenutbildningsproblematiken utgjort en större eller mindre del vid sidan av deras huvudsakliga uppgift. Ingen av dessa utredningar har haft till uppgift att verkställa en samlad översyn av det väldiga komplex som vuxenutbildningsfrågorna verkligen utgör. Därför har vi från folkpartiets sida under flera år i följd framhållit behovet av en sådan översyn. Vi anser att det är nödvändigt med en kartläggning av den vuxenutbildning som redan pågår och av det behov av vuxenutbildning som föreligger och som kan beräknas uppkomma, för att man sedan med utgångspunkt från dessa fakta skall kunna utarbeta förslag beträffande utbildningens ka-

pacitet, organisation och målsättning, varvid den studiesociala frågan även bringas till en acceptabel lösning. Vi får inte glömma att dessa frågor är av utomordentligt stor vikt för hundratusentals, ja, miljontals människor i vårt land och att behovet av vuxenutbildning oavbrutet växer. Det är ett rättvisekrav och ett viktigt samhällsintresse att dessa frågor bringas till en positiv lösning.

Men denna vår här deklarerade inställning innebär ingalunda att vi vill fördröja delreformer. Vi har för övrigt genom våra förslag om de korrespondensstuderande visat, att vi gärna ser att de förbättringar, som kan göras i väntan på den samlade översyn jag här talat om, verkligen kommer till stånd utan onödig tidsutdräkt. Vi ser därför gärna att den samordning, som för närvarande äger rum inom Kungl. Maj:ts kansli beträffande olika förslag till förstärkning av vuxenutbildningen, fullföljes så snabbt som möjligt. Men vi anser att plats även borde beredas parlamentarikerna att medverka i detta skede av utredningsarbetet, på samma sätt som de beretts tillfälle att delta i de förberedande utredningarna.

Den primära uppgiften vid den begränsade översyn det är fråga om är att ge möjligheter till en mera allsidig belysning av frågeställningarna, innan proposition förelägges nästa års riksdag. Det målet skulle onekligen uppnås bättre om parlamentariker med speciellt intresse för dessa frågor bereddes tillfälle att delta i detta samordningsarbete.

Herr talman! I likhet med herr Larsson i Hedenäset ber jag att få yrka bifall till reservationen 1 av herr Per Jacobsson m. fl.

Herr NORDSTRANDH (h):

Herr talman! Bara några ord om reservationen 1, där man hävdar behovet av en samlad översyn och en samord-

Anslag till studiebidrag m. m.

ning av vuxenutbildningen under medverkan av parlamentariker.

Uppenbart är, att det problemet inrymmer sådana avvägningsfrågor på bl. a. det samhällsekonomiska planet — både av personell och materiell art — att de bör behandlas inom en parlamentarisk utredning. Partierna och parlamentarikerna bör ta *sitt* ansvar för skolan redan på utrednings- och samordningsplanet och inte hoppa in först i slutskedet, då det mesta, som bekant, redan har blivit fastlåst.

Vi i högerpartiet har här i kammaren gång på gång klargjort, att vi önskar parlamentarisk medverkan vid översyner och i utredningar, så långt detta är möjligt. Senast hävdade vi i vad gällde undervisningsfältet den principen, när frågan om översyn av högstadiets konstruktion var uppe till debatt, dock utan att få medhåll från något annat parti. Man får väl säga, att det är glädjande, att intresset för parlamentarisk medverkan nu har brett ut sig, men tyvärr sätter det intresset in litet för sent i detta fall. Om vi vill ha en kungl. proposition om vuxenutbildningen till 1967 års riksdag, helst till vårriksdagen — och det vill vi väl — så torde en samlad parlamentarisk översyn helt enkelt inte vara möjlig, om den skall kunna leda till ett gott resultat. Tidsnöden är ju ytterligt besvärande, och ett uppskov med propositionen är knappast önskvärt. Följaktligen återstår enligt min mening endast att hålla sig till utskottsmajoritetens åsikt, att en samlad parlamentarisk översyn tyvärr inte kan åstadkommas i detta fall.

Det måste dock understrykas, att vi förväntar att ecklesiastikministern håller sitt löfte att år 1967 framlägga ett förslag till lösning av såväl vuxenutbildningens organisation som de vuxenstuderandes finansieringsproblem.

Jag vill alltså med de här reservationerna yrka bifall till utskottets förslag i förevarande avseende.

Herr TURESSON (h):

Herr talman! Det kanske inte är så mycket att tillägga som försvar för utskottets ställningstagande. Jag vill dock erinra om att de två önskemål, som framförts i dessa motioner och därav föranledda reservationer, gäller dels kravet på en samlad översyn av hela vuxenutbildningsområdet och dels en omedelbar partiell reform som innebär kostnadsfri undervisning vid korrespondensinstitutens preparandkurser.

Det är klart att vuxenutbildningsfrågan tränger sig på och är viktig och angelägen. Men jag tror att vi hela tiden också måste ha i minnet att dess dimensionering måste anpassas med ledning av helhetssynen på samhällsekonomin och de produktiva krafternas verksamhet. Vi kan och får inte hänge oss åt önskedrömmar om att hundratusentals, ja, kanske miljontals människor — som herr Westberg uttryckte sig — på en gång skall kunna slussas in i vuxenutbildningen. Vi måste också tänka på att näringslivet, produktionen, samhällsverksamheten skall fungera. Vi kan inte beröva den verksamheten arbetskraft i den utsträckning som ett sådant uttalande antyder.

Utskottet har liksom föregående talare erinrat om de grundläggande utredningar på olika områden som berör vuxenutbildningen och som kan bilda grundval för de ställningstaganden som nu är nödvändiga rörande vuxenutbildningens målsättning, dimensionering och organisation.

Det som nu återstår att göra är alltså att konkretisera och utforma regeringens policy beträffande vuxenutbildningsfrågorna. I detta läge, när Kungl. Maj:t i proposition nr 52 till denna vårriksdag uttryckligen har sagt att vi har att vänta en proposition i ämnet till nästa riksdag, tycker jag nog, att vi har anledning att avvakta de ställningstaganden som Kungl. Maj:t kommer att göra. Sedan ankommer det på oss riksdagsledamöter av olika partier att be-

Anslag till studiebidrag m. m.

döma de förslag som föreläggs oss och som är ett uttryck för den politik som regeringen kommer att föra på detta område.

Skulle vi nu få till stånd en parlamentarisk utredning för att verkställa denna samlade översyn och för att på grundval av de utredningar på olika delområden, som är gjorda, lägga fram förslag rörande vuxenutbildningens målsättning, dimensionering och organisation, kan vi vara ganska övertygade om att det innebär dröjsmål — kanske avsevärda dröjsmål — med genomförandet av det vi alla önskar skall komma till stånd.

Den ståndpunkt, som sålunda utskottsmajoriteten har intagit, delar jag i detta avseende. Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr WESTBERG (fp):

Herr talman! Jag vill med anledning av herr Turessons inlägg framhålla att jag mycket klart sade ifrån att vi ingalunda ville medverka till en fördröjning av en reform på detta område. Därför är vi villiga att i första hand deltaga i den sammanställning som äger rum inom Kungl. Maj:ts kansli beträffande de resultat, som de olika tidigare av mig nämnda utredningarna har redovisat. Vi önskar dock att vid den översynen parlamentariker skall få tillfälle att deltaga, så att frågorna blir mera allsidigt belysta. Det är angeläget att parlamentariker får följa skeendet på området fram till dess att det blir dags att presentera en proposition i ärendet.

Det utesluter inte att det ändå kommer att behövas en samlad översyn av det slag som vi under flera år har talat om och önskat. Jag tror, att vi så småningom nödgas tillsätta en utredning, som gör denna samlade översyn. Det finns fortfarande stora vita fläckar på vuxenutbildningens vida fält och vi kommer enligt min mening att behöva en samlad översyn.

Under tiden kan självfallet delreformer genomföras på basis av förslag, som kan föranledas av den sammanställning vilken, som jag nämnde, sker inom Kungl. Maj:ts kansli. Sådana delreformer kan utgöra värdefulla och viktiga steg framåt. Jag har hela tiden talat för att vi skall genomföra de delreformer som är möjliga att genomföra. Det gäller även beträffande fria preparandkurser för de korrespondensstuderande. Det är fråga om ett litet anslag, men anslaget skulle bli ett värdefullt handtag för dessa studerande och det skulle varsla om att det börjar blåsa blidare vindar även för deras del.

Herr Turesson tog vidare upp mitt påpekande att vuxenutbildningen berör väldigt många, och herr Turesson hävdade att det vore att ge sig hän åt drömmar, ifall man ansåge att vi skulle kunna klara en vuxenutbildning av den omfattning som jag enligt herr Turesson hade talat om. Jag vill då bara säga till herr Turesson, att detta är ingenting som kommer — det är någonting som pågår. Det frivilliga folkbildningsarbetet omsluter ju redan hundratusentals — ja, kanske uppemot miljonen — människor. Det pågår alltså en vuxenutbildning, som visserligen är av mycket begränsad omfattning men som ändå berör många människor, och en kartläggning av vad som finns och av behoven samt utformandet av en målsättning för utbyggnaden av denna vuxenutbildning är enligt min mening något utomordentligt angeläget.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Jag vill ingalunda förmena herrar Turesson och Nordstrandh deras stora förtröstan på Kungl. Maj:t, men vill i alla fall peka på något av vad som har skett under den senaste tiden.

Den 29 april i fjol uttalade eklestistikministern i frågan om vuxenutbildningen: »Regeringen kommer följaktligen i höst att ha allt det material

Anslag till studiebidrag m. m.

som behövs för att göra ett stort utspel i denna fråga.» Inom andra avdelningen fick vi sedan vid månadsskiftet januari/februari information om att vi hade att vänta ett principförslag under innevarande vårsession. Sedan dess har det nu i en proposition aviserats att detta inte ens skall föreläggas riksdagen i år, utan komma någon gång 1967.

Jag tycker nog att den tidsutveckling, som vi kunnat iakttaga, tyder på att det behövs ett parlamentariskt inslag för att påskynda denna fråga.

Herr TURESSON (h):

Herr talman! Jag skulle med anledning av de senaste anförandena vilja framhålla att vi kanske alla är lika överens om att vi inte vill förorsaka något dröjsmål med denna frågas lösning. Vi vill alla medverka till att det för vuxenutbildningen skapas en organisation, vilken inte bara ger dem som vill fortbilda sig en chans utan vilken också är realistisk och anpassad efter våra resurser för att kunna lösa denna fråga och för att kunna fullfölja våra åtaganden på ett hedersamt sätt.

Men jag är lika övertygad om att ett tillsättande av en parlamentarisk utredning nu, när ecklesiastikministern uttryckligen har lovat att till 1967 års riksdag lägga fram en proposition med förslag i dessa avseenden, ovillkorligen måste medföra en fördröjning av frågan. Då skulle nya personer, som inte tidigare i detalj sysslat med dessa spörsmål, behöva sätta sig in i ett oerhört stort och mycket komplicerat material innan de över huvud taget kan vara beredda att göra några ställningstaganden och att medverka till några konstruktiva förslag.

Det finns ingen som helst möjlighet att en parlamentarisk utredning, som skulle tillsättas i maj eller i juni 1966, på detta vidlyftiga område med tusentals, kanske tiotusentals sidor att plöja igenom skulle kunna hinna färdigställa

sitt arbete så snabbt, att en proposition kan föreläggas 1967 års riksdag. En sådan uppfattning har inte något med realism att göra.

Det är därför som jag — även om jag i princip gärna ser att parlamentariska inslag förekommer på det förberedande stadiet — i detta fall, i den situation där vi nu befinner oss, inte har funnit mig kunna biträda reservanternas förslag utan stödjer utskottsmajoritetens hemställan.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig endast påpeka att de motiveringar, som herr Turesson nu förde fram, är exakt desamma som de vilka anfördes mot oss för jämnt ett år sedan. Om man fortsätter med att skjuta på frågan, kommer självfallet en förhållning att bli följden.

Vidare vill jag bara konstatera att vad vi i reservationen hemställt om är icke en ny stor parlamentarisk utredning, utan det är en komplettering av den arbetsgrupp, som arbetar inom kanslihuset med denna fråga, med ett antal parlamentariker. Om man vidtar en sådan åtgärd, torde icke något fördröjande moment av betydelse behöva uppstå.

Herr TURESSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Även de parlamentariker som skulle komplettera en arbetsgrupp i kanslihuset måste lära sig läxan. De måste ju läsa in ärendet för att över huvud taget kunna ha någon bakgrund till sina ståndpunktstaganden. Vare sig vi talar om arbetsgrupp, parlamentarisk utredning eller något annat måste ledamöterna i denna grupp kunna sin sak. Det är detta jag befarar kommer att ta så lång tid att det blir en fördröjning.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp) kort genmäle:

Herr talman! Gymnasieutredningens

Anslag till studiebidrag m. m.

betänkande, arbetsmarknadsutredningens betänkande, radioutredningens betänkande o. s. v. är den läxa de skulle läsa. Dessa har sedan länge varit tillgängliga och även studerats av många parlamentariker.

Herr TURESSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill inte bestrida att alla dessa utredningsbetänkanden har varit tillgängliga, men jag tvivlar starkt på att de har studerats i sådan omfattning just av de personer som skulle vara lämpliga att ingå i denna arbetsgrupp, att dessa är tillräckligt sakkunniga för att ta ställning i frågorna.

Herr ARVIDSON (s):

Herr talman! Vi har lyssnat till ett borgerligt inbördeskrig, och det är i och för sig en intressant upplevelse. Jag tror emellertid att man har överdrivit motsättningarna i denna fråga. Vi är nog alla överens om att vuxenutbildningen är en utomordentligt stor angelägenhet. I själva verket är det väl fråga om den stora, avslutande skolreformen i detta skede.

Vuxenutbildning spänner emellertid över mycket vida områden. Vi har redan utredningar som berör arbetsmarknadspolitiken, radion och televisionen och vuxenutbildningen i gymnasium och fackskola liksom inom yrkesutbildningens ram. Till detta kommer — som här tidigare sagts — hela det stora fält som omspannes av folkbildningsarbetet. Här finns också folkhögskolorna och — för att ta ytterligare något exempel — hela problemet med korrespondensundervisningen. Allt detta skall samordnas.

Här har efterlysts det stora utspelet från regeringens sida. Detta utspel har förebådats av ecklesiastikministern och även av inrikesministern vid en stor debatt tidigare under denna session. Nu sägs det klart ifrån att detta stora utspel skall komma år 1967. Det förbereds alltså — för att tala med herr

Larsson i Hedenäset — »inom kanslihusets slutna väggar». Uttrycket innebär en kritik, men att tala om kanslihusets slutna väggar när — som herr Larsson i Hedenäset också nyss påpekade — alla dessa offentliga utredningar föreligger är väl ändå att ta till litet för starka ord.

Herr Larsson i Hedenäset och herr Westberg begär nu skyndsamhet med åtgärderna och vill i avvaktan på det stora utspelet ha ett anslag på en halv miljon kronor till preparandkurser för korrespondensundervisningen. Såvitt jag kunnat finna i handlingarna finns det inte någon beräkning som ligger till grund för denna halva miljon. Beloppet är väl tilläxat på en höft. Men det är väl ändå så, att ecklesiastikministern i en proposition tidigare i år har bebådats ett förslag till 1967 års riksdag, vari också lösningen av studiefinansieringsfrågorna för de vuxenstuderandes del skall tas upp. Därvid kommer väl en bättre avvägning att göras och motivering att lämnas för de summor som begärs.

Vad som här emellertid är alldeles uppenbart — och det har herrar Nordstrandh och Turesson alldeles rätt i — är att en utredning av den typ som nu begärts kommer att betyda en anseelig försening av ärendet. När både herr Larsson i Hedenäset och herr Westberg talade om att parlamentariker skulle tillkallas för att förstärka den grupp inom kanslihuset, som arbetar med dessa frågor, så innebär ju det att arbetet där förvandlas från ett administrativt arbete, som kan gå mycket snabbt, till en offentlig parlamentarisk utredning, som skall redovisas i en mångfald olika avseenden och där dessa parlamentariker skulle få tillfälle att framföra sina avvikande meningar. Något eller några års uppskov kommer alltså också den formen av utredning att innebära. Jag tror därför att det skulle vara olyckligt om kammaren beslöte i enlighet med det förslaget.

Vissa utbildningsfrågor inom teaterns, filmens, televisionens och radions områden

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I—III

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. IV

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Hedenäset begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. IV) i utskottets utlåtande nr 110, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Per Jacobsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Hedenäset begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 137 ja och 67 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. V

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. VI

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Hedenäset begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. VI) i utskottets utlåtande nr 110, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2) av herr Per Jacobsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Hedenäset begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 137 ja och 66 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. VII och VIII

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 2

Vissa utbildningsfrågor inom teaterns, filmens, televisionens och radions områden

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 111, i anledning av Kungl. Maj:ts propo-

Vissa utbildningsfrågor inom teaterns, filmens, televisionens och radions områden

sition angående vissa utbildningsfrågor inom teaterns, filmens, televisionens och radions områden jämte i ämnet väckta motioner.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 95, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 11 mars 1966, föreslagit riksdagen att dels godkänna de i statsrådsprotokollet förordade riktlinjerna för utbildning av vissa yrkesgrupper inom teaterns, filmens, televisionens och radions områden, dels godkänna de i statsrådsprotokollet förordade riktlinjerna för den musikdramatiska utbildningen vid statens skolor för scenisk utbildning i Stockholm, Göteborg och Malmö.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Adolfsson* och *Werner* (I: 724) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Holmberg* och *Hector* (II: 894);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundström m. fl.* (I: 725) och den andra inom andra kammaren av fru *Gärde Widemar m. fl.* (II: 893), i vilka hemställts att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 95 angående vissa utbildningsfrågor på bl. a. teaterns område måtte besluta 1. att operaklassen bibehölles vid musikhögskolan i Stockholm samt 2. att operaklassen fr. o. m. 1967/68 måtte erhålla resurser för upprustning och omorganisation av en storleksordning motsvarande den som föresloges i propositionen;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Segerstedt Wiberg* (I: 726) och den andra inom andra kammaren av fru *Gärde Widemar* (II: 892);

dels ock en inom andra kammaren av herr *Kellgren m. fl.* (II: 895) väckt motion, vari hemställts att beslut om

överflyttning av operaklassen vid musikhögskolan till statens skola för scenisk utbildning i Stockholm måtte anstå till nästa års riksdag i avvaktan på resultaten av förnyad prövning av en sådan överflyttnings för- och nackdelar.

Utskottet hemställde,

I. att motionerna I: 724 och II: 894 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

II. att riksdagen måtte godkänna de i statsrådsprotokollet förordade riktlinjerna för utbildning av vissa yrkesgrupper inom teaterns, filmens, televisionens och radions områden;

III. att motionerna I: 726 och II: 892 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

IV. att riksdagen måtte godkänna de i statsrådsprotokollet förordade riktlinjerna för den musikdramatiska utbildningen vid statens skolor för scenisk utbildning i Göteborg och Malmö;

V. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 725 och II: 893 ävensom med bifall till motionen II: 895, besluta att ställningstagande till frågan om överflyttning av operaklassen vid musikhögskolan till statens skola för scenisk utbildning i Stockholm skulle anstå till nästa års riksdag i avvaktan på resultaten av förnyad prövning av en sådan överflyttnings för- och nackdelar.

Reservation hade avgivits av herrar *Näsström*, *Gillström*, *Birger Andersson* och *Svensson*, fru *Wallentheim*, herrar *Söderberg*, *Mårtensson*, *Rönnberg* och *Blidfors*, fröken *Olsson* samt herrar *Arvidson*, *Gustafsson* i Uddevalla och *Fagerlund*, vilka ansett att utskottet under V. bort hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag på motionerna I: 725 och II: 893 samt II: 895, godkänna de i statsrådsprotokollet förordade riktlinjerna för den musikdramatiska utbildningen vid statens skola för scenisk utbildning i Stockholm.

Vissa utbildningsfrågor inom teaterns, filmens, televisionens och radions områden

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr ARVIDSON (s):

Herr talman! Proposition nr 95, som vi nu skall behandla, utgör ett fullföljande av vissa resultatrika strävanden från ecklesiastikministerns sida, egentligen på två områden. Propositionen innebär ett fullföljande av upprustningen av den konstnärliga utbildningen — här tas nu ytterligare ett steg för att fylla luckorna — och även, såvitt jag förstår, av de allmänna strävanden som skolreformen är ett uttryck för.

Propositionen gäller frågan om utbildningen på teaterns, filmens, televisionens och radions områden. Den lösning som föreslås i den kungl. propositionen har så långt vunnit allmänt erkännande och allmän anslutning också från utskottets sida.

Att detta ärende i dag ändå tilldrar sig ett speciellt intresse sammanhänger med att statsutskottet på en punkt har delat sig. Det gäller frågan om utbildningen av operaartister.

Den frågan har tilldragit sig mycket stor uppmärksamhet i pressen, och lidelsens vågor har gått höga. Man kan fråga sig om det varit alldeles nödvändigt. För egen del blev jag alarmerad i denna fråga i min egenskap av ordförande i konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd, där frågan togs upp med mycket stor frenesi av en av huvuddeltagarna i pressdebatten, Lars SELLERGEN. Sedan jag konstaterat att nämnden var splittrad i frågan, bestämde jag mig för att ordentligt och förutsättningslöst sätta mig in i den, och jag har sysslat med frågan sedan dess.

Jag vill också säga att andra avdelningen inom statsutskottet, som från början var en smula konfunderad över de aktuella problemställningarna på detta område, har ägnat frågan utomordentligt stort intresse, och de sakkunniga som fått tillfälle att yttra sig inför avdelningen har varit fler än som bru-

kar vara fallet vid behandlingen av sådana här frågor.

Här står emot varandra företrädare för två olika ståndpunkter. Man kan väl tala om en principiell motsättning mellan dem. Den ena uppfattningen gör gällande att operautbildningen till sin karaktär är musikutbildning och därför bör äga rum i en musikalisk miljö, där också andra utbildas för musikalisk yrkesutövning. Det talas i det sammanhanget om kategorier sådana som vokalsolister, repetitörer, regissörer, dirigenter och orkestermedlemmar. Ett samarbete dem emellan anses vara en grundförutsättning för ett helgjutet konstnärligt resultat. Man talar i det sammanhanget också om nödvändigheten av ett musikcentrum. Det är den ena uppfattningen. Den andra gör gällande att operautbildningen inte bara är musikutbildning. En opera är inte en konsert i kostym. Opera är en teaterform, där musiken är det viktigaste uttrycksmedlet. I en opera ingår i sången det dramatiska uttrycket och i den dramatiska aktionen ingår musiken. Den sceniska undervisningen är förankrad i musiken, den musikaliska måste vara det i dramatiken. Ur denna synpunkt talar man om nödvändigheten av ett teatercentrum.

Här står två åskådningar mot varandra, och den enklaste och stora lösningen hade säkerligen varit att samla alltsammans, musikhögskolan och sceniskolan, hela musikutbildningen och hela skådespelar- och regissörsutbildningen, i en enda stor läroanstalt. Detta kanske är en framtida lösning.

Nu föreligger emellertid ett förslag om att utbildningen av operaartister skall flytta över från operaklassen vid musikhögskolan till en statens skola för scenisk utbildning, som alltså skall komma till stånd. Vi måste då ställa oss frågan: kommer utbildningen av operaartister att förlora sin musikaliska prägel vid scenskolan? Avsikten är — det erkänner nog alla — givetvis den helt

Vissa utbildningsfrågor inom teaterns, filmens, televisionens och radions områden

motsatta. Utbildningen skall förstärkas dels genom det dramatiska inslag som kommer i utbildningen men också genom en förstärkning av den rent musikaliska utbildningen. När man kritiserar den föreslagna lösningen bör man komma ihåg att lärarna blir desamma vart man än förlägger utbildningen. Några invändningar mot den plan för undervisningens uppläggning som gjorts har inte framkommit. Vi måste också komma ihåg att hur man än löser denna fråga måste det bli ett samarbete mellan musikhögskolan och scenskolan.

När man nu hävdar att scenskolan inte har förutsättningar att gå i land med den musikaliska utbildning som skall följa på den musikaliska grundutbildning som speciellt skall förbereda för operan, gör man gällande att utbildningen behöver samverka med orkester och kör, något som inte skulle kunna åstadkommas vid scenskolan. Det är uppenbart, att det är utomordentligt viktigt att den blivande operasångaren känner till en orkester och alla dennas olika instrument, att han lär sig att finna den bråkdel av en sekund då han skall börja sin sång. Därför är samarbetet mellan sångutbildningen och orkestern nödvändigt. Detta kan vi gott understryka, men i sanningens namn bör då sägas att utbildningen hitintills inte har gått till på det sättet.

Man har vid musikhögskolan ingalunda systematiskt byggt på en sådan samverkan, och såvitt jag kan se har man inte heller haft något speciellt intresse härav. Det måste vara samverkan med orkestrarna och det får bli med de existerande orkestrarna och de existerande körerna. Kronobageriet — som en tilltänkt plats för den nya scenskolan — ligger närmare operan än vad musikhögskolan vid Valhallavägen gör.

Om man bortser från allt detta är det ändå en sak som båda parter har understrukit och som man alltså är överens om. Det är att musikhögskolan för närvarande inte har resurser att ge den

musikdramatiska utbildningen den utformning vi önskar och som föreslås i propositionen.

En av dem som är mest sakkunnig på detta område och som deltagit i pressdebatten, regissör Folke Abenius, har skrivit: »Att musikhögskolan länge brottats med stora problem är ett sorgligt faktum. I dag har den inte möjligheter att härbärgera en skola av denna typ», dvs. en skola för operaartistutbildning. »Vid scenskolan får opera-utbildningen de erforderliga resurserna.»

Det har också framhållits bl. a. av operans styrelse att utbildningen provisoriskt måste förläggas till scenskolan på grund av musikhögskolans svåra lokalbrist. Vissa förutsättningar, säger man, måste finnas härför. Bl. a. skall det finnas en särskild, högt kvalificerad studierektor. Att denna provisoriska överflyttning till scenskolan är nödvändig är man alltså överens om.

Vi har anledning rikta blickarna framåt. Musikhögskolan skall få sina ökade resurser. Det har utlovats, men det är en fråga på litet längre sikt. Man projekterar för närvarande ett stort nybygge. Enbart projekteringen har beräknats kosta 3 miljoner kronor. Själva bygget skulle kosta cirka 40 miljoner kronor. Det har då diskuterats om den nuvarande tomten, där man alltså fullbordat ett första skede i utbyggnaden av musikhögskolan, räcker till för detta stora bygge, och man har konstaterat att tomten inte har utbyggnadsmöjligheter för framtiden.

Det är alltså en besvärlig fråga. Det kommer att ta tid, men när byggnaden en gång står färdig har man anledning ompröva vart operautbildningen skall förläggas. Jag vill understryka att när jag redogjorde för de båda grunduppfattningarna i denna fråga tog jag inte ställning. Man har också sagt att vid den tidpunkten kanske statens scenskola redan är för trång, och det kan vara en lycklig lösning att föra operautbildning-

Vissa utbildningsfrågor inom teaterns, filmens, televisionens och radions områden

en tillbaka till musikhögskolan, men då skall där finnas en scen och en teatermiljö, annars är det hela misslyckat.

Nu har utskottsmajoriteten gått emot Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt och föreslagit att riksdagen skall vänta med att fatta beslut i frågan. Jag vill i det sammanhanget betona att vad reservanterna föreslår inte är någon definitiv lösning. Det innebär i själva verket den enda möjliga formen för uppskov.

När utskottsmajoriteten i anslutning till en socialdemokratisk motion har föreslagit riksdagen att ställningstagande till frågan skall anstå till nästa år, har man anledning att fråga sig vad utskottet egentligen syftar till. Syftar man till en annan lösning än den som föreslagits i propositionen? Varför har man i så fall inte i stället för att gå på uppskovslinjen förordat den lösning som skulle innebära ett ställningstagande, nämligen att operaartistutbildningen skall ligga kvar som en operaklass vid musikhögskolan? Jag förstår över huvud taget inte vad det är för mening med uppskovsyrkandet, speciellt som Kungl. Maj:t har tagit ställning till frågan på grundval av ett omfattande remissförfarande, som väl inte kan upprepas. Resultatet skulle i så fall förmodligen bli ungefär detsamma. I och för sig är det ingen riksolycka med ett uppskov. Men det är dock en allvarlig sak, eftersom planeringen för den dramatiska utbildningen därigenom avsevärt kommer att försenas. Vad utskottsmajoriteten föreslår är i själva verket endast en förseening av frågan.

Med hänvisning vad jag nu sagt ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr TURESSON (h):

Herr talman! Propositionen med förslag till principbeslut om en ny utbildningsinstitution för vissa yrkesgrupper inom teaterns, filmens, televisionens och radions område har föranlett ett ganska kort utlåtande från statsutskottet. I detta utlåtande tillstyrkes Kungl.

Maj:ts förslag utom beträffande den musikdramatiska utbildningen, och denna punkt har herr Arvidson uppehållit sig ganska utförligt vid.

Att utskottet i stort och nästan i allt väsentligt har tillstyrkt propositionens förslag är väl ett uttryck för att en samordning av huvuddelen av dessa utbildningsfrågor nu bör kunna genomföras. Förslaget om överförandet av den musikdramatiska utbildningen från musikhögskolan till scenskolan har emellertid, som jag nämnde, föranlett delade meningar i utskottet.

Jag kan försäkra att jag inte på något sätt skall ge uttryck för den lidelse i behandlingen av denna fråga som herr Arvidson vittnade om har förekommit från olika håll. Jag tror att vi har anledning att lugnt och sakligt granska denna organisationsfråga och pröva den utifrån vad vi för närvarande vet och kanske utifrån vad vi önskar att vi visste.

Herr Arvidson frågade, om den musikdramatiska utbildningen skulle försämrats, ifall den flyttades över från musikhögskolan till den nya scenskolan. Ja, det vet vi naturligtvis ingenting om, men vad vi vet är, att två tredjedelar av undervisningen i den s.k. operaklassen sker i musikaliska ämnen, och det är väl odisputabelt att den musikaliska utbildningen, som är mycket speciell, främjas av att äga rum i en musikalisk miljö. Elevernans möjligheter att få och utveckla musikaliska kontakter är där större än i någon annan miljö. Deras musiköra får daglig och stundlig träning inte bara under de egentliga repetitionerna och lektionerna.

Jag vill i detta sammanhang med anledning av vad herr Arvidson talade om på denna punkt erinra om att det inte är nödvändigt med enbart systematisk verksamhet på det musikaliska området. Det gäller kanske lika mycket att leva sig in i och insupa den musikaliska atmosfären och den musikaliska

Vissa utbildningsfrågor inom teaterns, filmens, televisionens och radions områden

ka miljön där utbildningen äger rum. Eleverna bereds där också de mest rikhaltiga tillfällen som kan tänkas att få lära sig känna igen färg och klang hos toner från orkesterns olika instrument, vilket är utomordentligt viktigt för operaartister — det framgick också av herr Arvidsons inlägg här nyss.

Erfarenheterna från den utbildning av operaartister som under årens lopp ägt rum i musikhögskolans operaklass är goda. Vi har en glädjande hög musikalisk kvalitet inom den svenska operakonsten, och den skall vi vara rädda om. Vi har inga garantier för att den standarden skall kunna upprätthållas, om den musikdramatiska utbildningen skiljs från musikhögskolan, där den så naturligt hör hemma ur just musikalisk synpunkt. Om något för närvarande brister i operaartisternas sceniska utbildning — jag vill inte bestrida möjligheten härav — kan en förbättring i detta avseende ganska enkelt uppnås dels genom att ökade resurser ställs till operaklassens förfogande, dels genom att en vidgad samverkan sker mellan operaklassens utbildning och den sceniska utbildning som skall äga rum vid den blivande scenskolan.

Det förslag som förelagts oss i propositionen gäller ett principbeslut. Det är alltså inte fråga om anslag för det budgetår som börjar om en månad, och därför har utskottsmajoriteten ansett att man utan olägenhet kan vänta ett år med att ta ställning till frågan om operaklassens slutgiltiga förläggning. Man får då möjlighet att ytterligare och mera allsidigt pröva för- och nackdelar av en eventuell överflyttning från musikhögskolan till scenskolan. Det ter sig så mycket mer naturligt att vi bereds ett års rådrum som en översyn av läroplanerna ändå måste göras. Den bör ske samtidigt med att man gör denna ytterligare bedömning av förläggningsfrågan. Tills vidare inskränker sig alltså utskottet till att yrka uppskov ett år med ställningstagandet.

Jag tror inte att jag någon gång under mina år här i kamnaren har hört herr Arvidson uppträda med sådan försiktighet, nyansering för att inte säga osäkerhet som i dag, och det är väl ganska naturligt, eftersom detta är en svårbedömbart fråga och eftersom det vore mycket förmätet — från vilken sida man än ser detta — att säga att man har absolut rätt.

Herr Arvidson talade emellertid om musikhögskolans nybygge och gjorde gällande att den tomt varpå den första etappen av den nya musikhögskolan är byggd är otillräcklig, den skulle inte erbjuda tillräckliga utbyggnadsmöjligheter.

Om det vore så skulle det ju vara något av en skandal att statsmakterna planerat och börjat bygga en ny musikhögskola utan att förvissa sig om att den mark de bygger på är tillräcklig för ett fullständigt genomförande av planerna. Herr Arvidsons uppfattning är lyckligtvis felaktig. Byggnadsstyrelsen har inte denna uppfattning utan anser att man kan fullfölja byggandet på den tomt där man har börjat och att man skall kunna få en funktionsduglig anläggning där.

Herr Arvidson sade att när byggnaderna för musikhögskolan, var de än skall ligga, en gång är färdiga får man ta slutlig ställning till frågan om vart operaklassen skall förläggas. Detta tyder inte på att herr Arvidson är särskilt övertygad om att det organisatoriskt och utbildningsmässigt är lämpligt att den ligger vid scenskolan. Det är enligt min mening ytterligare ett skäl för att följa utskottsmajoriteten och vänta med avgörandet, så att vi kan få ytterligare utredningar och synpunkter till grund för vårt ställningstagande.

Herr Arvidson frågade slutligen vad utskottsmajoriteten syftar till. Är det en annan lösning än den Kungl. Maj:t föreslagit? Herr Arvidson ifrågasatte om det är riktigt lämpligt av riksdagen att tänka sig en annan lösning än den av

Vissa utbildningsfrågor inom teaterns, filmens, televisionens och radions områden

Kungl. Maj:t föreslagna. Ja, det kan hända att det blir en annan lösning, och jag kan inte se något otillbörligt i att riksdagen självständigt och förutsättningslöst prövar denna fråga. Riksdagen kan väl i all rimlighets namn inte obönhörligt vara bunden vid alla förslag som framläggs av Kungl. Maj:t.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Det utskottsutlåtande som nu behandlas i andra kammaren syftar, på förslag av Kungl. Maj:t, till en betydande upprustning på det rent kulturella området, och det är ju tacknämligt att vårt land kan genomföra en upprustning av den storleksordning som föreslagits av ecklesiastikministern.

Herr Arvidson sade att den utredning som förelegat har mött allmän anslutning. Jag skulle vilja göra den omformuleringen av hans uttalande, att utredningen har vunnit en anslutning på det sätt som statsutskottets utlåtande ger uttryck för.

På en punkt har nämligen utredningen väckt en betydande oro bland yrkesutövarna och det gäller operaartisternas utbildning. Det är inte enbart flyttningen från musikaliska högskolan, där, såvitt jag är riktigt underrättad, operaartisterna allmänt anser att utbildningen alltför bör bedrivas därför att opera ju är musik.

Det förekommer emellertid i det betänkande som ligger till grund för propositionen vissa uttalanden som i sin tur har väckt stor oro. Jag vet inte hur man skall tolka följande uttalande i reservationen: »Beträffande organisationen av utbildningen vill utskottet erinra om att i propositionen framhållits att gränserna mellan de olika sceniska konstformerna tenderar att bli allt mindre skarpa.» Går man tillbaka till utredningsmannens förslag finner man, att han på s. 42 för ett resonemang som

givetvis kan väcka en viss oro bland yrkesutövarna. Han talar nämligen om den nya inriktningen med musical och den förändrade uppställningen av talscenerna med inslag av sång.

Man får ett intryck av att opera i vanlig mening försvinner i hans vision av hur operan skall gestaltas i framtiden. Men det vore ju olyckligt, om den svenska operascenen skulle anpassa sitt program till de synpunkter som där framföres. Varken propositionen eller utskottet har knutit an särskilt hårt till detta förslag eller preciserat på samma sätt som utredningsmannen, men de synpunkter som han fört fram har ändå väckt en betydande oro.

Ytterligare en punkt i utredningsmannens förslag har väckt oro inom berörda kretsar, nämligen det stycke på s. 46 där han talar om förutsättningarna för inträde i den kommande operaklassen. Han menar tydligen att det inte är sången som skall vara avgörande för inträdet. Om jag har fattat utredningsmannen rätt, skall dramatiska anlag väga tyngst. Från sakkunnigt håll har man då sagt, att om de principer för inträde i operaklassen som han förordar hade tillämpats exempelvis när Jussi Björling sökte in en gång i tiden, så skulle han inte kunnat bli antagen som elev i operaklassen. Men Jussi Björling har ju ändå på ett utomordentligt hedrande sätt under sin livstid representerat svensk operakonst ute i världen och betraktades som en av världens främsta tenorer.

Tal- och sängpedagogförbundet har knutit an till denna passus i intagningsbestämmelserna och framhåller att inte heller operasångerskan Birgit Nilsson skulle ha kunnat bli antagen med utgångspunkt från dessa bestämmelser. Jag vill inte göra något bestämt uttalande om huruvida detta är överord eller inte, men bara den omständigheten att man kommer till sådana slutsatser för så kvalificerade sångartister vid läsningen av betänkandet är ägnat att ska-

Vissa utbildningsfrågor inom teaterns, filmens, televisionens och radions områden

pa underlag för den oro som har vuxit fram.

Då man nu inom departementet har ansett att läroplanerna bör ses över och att man fördenskull inte vill förorda ett definitivt beslut utan avvakta ytterligare ett år, så har jag och några andra ledamöter av denna kammare ansett att man under det året även bör ompröva förläggningen av operaklassen och då tillsätta utredningsmän och -kvinnor som har sysslat praktiskt med dessa frågor. Ty det är ändå ganska märkligt att kritiken ju från yrkesutövarna själva har varit så hård, och jag kan inte underlåta att tillmäta den kritiken ganska stor betydelse.

I denna sena timme skall jag inte uppta kammarens tid med ytterligare detaljer i utredningsmannens sätt att behandla operautbildningen, hur frestande detta än kan vara. Det finns en del ting ytterligare som det kan vara anledning att göra en översyn av för att nå fram till vad man här åsyftar, nämligen en effektivisering av operautbildningen.

Herr talman! Jag kan inte biträda det förslag som här framlagts, och därför hemställer jag om bifall till utskottets hemställan.

Herr NORDSTRANDH (h):

Herr talman! För min del måste jag anmäla tvivel på propositionens *hela* ställningstagande till den musikdramatiska utbildningens organisation och dimensionering. Här ligger jag, om också inte så radikalt, i linje med herr Arvidson, som i sitt anförande förmenade, att det kanske varit bäst att samla *all* scenisk utbildning i *en* läroanstalt. Man kan alltså ha vissa tvivel om det kloka i att redan nu göra den försöksvis anordnade musikdramatiska utbildningen vid scenskolorna i Göteborg och Malmö till en reguljär del av scenskoleutbildningen i de båda städerna. Räcker elevunderlaget till för musikdramatisk utbildning på tre ställen i vårt

land? Det kan man verkligen fråga sig. Vore inte en koncentration av sådan utbildning riktigare ur både organisatorisk och pedagogisk synvinkel?

Vid remissbehandlingen har, rapporterar departementschefen i propositionen, inga invändningar rests mot förslaget om reguljär musikdramatisk utbildning i Göteborg och Malmö, och departementschefen ansluter sig följdriktligt till förslaget — vad skulle han annars egentligen göra?

Ytterligare betänksam blir man, när man studerar en intervju i Göteborgs-Tidningen för ett par dagar sedan med rektorn vid scenskolan i Göteborg, vari han efter årets intagning till den musikdramatiska linjen i staden konstaterar, att intagningsnämnden endast antog fyra aspiranter, varav tre är kvinnor och sopraner och en man, norrmän och basbaryton. Ett sådant här litet urval, säger rektorn, kan ge oss problem under utbildningens gång. Det finns vissa partier inom repertoaren, som vi inte alls kan arbeta med utan tenor och utan alt. Det innebär, slutar rektorn — litet försiktigt, ty det är väl han som tidigare har anslutit sig till förslaget om reguljär musikdramatisk utbildning i Göteborg — naturligtvis en viss begränsning, och det har han så rätt i som det är sagt.

Nu kan man fråga sig: Är ett dylikt förhållande symptomatiskt? Det vet jag inte. Men är det så eller tenderar det att bli så, måste man efterlysa klokheten i decentraliseringen och utspridningen. Man har, hoppas jag, på departementshåll inte rusat iväg obetänksamt.

Vad beträffar den musikdramatiska utbildningens förläggning i Stockholm — det är som jag ser det bara en del av problemet — kan vi väl åtminstone i det avseendet skynda lagom snabbt med det definitiva ställningstagandet. Utskottets majoritet har stannat för ett anstånd till nästa års riksdag, och det är otvivelaktigt eftertänksamt och klokt. När det gäller utbildning, bör man vara

Vissa utbildningsfrågor inom teaterns, filmens, televisionens och radions områden

försiktig, när man reformerar, så att man inte hoppar i galen tunna, och jag tror, att man på det utbildningsområde som vi nu diskuterar bör vara extra försiktig.

Jag yrkar alltså bifall till utskottets hemställan.

Herr KELLGREN (s):

Herr talman! Liksom herr Arvidson har jag försökt att grundligt sätta mig in i denna fråga. Givetvis har jag inte haft samma möjligheter som de som suttit i utskottet att kunna ta del av alla detaljer, men i debatten är det ju väsentligt att ta hänsyn till vad utskottet faktiskt uttalar. Utskottet säger inte att definitiv ställning skall tas, inte att frågan skall omprövas — utskottet säger helt enkelt att förslaget för- och nackdelar skall prövas ytterligare. Utskottet tar sålunda inte definitiv ställning till vilken väg vi skall gå. Det skall bestämmas först under nästa år när — som vi hoppas — Kungl. Maj:t återkommer med en redovisning av alla de synpunkter som kan anläggas.

För egen del är jag synnerligen tveksam om vilken väg vi bör gå. Och jag skall känna mig mycket tillfredsställd om Kungl. Maj:t, efter att ha redovisat alla de synpunkter som kan anläggas på frågan, presenterar de ytterligare fakta som behövs för att definitiv ställning skall kunna tas. — Jag vill, herr talman, anmäla några av de frågor som jag tycker man bör se på för att verkligen kunna ta ställning härvidlag.

Först och främst bör man vid den prövning, som statsmakterna skall göra, faktiskt redovisa hur man ställer sig till tanken på ett musikaliskt centrum. Därom finns ingenting skrivet i föreliggande proposition, och inte heller i utredningens betänkande står det något om de framtida byggnadsplanerna. Jag tycker att kammaren över huvud taget inte kan ta ställning innan vi får en samlad bild av hur statsmakterna ser på den musikaliska utbildningen på

längre sikt, inklusive då den musikdramatiska utbildningen.

En annan sak som inte utretts är var den koreografiska utbildningen i framtiden skall ligga. Skall den tillföras scenskolan eller — som jag tror är riktigt — läggas inom musikhögskolan, som en särskild avdelning? Vi behöver få en redovisning av detta.

Utbildningstidens längd bör vi också veta något om, när vi nu skall ta ställning till själva läroplanerna. Kanske det är en mera fruktbar tanke att den musikdramatiska utbildningen skall ligga inom musikhögskolan men den dramatiska inslipningen äga rum vid scenskolan — under något läsår eller kanske under en längre tid. På det viset kan man måhända få den absolut effektivaste och bästa utbildningen, och möjligheter till variation med hänsyn till de olika elevernas allmänna förutsättning bör då också kunna erbjudas.

Vidare bör klarläggas hur mycket som kommer att anslås för denna utbildning. Här skall vi nu ta ställning till ärendet utan att veta någonting om hur stora anslagen till den musikaliska och musikdramatiska utbildningen kan bli för framtiden. Det är helt otillfredsställande. I den allmänna debatten har cirkulerat olika uppgifter om anslagens storlek, men vi vet ingenting bestämt. Jag föreställer mig att det — som vanligt — kommer att bli en hård dragkamp mellan ecklesiastik- och finansdepartementet i samband med budgetbehandlingen, varvid det naturligtvis kan tänkas att anslagen till denna utbildning prutas ned av hänsyn till andra, ännu angelägnare behov. Det kan i och för sig vara mycket riktigt att så sker, eftersom det gäller att med begränsade resurser söka tillgodose de mest angelägna behoven inom hela kulturområdet.

Om vi sålunda får en mera fullständig redovisning vid nästa års riksdag och om denna utredning kan ge klara belägg för att kvalitetskravet upprätt-

Vissa utbildningsfrågor inom teaterns, filmens, televisionens och radions områden

hålles och att självständigheten i den musikdramatiska utbildningen garanteras, kanske det inte blir så speciellt svårt att övertyga oss, som nu är något tvivlande, om att den väg, vilken Kungl. Maj:t här rekommenderar, är den väg som man skall följa. Eftersom det inte kan vara någon egentlig olägenhet med att vänta med beslutet ytterligare ett år, har vi tyckt det vara bäst att få en sådan mera fullständig redovisning till nästa års riksdag.

Med det anförda, herr talman, vill jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Situationen här är litet främmande för mig: jag vet inte riktigt vad jag skall argumentera emot. Alla inlägg har varit korta och framförts i en låg ton, och talarna har med en välvillig tolkning kunnat ansluta sig till Kungl. Maj:ts förslag. Men man önskar, såsom den siste ärade talaren uttryckte det, få ytterligare argument och belägg för riktigheten av den anvisade vägen.

Det som är egendomligt är inte att några framstående socialdemokrater har väckt en motion om uppskov. Man kan förstå att t. ex. min gamle kollega Sigurd Lindholm, som kanske är en av riksdagens främsta operavänner, är speciellt intresserad av denna fråga. Men vad jag inte kan förstå, herr talman, är att samtliga borgerliga ledamöter i utskottet omedelbart »hoppa på» denna ståndpunkt och lämnar den ursprungliga borgerliga motionen, vilkens syfte var klart i sak, nämligen att operaklassen skulle bibehållas vid musikhögskolan i Stockholm.

Det är sådana egendomliga utslag i vårt parlamentariska liv som man kanske skall grubbla över i andra sammanhang, herr talman, än just från andra kammarens talarstol, men jag har ändå velat fästa uppmärksamheten härpå.

Det är inte någon fara med ett upp-

skov, framhåller herr Kellgren, och herr Lindholm var inne på samma linje. Nej, det är det naturligtvis inte, om man inte har en mycket sangvinisk inställning i denna utbildningsfråga. Men förutsättningen för det uppskov, som enligt vad jag skrev i propositionen innebär, att utbildningen inte kan komma i gång förrän tidigast till hösten 1967, eftersom man skulle behöva göra — det var min övertygelse och är det självfallet alltjämt — en översyn av den läroplan, som utredningsmannen lagt fram, är att vi har ett principbeslut från riksdagens sida om var denna utbildning skall förläggas.

Byggnadsstyrelsen vill omedelbart i juni ha ett besked, om man vid planeringen för statens skola för scenisk utbildning i det s. k. Kronobageriet skall räkna med den musikdramatiska linjen eller inte.

För den händelse riksdagen skulle följa utskottsmajoritetens linje, kan regeringen och myndigheterna inte planera på ett tillfredsställande sätt. Vi kan genomföra den av utskottet begärda ytterligare undersökningen och vi kan naturligtvis anstränga oss till det yttersta för att försöka övertyga herrar Kellgren, Lindholm och ytterligare några ledamöter om att den linje vi valde i år är den riktiga, men vi kan inte uträtta någonting konkret. Vi måste vänta på ett riksdagsbeslut i april—maj nästa år, och vi kan inte komma i gång med denna utbildning förrän tidigast hösten 1968.

Detta är enligt min mening ett mycket allvarligt argument, som kammarens ärade ledamöter verkligen bör lägga på minnet. Det är alltså inte så ofarligt som det låter att vänta på ytterligare utredningar i denna fråga.

Jag förstår inte herr Lindholms miss-tänksamhet på denna punkt. Operan försvinner, säger han, i utredningsmannens version. Han målar en bild av — jag erkänner det — en fruktansvärd utveckling på det musikdramatiska och

Vissa utbildningsfrågor inom teaterns, filmens, televisionens och radions områden

allmänkulturella området, då det inte skulle förekomma någon opera i klassisk bemärkelse utan tydligen enbart operetter, musicals och liknande. Det är en för mig fullkomligt härresande tanke, och jag vill omedelbart ansluta mig till de led som bekämpar denna utveckling — jag ställer mig gärna efter herr Lindholm och låter honom hålla baneret. Ingen har tänkt en sådan utveckling, inte ens utredningsmannen. Jag har verkligen vid ideliga tillfällen försökt hålla långa förhör med honom i detta avseende.

Det rör sig alltså, herr Lindholm, om ett misstag och oberättigade farhågor.

Det vore emellertid också — det vill jag tillägga — mycket olyckligt, om den musikdramatiska utbildningen inte skulle följa med i den allmänna utvecklingen. Vad vi önskar är att det inte bara skall finnas en kunglig opera i Stockholm. Vi vill ha ut operan i hela landet, och inte bara operan; vi vill vidga hela den musikdramatiska sektorn, och då kommer också operetter och även musicals in i bilden. Det är alltså här fråga om ett mycket stort utbildningsprogram. Man kan formulera det så att vi inte bara vill ha opera i klassisk bemärkelse, utan även operetter och musicals, och att utbildningen skall ta hänsyn till detta. Det är därför vi också numerärt har vidgat basen genom att ha tre skolor: en i Stockholm, en i Göteborg och en i Malmö.

Jag hörde för inte så länge sedan Elisabeth Söderström sjunga en musicalmelodi eller kanske t. o. m. en vanlig visa i TV. Det är verkligen underbart när våra stora operaartister går ut även på andra områden än den klassiska operans.

Jag kan emellertid inte låta bli att ironisera litet över alla farhågor för hur det skulle ha gått för våra stora sångliga begåvningar — en Jussi Björling eller en Birgit Nilsson. Många av kammarens ledamöter har kanske läst en artikel, där man såg en bild av vår

framstående operasångerska och under den en text som löd ungefär så: Hur skulle det ha gått för henne, om operaklassen inte hade funnits utan bara denna musikdramatiska utbildning? — Det är självfallet att begåvningar på den världsnivå som dessa bägge exempel hänför sig till går tvärsigenom alla bestämmelser.

Detta är nog ett argument som herr Lindholm skall fundera en gång till på. Tror han verkligen på allvar med ledning av det material han har fått att en Birgit Nilsson eller en Jussi Björling inte skulle komma med i den nya form av musikdramatisk utbildning det här är fråga om? Det är, som herr Arvidson sade, hela tiden samma människor som handhar utbildningen. Jag föreställer mig att den intagningsnämnd, den styrelse, de lärare och den studierektor det kan bli tal om skulle utgöras just av de män och kvinnor som nu är verksamma inom musikaliska akademien och operan. Vi har inte tillgång till några andra; ingen vet det bättre än herr Lindholm. Varför skulle de bli så förbenat egendomliga i sin inställning till genier och begåvningar därför att de skulle ta hand om dem i en skola av annan art?

Jag skall, herr talman, inte gå in på själva sakmotiveringen för förläggandet av operaklassen till statens skola för scenisk utbildning. Denna motive-ring står att läsa i både propositionen och utskottsutlåtandet, och herr Arvidson har här grundligt gått igenom den.

Jag vill till sist understryka att både propositionen och reservationen innebär ett provisorium. Det bör ses mot bakgrunden av att vi, hur varmt vi än önskar det, inte kan få någon ny musikhögskola i en handvändning. Den saken tar sin tid. Byggnadsstyrelsen har gjort framställning om att få projektera, men det är fråga om ett miljonbygge, i tvåsiffriga tal, som kanske tar fyra, fem eller sex år. Vi kan inte

Vissa utbildningsfrågor inom teaterns, filmens, televisionens och radions områden

vänta med den musikdramatiska utbildningen tills en ny musikhögskola blir färdig, alldeles oavsett om den får rum på den nuvarande tomten eller måste flyttas till en annan. Jag står givetvis kvar vid förslaget om den nuvarande tomten, eftersom vi har planerat att förlägga den nya skolan dit, men jag vill inte yttra mig om det.

Då säger reservanterna: Om det blir andra lokalmässiga förutsättningar genom en ny musikhögskola, låt oss då ompröva hela frågan! Jag kan säga det samma. Men jag vill inte vänta tills den dagen kommer; jag vill göra någonting nu. Det vill också operastyrelsen och musikaliska akademien. De accepterar propositionen som ett provisorium, eftersom detta provisorium skulle vara bättre än nuläget, men de vill inte permanent stanna vid den lösningen. Jag kan därför inte förstå annat än att reservanternas mjuka skrivning på denna punkt borde kunna tillfredsställa även de motionärer, som ju bara har den inställningen att man ytterligare skulle fundera på denna fråga. Om den också kunde tillfredsställa de borgerliga motionärerna med fru Gärde Widemar i spetsen, vilka ursprungligen hade en annan uppfattning i sak, skulle jag naturligtvis vara ännu gladare.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Ecklesiastikministern tyckte att jag hade varit en smula sangvinisk, när jag förordat uppskov på ett år, enär planeringen i så fall inte skulle kunna genomföras. Men avsikten med uppskovet var ju att pröva, om den planering som man avser att genomföra är den lämpligaste eller ej. Om det vid en sådan översyn skulle komma fram skäl, som så starkt talar för att operaklassen bör vara kvar i musikhögskolan, skall väl planeringen bedrivas med utgångspunkt härifrån och inte med utgångspunkt från det förslag som nu behandlas av kammarens ledamöter.

Jag tror, herr talman, att det inte enbart är herr Kellgren och jag som skulle behöva övertygas. Jag betraktar det inte såsom helt uteslutet att man även inom ecklesiastikdepartementet efter en översyn, vid vilken fackkunnigt folk har medverkat, kan få en annan uppfattning på denna punkt.

Jag är glad över att ecklesiastikministern så bestämt tar avstånd från den konklusion som har dragits av Sång- och talpedagogernas förbund, när de gör vissa referat av utredningen. Men nog måste väl ecklesiastikministern ge mig rätt i att det är möjligt för dem att tolka utredningen så som de gjort. Om man läser på s. 46 i utredningen finner man att, beträffande dem som söker in till operaskolan, utredningsmannen säger bl. a. följande: »Bristerna härvidlag har inneburit att skådespelarlag sällan fått vara utslagsgivande för val av sångarbanan och att många dramatiskt obegåvade men vokalt väl utrustade aspiranter siktat på operabanan trots att deras sceniska talang visat sig otillräcklig.»

Detta är ett ganska bestämt uttalande från utredningsmannens sida, och jag har icke i propositionen eller annorstädes tidigare funnit något avståndstagande från denna passus i hans förslag. Men jag får väl nu tolka ecklesiastikministerns yttrande så, att utredningsmannens skarpa formulering på denna punkt icke kommer att vinna gehör, utan att de verkligt stora sångarbegåvningarna skall få sin chans i framtiden liksom hittills. Vi bör ändå komma ihåg att opera från början till slut är vokal- och instrumentalmusik.

Herr KELLGREN (s):

Herr talman! Jag tyckte nog att ecklesiastikministern var alltför pessimistisk vad gällde möjligheterna att planera arbetet inom sitt departement på ett sådant sätt att förslag kan föreläggas riksdagen vid en tidpunkt som gör det möjligt för riksdagen att fatta beslut vä-

Vissa utbildningsfrågor inom teaterns, filmens, televisionens och radions områden

sentligt tidigare än, som statsrådet sade, i april—maj. Jag föreställer mig att om ett förslag föreläggs riksdagen i statsverkspropositionen, så skall det finnas möjlighet för riksdagen att fatta beslut redan i februari månad. Vi är snart inne i juni månad, och jag kan inte se att någon väsentlig tid skulle gå förlorad ur planeringssynpunkt, om vi skjuter på beslutet sju, åtta månader.

För närvarande är det så kärt på byggnadsmarknaden och så ont om arbetskraft på detta område att det i och för sig inte behöver innebära någon större olägenhet, att man vid förberedelsearbetet får grundligt fundera på exempelvis frågan om hur Kronobageriet på bästa sätt skall kunna byggas om. Med ett ordentligt tilltaget utrymme för planering brukar man kunna vinna åtskilligt i tid när det gäller att genomföra ett projekt.

Jag tror alltså inte att ett uppskov med beslutet något halvår behöver medföra de allvarliga olägenheter som ecklesiastikministern, helt naturligt, här försökte måla upp.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Jag skall inte hålla någon föreläsning om arbetsförhållandena i kanslihuset; jag utgår ifrån att herr Kellgren inte kan få någon större förståelse för dem. Däremot tror jag att herr Lindholm vet ungefär hur det ligger till. Men herr Kellgren måste väl inse att man inte i juni månad, som snart är inne, kan begära att byggnadsstyrelsen, teater- och orkesterrådet och övriga remissmyndigheter skall framlägga ett nytt förslag över sommaren, så att regeringen kan i nästa års statsverksproposition avge ett förslag i denna fråga som enligt utskottets bedömning är mycket komplicerad. Det är alldeles självklart att vid ett uppskov något riksdagsbeslut inte kommer att föreligga förrän nästa vår.

Jag vill därutöver bara till herr Lind-

holm säga att vi väl inte i propositionerna brukar anstränga oss att ta avstånd från alla uttalanden i ett betänkande vilka vi inte kan instämma i. Vad som står i propositionen är ju det som gäller. I det här fallet har jag personligen blivit övertygad om att herr Lindholms tolkning av utredningsmannens uttalande inte är riktig, men jag har som sagt ingen anledning att dementa varje skrivning i betänkandet. Jag kan däremot — och jag gör det med glädje — muntligen ansluta mig till den uppfattningen att syftet inte på något sätt är att hindra sångbegåvningar som kanske saknar dramatisk begåvning att komma in i den nya skolan. Utgångspunkten är ju att det finns en grundutbildning, och de flesta elever kommer i fortsättningen att ha genomgått musikhögskolans sångklass, när de söker till den nya skolan. De är alltid redan sångligt utbildade och det är bara den alldeles speciella formen av skolning i operasång som återstår för dem.

Den nuvarande operaklassen är tvåårig. Den blivande skolan blir treårig. Enligt de föreliggande läroplanerna för denna skola, som jag hoppas skall kunna ytterligare förbättras, är de musikaliska inslagen mer kvalificerade och mer omfattande än i den hittillsvarande operaklassen. Sångbegåvningarna, herr Lindholm, tror jag vi gemensamt skall kunna rädda.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I—IV

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. V

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Franzén i Motala begärde emellertid votering, i anledning varav efter given

Ändrad lydelse av 68 § uppbördsförrordningen m. m.

varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. V) i utskottets utlåtande nr 111, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Näsström m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 117 ja och 86 nej, varjämte 12 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 3

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss utbildning av läkare med utländsk medicinsk examen m. m., och

nr 113, i anledning av väckta motioner om anslag för en statlig verkstadsindustri i norra stödområdet.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 4

Ändrad lydelse av 68 § uppbördsförrordningen m. m.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 68 §

uppbördsförrordningen den 5 juni 1953 (nr 272) m. m. jämte en i ämnet väckt motion.

I en den 25 mars 1966 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 115, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) förordning om ändrad lydelse av 68 § uppbördsförrordningen den 5 juni 1953 (nr 272);

2) förordning angående ändrad lydelse av 60 § förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varus katt.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande.

I propositionen föreslås vissa regler om överlåtelse och utmätning av fordran på överskjutande preliminär skatt enligt uppbördsförrordningen. Reglerna innebär förbud mot överlåtelse av sådan fordran samt vissa begränsningar av rätten att erhålla utmätning därav. Som villkor för utmätning föreslås att kreditkort som avser den skattskyldige kommit utmätningssmannen till handa. Vidare skall utmätning i enskilt mål få äga rum endast om ansökningsin- kommit senast den 1 september och om vad som kan utmätas täcker kostnaderna för förrättningen. Det föreslås att vid utmätning i enskilt mål som ej avser underhållsbidrag ett belopp om 300 kr. skall undantas från utmätning.

De föreslagna bestämmelserna, som betingas främst av hänsynen till arbetsbelastningen och arbetsrutinen hos de berörda myndigheterna, föreslås skola gälla även överskjutande preliminär varuskatt.

Bestämmelserna avses skola träda i kraft den 1 juli 1966.

Till utskottet hade hänvisats den i anledning av propositionen väckta motionen II:891 av herr *Sjöholm*, vari

Ändrad lydelse av 68 § uppbördsförrordningen m. m.

hemställts, att förslaget i propositionen måtte ändras så,

att alla slag av fordringar med det allmänna som borgenär kunde bli föremål för kvittningsförfarande,

att utmätning i enskilt mål skulle få ske endast för fordringar avseende familjerättsliga underhållsbidrag och vad därmed kunde jämföras enligt specifikation i lagtexten,

att någon tidsbegränsning för ansökans ingivande inte erfordrades,

samt att riksdagen således måtte för sin del antaga i motionen framlagt förslag till förordning om ändrad lydelse av 68 § uppbördsförrordningen den 5 juni 1953 (nr 272).

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 115 och med avslag på motionen II: 891 av herr Sjöholm antaga de vid propositionen fogade förslagen till

1) förordning om ändrad lydelse av 68 § uppbördsförrordningen den 5 juni 1953 (nr 272);

2) förordning angående ändrad lydelse av 60 § förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varus katt.

Reservation hade avgivits av herrar *Lundström, Tistad, Sterne, Öhval, Sundin, Eriksson* i Bäckmora och *Börjesson* i Falköping, vilka ansett att utskottet under punkten 1) bort hemställa,

att riksdagen — i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 115 och motionen II: 891 av herr Sjöholm — måtte antaga i reservationen intaget förslag till förordning om ändrad lydelse av 68 § uppbördsförrordningen den 5 juni 1953 (nr 272).

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Det utskottsbetänkande som vi nu skall behandla berör frågor som jag råkar vara litet förtrogen med.

Det gäller utmätning av överskottsskatt, som i betänkandet kallas överskjutande skatt, d. v. s. de pengar som mer än hälften av alla skattebetalare varje år får tillbaka på debetsedeln före jul. Beloppets storlek framgår av de kreditkort, som de lokala skattemyndigheterna gör upp. Dessa passerar utmätningsmannen, som numera kallas kronofogde, för att staten skall kunna tillgodogöra sig detta överskott, om vederbörande är skyldig staten pengar.

Privata enskilda borgenärer har nu lärt sig hur det ligger till, och det förekommer många ansökningar från privata borgenärer om utmätning av överskottsskatt. I Hälsingborg får utmätningsmannen i november månad kilovis av handlingar om betalningsföreläggande, i vilka man begär utmätning av överskottsskatt.

Propositionen och även utskottsmajoriteten vill att det skall göras en viss inskränkning i enskildas rätt att få utmätning i dessa pengar. Dels skall en tidsgräns fixeras, så att ansökan skall inkomma före 1 september och dels skall införas en spärr på 300 kronor. Överlåtelse av sådana här fordringar förekommer också; det har hänt att de som skall få pengar tillbaka har i god tid överlåtit denna fordran på annan person, och därmed omintetgjort alla försök till utmätning. Man tänker nu sätta stopp för detta, vilket är rätt och riktigt. Det finns ingenting att invända däremot.

Detta är inte några särskilt spännande frågor, men de berör många människor, som ofta befinner sig i små ekonomiska omständigheter. Betalningsföreläggandena ökar och ökar. Det kan gälla avbetalningskontrakt, som inte skötts, och annat.

Detta medför en stor arbetsbörda för utmätningsmannen. Likväl är det häpnadsväckande och något genant att både departementschefen och utskottsmajoriteten rakt ut säger att det är den stora arbetsbördan för utmätningsmännen

Ändrad lydelse av 68 § uppbördsförordningen m. m.

som gör att man måste inskränka på möjligheterna att erhålla utmätning. Dessa arbetsförhållanden hör inte få inskränka på den enskildes rätt att få sina anspråk tillgodosedda. Det vore ungefär detsamma som att säga att våra domstolar har så litet folk att de inte handlägger civilmål utan bara kriminalmål. Så kan inte ett rättssamhälle resonera.

Nu finns det emellertid en annan anledning till att man bör vara restriktiv när det gäller enskildas rätt att få utmätning i överskottsskatt, t. o. m. mera restriktiv än vad departementschefen och utskottsmajoriteten vill vara. Denna överskottsskatt har uppkommit genom att staten tagit ut mera pengar från människor än man borde ha gjort — utan någon ond avsikt, men fullt medvetet. Man har konstruerat skattetablerna för preliminärskatt så att uttaget ofta blir något större än som behövs. Det gör som sagt att mer än hälften av alla skattebetalare får pengar tillbaka. Att först utkräva i skatt mera pengar än som borde ha skett och sedan inbjuda borgenärer av alla slag att ta för sig av dessa pengar, har jag aldrig kunnat uppfatta som riktigt, och jag vet att många utmätningsmän har samma mening. Att en del skattebetalare får pengar tillbaka, beror inte på något avtal som de slutit eller på någon omständighet som de själva kunnat påverka, utan på tvångsmässiga uttag som blivit för höga. Ofta är det så att dessa människor har varit sjuka en kortare eller längre tid, vilket gör att de får pengar tillbaka på detta sätt.

Därför anser jag — och jag har stöd av en hel del remissinstanser — att det över huvud taget inte skulle få göras utmätning för enskild fordran i överskottsskatt. Samma mening har hovrätten i Skåne, riksrevisionsverket — som sällan ger sig ut på äventyrligheter — Föreningen Sveriges häradshövdingar och Föreningen Sveriges stadsdomare. De anser också att eftersom

detta är ett avräkningsförfarande mellan den enskilde och staten, skall man inte låta enskilda fordringsägare tillgodogöra sig dessa medel.

Utskottet visar sig vara häpnadsväckande och också genant verklighetsfrämmande, när utskottet säger att om man satte stopp för utmätning för enskilda fordringar, skulle människor avsiktligt begära högre källskatteuttag för att på det sättet rädda pengar från utmätning. Detta uttalande är otroligt naivt. Först och främst gäller det här människor som inte har några pengar att undvara, då hade de inte hamnat i utmätningsmannens register. Om de till äventyrs skulle ha pengar som de vill gömma undan, skulle de inte göra det mitt för näsan på utmätningsmannen, eftersom man i allra värsta fall kan utmäta utbetalningskortet på överskottsskatten innan vederbörande hämtar pengarna på posten. För människor som vill gömma undan pengar finns det många bättre sätt; om de lägger pengarna på kistbotten eller sätter in dem på bank, är de väldigt svåråtkomliga för en utmätningsman.

Man kan inte begära att alla skall vara insatta i detta, men den som inte är det skall inte heller uttala sig så kategoriskt och komma med en så verklighetsfrämmande idé som utskottet här gjort. Att den förekommer även hos departementschefen är knappast någon förmildrande omständighet för utskottet.

Propositionens förslag, som utskottet tillstyrkt, reser en del olösliga problem. Propositionen vill sätta en spärr vid 300 kronor. Hos den som får mindre än 300 kronor tillbaka på sin skatt skall inte utmätning kunna företas för enskild fordran, men däremot för statens fordringar och även för barnbidrag, vilket senare i och för sig är riktigt. Men låt oss ta ett enkelt exempel. En person skall ha 800 kronor tillbaka i skatt. Han är skyldig böter, och dessutom har ett bokförlag en fordran på honom.

Ändrad lydelse av 68 § uppbördsförordningen m. m.

Dessa belopp är lika stora. När det gäller utmätning har alla sökande samma rätt; det finns ingen prioritet därvidlag. Det innebär att av dessa 800 kronor skulle för böterna utmätas 400 kronor och för den enskilde fordringsägarens fordran 400 kronor. Nu finns det emellertid en spärr vid 300 kronor när det gäller enskild fordran. Den enskilde fordringsägaren skall alltså bara erhålla 100 kronor, eftersom de 300 kronorna inte får röras. Skall man då betala tillbaka 300 kronor till denna gäldenär, trots att han är skyldig böter med 800 kronor, och bara behålla 400 kronor för dessa? Det finns ingen möjlighet att göra på det sättet. Men om för böterna skulle utmätas 700 kronor och den enskilde fordringsägaren bara erhålla 100 kronor av dessa 800 kronor, strider det mot bestämmelserna om att medlen skall fördelas lika.

Hur utskottsmajoriteten har menat att det hela skall ordnas framgår inte; jag tror inte att man har tänkt på det. Det är ett hittills olöst problem som dock måste få en lösning. Detta är inte genomtänkt.

Jag har, herr talman, motionerat i denna fråga och det finns också en reservation fogad till utskottsutlåtandet, vari föreslås att utmätning inte skall tillåtas för enskild fordran. Jag har redan angivit skälen härtill. Om detta förslag genomfördes skulle alla problem lösas.

Man minskar inte arbetsbördan för utmätningssmannen genom att tillåta utmätning endast över en viss gräns. Den sökande vet nämligen inte, om vederbörande skall få mindre eller mer än 300 kronor tillbaka, men han hoppas alltid att det skall vara mer än 300 kronor. Utmätningssmannen kommer därför att få en mängd ansökningar som kanske inte ger något resultat men som ändå förorsakar honom arbete. Det är nämligen inte själva utmätningen utan diarieföringen m. m. som medför det mesta arbetet. Man kommer därför inte

att uppnå den önskade arbetsbesparingen. Om däremot denna möjlighet till utmätning för enskild fordran helt och hållet stoppades, skulle det medföra en avsevärd arbetsbesparing för utmätningssmannen. Reservanterna och jag anser att det enda undantag som behöver göras är utmätning för familjerättsliga underhållsbidrag, som måste ha en viss prioritet och som redan blivit favoriserade av lagstiftaren genom att de i motsats till andra fordringar är införselbara.

Om rätten till utmätning inskränkes på det sätt som jag har föreslagit, behövs alltså inte denna spärr vid 300 kronor och inte heller någon tidsbegränsning. Då har man nämligen inskränkt antalet ärenden så mycket att detta inte är erforderligt ur arbetsteknisk synpunkt.

Min motion innehåller även en annan idé, som tyvärr inte ens reservanterna har biträtt. Om en person häftar i skuld för restförd skatt och samtidigt skall få pengar tillbaka i överskottsskatt, kvittar staten detta genom ett mycket enkelt förfarande. Detta är i och för sig riktigt. Staten skall inte betala ut pengar till en person som samtidigt är skyldig staten pengar. Men om vederbörande är skyldig staten pengar i form av böter, kan beloppet inte kvittas mot överskottsskatt, utan måste utmätas genom ett mera omständligt förfarande.

Jag tror inte att någon, allra minst gäldenärerna själva, förstår varför det skall vara någon skillnad mellan dessa fall. Jag skulle vilja fråga utskottets talesman, om han förstår varför det skall vara på det sättet. Finansministern talar ofta om att förvaltningen skall rationaliseras och förbilligas. Här erbjuder sig osökt ett tillfälle att göra en rationalisering och förenkling, men då struntar man blankt i det. Det måste tydligen finnas kvar litet krångel och byråkrati.

Herr talman! Helst skulle jag naturligtvis velat yrka bifall till min motion, men jag inser det hopplösa i företaget

Ändrad lydelse av 68 § uppbördsförfordningen m. m.

och nöjer mig därför med att yrka bifall till reservationen. Ett realiserande av dess förslag skulle också innebära ett mycket stort framsteg.

Herr ANDERSSON i Essvik (s):

Herr talman! I den proposition som behandlas i utskottsutlåtandet föreslås vissa regler om överlåtelse och utmätning av fordran på överskjutande preliminär skatt. Herr Sjöholm har lämnat en målande beskrivning av vad överskjutande preliminär skatt innebär. Det är den preliminärskatt som vi betalar för mycket och som väl glädjer en hel del av oss när vi så småningom får igen den vid jultiden.

De föreslagna nya reglerna innebär förbud mot överlåtelse av sådan fordran samt vissa begränsningar av rätten att erhålla utmätning därav. Som villkor för utmätning föreslås att kreditkort som avser den skattskyldige kommit utmätningssmannen till handa. Utmätning i enskilt mål får äga rum endast om ansökningen inkommit senast den 1 september och om vad som kan utmätas täcker kostnaderna för förrättningen.

Det föreslås vidare att vid utmätning i enskilt mål, som ej avser underhållsbidrag, ett belopp om 300 kronor skall undantas från utmätningen. Förslaget betingas främst av hänsyn till arbetsbelastningen och arbetsrutinen hos berörda myndigheter.

Herr Sjöholm har i en motion, som han nyss pläderat för, gjort en del erinringar mot förslaget. En av dessa har utskottets folktoparter och centerpartister fört vidare i sin reservation. Herr Sjöholm och reservanterna anser det vara självklart att statsverket inte skall utbetala medel till person som häftar i skuld till statsverket. Yrkandena avser i huvudsak förfarandet i samband med utmätningar. Reservanterna anser att utmätning i enskilt mål skall få ske endast för fordringar avseende familje-

rättsliga underhållsbidrag. Sålunda sägs i reservationen, att utmätning av överskjutande preliminär skatt för enskilda fordringar endast må förekomma i mål om vad den skattskyldige har att utgiva enligt lagen om socialhjälp eller barnavårdslagen eller på grund av underhållsskyldighet enligt giftermålsbalken, föräldrabalken eller annan lag. I anslutning härtill yrkas även att tidsgränsen för utmätningssmännen skall slopas.

Utskottets majoritet har inte kunnat medverka till att rätten till utmätning av skatteåterbäring begränsas i vidare mån än som föreslagits i propositionen. Ett av skälen härtill torde vara att utmätningen av överskjutande preliminär skatt ansetts som en rationell och enkel form för exekution.

Den av lagberedningen föreslagna beloppsgränsen har utsatts för kritik från ett flertal remissinstanser. Departementschefen har delvis godtagit kritiken. Den föreslagna beloppsgränsen i enskilt mål har sålunda höjts från 200 till 300 kronor, samtidigt som den gjorts ovillkorlig.

Utskottets majoritet tillstyrker härvidlag den framlagda propositionen i dess helhet. Herr Sjöholm frågade, hur vi hade kunnat gå med på detta resonemang. Jag har försökt att lämna en förklaring till det, och den är även satt på pränt i utskottets skrivning.

Det andra avsnittet i herr Sjöholms motion, vilket han i slutomgången pläderade för, gäller en utvidgning av området för kvittning av förfallna skatter. Detta har varken utskottets majoritet eller dess minoritet velat medverka till.

Jag vill på denna punkt citera vad reservanterna själva skrivit: »Utskottet anser inte tillräckliga skäl föreligga för den av motionären föreslagna utvidgningen av kvittningsförfarandet. I den mån kvittning enligt nu gällande bestämmelser inte är tillåten bör det allmänna sålunda även i fortsättningen

Ändrad lydelse av 68 § uppbördsförordningen m. m.

få anlita utmätningssvägen för att utfå sina fordringar.»

Herr talman! Vad reservanterna anfört om det sista avsnittet i reservationen, nämligen att inte tillräckliga skäl föreligger, skulle också kunna sägas om det avsnitt reservanterna har tillstyrkt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Herr Andersson i Essvik gjorde egentligen ingenting annat än läste upp texten i utskottsutlåtandet, men den har jag läst förut så den behövde jag inte höra på nytt. Det fanns inte ett enda argument mot dem som jag anförde. Vi har naturligtvis helt olika utgångspunkter, herr Andersson i Essvik och jag. Jag försöker anföras sakskäl för min uppfattning om hur man skall ordna dessa frågor under det att herr Andersson anser sig vara förpliktigad att försvara utskottsmajoriteten utan att anföras några som helst sakskäl.

Jag frågade t.ex. varför det skall vara en skillnad i förfarandet om en person resterar med skatt eller böter, och herr Andersson tog t. o. m. hjälp av de borgerliga utskottsledamöterna. Han menade att det inte finns tillräckliga skäl till en ändring, men detta är ju inte något svar utan bara ett konstaterande av att det förhåller sig så och så, men varför finns det inte några sådana skäl? Det är det frågan gäller.

Varför skall det vara en skillnad på handläggningen om en person är skyldig 200 kronor i böter eller om han är skyldig kvarstående skatt med samma belopp? I det ena fallet skall man kvitta mycket enkelt, medan man i det andra fallet skall utmäta pengarna mera omständligt. Det vore dessutom en direkt fördel för den som är skyldig böter, ty betalar han inte böterna åker han ju in. Den som är skyldig pengar

vill hellre att man tar böterna först. Det vore inte till men för någon människa om man förenklade förfarandet, utan det skulle vara en rationaliseringsåtgärd som skulle kunna bespara utmätningmännen mycket arbete och skulle, som sagt, inte lända någon enskild människa till men. Varför kan man inte genomföra denna förenkling? Man säger att det inte finns tillräckliga skäl, men då skulle jag vilja fråga varför det inte gör det. Det är ändå så uppenbart, att man borde vidta denna rationaliseringsåtgärd.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Sjöholm begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 41, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i reservationen av herr Lundström m. fl.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Sjöholm begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställ-

Rätt för resande m. fl. att införa varor tull- och skattefritt, m. m.

des. Därvid avgavs 133 ja och 73 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 5**Rätt för resande m. fl. att införa varor tull- och skattefritt, m. m.**

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förordning om rätt för resande m. fl. att införa varor tull- och skattefritt, m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 25 mars 1966 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 111, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag,

dels föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) förordning om rätt för resande m. fl. att införa varor tull- och skattefritt;

2) förordning om ändrad lydelse av 8 § tulltaxeförordningen den 13 maj 1960 (nr 391);

3) förordning om ändrad lydelse av 12 § 4 mom. rusdrycksförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 (nr 521);

4) förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 16 juni 1961 (nr 394) om tobaksskatt;

5) förordning angående ändrad lydelse av 10 § 1 mom. förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt;

6) förordning om ändring i tulltaxan den 12 september 1958 (nr 475);

dels anhållit om riksdagens yttrande över av föredragande departementschefen förordade grunder för resandes rätt att införa varor tull- och skattefritt, m. m.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande.

I propositionen framläggs förslag om vissa begränsningar i resandes rätt att tull- och skattefritt införa rusdrycker och tobaksvaror. Den skattefria införseln begränsas för i Sverige bosatta som vistats utomlands mindre än ett dygn härigenom till enbart 40 cigaretter eller motsvarande mängd andra tobaksvaror. Förslagen innebär ingen ändring i de regler som nu gäller för öresunds- trafiken och trafiken på vissa andra korta rutter. Inte heller berör de flyg- trafiken. De nya bestämmelserna avses träda i kraft den 1 oktober 1966.

Till utskottet hade hänvisats följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 735 av herrar *Bengtson* och *Axel Kristiansson* samt II: 905 av herrar *Börjesson* i Falköping och *Persson* i Heden, vari hemställdes,

a) att riksdagen vid sin behandling av propositionen måtte besluta att tidsgränsen för tull- och skattefri införsel för rusdrycker fastställdes till tre dygn, samt

b) att vederbörande utskott måtte utarbeta härför erforderlig författnings- text; ävensom

2) de likalydande motionerna I: 736 av herr *Lundström m. fl.* och II: 904 av herr *Björkman m. fl.*

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen

I) med bifall till Kungl. Maj:ts före- varande proposition nr 111 måtte an- taga de vid propositionen fogade för- slagen till

1) förordning om rätt för resande m. fl. att införa varor tull- och skatte- fritt;

2) förordning om ändrad lydelse av 8 § tulltaxeförordningen den 13 maj 1960 (nr 391);

3) förordning om ändrad lydelse av 12 § 4 mom. rusdrycksförsäljningsför- ordningen den 26 maj 1954 (nr 521);

4) förordning angående ändrad ly-

Rätt för resande m. fl. att införa varor tull- och skattefritt, m. m.

delse av 1 § förordningen den 16 juni 1961 (nr 394) om tobaksskatt;

5) förordning angående ändrad lydelse av 10 § 1 mom. förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt;

6) förordning om ändring i tull-taxan den 12 september 1958 (nr 475);

II) i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 111 och med avslag å de likalydande motionerna I: 735 av herrar Bengtson och Axel Kristiansson samt II: 905 av herrar Börjesson i Falköping och Persson i Heden måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i betänkandet anförde;

B) att följande motioner, nämligen

I) de likalydande motionerna I: 735 av herrar Bengtson och Axel Kristiansson samt II: 905 av herrar Börjesson i Falköping och Persson i Heden, även-som

II) de likalydande motionerna I: 736 av herr Lundström m. fl. och II: 904 av herr Björkman m. fl.,

måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet anförde, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr *Börjesson* i Falköping, vilken ansett att utskottet under punkten A II) bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionerna I: 735 och II: 905 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala sig för att tidsgränsen för tull- och skattefri införsel av rusdrycker fastställdes till tre dygn.

Ett särskilt yttrande hade avgivits av herrar *Lundström* och *Björkman*.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **BÖRJESSON** i Falköping (cp):

Herr talman! Frågan om begränsning i resandens rätt att tull- och skattefritt införa rusdrycker och tobaksvaror får ses mot bakgrunden av de problem som uppstått i närtrafiken mellan de

nordiska länderna samt mellan dessa och andra närbelägna länder vid Östersjön. Trafikföretagens möjligheter att sälja obeskattade varor för konsumtion ombord och för införsel till inreselandet har inneburit väsentliga vinster både för de resande och för företagen, vilka senare därigenom kunnat hålla väsentligt lägre biljettpriser än som eljest hade varit möjligt.

Sålunda kan man, för att ta ett exempel, göra en båtresor tur och retur Göteborg—Fredrikshavn för en kostnad av 12 kronor; pensionärer, barn och husmödrar behöver bara betala 6 kronor för samma resa. Det har till och med förekommit ännu lägre biljettpriser. Detta exempel är inte på något sätt enastående. Man kan nämna exempel från andra båttrutter, där man tillämpar biljettpriser som inte på något sätt överensstämmer med de verkliga kostnaderna. Detta vill med andra ord säga, att om båttrafiken skulle finansieras bara på biljettintäkterna och eventuell frakt, skulle biljettpriserna vida överstiga de som nu tillämpas.

Detta system att rederierna till övervägande del finansierar sina fartygs-linjer med försäljning av obeskattade varor, det må sedan vara sprit, tobak eller andra varor, är inte tilltalande. Man har anledning skriva under på vad finansminister Sträng framhöll i en interpellationsdebatt den 6 december 1963 rörande försäljning av obeskattade sprit- och tobaksvaror på fartyg som trafikerar Kattegatt. Finansminister Sträng framhöll då bl. a.:

»Jag håller med de talare som har sagt att det inte är något sunt system när man finansierar resan via en skattefri försäljning av i första hand sprit och tobak. Biljettpriserna visar detta klart och otvetydigt. Från början har avsikten varit att denna skattefrihet skulle gälla för den reguljära passagerartrafiken och på de linjer som reguljärt har ansvaret för passagerar- och godstrafik. Det finns varken någon in-

Rätt för resande m. fl. att införa varor tull- och skattefritt, m. m.

ternationell eller någon nationell rättslig bakgrund för en trafik som finansieras genom skattefrihet och inte har till primärt ändamål att frakta gods och passagerare från en ort till en annan.»

Bevillningsutskottet har i sitt betänkande framhållit att de lägre biljettpri-serna stimulerat till speciella resor för inköp av framför allt sprit och tobak och att på senare tid åtskilliga fartygs-linjer har inrättats i huvudsakligt syfte att försälja sådana varor. Utskottet gör gällande att dylika linjer dragit med sig inte obetydliga investeringar, bl. a. för hamn- och serviceanläggningar, och att nykterhetsförhållandena ombord på vissa linjer givit anledning till klagomål.

Dessa inköpsresor har, säger utskottet, åtminstone till övervägande delen varat mindre än ett dygn. Då det inte torde bli lönsamt att anordna längre resor för att utnyttja möjligheterna till skattefri försäljning ombord, kan ett genomförande av de föreslagna reglerna förväntas leda till att de s. k. spritresorna upphör. Utskottet anser därför, att en ettdygnregel torde vara tillräcklig för att komma till rätta med de aktuella missförhållandena.

Den nordiska kommitténs danska, norska och svenska ledamöter har ansett att varaktigheten skulle sättas till minst tre dygn. Denna kommittés uppfattning delar jag, och jag har velat ge uttryck för denna uppfattning i den till bevillningsutskottets betänkande nr 43 fogade reservationen.

Jag anser att den effektivaste spärren mot dessa s. k. spritresor är en tidsgräns som är satt vid tre dygn. Med en sådan tidsgräns behöver man inte be-fara missbruk, som en ettdygnregel kan ge anledning till. Även om en tredygnregel i viss utsträckning kan drabba den reguljära trafiken, tror jag att vinsten med en sådan regel väger över de eventuella nackdelarna. Faktum kvarstår nämligen, att det i båda fallen

förekommer en tidsregel som kan vålla besvär för tullmyndigheterna, men dessa problem bör kunna lösas tillfredsställande och svårigheterna bör vara mindre när tidsregeln är tre dygn än om den är ett.

Herr talman! Jag skall inte så här i riksdagens slutskede trötta kammarens ledamöter med ytterligare argumenteringar, utan jag vill kort och gott yrka bifall till den till bevillningsutskottets betänkande nr 43 fogade reservationen som jag undertecknat.

I detta anförande instämde herr *Persson* i Heden (cp).

Herr **BJÖRKMAN** (h):

Herr talman! Till detta betänkande från bevillningsutskottet har herr Lundström och jag fogat ett särskilt yttrande. Denna fråga har nämligen en förhistoria och vårt särskilda yttrande grundas på de mycket ingående överläggningar som ägt rum i Nordiska rådets trafikutskott och i Nordiska rådet vid den senaste sessionen i Köpenhamn.

Då det på senhösten förra året i en presskommuniké meddelades att en nordisk ämbetsmannakommitté enats om att föreslå en tredygnregel för resandes rätt till tullfri införsel av vissa kvantiteter sprit och tobak, väcktes ett medlemsförslag till Nordiska rådet av herr andre vice talmannen Cassel och mig om att de nordiska regeringarna borde införa enhetliga bestämmelser för sådan införsel, så att en fortsatt utveckling av resandetrafiken mellan de nordiska länderna inte hindrades. Förslaget tillstyrktes av trafikutskottet och antogs vid Nordiska rådets session i Köpenhamn den 1 februari i år som en rekommendation till de nordiska regeringarna. I rekommendationen ingick dessutom att frågan åter skulle framläggas för Nordiska rådet innan nya regler sattes i kraft. Men för att inte fördröja genomförandet av nya begränsningsregler hade Nordiska rådets trafikutskott kort därefter överläggningar

Rätt för resande m. fl. att införa varor tull- och skattefritt, m. m.

med finansministrarna i Danmark, Norge och Sverige samt med representanter för finansdepartementet i Finland. På grundval av dessa överläggningar tillställde Nordiska rådets presidium de nordiska regeringarna ett uttalande i frågan.

Det gjordes också vid sessionen i Köpenhamn en »grundlagstolkning» av vem som skulle fungera mellan Nordiska rådets sessioner. För att det inte skulle bli någon fördröjning av reglerna tolkade presidiet stadgarna för Nordiska rådet så, att det var presidiet som hade att fungera mellan sessionerna, när rådet inte är samlat. Det blev alltså presidiet som gjorde uttalandet till de nordiska regeringarna.

Alla — både i trafikutskottet och i rådet — har varit eniga om att missbruk av reglerna om tull- och skattefri införsel av sprit och tobak bör förhindras, alltså för resor som företages enbart eller huvudsakligen för att inköpa obeskattade varor. Det är således den starkt expanderande resetrafiken på linjer, vilka bildligt talat drivs på skattefri sprit, som vållat problem och som alla varit eniga om att begränsa. Det är om metoderna för att nå detta syfte som meningarna varit något delade.

Enligt Nordiska rådets mening, sådan den kommer till uttryck i uttalandet från Nordiska rådets presidium, bör den begränsning som skall ske genomföras så, att proviantering med obeskattad sprit och tobak för försäljning ombord på fartyg, som trafikerar vissa rutter, ransoneras till viss mängd per resande, och att som villkor för försäljning ombord skall föreskrivas avstämpling av biljetten. Detta system fungerar såvitt vi vet friktionsfritt på öresundsrutterna. (I den danska texten används det expressiva uttrycket »gnidningslöst» om systemets funktion.) Det synes inte finnas något hinder för att tillämpa samma system på andra linjer, som kan utveckla sig till s. k. provianteringslinjer. Med ett sådant system behöver man inte

ha någon särskild tullkontroll av de resande vid inresa till ett land. Man vinner också att resandeströmmen icke uppehålls genom att resande vid ankomsten skall förete bevis för att uppehållet i utlandet varat en viss tid. Man blir eljest i fortsättningen nödsakad uppvisa hotellräkning eller andra kvitton som kan styrka att man vistats utanför landet i minst ett dygn.

Nordiska rådet ansåg att det i den internordiska trafiken inte behövs någon regel om att resande skall ha vistats utanför hemlandet under viss tid för att kunna få införa varor tull- och skattefritt. De begränsningsregler som erfordras ansåg Nordiska rådet kunde införas genom bilaterala avtal mellan respektive länder.

Inom det nordiska samarbetet har eftersträfvats enhetliga regler på detta område sedan lång tid tillbaka. Redan den nordiska parlamentariska kommittén för friare samfärdsl — tillkommen 1950 — sysslade med saken. Nordiska samfärdselkommittén fortsatte. Efter mycken möda nådde man i stort sett enhetliga regler 1963. Men den enhetliga linjen bröts när Danmark på hösten 1964 — såvitt jag vet utan Folketingets hörande, och utan hörande av Nordiska rådet eller dess trafikutskott — införde en tredygnregel. Det såg en tid ut som om övriga nordiska länder skulle följa efter. Finansminister Sträng gjorde det inte. Inte heller följde han rekommendationen från Nordiska rådet. Finansministern tog i stället endygnsgregeln. Vi befarar att det kommer att medföra en ganska omfattande kontrollapparat — om man nämligen avser att bestämmelserna skall bli effektiva. Även bevillningsutskottet anser för sin del, att det från praktiska synpunkter hade varit att föredra, om frågorna hade kunnat regleras på det sätt som herr Lundström, jag och några andra ledamöter förordat i vår motion, vilken ansluter sig till Nordiska rådets uttalande.

Bevillningsutskottet har därtill uttalat

Rätt för resande m. fl. att införa varor tull- och skattefritt, m. m.

— vilket jag givetvis med tillfredsställelse noterar — att utskottets ställningstagande självfallet inte utesluter att Kungl. Maj:t vid ändrade förutsättningar bör kunna ompröva frågan.

Enligt uppgift har den norska regeringen beslutat införa endygnsgesetningen i likhet med vad som redan gäller i Finland. Genom att Sverige inför samma regel finns det alltså en möjlighet att förverkliga åtminstone ett av de mål vi eftersträvar, nämligen att nå enhetliga regler, även om utformningen inte blir den som Nordiska rådet rekommenderade. Vi har i avvaktan på de praktiska erfarenheterna sålunda anslutit oss till utskottets hemställan.

Till sist, herr talman, vill jag liksom utskottet med tillfredsställelse notera, att SAS i samband med att den nya hösttidtabellen träder i kraft kommer att upphöra med försäljningen av obeskattade varor ombord på flygplan i nordisk trafik. Därmed kommer försäljningen av sprit och cigaretter i taxfree shops i Köpenhamn, Oslo och Stockholm att kunna ske även till nordiska resenärer. Den ambulerande torghandeln i det smala mittskeppet på flygplanen har varit hindrande för många passagerare, och att denna nu skall upphöra hälsar jag med tillfredsställelse.

Jag har, herr talman, inget annat yrkande än bifall till utskottets hemställan.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! För att fatta mig så kort som möjligt skall jag inte gå in på de olägenheter, som har varit förenade med den trafik vi nu behandlar. Detta har herr Börjesson i Falköping redogjort för och han har även återgivit vad utskottet i det stycket anfört.

Jag skall för att visa vad det gäller erinra om att resande nu får införa $\frac{3}{4}$ liter spritdrycker, 1 liter vin och 200 cigaretter. På korta rutter, såsom t. ex. i öresundstrafiken — och det är denna som tidigare vållat mycket häftiga dis-

kussioner i denna kammare — får endast införas 40 cigaretter. På mellanlänga rutter, såsom i ålandstrafiken, får man införa 40 cigaretter, $\frac{3}{8}$ liter spritdrycker och 1 liter vin.

Det förslag som nu ligger på kammarens bord innebär att den skattefria införslsen av varor i samband med öresundstrafiken skall begränsas till att gälla för i Sverige bosatta personer vid samtliga utlandsresor, som understiger ett dygn.

Flygtrafiken berörs inte av detta förslag, men även jag vill i likhet med herr Björkman uttrycka tillfredsställelse över att SAS nu förklarat att det skall upphöra med försäljning ombord på planen och i stället sälja dessa varor i taxfree shops. Detta var ju avsikten när riksdagen liberaliserade försäljningen vid taxfree shops, men SAS följde inte då detta beslut utan fortsatte att försälja varor ombord på planen, vilket varit ett irritationsmoment — det vet alla som flugit. Även om vederbörande kanske begagnat sig av möjligheten har denna försäljning varit till besvär. Det har nästan varit det största intresset för tjänstemännen ombord att få sälja så mycket som möjligt.

Propositionens förslag innebär vidare att motsvarande inskränkningar för mellanlänga rutter slopas, vilket innebär liberalare regler för dem som vistas utomlands mer än ett dygn. De som inte medför spritdrycker skall i stället få införa en större kvantitet vin.

Nu vill reservanten herr Börjesson i Falköping att man skall sätta tidsgränsen till tre dygn i stället för ett dygn. Det bör dock observeras att principerna för de åtgärder som föreslås grundar sig på rekommendationer från en nordisk kommitté, som bestått av sakkunniga från de berörda länderna. I anslutning till denna kommittés arbete aktualiserades även frågan inom Nordiska rådet, såsom herr Björkman närmare utvecklat. Vid sin fjortonde session antog rådet en rekommendation om enhetliga

Utredning angående små och medelstora företags kreditförsörjning, m. m.

och lättillämpade liberala regler. Den norska regeringen har beslutat tillämpa ettdygnsgregeln, och den gäller också i Finland. I Danmark tillämpar man däremot ännu tredygnsgregeln och har inte tagit ställning till frågan om övergång till ettdygnsgregeln.

Enligt vår mening finns det anledning att förmoda, att det om detta förslag antas inte längre blir lönsamt att anordna längre resor för att utnyttja den skattefria försäljningen ombord. Då blir nämligen biljettpriserna och andra omkostnader för de resande säkerligen så höga, att dessa inte begagnar denna inköpsmöjlighet. Det lönar sig helt enkelt inte att resa bara för att köpa tobak och sprit i de kvantiteter man har rätt till.

Dessa inköpsresor har åtminstone till övervägande del varat mindre än ett dygn. Man kan alltså enligt utskottets mening förvänta att de s. k. spritresorna upphör i och med de nya bestämmelserna. Vi menar därför att ettdygnsgregeln bör vara tillräcklig för att komma till rätta med de missförhållanden som bevisligen förekommer nu. Skulle man införa en tredygnsgregel, skulle det i viss utsträckning drabba även den reguljära trafiken, och, herr talman, det har man aldrig syftat till med dessa åtgärder.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **BÖRJESSON** i Falköping (cp):

Herr talman! Det är ingalunda meningen att den reguljära trafiken skall drabbas av de inskränkningar som en tredygnsgregel kan innebära. Jag är emellertid medveten om att det är mycket lättare att hålla en spärr vid tre dygn än vid ett dygn.

Den norska regeringen har beslutat införa ettdygnsgregeln, och denna gäller även i Finland. I Danmark tillämpar man, som utskottets talesman anförde, för närvarande en tredygnsgregel, men troligen avvaktar man vad Sverige kommer att besluta. Tillämpar vi en tre-

dygnsgregel, tror jag att Danmark kommer att bibehålla den.

Om något nordiskt land skulle vara intresserat av att införa en tredygnsgregel, borde det i särskilt hög grad vara Finland.

Herr talman! Många ärenden återstår, varför jag inskränker mig till att vidhålla mitt yrkande om bifall till min reservation.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i reservationen av herr Börjesson i Falköping; och biföll kammaren vad utskottet hemställt.

§ 6

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i tulltaxeförordningen den 13 maj 1960 (nr 391) m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 7**Utredning angående små och medelstora företags kreditförsörjning, m. m.**

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 32, i anledning av motioner om utredning angående små och medelstora företags kreditförsörjning, m. m.

Bankoutskottet hade till behandling i ett sammanhang upptagit följande till utskottet hänvisade motioner, nämligen *dels* de likalydande motionerna nr 551 i första kammaren av herr *Ottosson m. fl.* och nr 674 i andra kammaren av herr *Nordgren m. fl.*, vari yrkats,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om en allsidig och förutsättningslös utredning rörande

Utredning angående små och medelstora företags kreditförsörjning, m. m.

förutsättningarna för utvecklingen i vårt land av små och medelstora företag innebärande bl. a.

a) förbättrade utbildningsmöjligheter för företagare,

b) underlättande av kreditförsörjningen för egenföretagen,

c) undersökning av vilka former av konkurrensbegränsning som föreläge till följd av statliga företags uppträdande och på grund av den allmänna ekonomiska politik som statsmakten bedrev;

dels de likalydande motionerna nr 545 i första kammaren av herr *Mattsson m. fl.* och nr 677 i andra kammaren av herr *Sjönell m. fl.*, vari yrkats,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning och förslag i syfte att underlätta kapitalanskaffningen i familjeföretag och att därvid särskilt uppmärksammades dels problem som vore förenade med finansieringen av snabbt växande företag och deras möjligheter att öka det egna kapitalet, dels frågor som hängde samman med kapitalförsörjningen när företaget genom arv överginge till nya ägare.

Utskottet hemställde,

A. att motionerna I: 551 och II: 674 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

B. att motionerna I: 545 och II: 677 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Hilding, Gustaf Henry Hansson, Lundberg, Mattsson, Berglund, Börjesson* i Glömminge, *Nordgren* och *Hyltander*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionerna I: 551 och II: 674 samt I: 545 och II: 677 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en allsidig och förutsättningslös samlad utredning rörande förutsättningarna för utvecklingen i vårt land av små och medelstora företag.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **NORDGREN** (h):

Herr talman! De mindre och medelstora företagens betydelse i det moderna samhället och deras ställning i den ekonomiska utvecklingen har under senare år spelat en framträdande roll i den näringspolitiska debatten. En fortskridande strukturomvandling inom de olika näringsgrenarna har ofta tagits till utgångspunkt för en negativ värdering av de mindre och medelstora företagens framtidsutsikter. Beträffande exempelvis industrien har ofta anförts, att de mindre produktionsenheterna är dömda att utkonkurreras av större och mer effektiva industriföretag.

Svenska experter, som studerat just dessa förhållanden inom den amerikanska verkstadsindustrien, har kommit till rakt motsatt uppfattning. Man märker nämligen där en klar tendens till att de verkligt stora företagen i allt större utsträckning finner det fördelaktigt, inte minst ur ekonomisk synpunkt, att såsom underleverantörer anlita mindre företag, vilka är specialiserade på någon eller några detaljer. Ett litet, specialiserat företag kan onekligen tillämpa stordrift på vissa varor eller produkter.

En undersökning av USA:s företagssamhet visar också, att 97 procent kan klassificeras som »small business» eller mindre företag med högst 50 anställda. Av undersökningen framgår vidare, att det är inte mindre än 94 procent som har högst 20 anställda. Dessa företag försörjer omkring 75 miljoner människor och sysselsätter cirka 40 procent av den amerikanska arbetskraften.

Den mycket betydelsefulla slutsats som vi kan dra av detta är sålunda att förhållandena i en stormarknad — till exempel en kommande stor europeisk marknad — och i ett industrialiserat

Utredning angående små och medelstora företags kreditförsörjning, m. m.

samhälle, där mekaniseringen på de flesta områden drivits längre än i vårt land, ingalunda ger ogynnsammare förutsättningar för de mindre företagen.

De mindre företagen försvarar alltså sin ställning genom sin naturliga livskraft och sin förmåga till snabbare omställning och anpassning — om de bereds samma utvecklingsmöjligheter som andra företag.

Det är heller ingen överdrift att påstå att samma tendens som nu kan konstateras i USA, med allt fler specialiserade underleverantörer till de stora företagen, börjar göra sig gällande här hemma.

Vidare medför den oavbrutet höjda levnadsstandarden en kontinuerlig differentiering av varor och tjänster och ökad efterfrågan på olika typer av varor, modeller m. m. Detta innebär i sin tur att massproduktion inte kan tillämpas för samtliga varor och att mindre serier, ja, t. o. m. hantverksmässigt tillverkade varor i ett framtida välfärdssamhälle bör kunna framställas med god lönsamhet.

Samtidigt innebär utvecklingen goda möjligheter för en mängd mindre företag inom nya expanderande servicebranscher. Det stigande välståndet medför helt naturligt ökad efterfrågan på service, och det ligger i servicenäringarnas natur att de huvudsakligast bör och kanske endast kan skötas av mindre och medelstora företag.

Av allt att döma finns det sålunda förutsättningar för de mindre och medelstora företagen i vårt land att liksom hittills även i framtiden göra värdefulla insatser vad gäller såväl den fulla sysselsättningen som den fortsatta välståndsökningen. Vi skall inte glömma att de 90 000 småföretagen inom hantverket och den mindre industrien för närvarande sysselsätter cirka 500 000 människor. Läger vi därtill de mindre företagen inom andra sektorer — inom jordbruk, handel, fiske o. s. v. — rör det sig säkerligen om över miljonen anställda.

Det är, herr talman, mot den bakgrunden som högerpartiets företagarråd under det gångna året ägnat denna del av det svenska näringslivet speciellt intresse. I motionerna I: 551 av herr Ottosson m. fl. och II: 674 av undertecknad m. fl. har vi sökt att ta upp de mindre företagens problem till så utförlig behandling som möjligt. I motionerna föreslås en allsidig och förutsättningslös utredning rörande förutsättningarna för utvecklingen i vårt land av små och medelstora företag innebärande bl. a. förbättrade utbildningsmöjligheter för företagare, underlättande av kreditförsörjningen för egenföretagen samt en undersökning av vilka former av konkurrensbegränsning som hindrar de mindre företagen att konkurrera på lika villkor.

Dessa motioner liksom motionerna I: 545 av herr Mattsson m. fl. och II: 677 av herr Sjönell m. fl., vilka yrkar på en utredning angående kapitalförsörjningen i familjeföretagen, behandlas i det nu föreliggande utlåtandet.

Över motionerna har ett 25-tal remissinstanser yttrat sig, och att döma av svaren har intresset för denna fråga varit ovanligt stort. Alla de remissinstanser, som enligt min uppfattning bör vara väl insatta i dessa företagsproblem, delar motionärernas uppfattning och har tillstyrkt motionärernas förslag om utredningar.

Från denna talarstol har under denna riksdag såväl finansministern som handelsministern och inrikesministern framhållit det värde som denna sektor inom näringslivet har liksom angelägenheten av att dessa företag bereds samma möjligheter som övriga företag — oavsett storlek och företagsform och oavsett om företaget drivs i statlig eller enskild regi — att konkurrera på lika villkor.

Under debatten i utskottet om denna fråga verkade det, åtminstone till att börja med, som om hela utskottet delade nyssnämnda regeringsledamöters

Utredning angående små och medelstora företags kreditförsörjning, m. m.

positiva inställning. Vi kan också läsa t. ex. på s. 26 i utlåtandet, att »utskottet i väsentliga delar kan instämma i den grundläggande värdering av de mindre företagens betydelse som kommit till uttryck i motionerna» och att det inte kan »råda några delade meningar om att de mindre företagen utgör ett viktigt inslag i vårt näringsliv och att detta förhållande kommer att bestå, oavsett de fortsatta strukturförändringar som är förutsebara». Vi kan även läsa andra, lika klart positiva uttalanden, t. ex. på s. 28 om företagarutbildningen och på s. 31 om den statliga upphandlingen.

Man kunde av dessa uttalanden få den uppfattningen, att utskottet enhälligt skulle tillstyrka dessa i förhållande till de mindre företagens betydelse blygsamma krav om en förutsättningslös utredning angående dessa företags utveckling. Så långt kunde utskottets socialdemokratiska majoritet emellertid inte sträcka sig, och detta trots att en del ledamöter av det socialdemokratiska partiet anförde utomordentliga exempel på hur besvärligt de mindre företagen för närvarande kan ha det i vissa situationer, bl. a. när det gäller kreditförsörjningen.

Vad är det då vi begär i dessa motioner som det är så svårt att skriva ett enhälligt utlåtande om? När det gäller utbildningsproblemen vill jag gärna erkänna att det gjorts åtskilligt och alltfjämt görs mycket för att skapa en god yrkesutbildning, även om vi naturligtvis tycker att den del av yrkesutbildningen som sker ute i näringslivet inte rörer samma intresse som utbildningen i yrkesskolor och inte alls tillerkänns den ersättning som den borde ha med hänsyn till vad motsvarande utbildning kostar i yrkesskolor. Men det är inte denna utbildning vi talar om i motionerna, utan det gäller företagarutbildningen. På detta område saknas det i stort sett utbildning trots att företagarna rekryteras från många

kategorier av människor som har den mest skiftande grundutbildning. Ofta är det yrkesskickliga arbetare, verk-mästare eller förmän, vilka vid lägre tekniska skolor, genom lärlingsutbildning eller annan praktisk verksamhet skaffat sig goda yrkestekniska kunskaper, som prövar lyckan genom att starta företag och bygga upp dem till större eller mindre sådana. I regel har dessa inte haft möjlighet att få någon skolning i ämnen som gäller själva företagets skötsel, alltså företagsekonomi, redovisnings- och bokslutsteknik, uppläggning av kalkylsystem m. m. Statens institut för hantverk och industri har påbörjat en viss försöksverksamhet, vilket också understryks i utskottsutlåtandet. Denna borde enligt vår uppfattning avsevärt utvidgas. Som motiv härför kan anföras att det måste ligga i samhällets intresse att tillgängliga resurser utnyttjas på bästa sätt.

I detta sammanhang bör också nämnas att staten genom anslag till universitet och högskolor påtagit sig det ekonomiska ansvaret för utbildning av t. ex. de större företagens chefstjänstemän. Man frågar sig varför inte det samma kan ske även då det gäller de mindre och medelstora företagens chefspersonal. Bör inte villkoren vara lika även på denna punkt?

Det andra önskemål om utredning som vi framför i motionerna gäller kapitalförsörjningen. Utskottet säger bl. a.: »Frågan om de små och medelstora företagens kapitalförsörjning ägnas betydande uppmärksamhet av remissinstanserna, av vilka flera påtalar att företagens ökande kapitalbehov i kombination med den minskade självfinansieringsgraden resulterat i ett ökat beroende av upplåning. Svenska bankföreningen konstaterar, att anskaffningen av riskkapital ställer sig svårare för de mindre företagen än för de större.»

Det synes mig också rimligt att de mindre företagen med tanke på de be-

Utredning angående små och medelstora företags kreditförsörjning, m. m.

lopp de inbetalat erhåller vidgad återlånerätt ur AP-fonderna, åtminstone ur tredje AP-fonden, till vilken just dessa företagare betalar in de många hundra miljonerna. De nuvarande återlånen från den fonden är uppe i 0,1 procent. Det är ju nästan ingenting.

En annan sak som också har påtalats i detta sammanhang är rätt till avsättning till självfinansieringsfond, vilket enligt vår mening borde tillerkännas de enskilda mindre företagen precis som det är tillåtet för andra företagsformer.

Jag skall inte uppehålla mig länge vid varje detalj, herr talman, ty jag vet att det är mycket på föredragningslistan innan vi får sluta riksdagen i vår. Men jag vill beröra en sak till. Det tredje som vi tar upp är konkurrens på lika villkor. Ett par av de statsråd som jag tidigare nämnde har sagt att det skall vara konkurrens på lika villkor. Tyvärr måste vi konstatera att så inte är fallet i alla avseenden för närvarande. Nuvarande omsättningsskatteregler sätter vissa branscher i strykklasse och samma är förhållandet inom de områden där statliga eller kommunala företag får i uppdrag att sköta vissa tjänster eller leverera vissa varor. Ofta är dessa företag subventionerade eller kanske upprättade med lån från AP-fonden eller med skattemedel som inbetalas av de mindre företagen.

Det är enligt vår uppfattning, herr talman, inte konkurrens på lika villkor när man exempelvis inom tvätteribranschen låter kommunala företag konkurrera på fördelaktigare villkor än de enskilda företagen. Det är inte heller konkurrens på lika villkor när man inte låter konfektionsföretag med lägre anbud få leveranserna, utan dessa överlämnas till statligt ägda företag. Det är heller inte lika och rättvis konkurrens när man lämnar ut order till utländska företag och kanske dessutom utnyttjar det svenska lilla företags modeller för att tillverka varor utomlands.

Detta är alltså vad vi har begärt att få en samlande utredning om. Jag tycker faktiskt inte det var så mycket begärt. Med tanke på den positiva inställning som från början rådde i utskottet och som jag föreställer mig att samtliga kammarens ledamöter har till de mindre och medelstora företagen, hade jag hoppats att få ett enhälligt utskottsutlåtande. Det lyckades emellertid inte och det beklagar jag, men konstaterar i stället med tillfredsställelse, att i varje fall samtliga borgerliga ledamöter enhälligt insett angelägenheten av den föreslagna utredningen och de mindre företagens betydelse samt att detta också kommit till uttryck i en gemensam reservation.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till den reservationen.

I detta anförande instämde herr Söderström (h).

Herr BERGLUND (fp):

Herr talman! Jag vill i allt väsentligt instämma med den föregående talaren och yrka bifall till den reservation som är knuten till bankoutskottets utlåtande nr 32. Jag vill bara med några ord understryka en del av de synpunkter som har framkommit.

Den mindre och medelstora företagsamheten här i landet utgör inte endast en stor del av arbetsmarknaden, utan är därtill en så viktig del av den samma att vi inte kan undvara den.

Ehuru starka strukturförändringar och rationaliseringar sker inom näringslivet är det min fulla övertygelse att dessa mindre enheter i framtiden kommer att ha en betydelsefull uppgift inte minst som underleverantörer när det gäller tillverkning av vissa artiklar till de större företagen. Många värdefulla ting har framskapats i de mindre företagen som sedan kommit även de större till nytta och blivit oersättliga delar i den allmänna industriproduktionen. Varför det? Jo, det är så att den enskilda företagsamheten har en

Utredning angående små och medelstora företags kreditförsörjning, m. m.

djup förankring bland människorna. Små företag startas ofta av mycket yrkesskickligt folk som väl har små ekonomiska resurser men besitter framåtanda och en vilja av stora mått. De önskar helst omsätta sina idéer i ett eget företag med den frihet detta innebär och den stimulans det i många avseenden ger.

Så kommer kapitalfrågan in i bilden, och hur yrkesskicklig man än kan vara är det understundom svårt att skaffa fram det kapital som erfordras för vidareutveckling. Man har här pekat på att förr kunde företag av olika storlekar självfinansiera sig, och jag måste säga av egen erfarenhet att det var en mycket tillfredsställande och bra väg att gå. Nu är det i stort sett uteslutet på grund av statsmakternas olika åtgöranden för att förhindra detta, och det är att beklaga. En sak som är viktig i detta sammanhang, och den nämnde också herr Nordgren i sitt anförande, är utbildningen av de företagsledare det gäller på det ekonomiska och administrativa området. En ytterligare förbättring av sådana möjligheter bör ske. Vi vill i detta sammanhang gärna erkänna att statsmakterna under senare tid visserligen försökt förbättra kredit- och kapitalförsörjningen för de mindre företagen, men svårigheterna upptornar sig när det gäller att skaffa de säkerheter som måste till.

Jag tror att den fria konkurrensen i hög grad befrämjas om man kan ge de små företagen en chans. Nu begär motionärerna en utredning som man i ett motionspar kallar en på vetenskaplig grund vilande juridisk och ekonomisk undersökning av denna fråga.

Jag vill, herr talman, från folkpartiets sida stödja denna begäran, varför vi också har reserverat oss för en sådan utredning, och jag ber i anledning härav att få yrka bifall till reservationen.

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr SJÖNELL (cp):

Herr talman! Jag ber för min del att få instämma i de synpunkter som anförts av de två föregående talarna i detta ärende. Dessutom vill jag anför en del kompletterande synpunkter som speciellt tar sikte på de s. k. familjeföretagen eller fåmansbolagen.

I bankoutskottets utlåtande är man, som tidigare påpekats av herr Nordgren, överens om en i sammanhanget utomordentligt viktig åsikt, nämligen att de mindre företagen fortfarande har stor betydelse för vårt näringsliv. Utskottet uttrycker det så: »Det kan inte råda några delade meningar om att de mindre företagen utgör ett viktigt inslag i vårt näringsliv och att detta förhållande kommer att bestå, oavsett de fortsatta strukturförändringar som är förutsebara.» Detta uttalande torde vara svårt att resa några sakliga invändningar mot, men som i varje fall indirekt framgår av motionerna I: 545 och II: 677 finns det anledning ifrågasätta, huruvida de speciella strukturförändringar, som nu pågår i accelererad takt och som tar den formen att s. k. familjeföretag uppköpes av invest-mentbolag, är uttryck för en naturlig ekonomisk utveckling och därför önskvärda. Det finns skäl, herr talman, och goda sådana för antagandet att om normala ekonomiska förhållanden präglade vårt näringsliv, framför allt så, att företagen kunde självfinansiera sin verksamhet på ett ur effektivitets- och utvecklingssynpunkt tillfredsställande sätt och dessutom hade tillgång till en funktionsduglig kapitalmarknad, skulle åtskilliga familjeföretag, vilka synes befinna sig i den besvärligaste situationen, kunna klara sitt fortsatta oberoende på ett helt annat sätt än nu.

Uppkomsten av de många invest-mentbolagen under senare år och deras framgångsrika uppköpsverksamhet i fråga om expansiva familjeföretag med lovande framtidsutsikter är uppenbarligen ett bevis på att kapitalförsörj-

Utredning angående små och medelstora företags kreditförsörjning, m. m.

ningen inom de mindre företagen fungerar otillfredsställande. Detta är ett konstaterande som har upprepats gång på gång och med stigande eftertryck utan att situationen har förbättrats. Detta är också ganska naturligt. Ett missförhållande blir inte bättre bara därför att dess förekomst oupphörligt konstateras. Det erfordras naturligtvis att man analyserar bakgrunden till missförhållandet och söker komma underfund med dess grundläggande orsaker. Detta är just vad såväl motionärer som reservanter önskar med sitt krav på utredning av bl. a. kapitalförsörjningen för de mindre företagen, ett utredningskrav som tillstyrkts av de flesta remissinstanserna.

Kapitalförsörjningen som sådan hänger intimt samman med företagets självförsörjningsförmåga. När nu på ett fåtal år denna förmåga mycket hastigt har minskat finns det skäl att ifrågasätta om den nuvarande svenska kapitalmarknaden över huvud taget kan anses vara — om uttrycket tillåtes — modern. Det förefaller som om kreditmarknaden inte längre är anpassad efter de behov som ett näringsliv, vilket arbetar efter andra strukturella förhållanden än tidigare, reser. Det måste under alla förhållanden finnas goda motiv för att grundligt utreda tre ekonomiska grundproblem som intimt berör företagets anpassningsförmåga och tillväxtmöjligheter. Dessa tre grundproblem rör sig om: för det första den lämpligaste fördelningen av kapitalmarknadens resurser på de olika sektorerna i samhället, för det andra vilka differentierade låneformer som står till buds för olika kreditbehov och för det tredje självfinansieringens optimala möjligheter att utan rubbningar på andra områden åstadkomma starka och expanderande företag, varvid skillnaderna i fråga om självfinansiering mellan små och stora företag särskilt bör uppmärksammas.

Utskottsmajoriteten avvisar utredningskravet främst med hänvisning till

att de institutionella kreditmöjligheterna för mindre och medelstora företag under senare år kraftigt förbättrats. Man nämner i sammanhanget både AB Industrikredit och AB Företagskredit samt företagarföreningarna m. m. Men som flera remissinstanser, främst Svenska bankföreningen, ett flertal gånger konstaterat — vilket utskottsmajoriteten för övrigt även själv gör — förbättras inte kreditmöjligheterna i nämnvärd mån i praktiken för de berörda företagargrupperna bara genom att flera kreditinstitut inrättas. Vad som är avgörande i fråga om kreditförsörjningen är hur snabbt man kan erhålla kredit och om man över huvud taget kan få någon.

När de styrande anser sig böra sätta in starka kreditrestriktioner, som nu är fallet, för att med skärpt penningpolitik söka komma till rätta med en svår samhällsekonomisk situation är det självklart att alla företag, oavsett storleksordning, får ta följderna därav. Emellertid förhåller det sig så, att kreditåstramande åtgärder alltid hårdast drabbar de mindre företagen, vilket för dem är dubbelt olyckligt emedan de i betydligt större utsträckning än storföretagen arbetar med främmande kapital. För närvarande är det som bekant utomordentligt svårt att driva upp nya krediter. Vad AB Industrikredit och dess tvillingföretag AB Företagskredit beträffar, tillkommer den negativa faktorn, att dessa företag är underbemannade i fråga om personal, varför det tar 3—4 månader och mera att få en ansökan behandlad — och för närvarande oftast avslagen.

Det är för övrigt intressant att jämföra storleken av utlämnade lån från dessa i olika sammanhang så livligt åberopade företag t. ex. åren 1964 och 1965. År 1964 utlämnades från AB Industrikredit respektive AB Företagskredit 125,7 miljoner kronor och 16,5 miljoner kronor, medan år 1965 de utlämnade krediterna sjunkit till respektive 121,6 och 16,4 miljoner kronor. Det kan

Utredning angående små och medelstora företags kreditförsörjning, m. m.

vara skäl att erinra om att regeringen, främst representerad av finansministern, i finansplanen för både 1965 och 1966 på det kraftigaste understrukt nödvändigheten av att industriens investeringar ökas för att vår fortsatta standardstegring inte skall komma i fara. Hur det, herr talman, för våra mindre industrier och mindre företag över huvud taget skall vara möjligt att öka investeringarna, när möjligheten att få lån i affärsbankerna kraftigt beskurits, när AB Industri kredit och AB Företagskredit minskar sin utlåning, en trend som säkerligen fortsatt även i år fastän några siffror ännu inte är tillgängliga, och när företagarföreningarna icke fått ens de 26 miljoner kronor till hantverks- och industrilånefonden till nästa budgetår som kommerskollegium hemställt om, är en gåta. I varje fall får man nog vara litet skeptisk i fråga om de möjligheter till ökad kreditförsörjning, som de halvstatliga instituten AB Industri kredit och AB Företagskredit i nuläget kan bereda de mindre företagen.

När det gäller familjeföretagen eller kanske, med ett mera adekvat uttryck, de s. k. fåmansbolagen framgår med all önskvärd tydlighet av det remissyttrande, som avgivits av Familjeföretagens förening, att dessa företag är utsatta för speciella belastningar i förhållande till t. ex. börsnoterade företag. I detta remissyttrande anförs exempel på bestämmelser med innebörd att fåmansbolag blir hårdare behandlade än andra. Sålunda pekas både på frågan om beskattning av utdelning på främmande aktier och på avdragsrätten vid inkomsttaxeringen för avsättning till egen stiftelse till företagsledarens pensionering. Vidare blir på grund av de förhållanden, under vilka fåmansbolagen arbetar, kraven på det arbetande kapitalet större i ett sådant företag än i andra, anonyma bolag. Familjeföretagens förening anför i anslutning till exemplifieringen av de speciella pålä-

gor och belastningar som drabbar familjebolagen, att dessa belastningar icke har någon ekonomisk betydelse för statsverket och att de knappast har någon politisk betydelse, men de blir ofta de avgörande skälen för en familjeföretagare, »när han slutligen ger upp — d. v. s. säljer sig till storkapitalismen inom eller utom landet».

Om alltför många familjeföretagare tvingas ge upp måste detta förhållande emellertid först få en psykologisk betydelse och sedan även en samhällsekonomisk, som måste betraktas som icke önskvärd. Det finns alla skäl för att i detta sammanhang citera bankinspektionens avslutningsvis framförda reflexioner över just dessa problem. Inspektionen erinrar om att »de fördelar, som existensen av ett stort antal små och medelstora företag anses innebära för vårt näringsliv, givetvis minskar i samma mån som företagen upphör som självständiga enheter. Från denna synpunkt är det i motionen II: 677 anmärkta förhållandet, att de mindre företagen i växande utsträckning inordnas i en allt hastigare fortgående koncernbildning, ägnat att inge betänkligheter.» Bankinspektionen är ingalunda ensam om denna uppfattning. Det är symptomatiskt att den främste företrädaren för ett av våra största finanshus, uppbyggt på familjeföretagets grund, i en tidsningsdebatt om företagandets problem ordagrant yttrar: »Speciellt investmentbolagen, vilkas framgångar i att behärska företag i stort kan hänföras till vårt skattesystem, kan bli farliga företeelser, både psykologiskt för företagssamheten och faktiskt, vad beträffar maktkoncentrationen. Förslaget att deras aktier skall sakna rösträtt är värt en diskussion, men ändå viktigare är frågan om arvsskattens storlek och familjebolagens ställning.»

Nu är det dock, herr talman, ingalunda så att jag som motionär vill påstå, att investmentbolagens verksamhet bara får negativa och icke önskvärda

Utredning angående små och medelstora företags kreditförsörjning, m. m.

följder eller vill ifrågasätta att deras aktier skall fräntas rösträtten. Som jag nyss påpekat dras familjebolagen med särskilt besvärliga belastningar, belastningar som speciellt vid ett arvsfall kan medföra så stora påfrestningar, att det ställer sig utsiktslöst att driva företaget vidare som oberoende enhet.

Så länge som vi måste dras med vår nuvarande företags- och arvsbeskattning kan i ett sådant läge ett investmentbolag erbjuda ett betydelsefullt alternativ som kan trygga den fortsatta sysselsättningen vid företaget. Hur man än bedömer investmentsbolagens verksamhet torde det dock vara ostridigt att deras ökade antal och intensifierade uppköpsverksamhet är ett bevis på att de mindre och medelstora företagens kapitalförsörjning är otillräcklig och att sannolikt hela kapitalförsörjningsstrukturen är omodern.

Flertalet remissinstanser har instämt i reservanternas krav på utredning om kapitalförsörjningen för de mindre och medelstora företagen, vilket måste betraktas som ett viktigt och angeläget samhällsekoniskt problem. De flesta remissinstanserna har också vitsordat nödvändigheten av att kapitalanskaffning till familjeföretagen utreds, samtidigt som särskild uppmärksamhet ägnas åt sambandet mellan dessa företags kapitalförsörjning och investmentbolagens växande möjligheter att uppköpa expansiva fåmansbolag.

Herr talman! Mot bakgrunden av vad som anförts i detta ärende anser jag, att de av såväl motionärer som reservanter framförda utredningskraven på de olika punkterna är utomordentligt väl motiverade, och vill därför yrka bifall till reservationen.

Fru **RENSTRÖM-INGENÄS** (s):

Herr talman! Som reservanternas talesmän framhållit är det två motionspar som behandlas i bankoutskottets utlåtande nr 32.

Centerpartiets motioner gäller kapi-

talförsörjningen för familjeföretagen och i dem begärs en utredning av hörande ting. I högerns motion tas det upp en hel rad av reformförslag avseende de små och medelstora företagen i allmänhet, och högern begär en allsidig utredning av mångahanda frågor. Då motionsparens önskemål delvis är likartade har utskottet funnit lämpligt att behandla dem i ett sammanhang.

Som de föregående talarna framhållit har utskottsmajoriteten starkt understrukt, att den i väsentliga delar instämmer i den grundläggande värderingen av de mindre företagens betydelse, och det är givet att så måste vara fallet. Vi har 90 000 företag av denna typ, vilka bereder sysselsättning åt en halv miljon människor. Detta är en stor del av vårt lands knappa tillgångar på kapital och arbetskraft, och siffrorna belyser vilken betydelse de mindre och medelstora företagen har för landets ekonomi. Alla är också eniga om att detta förhållande kommer att bestå, hur än utvecklingen till större enheter kan komma att gestalta sig på många områden. Det är en fördel för vårt land att ha ett differentierat näringsliv, och utskottsmajoriteten framhåller detta på följande sätt i sin skrivning:

»För de stundom förekommande påståendena om bristande förståelse eller intresse från statsmakternas sida för småföretagens problem saknas också enligt utskottets uppfattning all grund. Vad som föranleder uttalanden i sådan riktning torde i själva verket ofta vara generellt verkande finanspolitiska och kreditpolitiska åtgärder, motiverade av en självklar strävan att åstadkomma stabilitet i samhällsekonomin.»

Motionerna har varit föremål för en mycket omfattande remissbehandling. 22 svar har inkommit, varav ett fåtal har tillstyrkt motionärernas krav på en allsidig utredning. De flesta har avstyrkt. Jag vill erinra om att t. ex.

Utredning angående små och medelstora företags kreditförsörjning, m. m.

Svensk industriförening helt allmänt avstyrker utredningsyrkandena därför att, som det heter, de mindre företagens struktur, andel i det totala produktionsvärdet och sysselsättningen, kreditbehov m. m. har analyserats och kartlagts av statliga utredningar under senare år. De mindre företagens betydelse får sålunda anses vara allmänt omvittnad och erkänd liksom också de åtgärder som är nödvändiga för att stärka och förbättra deras position.

Föreningen anser därför att en utredning rörande förutsättningarna för utvecklingen av små och medelstora företag i landet inte är nödvändig. Och av de nio handelskamrar som yttrat sig över motionerna är det bara två som har tillstyrkt utredning rörande en del av de frågor som motionerna behandlar, medan sju har helt avvisat förslaget.

På s. 27 i utlåtandet redovisar utskottet hur riksdagen vid upprepade tillfällen har behandlat ärenden av liknande karaktär som detta, och jag vill här bara erinra om att bankoutskottet vid inte mindre än tre tillfällen har behandlat kreditmarknadsfrågor i utlåntanden under 1965. Utskottet har också behandlat en fråga med anknytning till motionerna, vilken har varit före vid detta års riksdag, nämligen frågan om reglerna för återlån ur allmänna pensionsfonden. Riksdagen har sålunda vid många tillfällen ägnat dessa problem stort intresse.

Vidare har det begärts utredning rörande behovet av en förbättrad företagarutbildning.

Jag vill också redovisa några remissvar rörande detaljproblem som tagits upp i motionen II: 674. Där anser motionärerna att vi vet alldeles för litet om de mindre företagen. I sitt remissvar ger också statistiska centralbyrån motionärerna rätt häri. Centralbyrån skriver att »i förhållande till den betydelse som de s. k. små och medelstora företagen har för vårt näringsliv den faktiska kunskapen om dessa företags

betingelser och utveckling alltså är ganska begränsad.» Centralbyrån har emellertid påbörjat en utbyggnad av finansstatistiken, som beräknas efter hand väsentligen förbättra kunskapen om de mindre företagens finansieringsförhållanden. Denna utbyggnad av statistiken kommer att väl täcka de anspråk som motionärerna framfört om en ändamålsenlig anpassning av den officiella statistiken, och centralbyrån anser därför en utredning onödig.

Motionärerna vill också ha en ny och för den mindre företagsamheten bättre anpassad företagsform än aktiebolag, vilken de tycker är alltför komplicerad och otymplig för denna företagsamhet. Härom säger statens institut för hantverk och industri liksom en handelskammare som har yttrat sig över den saken, att det inte behövs någon ny företagsform; en omarbetning av den nuvarande aktiebolagslagen i syfte att för enkla formerna för de mindre företagen är alldeles tillräcklig. Enligt första lagutskottets utlåtande nr 11 i år kommer dessa synpunkter att övervägas av den nu verksamma aktiebolagsutredningen.

Så kommer jag till frågan om utbildningen av företagsledare. Herr Nordgren ansåg att vi egentligen inte har någon sådan utbildning. Jag vill därför påminna om vad skolöverstyrelsen har sagt om den förbättrade företagarutbildning som bedrivs av näringslivsorganisationerna, nämligen följande:

»Statsbidrag såsom för enskild yrkesskola — — — utgår till Sveriges hantverks- och industriorganisations föreläsningsverksamhet. Ämnen av det slag som nämns av motionärerna förekommer i denna verksamhet och ingenting hindrar, att antalet sådana föreläsningar ökar.»

Statsbidrag utgår också enligt samma grunder till olika branschorganisationers yrkesskolor.

Beträffande yrkes- och verkstadsskolorna framhåller skolöverstyrelsen att i de läroplaner för deltidskurser som ut-

Utredning angående små och medelstora företags kreditförsörjning, m. m.

arbetats ingår två kurser som kan vara av intresse i detta sammanhang, nämligen bokföring och kalkylation för erhållande av mästarbrevskompetens och repetitionskurs i detaljhandelsekonomi. Man har tagit hänsyn till önskemål från respektive näringslivsorganisationer när man gjort upp kursplanerna. »För en yrkesskola har nyligen utfärdats en läroplan för kurs i ledning av små och medelstora företag.» Det var väl vad man ville ha.

Sammanfattningsvis anför överstyrelsen, att frågan om förbättrade utbildningsmöjligheter för företagare kommer att uppmärksammas vid förestående prövning av en rad viktiga vuxenutbildningsproblem, aktualiserade av bl. a. arbetsmarknadsutredningen, gymnasieutredningen och yrkesutbildningsutredningen. Någon ytterligare utredning beträffande de utbildningsspörsmål som behandlas i motionerna finner överstyrelsen inte påkallad.

Statens institut för hantverk och industri tycker att det är bra, att motionärerna yrkat ökade anslag till dylik verksamhet, och säger att »institutet efter en mer än 25-årig tillvaro intager en central ställning vad beträffar fortbildningen inom hantverk och industri, särskilt den mindre och medelstora industrien». Det samarbetar härvid självfallet med yrkes- och branschförbund. Sådant samarbete förekommer i ett 40-tal fall, och man ämnar utvidga det till flera förbund.

Under den tid institutet varit verksamt i statlig regi har dess verksamhet expanderat mycket starkt, särskilt under de senaste tio åren, då den kunnat utbyggas till ett flertal nya yrkes- och ämnesområden. Det har också ökat verksamheten i landsorten högst avsevärt. Kurserna i landsorten har också starkt ökat i antal. Under budgetåret 1964/65 anordnades sålunda icke mindre än 252 kurser i landsorten — med hjälp av filialkontor i Malmö, Luleå, Göteborg och Härnösand.

En tämligen omfattande speciell företagsledarutbildning har under de senaste åren bedrivits av institutet. Detta har skett i samarbete med arbetsmarknadsstyrelsen, Svenska arbetsgivareföreningen, Sveriges hantverks- och industriorganisation samt berörda företagargrupperingar och länsarbetsnämnder.

I likhet med de samarbetande instanserna säger sig institutet vara av den uppfattningen att de här nämnda företagsledarkurserna täcker ett bestående behov och kan bedrivas permanent. Detta var alltså orsaken till att utskottet avstyrker yrkandena om en utökad utbildning av företagsledare. Vi har redan behovet täckt enligt remissinstansernas uttalanden.

Utredningskravet rörande krediter har också ägnats betydande uppmärksamhet av remissinstanserna. Flera av dem framhåller att företagen har ökade kapitalbehov i kombination med minskad självfinansiering och att detta resulterat i ökat beroende av upplåning. Svenska bankföreningen säger härom, att de nyligen startade emissions- och investmentbolagen är till hjälp i detta fall. Det torde enligt Bankföreningens mening finnas anledning förmoda att denna form av finansieringsverksamhet kommer att ytterligare utvecklas.

Bankofullmäktige framhåller, att det är uppenbart att, även om nya former för kreditgivning skapas eller om frågan om erforderliga säkerheter finner en godtagbar lösning, det ändå inte är säkert att krediter kommer att stå till förfogande i den utsträckning som företaget önskar. Ändrade regler för kreditgivning ökar nämligen inte utan vidare utrymmet på kreditmarknaden.

Med hänsyn till kravet på samhälls-ekonomisk balans måste en viss försiktighet i kreditgivningen ständigt iakttagas, och den försiktigheten måste vara utpräglad i det spänningsfyllda läge vi har just nu. »Trots den förda politiken har emellertid», uttalar bankofullmäktige, »kreditexpansionen fått

Utredning angående små och medelstora företags kreditförsörjning, m. m.

en mycket stor omfattning. Om sålunda ännu i början av 1960-talet den totala nettoutlåningen per år för samtliga kreditinstitut rörde sig om 4 à 5 miljarder kronor, uppgick den år 1964 till över 9 miljarder och år 1965 till över 10 miljarder kronor. Åtstramningen har sålunda inte på något sätt lett till något s. k. kreditstopp. Att läget emellertid på många håll uppfattats så, synes inte kunna tolkas på annat sätt än att kreditanspråken växer så mycket starkare än möjligheterna att tillgodose dem».

Vidare erinrar bankofullmäktige om att »de olika åtgärder, som kan vidtagas för att förbättra möjligheterna för t. ex. de mindre företagen att göra sig gällande i konkurrensen på kreditmarknaden, inte samtidigt kan få innebära, att takten i kreditexpansionen skulle öka. I det spända ekonomiska läge vi befunnit oss i under de senaste åren och som alltjämt råder, är det ofrånkomligt att en del låntagare, även om de t. ex. kan prestera goda säkerheter, måste finna sig i ett uppskov med tillgodoseendet av deras önskemål».

Det är riktigt att detta kan medföra svåra och icke önskvärda konsekvenser i vissa fall. Bankofullmäktige framhåller emellertid, att en del åtgärder redan vidtagits när det gäller de mindre företagen: »Det må bl. a. erinras om, att affärsbankerna m. fl. kreditinstitut sedan den 1 juli 1965 har fått ökad rätt att lämna tidsbundna lån». Bankofullmäktige påpekar också att den nya lagen om företagsinteckning, som föreslagits träda i kraft den 1 januari 1967, kommer att betyda en breddning av omfånget av den egendom, som kan bli föremål för inteckning. De båda åtgärderna tillsammans synes innebära icke oväsentlig förbättring i de aktuella företagsgruppernas ställning på kreditmarknaden, menar bankofullmäktige, »och de önskemål som motionärerna i berörda hänseenden framställer synes därför kunna vara i betydande utsträckning tillgodosedda».

Den tredje utredningsuppgift som nämns i motionerna I: 551 och II: 674 gäller frågan om vilka former av konkurrensbegränsning som föreligger till följd av statliga företagsuppträdande och på grund av den allmänna ekonomiska politik som statsmakterna bedriver. Utskottet har vid sin prövning av motionärernas förslag i denna del — och utskottet stöder sig även därvidlag på remissutlåtanden — konstaterat att statsmakternas ekonomiska politik är inriktad på att främja en fri konkurrens inom näringslivet, inte på att förhindra sådan. I fråga om den statliga upphandlingen är det en klart uttalad grundprincip att upphandling skall ske uteslutande på grundval av en företagsekonomisk bedömning och utan avseende på leverantörens karaktär av privat eller offentligt, stort eller litet företag.

Herr Nordgren nämnde att mönster och modeller, som ett svenskt företag utarbetat, ibland otillbörligen har utnyttjats. När mönsterskyddslagstiftningen genomförts — jag hoppas att vi snart får ta ställning till en proposition i det ärendet — kommer den att förhindra att sådant orättmätigt utnyttjande fortsätter. I de fall då konkurrensbegränsningar ändå bibehålls torde orsaken vara hänsynstaganden till särskilda befolkningsgrupper eller till ekonomiska rationalitetsförhållanden, vilka ansetts böra väga tyngre än önskemålet om helt fri konkurrens. Som exempel kan anföras jordbruket, fisket, transportverksamheten, post- och telekommunikationer. Sådant konkurrensbegränsning har inte varit till skada utan till skydd för ifrågavarande befolkningsgrupper. Utskottet avstyrker därför en utredning på detta område.

Särskilt i motionen från centerpartihåll uttalas oro för koncentrationstendenser.

Men jag vet att en annan ledamot av denna kammare kommer att ta upp detta och ett par återstående önskemål, som har framförts, till bemötande.

Utredning angående små och medelstora företags kreditförsörjning, m. m.

Jag vill avslutningsvis yrka bifall till utskottets hemställan i bankoutskottets utlåtande nr 32.

Herr BERGLUND (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill först understryka vad herr Sjönell framhöll beträffande svårigheterna att t. ex. från AB Industri kredit kunna erhålla krediter till de små och medelstora företagen. Det är nästan omöjligt att få sådana krediter t. o. m. i sammanhang, där lokaliseringspolitik kommer in.

Fru Lena Renström-Ingenäs har sjungit en vacker lovsång till de mindre företagens fromma, och det är ju riktigt att göra det i anslutning till den skrivning som bankoutskottet åstadkommit på denna punkt. Men hon sade något som förbryllar mig, nämligen att flertalet remissinstanser hade avstyrkt den föreslagna utredningen. På s. 31 i utskottets utlåtande heter det dock: »Flertalet remissinstanser tillstyrker den föreslagna utredningen, varvid i vissa fall förordas att denna skall ske inom ramen för en allsidig utredning av de små och medelstora företagens kapitalförsörjning.» Det är bara Svenska bankföreningen som avstyrker förslaget.

Fru Renström-Ingenäs var inne på utbildningsfrågorna, och jag skulle vilja påpeka att hon därvidlag gör ett missstag — vi kanske talar förbi varandra på denna punkt — när det gäller yrkeskurserna. De kurser, som företagarna kommer i åtnjutande av, är yrkeskurser, men vad vi har talat om i detta sammanhang är kurser för utbildning i företagsekonomi, affärsjuridik och dylikt. Man blir understundom när man talar med småföretagare om dessa saker på det klara med huru litet de är insatta i sådant, och det är kurser i dessa frågor vi vill ha. Man talar från socialdemokraternas sida ute på fältet varmt om de mindre företagen och säger sig vilja att dessa skall stödjas,

men i den praktiska verksamheten vill man inte fullfölja dessa löften.

Herr NORDGREN (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte uppta tiden med att alltför länge beröra fru Renström-Ingenäs' synpunkter. Jag vill bara konstatera att man tydligen kan läsa remissyttrandena på många olika sätt. Jag har hela luntan framför mig, och om jag räknar dem som är positiva, kommer jag fram till en helt annan siffra än vad fru Renström-Ingenäs gjorde, till och med i vad gäller handelskamrarna.

Klart positiva är samtliga de organisationer, som normalt sett bör ha de största förutsättningarna att bedöma de mindre företagens problem för närvarande, nämligen Sveriges hantverks- och industriorganisation, Sveriges grossistförbund och Sveriges köpmannaförbund m. fl.

Vidare framhöll fru Renström-Ingenäs att hon instämmer i de grundläggande värderingarna beträffande de mindre företagen och att det är en fördel för vårt land att ha dessa företag. Strax därefter citerade fru Renström-Ingenäs ett remissyttrande, i vilket det uttalas att vi har för liten kunskap om de små företagens problem. Vore det inte mot denna bakgrund rimligt att bifalla det utredningsyrkande som vi ställt i vår motion?

Herr Berglund har redan påtalat att det torde vara en missuppfattning från fru Renström-Ingenäs' sida beträffande SHIO:s kurser. Det är alldeles riktigt, fru Renström-Ingenäs, att SHIO expanderat enormt under den senaste tiden, men inte när det gäller den utbildning som vi i detta sammanhang åsyftar, nämligen företagartutbildning, utan inom fortbildningen i olika yrkes- och branschområden.

I vad gäller företagartutbildningen är det tyvärr endast fråga om en försöksverksamhet, som bedrivits sedan cirka

Utredning angående små och medelstora företags kreditförsörjning, m. m.

1½ år tillbaka bl. a. i form av olika företagsspel och kurser på enligt vad jag skulle gissa sju å åtta platser i landet. Det är denna utbildning vi tycker är angelägen och som skulle behöva byggas ut.

Om jag inte minns alldeles fel fick vi ett strålande exempel på kreditproblemen från fru Renström-Ingenäs' län, där ett litet företag, som hade order inne för leverans till hösten och hade fulla möjligheter att klara denna order, inte kunde fullfölja den på grund av att det inte kunde få de lån som behövdes för avlöningar och liknande utgifter under tiden fram till leveransen och därför måste permittera en del folk. Det kan inte vara lyckligt från vare sig företagets eller de anställdas synpunkt. Är det inte rimligt att få reda ut dylika saker?

Någon mönsterskyddslag har vi ännu inte fått här i landet, det är fullt riktigt. Det borde dock finnas litet av fair play även hos de statliga företagen.

Fru **RENSTRÖM-INGENÄS** (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag framhöll i mitt anförande att det är svårt att undvika att den allmänna kreditåstramningen medför besvärliga och icke önskvärda konsekvenser i en del fall. Vidare vill jag påstå att jag på s. 2 i utlåtandet har läst följande ord:

»Motionärernas förslag om en allsidig och förutsättningslös utredning rörande förutsättningarna för utvecklingen i vårt land av små och medelstora företag har tillstyrkts blott av en mindre del av remissinstanserna.»

Att de mindre företagens egna organisationer har tillstyrkt motionerna i alla delar är ju klart. Vi har emellertid haft denna fråga ute på remiss till instanser, som kunde anses ha stor kunighet i dessa frågor. Vi visste också att de var mycket tungt belastade av arbete. När de lämnar sina remissvar är det väl ändå vår skyldighet att ta hänsyn till

vad dessa innehåller. Utskottsmajoriteten stöder sig också på dem i sina avslagsyrkanden.

Med hänsyn till att vi snart har hunnit till klockan 23.30 vill jag inte åter gå in på en närmare genomgång av dessa remissyttranden, men jag vidhåller mitt yrkande om bifall till utskottets förslag.

Herr **SJÖNELL** (cp) kort genmäle:

Herr talman! Även jag vill med tillfredsställelse notera fru Renström-Ingenäs' positiva hållning till och uppskattning av de mindre företagens betydelse inom näringslivet. Hon citerade en rad remissinstanser och drog den slutsats som här har påtalats, nämligen att majoriteten av remissinstanserna hade gått emot utredningen. Herr Berglund har emellertid redan citerat s. 31 i utskottsutlåtandet, där det anges att flertalet remissinstanser utom Svenska bankföreningen har tillstyrkt utredningen. Det vill jag liksom han understryka.

Bland olika remissinstanser citerade fru Renström-Ingenäs också Svensk industriförening, men hon fullföljde inte citatet utan lämnade det ofullständigt. Industriföreningen har inte haft att yttra sig över bl. a. en så viktig fråga som kapitalförsörjningen till de mindre industriföretagen och har därför sagt — som hon nu citerat — att den anser att »någon utredning rörande förutsättningarna för utvecklingen av små och medelstora företag i landet icke i och för sig är nödvändig».

Fru Renström-Ingenäs underlät emellertid att citera slutet av föreningens yttrande:

»Om en utredning ändå anses nödvändig vill föreningen emellertid icke motsätta sig en dylik.»

En utredning anses ju nödvändig av reservanterna, och jag har livligt velat tillstyrka deras önskemål.

En remissinstans, herr talman, som måste anses vara mycket tungt vägande på grund av sin centrala ställning inom

Utredning angående små och medelstora företags kreditförsörjning, m. m.

samhället och framför allt i detta sammanhang, är bankinspektionen. Den säger på följande sätt:

»Bankinspektionen som av naturliga skäl har begränsat sin bedömning huvudsakligen till frågan om företagens kapital- och kreditförsörjning vill framhålla att de mindre företagen uppenbarligen spelar en viktig roll för samhället och det ekonomiska livet och att det därför är av stor betydelse under vilka villkor de arbetar och utvecklas. Motionärerna har pekat på en rad viktiga problem som bör övervägas i detta sammanhang. Enligt inspektionens uppfattning har argumenten för en utredning av hela problemkomplexet vuxit i styrka.»

Detta uttalande är — som vanligt i sådana här sammanhang — försiktigt hållet och formulerat på det sätt som officiella instanser brukar skriva. Men översatt till vanlig normalprosa måste det innebära, att bankinspektionen tillstyrker den av motionärer och reservanter begärda utredningen. Detta tycker jag är något mycket väsentligt, som här bör understrykas.

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr **HAGNELL** (s):

Herr talman! Jag skall bara beröra ett par punkter i denna fråga. Detta i allmänna ordalag framförda krav på utredning innebär nog en överskattning av svenskt utredningsväsendes förmåga. Man yrkar en allsidig och samlad utredning rörande förutsättningarna för utveckling i vårt land av små och medelstora företag. Det är sålunda en mycket vittomfattande utredning man begär. Det är en arbetsuppgift som, herr talman, till stor del bör ligga på de många småföretagarorganisationer som vi redan har här i landet. Det bör vara deras arbetsuppgift att ständigt syssla med den stora uppgiften att skapa bättre förutsättningar för utvecklingen av mindre och medelstora företag.

Jag tror att dessa organisationer skulle kunna göra mycket värdefulla insatser, om de började samarbeta sinsemellan och om de genom rationellare samverkan kanske kunde gå mot en sammanslagning i stället för att verka vid sidan av varandra och konkurrera med varandra och begära att staten skall verkställa ett utredningsarbete som i huvudsak ändå borde kunna åvila dem. En statlig utredning av denna fråga skulle innebära att några av de borgerliga riksdagsmännen i egenskap av företrädare för de många småföretagarorganisationerna tillsammans med några socialdemokratiska riksdagsmän med hjälp av ett kansli skulle fullgöra nämnda arbete.

Det fattas inte folk inom småföretagarorganisationerna, det saknas inte ekonomiska och tekniska experter och inte heller erfarenheter direkt från detta slag av näringslivsproblem. Inte heller saknas pengar inom dessa organisationer. Det finns därför ingen anledning att flytta en arbetsuppgift, som närmast bör ligga hos dessa organisationer, över på en mycket vidlyftig, långsiktig och vagt definierad statlig utredning. De småföretagarorganisationer som redan finns bör åtminstone kunna förbereda en sådan utredning på ett mycket grundligare sätt än vad som varit möjligt att göra i motionerna.

En av motionerna innehåller visserligen en mycket god översikt över hela fältet, och det visar sig alltså att man borde kunna gå vidare och utreda sina egna problem. Det handlar om arvs-skatteproblem. Sådana kan vi inte behandla i en företagarutredning. Det handlar om kreditmarknadens problem och om bankernas rätt att använda investmentbolag. Sådana frågor kan inte heller behandlas i en utredning av detta slag. Man pekar på så många och så stora frågor, t. ex. skattefrågor m. m., att de täcker större delen av svensk ekonomisk politik. Så mycket ryms inte inom ramen för en utredning som skall syssla med småföretagens problem.

Utredning angående små och medelstora företags kreditförsörjning, m. m.

Ett förslag om utredning på detta område skulle nog kunna föras närmare en lösning om småföretagarnas organisationer kunde lära sig att samarbeta sinsemellan och presentera ett fullödigare program samt därefter specificera de särskilda punkter, i fråga om vilka de själva — trots personella resurser, trots tillräckligt med erfarenhet och trots pengar — inte kan komma längre utan skulle behöva hjälp också från socialdemokratiska riksdagsledamöter. Men härtill kan vi väl återkomma, när det förberedande arbetet är avslutat.

Får jag så ta upp några punkter beträffande de små företagens finansiering.

Herr Nordgren säger att de små företagen bör erhålla vidgad återlånarätt från tredje AP-fonden. Den nuvarande återlåningen från tredje AP-fonden är uppe i 0,1 procent, och det är nästan ingenting, sade herr Nordgren. Ja, det är riktigt som herr Nordgren säger, men lika fullt är det inte hela sanningen. Jag har tagit fram siffrorna från det senaste årsskiftet. Dessa visar att från andra AP-fonden, till vilken 5 600 miljoner kronor betalats in i avgifter, är 560 miljoner kronor, dvs. 10 procent, återlånade. Från tredje AP-fonden, till vilken 1 950 miljoner kronor har betalats in i avgifter, är 1 miljon kronor återlånad. Det är dessa 0,1 procent som herr Nordgren talade om.

Till detta bör läggas, att 476 miljoner har utbetalats av ATP-medel till dessa speciella institut, vilkas uppgift är att hjälpa de små och medelstora företagen med sådana krediter som det av olika skäl inte är så lätt att erhålla i bankerna. Dessa 476 miljoner kronor, som är »specialinriktade», har alltså till 100 procent kommit från ATP-medel. Det beloppet utgör 24 procent av tredje AP-fondens kapital. Nu är det naturligtvis möjligt även för andra företag att låna av dessa pengar, men detta visar ändå att man vidtagit speciella åtgärder för att med ATP-medel hjälpa småföretagen

och de medelstora företagen att få kapital.

Till andra fonden har enligt yrkeskadestatistiken — det är den enda jag har tillgänglig — inbetalats avgifter för ungefär tre gånger fler anställda än till tredje fonden. Men ändå har tredje fondens företag fått möjlighet att vara med och låna av ett belopp som är nästan lika stort som andra fondens hela återlåning. Det finns alltså ingen anledning påstå, att man inte försökt hjälpa de små och medelstora företagen med ATP-medel. Det har sedan ATP:s tillkomst vidtagits åtgärder, som är värda att nämnas vid sidan av återlånemöjligheterna och som ger tredje fondens företag vida större möjligheter till återlåning än vad bara tredje AP-fonden ger.

Får jag till sist ta upp ytterligare en sak. Herr Berglund talade om hur svårt det var för de små företagen att skaffa kapital. Herr Sjönell, som tillhör samma mittenallians, talade däremot om att småföretagen är de företag som lånat mest pengar. Detta måste tyda på att även om det föreligger stora svårigheter för småföretagen att låna, så har de ändå lyckats låna relativt sett mer än de stora företagen, såvida vi nu kan utgå från att herr Sjönnells uppgift är riktig, och det kan vi väl göra. Det måste då vara oriktigt att beskylla de stora företagen för att ha roffat åt sig kapitalet på de små företagens bekostnad.

Herr SJÖNELL (cp):

Herr talman! Jag förstår inte varifrån herr Hagnell har fått att jag skulle ha påstått, att de små företagen lånat mest pengar. Jag återgav några siffror beträffande utlåningen från de två halvstatliga företagen AB Industri kredit och AB Företagskredit. Dessa siffror visade att utlåningen gått ned från år 1964 till år 1965. Detta kan väl inte tolkas så att småföretagen fått låna mest utan måste vara ett missförstånd.

Är det så att herr Hagnell kan utlova att den av reservanterna begärda utred-

Utredning angående små och medelstora företags kreditförsörjning, m. m.

ningen på vissa specificerade punkter kommer till stånd därest de mindre företagarnas organisationer kan enas om att göra en förberedande utredning på samma punkter, tror jag inte att jag lovar för mycket om jag säger att en sådan förberedande utredning mycket snabbt skulle kunna företas av de mindre företagarnas organisationer — jag tror att jag kan tala på samtliga dessa organisationers vägnar när jag påstår det.

Herr HAGNELL (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är inte fråga om att utlova någon utredning, men om reservanternas specificerar sina utredningskrav litet noggrannare är de kanske lättare att genomföra än om man framställer krav på en utredning som i praktiken skulle omfatta i stort sett hela den svenska ekonomiska politiken, trots att den formellt skulle syssla med småföretagarnas problem.

Herr Sjönell sade i sitt anförande att kreditåtstramningen alltid drabbar de små företagen hårdast, eftersom det är de som arbetar med mest upplånat kapital. Det fattar jag så att de lånat mer av sin andel kapital än de stora företagen gjort. Detta betyder ju att de har lyckats låna mer, och det stämmer i så fall inte med uttalandet att det skulle vara speciellt svårt för just dessa småföretag att skaffa kapital. Det är svårt för alla, även för stora företag, att skaffa kapital. Det finns stora cellulosaföretag vilkas utbyggnad inte kommit till stånd och som i kreditåtstramningens namn helt enkelt har måst inskränkas, och detta gäller cellulosaföretag som har nära anknytning till de stora bankerna.

Man återger alltså verkligheten felaktigt när man säger att det är de små företagen som drabbas hårdast och att en kreditåtstramning inte skulle drabba de stora företagen. Det är en onödigt splittring av det svenska näringslivet som småföretagen försöker åstadkom-

ma. Ni faller ju på ert eget grepp när ni ologiskt nog gör två uttalanden som strider mot varandra, då ni säger att småföretagen dels lånat mer kapital än de stora företagen, dels har svårare att låna kapital än de stora företagen.

Herr SJÖNELL (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill för herr Hagnell understryka att jag har sagt att de små företagen är mer beroende än de stora av främmande kapital och att detta betyder att de drabbas hårdare än de stora företagen av kreditåtstramningar. Jag kan inte finna något ologiskt i det uttalandet.

En kreditåtstramning betyder stora svårigheter för de mindre företagen helt enkelt av den anledningen att de normalt är beroende av krediter, t. ex. från stora leverantörer. När en kreditåtstramning sätts in drar de större leverantörerna in sina krediter samtidigt som de mindre företagens kunder börjar dra långa krediter från sina leverantörer. De mindre företagen kommer alltså att klämmas mellan sköldarna från två håll: dels drar leverantörerna in krediterna, dels drar deras egna kunder längre krediter än tidigare. Detta är en konsekvens bland andra av kreditåtstramningen som drabbar de mindre företagen och som gör att de kommer i ett sämre läge än de större konkurrenterna.

Herr HAGNELL (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte sagt att herr Sjönell var ologisk när han nämnde att de små företagen var mer beroende av upplånat kapital och alltså hade en större andel upplånat kapital i sin verksamhet än de stora företagen. Men det är när man sammanställer vad herr Sjönell sade med vad herr Berglund sade som bristen på logik uppträder i det samlade mittenalliansprogram som här läggs fram.

Utredning angående små och medelstora företags kreditförsörjning, m. m.

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Låt mig först bara konstatera att herr Hagnell höll med om att återlånen från den tredje fonden till de mindre företagen uppgick till 0,1 procent. Herr Hagnell meddelade vidare att det var 476 miljoner som återlånats från den andra fonden. Även om vi tar hänsyn till den siffran finner vi att det är en mycket liten procent som utlånats i förhållande till de belopp som finns i fonderna.

Herr Hagnell sade också att situationen var bättre nu än innan man införde AP-fonderna. Ja, det är alldeles riktigt men å andra sidan, herr Hagnell, har AP-fonderna eller rättare de onödigt höga avgifterna till AP-fonderna förorsakat stora bekymmer för både de mindre och de medelstora företagen.

Herr Hagnell vet lika väl som jag att AP-fondernas styrelse och direktör inte är roade av återlån vare sig till mindre företag eller till några andra, och det är detta vi närmast vill ha tillrättat på ett eller annat sätt, framför allt så att det verkligen lönar sig för de mindre företagen att återlåna. Med de nuvarande bestämmelserna med ungefär 50 procent av den sista inbetalningen är det knappast värt besväret. Det borde vara en ackumulerad återlånerätt och kanske också en högre procentsats om det verkligen skall vara någon mening med det.

Herr Hagnell sade inledningsvis att vårt utredningskrav gällde en mycket vid arbetsuppgift. Det var vittomfattande och krävde många experter. Är det inte så, herr Hagnell, att när det gällt en stor uppgift från någon annan intressegrupp i det svenska samhället har Sveriges riksdag och herr Hagnell varit roade av att ta på sig sådana utredningsuppdrag, men när det gäller de mindre företagen i landet är man icke road? Jag tycker man kunde betrakta den sektorn inom svenskt näringsliv på samma sätt som andra sektorer eller grupper och inte bara lasta på de mindre företagen den ena uppgiften efter

den andra. Vi får göra åtskilligt för statens räkning utan någon som helst ersättning redan nu. När vi då framlägger ett ganska anspråkslöst utredningskrav vore det väl på sin plats att man kunde få det tillstyrkt.

Herr talman! Jag ber att få vidhålla mitt yrkande om bifall till resevationen.

Herr HAGNELL (s):

Herr talman! Utredningsuppgiften, så som ni har specificerat den, omfattar stora delar av vår arvslagstiftning, vår ekonomiska politik och vår banklagstiftning. Ni går in på områden som berör nästan allting och ligger förfärligt långt ifrån småföretagen i och för sig. Naturligtvis är småföretagen berörda av alla möjliga lagar på andra områden i landet. Men man kan inte i småföretagens namn göra en stor näringsutredning på det sätt som ni föreslår och inte enbart om hur det ligger till i dag utan också om förutsättningar för utvecklingen i framtiden.

Herr Sjönell sade nyss att han kunde tala på samtliga småföretagares vägnar: man kunde göra en specificering och ett förberedande arbete. Skulle man inte kunna göra det först och sedan se vad det blir för speciella småföretagarproblem som man inte kan lösa på det sättet?

Jag vill endast återkomma till en fråga som har diskuterats ett par gånger tidigare i kammaren och det är att med ökade återlån måste man minska någonting annat. Nu går ungefär 30 procent av ATP-pengarna till industrien, varav 5 procent är återlån och resten är industrilån. Ökar man återlånen får man minska de direkta lånen till industrien om icke bostadsbyggandet och kommunerna skall få låna mindre. Är det det ni vill, så säg det. Staten är inte en av de största låntagarna i AP-fonderna utan det är bostadsbyggandet, industrien och kommunerna i den ordningen; staten kommer längre ned på

Agaförbud för föräldrar, m. m.

listan. Det är inte en ökning av mängden pengar som kan komma fram med det förslag ni lägger fram, utan det praktiska resultatet skulle bli ökade återlån med följd att de direkta lånen till industrien minskar. Är det det ni vill ha, så säg det.

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Om man verkligen menar allvar med de vackra tal som både här i dag och i andra sammanhang förts om de mindre företagens betydelse och verkligen menar något därmed borde man också kunna medverka till en sådan här utredning, även om det rör ganska vittomfattande problem. Det är de mindre företagens problem det här är fråga om, men jag tror inte att herr Hagnell är road av att medverka till en sådan utredning.

Vad gäller återlånen begär vi, herr Hagnell, ingenting annat än ungefär samma rätt som övriga företagare, och det är väl naturligt att var och en kämpar för sin sak. Jag skulle inte ha någonting emot att man minskade något på de statliga investeringarna och de statliga lånen från AP-fonderna till icke lönsamma statliga företag och i stället förde över en del av de lånen till lönsamma mindre företag.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Sjönell begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaran bifaller bankoutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 32, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaran bifallit reservationen av herr Hilding m. fl.

Sedan kammarans ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarans ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Sjönell begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 114 ja och 103 nej.

Kammaran hade alltså bifallit vad utskottet hemställt.

§ 8

Agaförbud för föräldrar, m. m.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 32, angående dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 6 kap. 3 § och 15 kap. 14 § föräldrabalken m. m., dels i anledning av propositionen väckta motioner, dels ock motion om agaförbud för föräldrar.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Fru GARDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Det är inte utan en viss tillfredsställelse som jag i dag inför kammaran presenterar ett enhälligt utlåtande från första lagutskottet i den omstridda frågan om barnaga. Genom en rad uppseendeväckande fall av barnmisshandel under de senaste åren har uppmärksamheten riktats på föräldrarnas rätt att tillgripa kroppsaga som tillrättavisande uppfostringsmedel. Vissa gärningar, som normalt skulle vara att bedöma som rättsstridiga och falla under brottsbalkens bestämmelser om t. ex. misshandel, kunde således anses som tillåtna när de förövades av föräldrar. Tyvärr har det alltid funnits föräldrar som anser att barn mår

Agaförbud för föräldrar, m. m.

bra av ett kok stryk och tror att man kan piska dem till vett och lydnad.

Vid tillkomsten år 1920 av lagen om barn i äktenskap inskrevs i vår lag första gången en rätt för föräldrar att tukta barnet på sätt med hänsyn till dess ålder och övriga omständigheter var nödigt. Det ansågs nämligen för barnets uppfostran vara nödvändigt med en befogenhet för vårdnadshavaren att vid behov tillgripa kroppslig aga. Tuktorätten hade gällt även tidigare men hade då varit så självklar att den inte hade ansetts böra lagfästas.

Då förslaget om föräldrabalk förelades riksdagen 1949 överfördes aganderättsbestämmelsen dit, endast med den ändringen att ordet tuktan utbyttes mot tillrättavisande uppfostringsmedel. Det rådde delade meningar om denna fråga och jag hörde för min del till dem som redan då ansåg att misshandel av barn skulle bestraffas som annan misshandel och inte skulle kunna ursäktas genom någon bestämmelse i föräldrabalken. Även nuvarande statsrådet Ulla Lindström, som då var ledamot av första lagutskottet, kämpade för den uppfattningen som hon, vilket framgår av de åtgärder som vidtagits mot barnmisshandel, fortfarande ansluter sig till.

Aganderättens förkämpar vann emellertid den gången och agan blev konserverad som ett godtagbart uppfostringsmedel, även om det uttalades att kroppsliga tillrättavisningar om möjligt borde undvikas och aga utövas endast inom snäva gränser. Uttryckt i realiteter innebar dock förslaget att barn inte fick åtnjuta samma skydd som strafflagstiftningens misshandelsparagrafer gav åt vuxna människor. Tiden ansågs inte mogen att avskaffa föräldrarnas rätt att slå sina barn även med överskridande av gränsen till misshandel.

De gångna årens erfarenheter har också visat att den rätten har utövats mot många barn som utsatts för en förnedrande behandling i hemmen. Helt

säkert är det ändå bara en liten procent av alla fallen som har kommit till allmän kännedom. Sedan 1949 har allmänheten allt mera kommit till insikt om hur förkastligt det är med våld som uppfostringsmedel ur såväl medicinsk som barnpsykologisk synpunkt. Det finns dock säkerligen alltför många föräldrar som slår sina barn och anser att det endast är till deras bästa och att de utövar normal aga. Det är av den anledningen man måste se så allvarligt på problemet och söka att i möjligaste mån komma till rätta med det lagstiftningsvägen.

Det har varit glädjande att följa den debatt som förts i pressen och på andra håll under den senaste tiden, där man så gott som enhälligt uttryckt ogillande av den nuvarande aganderätten.

Under behandlingen av detta ärende i första lagutskottet har debatten dominerats av en på alla håll förekommande önskan att komma till rätta med de missförhållanden som blottats genom de fall av barnmisshandel som kommit till allmän kännedom. Utskottet ger också uttryck för en annan uppfattning om kroppssagens rättsenlighet än den hittillsvarande. Utskottet säger sålunda att det framstår som otillfredsställande att sådan misshandel som i och för sig skulle bedömas som rättsstridig på grund av aganderätten skulle vara tillåten om den utövas mot barn. Endast brottsbalkens regler bör gälla vid bedömande av om kroppssaga skall anses rättsenlig, och det får inte i föräldrabalken finnas någon straffrihetsgrund för misshandel mot barn. Misshandel är misshandel och får inte kallas för aga.

I den proposition som behandlas i utskottets utlåtande har justitieministern klart uttalat att han anser att kroppssaga är ett olämpligt uppfostringsmedel och att detta tydligare än vad som nu är fallet bör komma till uttryck i lagtexten. Han har dock inte velat gå så långt som till att helt utmönstra

Agaförbud för föräldrar, m. m.

stadgandet om aganderätt i föräldrabalken utan föreslår i propositionen endast en viss förändring av den gamla lagtexten, så att den skulle lyda på det sättet att för barnets tillrättavisande inte fick användas andra uppfostringsmedel än sådana som var lämpliga med hänsyn till barnets ålder och övriga omständigheter.

Den bakomliggande motiveringen har väl varit att vissa lindriga former av tillrättavisningar bör vara tillåtna utan risk för straff för misshandel. Utskottet delar helt den uppfattningen att vissa lindriga tillrättavisningar alltså skall vara tillåtna. Enligt utskottets mening faller dock sådana åtgärder utan några särskilda förbehåll utanför vad som i brottsbalken avses med misshandel.

Utskottet har funnit att en viss omformulering av lagtexten är nödvändig för att det klart skall framgå att all misshandel av barn skall bestraffas enligt brottsbalken och att alltså den straffrihetsgrund som ligger i den nuvarande aganderätten blir helt utmönstrad.

Jag har här särskilt nämnt misshandelfallen, därför att de är de vanligast förekommande. Emellertid får enligt utskottets förslag aganderätten inte heller åberopas som straffrihetsgrund vid andra gärningar som är straffbara enligt brottsbalken.

Detta stadgande i föräldrabalken bör enligt utskottet endast utsäga det som redan gäller för närvarande, nämligen att föräldrarna skall ha den uppsikt över barnet som är erforderlig med hänsyn till barnets ålder och övriga omständigheter. Genom en sådan förändring av paragrafen uppnås att fysiskt våld mot barn skall bedömas enligt brottsbalkens regler. Vi har dock velat påpeka att även om en del åtgärder är straffria enligt brottsbalken behöver de fördenskull inte vara lämpliga som uppfostringsmedel.

Det har uttalats farhågor för att en ändrad lagstiftning i den riktning ut-

skottet nu har föreslagit kanske inte får någon omedelbar praktisk betydelse. Även om det inte går att på en dag utrota en så barbarisk sedvana som barnaga anser utskottet dock att det måste vara av stort värde på längre sikt med en lagstiftning som klargör gränsen mellan tillåtna och brottsliga handlingar.

Vi är emellertid helt medvetna om att det också fordras andra åtgärder från samhällets sida för att komma till rätta med de svåra problem som barnmisshandel utgör. Utskottet förutsätter att det uppdrag som lämnats till medicinalstyrelsen att göra en undersökning av kända misshandelsfall för att skapa ett underlag för praktiska åtgärder på området kommer att utföras utan dröjsmål.

Även socialstyrelsen har sin uppmärksamhet riktad på problemet hur barnmisshandel skall kunna förebyggas genom bl. a. upplysningsverksamhet.

Jag vill sluta mitt anförande med att stryka under, att den lagändring som vi nu föreslår kan betraktas som en liten milstolpe på vår väg mot en humanare lagstiftning. Långt tidigare har man i lagen borttagit kroppsstraff på andra områden. Husaga och skolaga är borta sedan många år. Det enda man till sist haft kvar är tillåtelse att slå barn, och nu kommer även deras kroppsliga integritet att bli lagligen skyddad.

Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Riksdagen får väl åtminstone i viss bemärkelse anses stå i samma förhållande till regeringen som föräldrar till barn. När en ledarskribent i en av huvudstadens tidningar för i går med oförställd glädje skrev, att första lagutskottet nu har gett justitieministern smisk på fingrarna, får jag väl som regeringsrepresentant uttala

Agaförbud för föräldrar, m. m.

min tacksamhet över att denna aga har getts en så mild form.

Men, herr talman — för att tala allvar i denna fråga — huvudsaken är ju hur man skall kunna skydda barn mot misshandel i hemmen. I den allmänna debatten har man i första hand pekat på möjligheterna till praktiska åtgärder av olika slag — t. ex. föräldrautbildning, upplysning och förstärkt psykologisk rådgivning vid barnavårdsnämnderna. Riksdagen har ju också, som utskottets ärade ordförande nämnde, förra året begärt en undersökning av de kända fallen av barnmisshandel för att det säkrare skall kunna bedömas vilka åtgärder som bör sättas in. Riksdagen ansåg då att det var tveksamt om omedelbara ändringar i lagstiftningen skulle kunna minska riskerna för nya fall av barnmisshandel.

Propositionen utgår från ungefär samma värdering av betydelsen av ändrad lagstiftning på detta område, men det har bedömts vara möjligt att genom ändringar i föräldrabalken och barnavårdslagen stödja arbetet på åtgärder mot barnmisshandel. Ändringen i föräldrabalken avser att ytterligare markera den restriktiva inställningen till kroppsagan såsom uppfostringsmedel som statsmakterna har gett uttryck åt i tidigare lagstiftningsärenden. Eftersom det är de grova fallen av barnmisshandel som framför allt bör förhindras och som kanske är svårast att förhindra, har regeringen vidare bedömt det som angeläget att bringa dessa fall till myndigheternas kännedom. Förslaget till ändring i barnavårdslagen, vilket utskottet tillstyrker, avser att öka möjligheterna härvidlag.

Från åtgärder att hindra sådana allvarliga fall av barnmisshandel är steget långt till att i lagen införa ett förbud mot aga, vilket ju har påyrkats på sina håll. Ett sådant förbud har jag inte ansett mig böra förorda. Inte heller utskottet har velat gå så långt. Däremot har utskottet gått in på vad som nu kan an-

ses gälla i fråga om rätten att meddela kroppsliga tillrättavisningar. Rättsläget är väl inte alldeles klart beträffande denna sak. Lagstiftaren har hittills överlämnat åt rättstillämpningen att i varje särskilt fall bedöma om vårdnadshavaren har överskridit sina befogenheter. Med den allt starkare opinion mot kroppsaga som har kommit till uttryck i den allmänna debatten är det för övrigt svårt att tänka sig *något* fall där kroppsaga, som i och för sig utgör rättsstridigt våld mot person, skulle godtas av domstolarna som ett lämpligt uppfostringsmedel. För min del har jag inte ansett mig böra uttala mig i denna rättslämpningsfråga, men jag har å andra sidan gett ett bestämt uttryck åt tanken att våld i alla former mot barns person är olämpligt, och att kroppsaga är ett olämpligt uppfostringsmedel.

Mot den bakgrunden har jag givetvis ingen erinran att göra mot utskottets förslag till omformulering av lagtexten, utan jag vill bara uttrycka min beundran för utskottets ärade ordförande, som i denna i onödan infekterade fråga har lyckats åstadkomma ett enhälligt utskottsutlåtande.

Fru KRISTENSSON (h):

Herr talman! Med anledning av justitieministerns litet skämtsamma inledning, att riksdagen i detta ärende förhåller sig till regeringen som föräldrar till barn, vill jag säga att jag aldrig har känt mig som en mor för justitieministern och jag gör det inte heller i detta fall. Jag håller emellertid med statsrådet Kling om att frågan har blivit onödigt infekterad, och det är en av anledningarna till att jag finner mig böra säga några ord om utskottsutlåtandet, trots att det är enhälligt.

Det är närmast den pressdiskussion som uppstått kring en motion av några högermän som gjort att ett klarläggande är på sin plats. Man har tyckt sig förstå att högermotionen accepterar någonting som betecknats som kärleks-

Agaförbud för föräldrar, m. m.

full aga, och därför kan det vara anledning att citera den mening i högermännens motion som närmast återopats: »Möjlighet till lindrig aga — som självfallet inte på minsta sätt har något att göra med barnmisshandel — bör därför vara ett tillåtligt medel i en fast, konsekvent och kärleksfull fostran.»

Det säges alltså klart ifrån att barnmisshandel inte får förekomma och att den under alla omständigheter skall betraktas som rättsstridig. Om man jämför det uttalandet med den folktoppimotion där fru Gärde Widemar står som första namn, skall man finna att i denna motion anföres att sådana obetydliga åtgärder och lätta tillrättavisningar som normalt kan förekomma utan avsikt att åsamka barnet vare sig nämnvärd smärta eller skada, inte bör kriminaliseras.

Om man ställer de båda citaten mot varandra, kan man konstatera att det råder full samstämmighet i uppfattningen. Även propositionen ger uttryck för samma mening.

Det är kanske inte särskilt intressant att lyssna till en förklaring att vi alla har varit eniga, men jag tror ändå att det mot bakgrunden av den pressdebatt som förts är angeläget att klargöra att samtliga ledamöter i första lagutskottet har varit överens om att allting som kan rubriceras som barnmisshandel skall anses rättsstridig.

Fru RYDING (k):

Herr talman! Jag vill uttrycka min och som jag tror mångas tillfredsställelse över att frågan om barnmisshandel och agaförbud har tagits upp till behandling och att förslag till lagändring föreligger.

Vi har i motionen II: 889 givit uttryck åt den uppfattningen att det här inte bara gäller påtagliga misshandelsfall varav döden följt. Tyvärr har sådana fall förekommit i chockerande utsträckning under senare år. Vi talar i vår motion om »tusenden tysta tragedier», då föräldrar av konservatism och okunnig-

het om verkningarna ofta på ett brutalt sätt under namn av aga utövar misshandel av försvarslösa barn.

Trots fru Kristenssons försök nyss att förklara den motion som några högerledamöter väckt är resonemanget i den motionen om den kärleksfulla agan av försvarslösa barn enligt min mening ett cyniskt, reaktionärt resonemang, och jag anser att en sådan uppfattning förtjänar det kraftigaste fördömande. Den innebär också att vederbörande underkänner sig själv som lämplig att umgås med barn. Det förvånar mig att någon i vårt samhälle i dag skulle vilja vara med om att införa vad som kan betecknas som groteska medeltidsförhållanden.

Låt mig, herr talman, som min tolkning av förslagen i propositionen och departementschefens uttalande anföra, att dessa i praktiken inte skulle innebära någon ändring alls. Man tar avstånd från misshandel av barn, men hävdar den ståndpunkten att inte varje form av kroppslig bestraffning skall vara förbjuden i lag. Samtidigt hoppas man på allmänhetens medverkan genom anmälان av sådan aga som är misshandel, d. v. s. aga som inte är lämplig med hänsyn till barnets ålder och övriga omständigheter. Därigenom skulle orimliga situationer skapas. Vem vill utsätta sig för risken att felbedöma vad som är lämpligt respektive olämpligt uppfostningsmedel med hänsyn till barnets ålder etc.?

Naturligtvis finns det ur opinionsbildande synpunkt ett visst värde med den i verkligheten obetydliga justering i föräldrabalken som propositionen föreslår. Frågan blir ju kommenterad i press, radio — måhända även i TV — och kan kanske ge nyttiga tankeställare för åtskilliga. Men enligt min uppfattning har vi rätt att ställa litet större fordringar på lagändringar i det syfte det här gäller.

Jag är till freds med att utskottet enhälligt betygsatt regeringspropositionen

Agaförbud för föräldrar, m. m.

på sätt som skett. Jag måste emellertid ställa mig frågande till utskottets sätt att dra slutsatser, när man, även med åberopande av motion nr 889, inlägger den tolkningen i motionen att vi genom lagstiftning skulle vilja förklara även »obetydliga tillrättavisningar» som rättsstridiga.

I propositionen talades det om att föräldrarna kan bli tvungna att övervinna visst motstånd från barnets sida för att förhindra att barnet skadar sig självt eller andra eller till äventyrs begår brott. Vi har i motion nr 889 bl. a. framhållit att det är riktigt att en förälder, vilken ser att eget eller annans barn är på väg under t. ex. nedfälda järnvägsbommar eller på en kaj vid en hamn utsätter sig för stora risker, tar ett resolut, kanske hårt grepp om barnets arm. Sådana tillrättavisningar uppfattas inte av någon som aga och har heller ingenting med aga att skaffa. Någon större svårighet att skilja mellan ett ingripande från en förälder i en sådan situation och aga i vedertagen mening torde inte finnas.

Vi har därmed i vår motion velat ange att just liknande obetydliga tillrättavisningar inte har med begreppet aga att skaffa. I konsekvensens namn har vi velat få ett uttryckligt förbud mot kroppsaga för att därmed undanröja den eljest ohållbara situationen att man drar en gräns mellan »accepterad» aga och misshandel.

Det förefaller mig något märkligt att utskottet ansett sig böra yrka avslag på vår motion, när man själv argumenterar i samma riktning. Men, herr talman, jag skall inte i detta sammanhang tillmäta denna inte alls ovanliga metod att ta ställning till väckta motioner alltför stor betydelse. Det väsentliga är att utskottets utlåtande underkänner regeringsförslaget i detta avseende, och jag anser att utskottsutlåtandet är ett framsteg.

Till sist, herr talman, måste jag i sammanhanget ännu en gång understryka

vad vi i vår motion tagit upp som ett viktigt moment, nämligen behovet av ökad föräldraupplysning. En sådan upplysning skulle säkert få den allra största betydelse för lösningen av detta problem, och jag hoppas att åtgärder på området inte låter vänta på sig.

Med det anförda, herr talman, vill jag ansluta mig till utskottets enhälliga yrkande.

Fru KRISTENSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Bara ett par ord med anledning av vad fru Ryding sade.

Det finns anledning att återigen erinra om att det i motionen inte står »kärleksfull aga» men väl »kärleksfull fostran», vilket är något annat.

När fru Ryding sedan fördömer innehållet i högermotionen, är det svårt att förstå att fru Ryding ändå kan ansluta sig till utskottets utlåtande, där det just framhålls att det inte bör ifrågakomma att obetydliga tillrättavisningar förklaras rättsstridiga.

Anledningen till att diskussionen blir en smula oklar tror jag är att söka i den omständigheten, att olika människor avser skilda ting med begreppet »aga». I sak tror jag att fru Ryding och högermotionärerna är helt ense.

Fru RYDING (k) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill till fru Kristensson bara säga, att jag har mycket svårt att förstå det »kärleksfulla i fostran» när aga samtidigt skall tillåtas.

Herr HEDIN (h):

Herr talman! I motion II: 888, likalydande med motion I: 723, som jag burit fram yrkar vi motionärer på en ändring av departementschefens förslag om tillägg till 93 § barnavårdslagen. Ändringen överensstämmer med det förslag som socialstyrelsen framfört i sitt remissyttrande. Orden »erhållit kännedom om» borde enligt vårt förslag utbytas mot »ha välgrundad anledning antaga». Skälet för den föreslagna änd-

Agaförbud för föräldrar, m. m.

ringen är en önskan att så långt möjligt gardera sig mot risken för obefogade anmälningar, mot angiveri av icke önskvärd karaktär.

Inte bara socialstyrelsen utan flera andra remissinstanser framhåller med skärpa den risk för obefogade anmälningar som föreligger. Man kan därför ifrågasätta om det över huvud taget är lämpligt med en i lagtext intagen rekommendation, riktad till allmänheten, om att anmäla fall av befarad misshandel i hemmet. Redan nu finns det ju enligt 93 § barnavårdslagen skyldighet för vissa myndigheter och befattningshavare att anmäla fall av barnmisshandel till barnavårdsnämnden, och givetvis har var och en redan nu möjlighet att anmäla fall som han eller hon fått kännedom om.

På grund av frågans mycket allvarliga karaktär — det kan ju gälla små barn som är värnlösa, och det kan gälla barnens liv — tycker jag ändå att det i princip föreligger skäl för en rekommendation om anmälan. Förutsättningen är dock att det finns absolut hållbara motiv för en sådan anmälan. Men om sådana föreligger kan det inte vara ens moraliskt riktigt att underlåta att anmäla ett fall exempelvis med motive- ringen, att »detta angår inte mig» eller »det kan innebära obehag eller besvär att engagera sig».

Utskottet har avvisat vårt förslag till ändring med motiveringen att förslaget inte ger större garanti för missbruk än den av departementschefen förordade lagtexten. Juridisk expertis har t. o. m. gjort gällande att departementschefens förslag till skrivning bättre skyddar mot missbruk än vårt ändringsförslag. Som lekman har jag litet svårt att förstå detta, men jag får väl böja mig för den juridiska sakkunskapen, som bl. a. är företräd i utskottet. Jag avstår därför från att yrka bifall till motionerna.

Det största intresset har riktats mot frågan om aga — ett ord som det tycks ha gått troll i. Eftersom vi i motionen

tagit upp ett resonemang om agafrågan vill jag först ange vad vi menar med »lindrig aga» — ty det är just lindrig aga vi talat om i motionen. Det har ingenting att göra med uttrycket »att klå sina barn», ett uttryck som utskottets ärade ordförande använde i sitt inlägg nyss. Det har heller inte på minsta sätt någonting att göra med att misshandla barnen eller att bruka våld över huvud taget. Den form av lindrig aga, som vi anser att föräldrar skall ha full rätt att använda vid uppfostran av sina barn, innebär en tillrättavisning, som någon gång kan vara det lämpligaste sättet att tillrättaföra de flesta barn eller att skydda barnen för faror som de själva inte har möjlighet att förstå.

Konkret menar vi med lindrig aga t. ex. att man ger sin lilla telning en liten klatsch där bak eller på fingrarna. Agan får självfallet inte på minsta sätt medföra någon skada. Föräldrarna själva är de enda som kan bedöma, om och när lindrig aga är nödvändig, och föräldrakärleken är den bästa garantien för att den används på ett förnuftigt sätt.

Jag är tacksam för att utskottet enat sig om en linje, som i stort sett överensstämmer med vår uppfattning, och tagit avstånd från tanken att helt förbjuda aga. Det tycks för övrigt råda stor enighet i bedömningen av vad som skall avses med lindrig aga, även om man inte vill använda detta begrepp. Utskottets ärade ordförande har i sin motion givit klart uttryck för att föräldrar skall ha rätt att använda lindrig aga, såsom även fru Kristensson erinrade om.

Jag fann när jag läste motionen att vi ligger mycket nära varandra i uppfattning. Tyvärr använde emellertid utskottets ärade ordförande i sitt anförande ord, som jag tyckte var ganska överdrivna och onödiga. Hon talade bl. a. om barbari och om att, såsom jag nyss nämnde, »slå barn».

Agaförbud för föräldrar, m. m.

Vad vi motionärer varit särskilt angelägna om att framhålla är att man inte från samhällets sida skall sätta vanliga sunda och normala föräldrar under förmyndarskap i fråga om fostran av barnen. Om barn i olika sammanhang bär sig litet illa åt, är det ändå i första hand föräldrarna som får ta ansvaret för och skulden till detta och som dessutom ofta klandras för att de varit för släpphänta mot barnen. Föräldrarna måste därför utan onödig inblandning ha möjlighet att använda olika medel för en fast, konsekvent och kärleksfull fostran av sina barn, och man bör inte kriminalisera ett uppfostningsmedel, som en stor majoritet av föräldrar — för att inte säga så gott som alla — någon gång använder och anser vara till barnets bästa.

Om en mor ger sin lilla flicka eller pojke en smäll på fingrarna för att lära henne eller honom att låta bli att dra ner bordduken med dyrgriparna på, att ta tändsticksasken eller att plåga familjens marsvin eller huskatt, skall hon inte behöva känna sig som lagbrytare. Hon skall heller inte riskera att grannfrun, som hon kanske inte kommer riktigt överens med, skall springa till barnavårdsnämnden och anmäla att hon genom fönstret sett modern klatscha till sitt barn.

Det är på detta sätt som vi motionärer — och jag tror jag ser frågan på samma sätt som mina medmotionärer — bedömer detta spörsmål. Jag menar att denna bedömning kan rymmas i den lagtext och den skrivning som utskottet har enats om.

Jag har därför, herr talman, inget annat yrkande än bifall till utskottets hemställan.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Jag måste först säga några ord till herr Hedin och fru Kristensson. Jag tror att det hade varit lyckligt, om denna motion om kärleksfull aga — förlåt, kärleksfull uppfost-

ran — hade stannat kvar i det barmhärtighetens mörker som den aldrig bort få lämna. Det är väl ändå så, fru Kristensson, att agan, om den skall vara ett led i en kärleksfull uppfost-
ran, i sig själv måste vara kärleksfull. Jag förstår inte hur man kan komma ifrån detta.

Vidare tror jag att herr Hedin något blandar ihop begreppen. Det är så, herr Hedin, att misshandel faktiskt är en fixerad lagteknisk beteckning. I denna beteckning har ända tills i dag ingått ett begrepp, som kallas aga, och som har varit en form av rättsenlig misshandel. Om herr Hedin tar avstånd från misshandel, måste han också ta avstånd från aga. Herr Hedins resonemang går emellertid inte riktigt väl ihop; om han vore ärlig, skulle han yrka avslag på utskottets hemställan.

Det skall inte behöva sägas mycket mer om denna fråga, eftersom utskottet till sist lyckades lotsa sig fram till en sakligt sett mycket lycklig lösning.

Men då det även i debatten här i kväll har visat sig råda en viss förvirring och då den allmänna opinionen och pressen har tagit mycket livlig del i diskussionen, bör jag kanske säga några ord om vad det beslut som — hoppas jag — kommer att fattas om en stund verkligen innebär och vad utskottet har menat.

Man har kunnat läsa rubriker om agan i tidningarna under de senaste dagarna. »Agan bort» står det i en tidning och i en annan »Agan stannar kvar». Hur ligger det egentligen till? Enligt min mening kommer agan att försvinna, om vi bifaller utskottets hemställan.

Ingen vet riktigt, hur begreppet aga skall fixeras. Som jag ser det — och som jag skrev i min motion i januari månad — är agan en parentes inom ett i övrigt rättsstridigt område av misshandel, och den har varit rättsenlig just därför att handlingen begåtts av föräldrar mot barn. Agan är alltså en

Agaförbud för föräldrar, m. m.

form av misshandel som samhället har accepterat därför att just dessa båda parter har varit inblandade. Handlingar som annars skulle ha kriminaliserats har inte ansetts straffbara i detta sammanhang. Detta förhållande kommer att upphöra, om utskottets hemställan går igenom. Då är agan borta.

Jag instämmer med Marianne Höök, som i Svenska Dagbladet för en tid sedan skrev: »Lyft ut ordet aga ur språkbruket. Kalla våld för våld så klarnar tankarna.» Precis så förhåller det sig. Dagens Nyheter gjorde i går en mycket klarläggande analys av detta problem och gav som redan sagts här justitieministern smisk på fingrarna, men det blev ju artikeln i och för sig inte sämre av.

Ett accepterande av utskottsutlåtandet innebär att barn får samma rättskydd som vuxna och det måste vara ett mycket elementärt krav. Jag är alldeles övertygad, herr talman, om att den som vuxit upp i en miljö som kännetecknas av frihet från fruktan inte behöver frukta friheten. Snarare förhåller det sig så att den som vuxit upp i ofrihet missbrukar friheten när den så småningom inställer sig.

Ett riksdagsbeslut nu kan i bästa fall — i synnerhet om det kompletteras med en vettig upplysningsverksamhet — radikalt bidra till att förbättra atmosfären i många svenska hem till båtad för både barnen, föräldrarna och samhället. Det är, herr talman, någonting som vi har stor anledning att vara glada åt.

Fröken **BERGEGREN** (s):

Herr talman! Jag skulle i likhet med fru Kristensson kunna säga att det förefaller egendomligt att en fråga som denna, i vilken det föreligger ett enhälligt utskottsutlåtande, manar fram en så pass livlig debatt. Emellertid beror det väl på att vi alla har en känsla av att detta är en så oerhört viktig fråga att det kan finnas skäl för riks-

dagen att inte bara avfärda den med att klubba ett enhälligt utlåtande utan någon som helst debatt i saken.

När man har lyssnat till debatten får man det intrycket att talarna, även om de försöker redovisa nyanser i åsikterna, ändå i grunden är oerhört eniga om vad saken gäller. Det bör väl också understrykas att enigheten är fullständig mellan å ena sidan justitieministern och å andra sidan första lagutskottet.

Orsaken till att denna fråga har blivit så livligt uppmärksammas är att pressen har visat den ett osedvanligt intresse alltsedan herr Sjöholm väckte sin motion vid riksdagens början och regeringens proposition om en ändring av den s. k. agaparagrafen aviserades. Det kan ju hända att tidningspolemiken också har givit det oriktiga intrycket, att det skulle föreligga skiljaktighet i grundinställningen.

Här förelåg ju två olika förslag till text av den omstridda paragrafen, dels propositionens och dels folkpartimotionens. Jag måste erkänna att jag av de båda förslagen utan tvekan skulle ha föredragit propositionens, ty med den motivering som justitieministern där anfört och där han så bestämt uttalat, att varje form av kroppslig tillrättavisning är ett olämpligt uppfostringsmedel, har ju också detta klargjorts för föräldrarna. Den andra formuleringen, att föräldrarna skulle ha skyldighet att se till barnets bästa, kan däremot misstolkas av personer vilka — som fru Gärde Widemar så riktigt uttryckte det — fortfarande har den inställningen att, när de slår sina barn, är detta till barnens bästa.

Nu har man emellertid lyckats finna en annan formulering av paragrafen, som anses vara ett tillfredsställande uttryck för vår gemensamma uppfattning i frågan. Jag har ingenting att invända mot den formuleringen heller. Det är alldeles riktigt att den i själva verket inte innebär något annat än att

Agaförbud för föräldrar, m. m.

det klart sägs ifrån att sådana gärningar, som begås mot vuxna människor och som faller under brottsbalkens bestämmelser om misshandel, inte får utövas av föräldrar mot barn under förebärande av att de innebär ett upprätthållande av föräldramyndigheten.

Däremot har varken utskottet eller justitieministern klart velat uttala sig för ett förbud mot aga. Detta är ganska förståeligt, eftersom man ännu inte funnit någon riktig definition av vad som är aga. Till en början kanske vi kan utmönstra begreppet den kärleksfulla agan då detta uttryck inte har använts i denna församling, utan helt får stå för den press som har myntat det.

Eljest varierar uppfattningarna. Fru Ryding anser att sådana våldshandlingar som syftar till att skydda ett barn från att skada sig självt inte är aga. Det kan vi hålla med om. Men om en mamma eller pappa i litet hastigt mod luggar sitt barn eller tar det i armen och ruskar det, är det aga som inte bör kriminaliseras.

Herr Sjöholm, som ville ha ett kategoriskt förbud mot aga, har nu tydligen kommit till uppfattningen att aga är liktydigt med misshandel i brottsbalkens mening och att alltså annan kroppslig bestraffning, som inte kan rubriceras som misshandel, underförstått fortfarande skall kunna godtas.

Jag tycker dock att det riktiga är att — som utskottet gjort — klart säga ifrån att, även om innebörden i den föreslagna lagparagrafen är att barn inte får misshandlas, så har inte därmed gjorts gällande att andra olämpliga uppfostringsmetoder skall vara godkända bara därför att de inte faller under brottsbalkens bestämmelser. Just en sådan förklaring bör nog medfölja som ett slags bruksanvisning till den föreslagna texten.

Vi skall också ha klart för oss att vi med denna lagändring ingalunda när det som ändå är huvudsyftet, nämligen

att komma åt de beklagliga fall av barnmisshandel, som på senare tid så ofta och med rätta har upprört oss. Vi får nog använda flera utvägar för att göra detta. Ett litet steg i en sådan riktning är den skärpning som förordats av 93 § barnavårdslagen, eftersom man därigenom inpräntar hos allmänheten att alla har ett gemensamt ansvar att efter bästa förmåga försöka hindra barnmisshandel.

Herr talman! Jag har inte något annat yrkande än bifall till utskottets förslag.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Det kan kanske ha ett visst intresse för kammarens ledamöter att höra, hur man löst agaproblemet i med Sverige likvärdiga stater. En redovisning härav skulle klart ge vid handen, att agarätten i ett flertal länder är lagligen erkänd, samtidigt som det finns stadganden om straff för misshandel. Den närmare avgränsningen av de tillåtna handlingarna är i regel överlämnad åt rättspraxis. Så är fallet i Danmark, Finland, Norge, Frankrike och England.

På grund av den sena timmen skall jag dock inte lämna någon närmare redovisning av dessa förhållanden. Men jämför man lagstiftningen i dessa länder med den lag som här föreslås, kan jag inte förstå annat än att utskottet skiljt sig från sin uppgift på ett mycket tillfredsställande sätt. Det är inte lätt att vara alla till lags, och en kompromiss är visst inte alltid den bästa lösningen. Men i detta fall har, tycker jag, ett ihärdigt arbete av utskottets presidium och sekretariat gett ett mycket gott resultat. Någon barnmisshandel i skydd av lag blir hädanefter icke möjlig.

Det är hemskt när vuxna människor slåss, men när skydds- och värnlösa barn blir utsatta för misshandel finns inga ord starka nog för att uttrycka den avsky man känner.

Agaförbud för föräldrar, m. m.

De sex fall av barnmisshandel med dödlig utgång som gått genom pressen har tvingat oss till en skärpning av lagen. Det är horribelt att människor under åberopande av rätten till aga har kunnat ge sig på små barn för att på det sättet kanske få utlopp för egna in-neboende aggressioner. Som regel är det barn under tre, fyra års ålder som utsätts för misshandel, och de har ju inga möjligheter att kontakta någon utanför hemmet.

Jag anser att det förslag som nu föreligger är ett steg i rätt riktning. Miss-handel i varje form är fördömlig. Ut-skottets sätt att lösa med huvudfrågan sammanhängande delproblem finner jag acceptabelt. Det är inte möjligt att krimi-nalisera all form av kroppslig till-rättavisning. Åtgärder som går ut på att skydda barnet för faror av olika slag kan givetvis inte betraktas som misshandel i lagens mening, även om därvid skulle förekomma ett visst fy-siskt våld. Vid en sådan intressekol-lision är ju syftet ett helt annat än att skada barnet, och fysiskt våld av detta slag faller därför utanför ramen för misshandel.

Den form av uppfostran som i sig upp-tar stryk som medel är mossbelupen, och det är ingen dag för tidigt att det klart sägs ifrån att våld eller misshan-del icke har lagligt skydd. Det är vad som kommer att ske i och med att denna lag antas. Det får inte finnas någon lag-stadgad rätt att slå barn under åbe-ropande av begreppet aga.

Jag anser att första lagutskottet skiljt sig från detta ärende på ett sätt som väl kan accepteras av alla.

Efter härmed slutad överläggning bi-föll kammaren vad utskottet hemställt.

Som tiden nu var långt framskriden beslöt kammaren på förslag av herr förste vice talmannen att uppskjuta be-handlingen av återstående på föredrag-ningslistan upptagna ärenden till mor-gondagens sammanträde.

§ 9

Till bordläggning anmäldes

konstitutionsutskottets memorial:

nr 36, med förslag till ändrad lydelse av § 80 riksdagsordningen, och

nr 37, med förslag till lag angående ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppdragets fullgörande m. m.;

statsutskottets utlåtanden:

nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgif-ter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1965/66, i vad propositionen avser avskrivning av nya kapitalinves-teringar,

nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1966/67 till avskrivning av nya kapitalinveste-ringar, och

nr 121, i anledning av väckta motio-ner om utredning rörande statsutgifter-na m. m.;

bevillningsutskottets betänkande nr 47, angående beräkning av bevillning-arna för budgetåret 1966/67, m. m., jäm-te i ämnet väckta motioner; samt

bankoutskottets utlåtanden och me-morial:

nr 35, i anledning av framställning från riksdagens revisorer angående an-slag för utrustning m. m. av nya loka-ler,

nr 38, angående uppdrag åt bankout-skottet i anledning av bestämmelse i 60 § arbetarskyddslagen, och

nr 39, över motioner avlämnade i an-ledning av Kungl. Maj:ts proposition angående komplettering av riksstatsför-slaget för budgetåret 1966/67 m. m.

§ 10

Anmäldes och godkändes statsut-skottets förslag till riksdagens skrivel-ser till Konungen:

nr 233, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av viss staten tillhörig mark m. m.;

nr 234, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av viss staten tillhörig mark i Trollhättan;

nr 235, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal med Stockholms stad m. fl. kommuner om överlåtelse av vissa delar av Järvafältet;

nr 236, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillskott till Norrbottens järnverk aktiebolag; och

nr 237, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till ett institut för rationalisering av storhushållen jämte i ämnet väckta motioner.

§ 11

Anmälades en till herr förste vice talmannen under sammanträdet avlämnad motion nr 930, av herr *Adamsson m. fl.*, i anledning av talmanskonferensens skrivelse med överlämnande av ett från riksdagens organisationsutredning inkommet betänkande med vissa förslag rörande riksdagens förvaltningsorganisation.

Denna motion bordlades.

§ 12

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN
yttrade:

Jag hemställer, att på morgondagens föredragningslista dels den i dag bordlagda motionen, nr 930, av herr *Adamsson m. fl.* samt de likaledes i dag bordlagda konstitutionsutskottets memorial nr 36 och 37 i nu nämnd ordning uppföres närmast efter sammansatt konstitutions- och bankoutskotts två gånger bordlagda betänkande nr 1, dels tredje lagutskottets utlåtande nr 47, andra lagutskottets utlåtande nr 47 och statsutskottets utlåtande nr 114 i denna ordning uppföres främst bland två gånger bordlagda ärenden.

Denna hemställan bifölls.

§ 13

Justerades protokollsutdrag.

Kammarrens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 0.37 på natten.

In fidem

Sune K. Johansson
